37

ΜΑΡΤΗΣ 1990

ΡΗΞΗ

για ένα αυτόνομο εναλλακτικό επαναστατικό κίνημα

Η ΤΕΛΙΚΗ ΚΑΤΑΡΡΕΥΣΗ ΤΟΥ ΥΠΑΡΚΤΟΥ ΣΟΣΙΑΛΙΣΜΟΥ

ΟΙΚΟΛΟΓΟΙ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟΙ

ΚΥΠΡΟΣ

Χρυσή (;) Ολυμπιάδα

ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΜΑΡΞΙΣΜΟΣ

ΑΦΙΕΡΩΜΑ ... ΧΩΡΙΣ ΒΑΡΒΑΡΟΥΣ

Γράφουν:
- Ζ. Μπωντριγιάρ
- Α. Λιπιέτζ
- Χ. Μύλλερ κ.ά.

ΥΠΕΡΤΑΤΟΝ ΜΑΘΗΜΑ

Το πανώ που σήκωσε η βουλευτής μας στο Κοινοβούλιο ήρθε επιτέλους να προσφέρει μια πρώτη απάντηση σ' ένα σύνολο από ερωτηματικά. **Τι δρόμο σκοπεύουν να ακολουθήσουν άραγε οι Οικολόγοι-Εναλλακτικοί;** Θα ενταχθούν στο παραδοσιακό πολιτικό παιχνίδι, θα σεβαστούν τους όρους του παιχνιδιού, θα ακολουθήσουν την αδήριτη πορεία που οδηγεί στη «συντηρητικοποίηση» κάθε πολιτικό σχηματισμό, ή αντίθετα θα ακολουθήσουν μια άλλη λογική, ριζοσπαστικοποίησης, ανατρέποντας τους νόμους της... βαρύτητας και της συνήθειας; Η απάντηση στο ερώτημα είναι δύσκολη και ορισμένες πρακτικές στην περίοδο που ακολούθησε την εκλογική επιτυχία του Νοεμβρίου έτειναν να υπογραμμίσουν την πρώτη εκδοχή. Λίγες πρακτικές παρεμβάσεις, πολύς τσακωμός για τα οργανωτικά, μια παρουσία σχετικά δραστήρια στο κοινοβουλευτικό πεδίο, χωρίς όμως μεγάλη πνοή και διαφορισμό στο επίπεδο συμπεριφοράς από τα παραδοσιακά κόμματα.

Εμείς από τη «ΡΗΞΗ» ριχτήκαμε, όπως είναι γνωστό, από τον Ιούνιο και μετά σε έναν αγώνα, σε μία φρενιτιώδη προσπάθεια, για να συμβάλουμε στη συγκρότηση της Ομοσπονδίας και για να επιτευχθεί η εκλογική κάθοδος του Νοεμβρίου, πράγμα που θα είμαστε υποχρεωμένοι να κάνουμε και πάλι. Ποιο είναι το αντίτιμο αυτής της προσπάθειας; **Ποιο είναι το στοίχημα που θέσαμε;** Αυτό το οποίο επαναλαμβάνουμε από το 1982 και δεν έχουν προσέξει οι πολυώνυμοι συκοφάντες μας! Λέγαμε

τότε, όταν εκδίδαμε το βιβλίο «Από τη ΡΑΦ στους Πράσινους»: Το πράσινο κίνημα αποτελεί τη μορφή της πύκνωσης των κινημάτων που αναδείχθηκαν από το 1968 και μετά στην Ευρώπη. Μέσα από την παγκοσμιότητα και την καθολικότητα της οικολογικής κρίσης δίνεται η δυνατότητα να ενοποιηθούν επιτέλους σε ένα κοινό πεδίο όλες οι αμφισβητήσεις και τα κινήματα, τα οποία διέτρεξαν τις προηγούμενες δεκαετίες. Προφανώς μέσα σ' αυτό το κίνημα, το Πράσινο, υπάρχουν αντιφάσεις, αντιπαραθέσεις, διαφοροποιήσεις. Προφανώς **υπάρχει μία μερίδα η οποία την οικολογική προτεραιότητα τη μεταβάλλει σε περιβαλλοντική αποκλειστικότητα, αποκλείοντας ή υποβαθμίζοντας τις άλλες αντιθέσεις.** Όμως το κύριο ρεύμα του πράσινου κινήματος είναι θεμελιωδώς —και θα λέγαμε υποχρεωτικά— ριζοσπαστικό και ολιστικό, διαφορετικά το πράσινο κίνημα **δεν μπορεί να υπάρξει.** Ίσως μοιάζει παραδοξολογία ή υπερβολή! Ας δούμε όμως τις διαστάσεις του ζητήματος.

Όσο η πλανητική οικολογική απειλή θα γίνεται πιο συγκεκριμένη, τόσο περισσότερο οι ίδιες οι «αναπτυξιακές» κυβερνήσεις θα υποχρεώνονται να παίρνουν μερικά μέτρα οικολογικού χαρακτήρα —δες και την κ. Θάτσερ. Αυτό μπορούν να το κάνουν και θα το κάνουν όλο και περισσότερο. Όμως η αναγνώριση των οικολογικών προβλημάτων είναι δίκοπο μαχαίρι. **Για να αποφευχθεί η οικολογική καταστροφή πρέπει να παρθούν μέτρα όχι απλά προστασίας της φύσης, αλλά ανατροπής του συνολικού κοινωνικού μοντέλου. Διαφορετικά δεν υπάρχει ουσιαστική διέξοδος.** Όσο λοιπόν οι παραδοσιακές πολιτικές δυνάμεις γίνονται όλο και πιο «οικολογικές», το πράσινο κίνημα είναι υποχρεωμένο είτε να εκφυλιστεί και να μεταβληθεί σε μία ομάδα χωρίς κανένα ιδιαίτερο ρόλο, ή αντίθετα να ριζοσπαστικοποιηθεί! Η ριζοσπαστικοποίηση είναι όρος για το πράσινο κίνημα. Γι' αυτό, ακόμα κι ο πιο «συντηρητικός» περιβαλλοντιστής, επειδή έρχεται σε αντίθεση με τις δυνάμεις του χρήματος και της «ανάπτυξης», έχει τη δυνατότητα, ίσως και είναι υποχρεωμένος, να είναι εναλλακτικός, γιατί διαφορετικά θα πάψει να είναι και οικολόγος. Όσοι οικολόγοι λοιπόν αρνούνται μία ριζοσπαστική λογική, μπορούν να επιβιώσουν ίσως σαν τεχνικοί, σαν επιστήμονες, σαν σύμβουλοι ιδρυμάτων, κυβερνήσεων κλπ., και θα είναι πάντα πολύ χρήσιμοι, αλλά δεν μπορούν να είναι φορείς ενός πράσινου κινήματος, ενός πράσινου κόμματος. Και θα λέγαμε ότι ένα πράσινο κόμμα που εγκαταλείπει τις ριζοσπαστικές του πρακτικές, θα μεταβληθεί σύντομα σε φάντασμα του εαυτού του και θα αντικατασταθεί από ένα νέο πολιτικό σχηματισμό. Όπως λοιπόν στο παρελθόν για το εργατικό κίνημα η ενασχόληση με το συνδικαλισμό ήταν το «σχολείο» των σοσιαλιστικών κομμάτων και ιδεολογιών, σήμερα η ενασχόληση με το οικολογικό κίνημα είναι η βασιλική οδός που οδηγεί σε μία καθολική «πράσινη» ριζοσπαστικοποίηση. Γι' αυτό και ανεπιφύλακτα επιλέξαμε την ένταξή μας σ' ένα πράσινο πολιτικό σχήμα, άσχετα από ενστάσεις και προβλήματα τα οποία ετίθεντο, πολλά από τα οποία έχουν μια πραγματική υπόσταση.

Ποια ακριβώς ήταν —και εν μέρει εξακολουθούν να είναι— τα κυριότερα προβλήματα; Καταρχήν τα στοιχεία της ανωριμότητας του οικολογικού και του εναλλακτικού κινήματος. Ας διευκρινίσουμε τι εννοούμε. Στην Ελλάδα λόγω της ανωριμότητας του κοινωνικού και πολιτικού περίγυρου, δεν υπήρχε ούτε ανεπτυγμένη οικολογική συνείδηση και οικολογικοί αγώνες, ούτε είχε προχωρήσει η μετεξέλιξη της παλιάς άκρας αριστεράς και της αριστεράς σε εναλλακτική κατεύθυνση. Η επιτάχυνση της συγκρότησης του πράσινου κινήματος ήρθε ως κεραυνός εν αιθρία, λόγω της συνολικής πολιτικής επιτάχυνσης που επέφερε η κατάρρευση του κοσκωτικού σοσιαλισμού. Χαρακτηριστική γι' αυτή την καθυστέρηση στην Ελλάδα είναι η διάσπαση της ΚΝΕ και του ΚΚΕ, η οποία έγινε προς την κατεύθυνση του αριστερισμού, ό,τι δηλαδή συνέβαινε στη Δυτική Ευρώπη πριν 20 χρόνια!

Ο οικολογικός χώρος, εκτός από ελάχιστες ομάδες με σημαντική δραστηριότητα, δεν είχε ξεπεράσει τον επιστημονικό χώρο και μικρούς κύκλους, εκτός βέβαια από την καθολική συμπάθεια με την οποία τον περιβάλλει ο κόσμος. Όμως οι ενεργοί «οικολογικά» πολίτες ήταν αρκετά λίγοι, παρ' όλο που αυξάνονται διαρκώς. Από την πλευρά της δεύτερης συνιστώσας, του εναλλακτικού χώρου, οι πρακτικές είναι εξίσου, αν όχι λιγότερο, αναπτυγμένες. Οι εναλλακτικές επιχειρήσεις, οι εναλλακτικές κοινωνικές δραστηριότητες, σπανίζουν. Τα περισσότερα πράγματα συμβαίνουν στην Ελλάδα στο επίπεδο εξαγγελίας και πολιτικής. Έτσι π.χ. η ΕΑΣ ονομάστηκε «εναλλακτική» κάτω από την πίεση των πολιτικών εξελίξεων, πράγμα που είναι παρ' όλα αυτά σημαντικό, αλλά δείχνει πώς μετασχηματίζονται τα πράγματα στην Ελλάδα. Το ερώτημα, το «στοίχημα», το οποίο έμπαινε ήταν, πώς πατώντας στην πολιτική συγκυρία και την πρώτη εμφάνιση των Οικολόγων-Εναλλακτικών στις εκλογές του Ιουνίου, θα χρησιμοποιούσαμε την πολιτική συγκυρία για να πραγματοποιήσουμε ένα άλμα στο κεντρικό πολιτικό πεδίο, το οποίο θα χρησίμευε στη συνέχεια σαν βάση για να επεκταθεί στο κοινωνικό πεδίο το κίνημα. **Αυτό ήταν το δικό μας στοίχημα.**

Το εγχείρημα είχε ως προϋπόθεση να διασφαλιστεί στο συνολικό πολιτικό επίπεδο ένα ριζοσπαστικό και καινοτόμο προφίλ, το οποίο θα επέτρεπε σύντομα τη μεταβολή του πράσινου πολιτικού σχηματισμού στο σημείο αναφοράς των κοινωνικών κινημάτων.

Γι' αυτό λοιπόν και έγινε η επιλογή σ' αυτή την πρώτη περίοδο, από τις εκλογές του Νοεμβρίου του '89 μέχρι εκείνες του Απριλίου, σε μία στόχευση στο κεντρικό πολιτικό πεδίο, ώστε να επιτευχθεί και να παγιωθεί η συγκρότηση αυτού του πόλου. Στη συνέχεια, η τακτική και η στόχευσή μας θα πρέπει να μετασχηματιστεί ριζικά. Να περάσει στην προώθηση του κοινωνικού, όσο μας επιτρέπει βέβαια, μια παρατεταμένη πολιτική κρίση.

Δεδομένης όμως της αδυναμίας του οικολογικού εναλλακτικού κινήματος σε αυτή την πρώτη φάση να στηριχτεί σε ένα ευρύτερο δυναμικό κινητοποίησης και δεδομένης της ανομοιογένειας των τάσεων και ομοδαποιήσεων στο εσωτερικό της Ομοσπονδίας, αυτή η παρέμβαση στο κεντρικό πολιτικό πεδίο μπορούσε να έχει δύο όψεις. Είτε μια πολιτικής παραδοσιακού χαρακτήρα, ενός συνήθους «μικρού κόμματος», που αναλώνεται σε συμφωνίες και διαβουλεύσεις με τα μεγάλα κόμματα και επερωτήσεις, πουλώντας ίσως ακριβά την πολιτική μία ψήφο του στη Βουλή, είτε σε μια διαμετρικά αντίθετη «θεμελιακή» πολιτική. Μια πολιτική καταγγελίας του «θεάτρου» της πολιτικής σκηνής, μια πολιτική άρνησης συμμετοχής στο πολιτικό παιχνίδι, μια μεταφορά της πρακτικής των Greenpeace στο πολιτικό πεδίο, που θα επέτρεπε να ακουστεί και να πολλαπλασιαστεί η φωνή μιας μειοψηφίας στο σύνολο της χώρας και έτσι να αναδείξει και να εδραιώσει τις διάχυτες κοινωνικές αντιστάσεις και κινήματα. Πιστεύουμε ότι αυτή η δεύτερη πολιτική, μια πολιτική «πράσινων κομάντος» ήταν η πλέον ενδεδειγμένη, και ουσιαστικά αποτελούσε μονόδρομο για το πράσινο εναλλακτικό κίνημα στην Ελλάδα. Παρά τις δυσκολίες και την επικέντρωση στα εσωτερικά οργανωτικά, που αποδείχτηκε επιβλαβής για την ανάδειξη του πράσινου κινήματος, έστω in extremis, με παρεμβάσεις όπως εκείνες στο ΥΠΕΧΩΔΕ και κυρίως την παρέμβαση στη Βουλή, δόθηκε στοιχειωδώς ένα τέτοιο πολιτικό μήνυμα. Οι Οικολόγοι-Εναλλακτικοί μπορούν να αποτελέσουν αυτόν τον πόλο, που στη φαντασία των πολιτών και ιδιαίτερα των νέων θυμίζει κάτι από την πρωτοπόρα πρακτι-

☞ 75

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

4 Η ΤΕΛΙΚΗ ΚΑΤΑΡΡΕΥΣΗ ΤΟΥ ΥΠΑΡΚΤΟΥ ΣΟΣΙΑΛΙΣΜΟΥ

10 ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΗ ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ Πράσινων κομμάτων

11 ΚΥΠΡΟΣ Η επιστροφή του κινήματος ΙΙ

12 ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ οδοφράγματος

14 ΕΝΑ ΤΑΞΙΔΙ στην Κύπρο

15 ΤΟ ΜΠΟΝΣΑΪ ΤΗΣ ΚΟΡΙΝΑΣ

16 «ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΕΣ» και ταξικές συσκοτίσεις στην ελληνική οικονομία

20 Η ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ στο σταυροδρόμι

23 ΠΡΑΣΙΝΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

24 ΠΟΣΟΣΤΩΣΗ, τυπική και ουσιαστική

29 ΑΦΙΕΡΩΜΑ: ΧΩΡΙΣ ΒΑΡΒΑΡΟΥΣ

30. ΤΕΛΙΚΑ είχαμε κι εμείς άδικο! **32. ΤΟ «ΞΕΠΑΓΩΜΑ»** της Ανατολής και το τέλος της Ιστορίας **34. Η ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ** και το τέλος της Αριστεράς **37. Η ΑΝΙΑ ΚΙ Ο ΤΟΡΣΤΕΝ** έχουν την ηλικία του Τείχους **40. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ** της πτώσης του Τείχους **42. «Η ΠΡΩΤΗ** γερμανική επανάσταση» **45. Η ΓΕΝΝΕΣΗ** του ολοκληρωτισμού

47 ΑΘΗΝΑ '96 Για ένα πουκάμισο αδειανό, για μια Ελένη...

51 ΑΡΑΒΗΣΣΟΣ Οι πηγές της εξέγερσης

55 ΝΕΦΟΣ Δεκαπέντε χρόνια, αρκετά;

58 ΜΕΓΑΛΟΣ ΔΑΚΤΥΛΙΟΣ Πόσο σίγουροι είμαστε;

62 ΠΑΤΡΑ Ιστορία, παρασιτισμός, ...οικολογία

64 ΑΝΑΠΤΥΞΗ Ποσοτική και ποιοτική έννοια και οι αντιφάσεις της μαρξιστικής αντίληψης

69 Ο ΚΟΣΜΟΣ ο μικρός, ο μέγας

71 ΙΤΑΛΙΑ Ο πάνθηρας δείχνει τα δόντια του

74 ΦΙΛΙΠΠΙΝΕΣ Η οργάνωση των βαρώνων της ζάχαρης

Τεύχος 37, Μάρτης '90. Κεντρική διάθεση: Αθήνα, "Κέντρο Εναλλακτικής Πληροφόρησης και Δράσης" Θεμιστοκλέους 37 τηλ. 3626319. Εναλλακτικό βιβλιοπωλείο "Κομμούνα", Θεμιστοκλέους 37 (νέα διεύθυνση) τηλ. 3602644. Θεσσαλονίκη, εναλλακτικό βιβλιοπωλείο "Πράξη", Αρμενοπούλου 24 τηλ. (031) 202349. Λευκωσία : Βιβλιοταβερνείον "Αιγαίον", Έκτορος 40 τηλ. 02-433297. Φωτοστοιχειοθεσία : "Κέντρο Εναλλακτικής Πληροφόρησης και Δράσης", "Φοινίκη" Κωλέτη 15 τηλ.3612649. Αναπαραγωγές φιλμς: "Υψιλον",Εμμανουήλ Μπενάκη 37. Τυπογραφείο: Νίκος Καπόγιαννης, Αριανίτου 3. Υπεύθυνη : Χριστίνα Σταματοπούλου.

«Ο ΚΟΣΜΟΣ ΑΛΛΑΖΕΙ. ΕΜΕΙΣ;»

...Η χώρα βαδίζει πλησίστια για την τρίτη, εντός δεκαμήνου, εκλογική αναμέτρηση. Κι όμως μέσα από τις αλλεπάλληλες εκλογές, την ουσιαστική εξορία του κοινωνικού και την πλήρη κατάληψη του προσκήνιου από μια τερατώδη υπερμεγέθυνση του πολιτικού, «τίποτα δεν έχει αλλάξει, τίποτα δεν είναι όπως παλιά...».

Τίποτα δεν είναι όπως παλιά: Το σύνθημα της «αλλαγής», ακόμη κι αυτό της «επανάστασης», περνά από τους κ.κ. Παπανδρέου και Φλωράκη στον κ. Μητσοτάκη, ενώ αντίθετα η «μεταρρύθμιση» (κακός δαίμονας της αριστεράς) γίνεται η καινούργια σημαία ευκαιρίας του κοσκωτισμού. Όσο για τον Συνασπισμό «και της Προόδου», προσπαθεί να καβαλήσει άτσαλα το άλογο της οικολογίας, αφού οι ξαναζεσταμένες σούπες του σοσιαλισμού επιστρέφονται μαζικά στον αποστολέα. Απορία ψάλτου βηξ: το μεταφυσικό τρίτο μάτι που υπονοούν τα τριοπικά ματογυάλια των μάνατζερς του Συνασπισμού δεν πρόκειται να τον βοηθήσει και πολύ. Όταν τα άλλα δύο είναι τυφλά...

Τίποτα δεν είναι όπως παλιά: Οι Οικολόγοι Εναλλακτικοί θα δοκιμάσουν τα κότσια τους για τρίτη φορά στην εκλογική κονίστρα - η Ομοσπονδία για δεύτερη - προσπαθώντας να διασώσουν την ελπίδα που γέννησε μαζί της η «νέα πολιτική». Διότι μεν εγεννήθη ημίν τέταρτος πολιτικός πόλος στη χώρα, πλην όμως, οι καινούργιες ιδέες δεν αρκεί να εκφέρονται (όπως π.χ., στις σατανιστικές τελετές το όνομα του πονηρού πνεύματος) για να αποκτούν και υπόσταση (δηλαδή να έχουν «όνομα, σώμα και θρησκεία...»), χρειάζονται ακόμη και την - πολύ πεζή - υλική βάση για να στηριχτούν...

Τίποτα δεν είναι όπως παλιά, τέλος (και κυρίως: αρχή, όσων είπαμε παραπάνω): Οι εξελίξεις -καλύτερα οι δημοκρατικές επαναστατικές δημοκρατικές ανατροπές- στο «ένα έκτο του κόσμου», δίνουν καινούργια μορφή στον πλανήτη, αλλάζουν δραματικά όλα τα ως τώρα δεδομένα : τη Γιάλτα, τον ανταγωνισμό των υπερδυνάμεων,κ.λπ. Προς τα πού όμως κινούνται αυτές οι εξελίξεις; Τέλος του κομμουνισμού ή τέλος της Ιστορίας; Το αφιέρωμα αυτού του τεύχους προσπαθεί να συνεισφέρει σ' αυτόν τον -μόνο ενδιαφέροντα- διάλογο.

Λοιπόν, τίποτα δεν έχει αλλάξει; Ιαως ναι, ίσως εκείνος ο μονομανής που ταλαιπωρούσε με την διαλεκτική του οξύνοια τους τηλεφωνικούς θαλάμους αποδειχθεί προφητικός: «Κατς = σικέ, όλα απάτη». Μιας κι όλα - εντός της χώρας μας κι εντός μας - μοιάζουν να φορούν καινούργια ρούχα σε σώματα που στερούνται νεανικής φρεσκάδας. Δεν αρκεί να αφήσουμε τα εκατό λουλούδια ν' ανθίσουν: πρέπει και το χώμα να είναι κατάλληλο, απαλλαγμένο από τίς παλιές τοξίνες.

Η ΤΕΛΙΚΗ ΚΑΤΑΡΡΕΥΣΗ ΤΟΥ ΥΠΑΡΚΤΟΥ ΣΟΣΙΑΛΙΣΜΟΥ

Το ερώτημα το οποίο τίθεται είναι σαφές: Κατέρρευσε ο ίδιος ο σοσιαλισμός, ή μια μορφή του μόνο, ο ολοκληρωτικός σοσιαλισμός ή *«ο μη σοσιαλισμός»*, όπως ισχυρίζεται η αριστερά σε όλες τις εκδοχές της, και επομένως το πρόβλημα τίθεται εκ νέου για την ανάγκη οικοδόμησης ενός σοσιαλιστικού κινήματος και ενός σοσιαλισμού απαλλαγμένου από τα στίγματα του σταλινισμού; Είναι γνωστό πως εδώ και πολλά χρόνια έχουμε καταλήξει στην άποψη πως ο ολοκληρωτικός σοσιαλισμός αποτελεί ένα κοινωνικό σύστημα μεταβατικό, ασταθές, με μια ισορροπία καθαρά πολιτικού χαρακτήρα και επομένως αδιέξοδο*. Ας διευκρινίσουμε την άποψή μας.

Οι χώρες του υπαρκτού σοσιαλισμού απετέλεσαν κοινωνίες ολοκληρωτικής ηγεμονίας των διανοουμένων και των διαχειριστικών στρωμάτων, νοούμενων με την ευρύτερη έννοια του όρου, τόσο πάνω στην παλιά αστική τάξη η οποία κυριολεκτικά εξανδραποδίστηκε, όσο και πάνω στην εργατική τάξη και τους αγρότες που αποτέλεσαν σύμμαχες δυνάμεις στην ανατροπή της αστικής τάξης και των παλιών κυρίαρχων τάξεων. Γι' αυτό και ο ρυθμιστικός ρόλος της αγοράς αντικαταστάθηκε από την κεντρική σχεδιοποίηση. Μια τάξη πολιτικών διαχειριστών προσπάθησε να επιβάλει μια κεντρικά καθοδηγούμενη ρύθμιση πάνω στην οικονομία και να κατανείμει τους πόρους αποκλειστικά σύμφωνα με το σχέδιο.

Θεωρούμε αυτά τα καθεστώτα **καθεστώτα εκτάκτου ανάγκης** γιατί δεν εγκαθιδρύθηκαν σε χώρες του ανεπτυγμένου καπιταλισμού, ούτε πάνω στη βάση της κυριαρχίας των μάνατζερς και διαχειριστών της οικονομίας, αλλά μάλλον μιας πολιτικής γραφειοκρατίας οργανωμένης από τα κομμουνιστικά κόμματα. Την ίδια εποχή στις ανεπτυγμένες καπιταλιστικές χώρες αναπτύσσεται ο λεγόμενος κοινωνικός καπιταλισμός. Κάτω από την επίδραση του κεϋνσιανισμού, αλλά όχι μόνο, επεκτείνεται η σχεδιοποίηση της παραγωγής, η κοινωνική ρύθμιση (κατώτερος μισθός, επίδομα ανεργίας, κοινωνικές ασφαλίσεις κλπ.) μεταβάλλεται σε ουσιαστικό στοιχείο των κοινωνιών. Παράλληλα η άνοδος της τάξης των διαχειριστών επιβεβαιώνεται και εδώ, μόνο που πραγματοποιείται σε συνάφεια και συνεργασία με την αστική τάξη —παρ' όλες τις επιμέρους αντιπαραθέσεις. Εκφραστής αυτής της ανόδου των διαχειριστικών στρωμάτων στη Δύση υπήρξε η σοσιαλδημοκρατία, η οποία χρησιμοποιώντας την εργατική υποστήριξη προώθησε από το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο και μετά τον κοινωνικό καπιταλισμό, το σοσιαλ-καπιταλισμό. Μόνο σε εκείνες τις χώρες όπου η καθυστέρηση του καπιταλισμού ή οι έκτακτες πολιτικές συνθήκες δεν επέτρεπαν μια σχετικά ομαλή εξέλιξη, εκεί η συμμαχία διανόησης, εργατικής τάξης και αγροτών πήρε καθαρά επαναστατικό, ανατρεπτικό χαρακτήρα και οδήγησε στην εγκαθίδρυση αμιγώς σοσιαλιστικών καθεστώτων. Μετά τη συντριβή της αστικής τάξης ή παράλληλα, συνετρίβη και η εργατική συνιστώσα της συμμαχίας και οικοδομήθηκε ένα καθεστώς ηγεμονίας των πολιτικών διαχειριστικών στρωμάτων. Όλα αυτά σήμερα είναι τόσο καθαρά ώστε μόνο τυφλός δεν μπορεί να τα συνειδητοποιήσει. Αυτό υπήρξε το μυστικό της οικοδόμησης του υπαρκτού σοσιαλισμού. Ας δούμε τώρα τα αίτια της κατάρρευσής του. Όχι από άποψη συγκυριακή, αλλά από μια δομική οπτική.

Η έλλειψη οικονομικού κινήτρου

Α. Ο καπιταλισμός ή και ο σοσιαλκαπιταλισμός έχουν σαν κίνητρο της ανάπτυξης της παραγωγής και της τεχνολογίας, το ατομικό κέρδος. Ο σοσιαλισμός καταργώντας κάθε κίνητρο ατομικού κέρδους υποθέτει πως αυτό το κίνητρο μπορεί να αντικατασταθεί είτε από τη λαϊκή κινητοποίηση —στις στιγμές της επαναστατικής έξαρσης— είτε από ένα σύστημα γραφειοκρατικοαστυνομικού ελέγχου. Η γραφειοκρατικοποίηση και η δημοσιο-υπαλληλοποίηση της παραγωγής οδήγησε στην αδυναμία συναγωνισμού με τη Δύση και η κατάρρευση έγινε αναπόφευκτη. Γι' αυτό και τα προηγούμενα χρόνια οι ίδιες οι κομμουνιστικές γραφειοκρατίες αποπειράθηκαν να εισαγάγουν το κέρδος και την αγορά στην οικονομία τους, για να μπορέσουν να επιβιώσουν. Δεν θα μπορούσε όμως, αναρωτιέται η Κινέζικη Πολιτιστική Επανάσταση, η Κούβα των ηρωικών χρόνων του Γκεβάρα, ή ο πολεμικός κομμουνισμός τα πρώτα χρόνια της Οκτωβριανής Επανάστασης και ο αριστερισμός, παλιός και νέος στη χώρα μας, (σ' αυτόν περιλαμβάνουμε και τα κομμάτια του ΚΚΕ ή ό,τι έμεινε από το ΚΚΕ εσωτερικού) να υπάρξει ένας σοσιαλισμός ο οποίος να στηριχθεί στη λαϊκή κινητοποίηση και συμμετοχή και έτσι να υπερακοντιστεί η έλλειψη οικονομικού κινήτρου στην παραγωγή; Αυτό το ερώτημα, αυτή η απόπειρα είναι ήδη ιστορικά ξεπερασμένη. Από δύο απόψεις. **Κατ' αρχήν γιατί δεν είναι δυνατό η οικονομική ρύθμιση να υποκατασταθεί μόνιμα και μακροχρόνια από την πολιτική ρύθμιση.** Μόνο ένας συνδυασμός των δύο είναι δυνατός. Μια κοινωνία δεν μπορεί να ζει

* Βλέπε: Γ. Καραμπελιάς: *Πέρα από το σοσιαλισμό, μια νέα ουτοπία*, «Κομμούνα», Αθήνα 1984.

σε διαρκή επανάσταση. Αυτή είναι η μια πλευρά — η ουτοπική πλευρά της πρότασης, η οποία επειδή δεν μπορεί να γίνει πράξη καταλήγει αναπόφευκτα στον ολοκληρωτισμό.

Όμως υπάρχει και μία δεύτερη πλευρά, μια πλευρά απόκρυψης, μια κρυμμένη αντιδραστική πλευρά στην πρόταση. Μια οικονομία που στηρίζεται στη λαϊκή συμμετοχή, προϋποθέτει πως τα λαϊκά στρώματα έχουν ηγεμονική θέση στην κοινωνία. Όμως πώς είναι δυνατό η εργατική τάξη, μια τάξη η οποία στο επίπεδο της παραγωγής είναι **δομικά υποτελής**, κάτω από την κυριαρχία των φορέων της τεχνικής, επιχειρηματικής και κοινωνικής γνώσης, να είναι σε μακρόχρονη —σχετικά— βάση κυρίαρχη; Αυτό είναι αδύνατο! Γι' αυτό ακριβώς η έννοια σοσιαλισμός, ως καθεστώς εργατικής εξουσίας ή δικτατορία του προλεταριάτου, αποτελεί μια απάτη και στην καλύτερη περίπτωση μια αυταπάτη. Η Κομμούνα του Παρισιού, δηλαδή μια σύντομη περίοδος πολιτικής ηγεμονίας, μπορούσε να οριστεί ως «δικτατορία του προλεταριάτου». **Κανένα σχετικά μακροχρόνιας διάρκειας καθεστώς δεν μπορεί να είναι δικτατορία του προλεταριάτου, θα είναι αναπόφευκτα δικτατορία επί του προλεταριάτου!** Έτσι λοιπόν καταρρέει η προϋπόθεση ενός καθεστώτος μακρόχρονης λαϊκής κινητοποίησης, η ίδια η ηγεμονία των λαϊκών στρωμάτων. Αυτή η ηγεμονία είναι μακροπρόθεσμα ανέφικτη και αυτοαναιρείται. Η δικτατορία του προλεταριάτου μπορεί να υπάρξει μόνο όταν δεν θα υπάρχει... προλεταριάτο ή όταν το προλεταριάτο θα έχει πάψει να είναι προλεταριάτο! Γι' αυτό η μόνη απόπειρα στην ιστορία των επαναστάσεων που δοκίμασε να θίξει αυτή τη θεμελιώδη αντίφαση υπήρξε η Κινέζικη Πολιτιστική Επανάσταση, με την προσπάθεια μεταφοράς της διοίκησης και των τεχνικών γνώσεων στα χέρια του προλεταριάτου, δηλαδή της κατάργησης του καταμερισμού εργασίας. Ξέρουμε τα αποτελέσματά της.

Για όλους αυτούς τους λόγους το όνειρο των διαχειριστικών στρωμάτων, των πολιτικών γραφειοκρατιών, για έναν «αμιγή» σοσιαλισμό όπου θα κυριαρχούν αιώνια, αποτελεί μια ουτοπία, αποτέλεσε μια ουτοπία, **μια φάση μετάβασης από τις προκαπιταλιστικές στις σοσιαλ-καπιταλιστικές κοινωνίες.** Ο ολοκληρωτικός σοσιαλισμός μπορεί να εξαπλωθεί μόνο με τα μέσα της πολιτικής βίας και καταρρέει στο πεδίο του οικονομικού ανταγωνισμού. Ως προς την πλευρά αυτή ο Καστοριάδης είχε δίκιο όταν υποστήριζε ότι η επιβίωση του υπαρκτού σοσιαλισμού περνάει από την πολιτικο-στρατιωτική επέκταση. Το λάθος του βρισκόταν στο ότι ταύτισε την επιβίωση του συστήματος με εκείνη της άρχουσας τάξης του καθεστώτος. Σήμερα αποδεικνύεται ότι η άρχουσα τάξη του υπαρκτού σοσιαλισμού (ή τουλάχιστον ένα τμήμα της) είναι ικανή κάτω από την πίεση των λαϊκών κινητοποιήσεων και του ανταγωνισμού να βαδίσει σε ένα δρόμο αυτομεταρρύθμισης και να μετασχηματιστεί στην κατεύθυνση μιας σοσιαλ-δημοκρατικής διαχείρισης, και κατάργησης του υπαρκτού σοσιαλισμού.

Ο σοσιαλισμός της αγοράς και η αυτοδιαχείριση

Β. **Με βάση όσα ήδη αναφέραμε θεωρούμε πως η κατάρρευση του σοσιαλισμού είναι ιστορικά αμετάκλητη.** Βέβαια είναι δυνατό να υπάρξουν και άλλες σοσιαλιστικές απόπειρες και πειράματα σε χώρες του Τρίτου Κόσμου, όπου η αστική τάξη είναι αδύνατη και η καθυστέρηση μαστίζει τις οικονομίες και τις κοινωνίες, αλλά ακόμα και εκεί η πρόταση μιας γενικευμένης κρατικοποίησης των πάντων και κατάργησης του ρυθμιστικού ρόλου της αγοράς, δύσκολα θα βρει μιμητές. Η νέα πρόταση που αναδεικνύεται από τμήματα της κομμουνιστογενούς αριστεράς είναι ο *«σοσιαλισμός της αγοράς»*. Να διατηρηθεί ο ρυθμιστικός ρόλος της αγοράς παράλληλα με τη σχεδιοποίηση, να διατηρηθεί η κρατικοποίηση των βασικών μέσων παραγωγής με ταυτόχρονη ανάπτυξη της μικρής ιδιωτικής επιχείρησης. Αυτή είναι σήμερα η ουσία της πρότασης και του εγχειρήματος Γκορμπατσώφ. Μόνο που όπως γίνεται κατανοητό πρόκειται για ένα σύστημα σοσιαλ-καπιταλισμού με ενισχυμένο, για την ώρα, τον «σοσιαλιστικό» τομέα σε σχέση με τον καπιταλιστικό. Η αυξανόμενη διεθνοποίηση της παραγωγής, ο ρόλος των πολυεθνικών εταιρειών κλπ., θα σπρώξουν αναπόφευκτα στην άνοδο του βάρους των ιδιωτικών κεφαλαίων. **Ο σοσιαλισμός της αγοράς είναι το ανατολικό υποκατάστατο, η προσωρινή και μεταβατική εκδοχή του ανατολικού σοσιαλ-καπιταλισμού.**

Γ. Μια άλλη πανάκεια αυθεντικού σοσιαλισμού είναι εκείνη του σοσιαλισμού της αυτοδιαχείρισης. Απέναντι στον κρατισμό αρκεί να αντιτάξουμε το σοσιαλισμό της αυτοδιαχείρισης, ώστε να προωθήσουμε επιτέλους έναν αυθεντικό και δημοκρατικό σοσιαλισμό.

Είναι προφανές ότι η αυτοδιαχείριση εντάσσεται στις προοπτικές και την οπτική του εναλλακτικού κινήματος, αλλά δεν μπορεί να θεωρηθεί ως πανάκεια ούτε, ακόμα περισσότερο, ως μια λύση άμεσα εφικτή και εφαρμόσιμη παντού. Γιατί τα πειράματα της αυτοδιαχείρισης απέδειξαν ότι σκοντάφτουν στο ίδιο ζήτημα του καταμερισμού εργασίας

που οδήγησε στην αποτυχία και τον κεντρικά σχεδιοποιημένο σοσιαλισμό. Πώς είναι δυνατή η διαχείριση από εργάτες χωρίς τις απαραίτητες τεχνικές και διαχειριστικές γνώσεις; Επομένως η ίδια η επιτυχία της αυτοδιαχείρισης απαιτεί μια μακρόχρονη εκπαιδευτική και κοινωνική διαδικασία, προϋποθέτει τη γενικευμένη μείωση των ωρών εργασίας και την ανάπτυξη της συνείδησης των εργαζομένων έξω από το χώρο εργασίας. Η αυτοδιαχείριση αποτελεί ένα στόχο μετασχηματισμού, αλλά δεν μπορεί να θεωρηθεί μια άμεσα εφαρμόσιμη πανάκεια. Χρειάζεται επιμονή και διάρκεια, και η εφαρμογή της, δηλαδή ο έλεγχος των εργαζομένων πάνω στη διαδικασία παραγωγής, τους στόχους της κλπ., είναι μια διαδικασία χωρίς τέλος, είναι μια αδιάκοπη κίνηση.

Η σοσιαλιστική αρχή της κατανομής

Δ. Όμως ο σοσιαλισμός είναι ταυτόσημος με τον υπαρκτό σοσιαλισμό ή τη σοσιαλδημοκρατία, γιατί στηρίζεται και σε μια θεωρητική ταυτότητα. Ξέρουμε πως η βασική οικονομικο-κοινωνική αρχή που διέπει το σοσιαλισμό είναι η αρχή *στον καθένα ανάλογα με την εργασία του*.

Όμως πώς είναι δυνατό να μετρηθεί η εργασία; Υπάρχει ένας και μοναδικός τρόπος, **σύμφωνα με την αξία της εργατικής δύναμης!** Δεν υπάρχει άλλη δυνατότητα. Αυτό δεν κάνει άραγε ο υπαρκτός σοσιαλισμός; Ο μισθός ρυθμίζεται ανάλογα με την αξία της εργατικής δύναμης. Οι διευθυντές πληρώνονται ανάλογα με το διευθυντικό τους έργο, όπως αντίστοιχα και οι εργάτες. Ο Μαρξ δεν διευκρίνισε ποτέ τι σημαίνει πληρωμή ανάλογα με την εργασία. Σύμφωνα με την «παραγόμενη εργασία»; Καταλαβαίνουμε ότι ένα τέτοιο μέτρο είναι αδύνατο. Γιατί για παράδειγμα, η εργασία του ηλεκτρονικού και του επιδιορθωτή παπουτσιών μπορεί να δίνουν αξία με διαφορά εκατοντάδες φορές, μήπως και ο μισθός τους θα πρέπει να διαφέρει εκατοντάδες φορές; Ή μήπως οι εργαζόμενοι στους τομείς που «δεν παράγουν αξία» σύμφωνα με τη μαρξιστική αντίληψη δεν θα πρέπει να πληρώνονται καθόλου; Ή μήπως θα πρέπει όλοι να πληρώνονται ανάλογα με το χρόνο της εργασίας; Τότε, είναι φανερό, θα είχαμε περάσει σε ένα εξισωτικό μοντέλο, ισότητας των εισοδημάτων, που δεν θα έδινε κανένα κίνητρο οικονομικής φύσης για την αύξηση της παραγωγής και την οικονομική άνοδο, εκτός από τα πολιτικά κριτήρια και κίνητρα. Αυτό υπήρξε σε ένα βαθμό το μαοϊκό ή το γκεβαρικό πρόταγμα, μια εξισωτική εκδοχή του σοσιαλισμού. Όμως ένα σύστημα παραγωγής στο οποίο εξακολουθούν να ισχύουν οι γνωστικές και ταξικές διαφοροποιήσεις, δεν μπορεί να τις υπερπηδά σε μακροχρόνια βάση, με τρόπο βολονταριστικό και η μόνη λίγο-πολύ σταθερή αρχή πάνω στην οποία μπορεί να στηρίζεται είναι η αρχή της κατανομής σύμφωνα με την αξία της εργατικής δύναμης (εκτός βέβαια από το πολιτικό μονοπώλιο που προσφέρει επιπλέον απολαβές στους πολιτικούς διαχειριστές).

Η πληρωμή σύμφωνα με την αξία της εργατικής δύναμης είναι η βασική αρχή του σοσιαλισμού και του καπιταλισμού. Κατ' αυτό τον τρόπο υλοποιείται το περιβόητο *«στον καθένα σύμφωνα με την εργασία του»*. Πράγμα που τείνει να πραγματοποιηθεί και στο δυτικό σοσιαλ-καπιταλισμό και ιδιαίτερα στις χώρες μακράς σοσιαλ-δημοκρατικής διακυβέρνησης. Παράλληλα με την αρχή της ιδιοκτησίας και τις απολαβές λόγω ιδιοκτησίας, η επέκταση του μισθωτού πληθυσμού οδηγεί στην επιβεβαίωση αυτής της αρχής — αυτό είναι και το νόημα της «διευθυντικής επανάστασης». **Η σοσιαλιστική αρχή δεν έρχεται σε βασική αντίθεση με το κεφάλαιο,** αποτελεί την έκφραση του κοινωνικοποιημένου κεφαλαίου. Γι' αυτό και γίνεται σήμερα δυνατή η καπιταλιστική μεταρρύθμιση «από τα πάνω», στις χώρες του ολοκληρωτικού σοσιαλισμού, όχι βέβαια για να περάσουν σε κάποιον ανύπαρκτο και μυθοποιημένο καπιταλισμό αλλά στον υπαρκτό σοσιαλ-καπιταλισμό του κόσμου μας. Σε αντίθεση με όλους εκείνους που κραυγάζουν πως ο σοσιαλισμός δεν υπήρξε ποτέ στις ανατολικές χώρες, έχουν δίκιο ο Γκορμπατσώφ και οι εδώ υποστηρικτές του, που τονίζουν πως απέτυχε μόνο η ολοκληρωτική εκδοχή του σοσιαλισμού, με πλήρη αποκλεισμό της ατομικής ιδιοκτησίας, και τώρα είναι καιρός να περάσουν σε μια εκδοχή λιγότερο ολοκληρωτική, τόσο στο πολιτιστικό πεδίο —*«δημοκρατικός σοσιαλισμός»*— όσο και στο οικονομικό με εισαγωγή στοιχείων ατομικής ιδιοκτησίας. Δείξαμε πριν ότι ο ολοκληρωτικός σοσιαλισμός δεν κατορθώνει να βρει ούτε κίνητρο στην παραγωγή, ούτε να αντικαταστήσει το ρυθμιστικό ρόλο της αγοράς από την καθολική σχεδιοποίηση. Γι' αυτό και ο κοινωνικός καπιταλισμός, δηλαδή ο σοσιαλ-καπιταλισμός που συνδυάζει την αγορά και τη σχεδιοποίηση, την ιδιωτική πρωτοβουλία και τη γενικευμένη μισθωτοποίηση του πληθυσμού, αποτελεί —αποδείχτηκε από την ιστορία— μια περισσότερο αποδεκτή εκδοχή οικονομικής και κοινωνικής ισορροπίας. Το σουηδικό «πείραμα» είναι εντελώς χαρακτηριστικό απ' αυτή την άποψη. Από τη μια πλευρά οι μεγάλες βιομηχανικές επιχειρήσεις παραμένουν ιδιωτικές και είναι ανταγωνιστικές σε παγκόσμιο επίπεδο, από την άλλη μέσω της κρατικής παρέμβασης και ρύθμισης φορολογείται τόσο

πολύ το ιδιωτικό κέρδος ώστε μόλις να υπερβαίνει τις απολαβές των υψηλόμισθων μάνατζερ.

Σήμερα, μετά την αποτυχία του υπαρκτού σοσιαλισμού, οι «σοσιαλ-δημοκρατικές» χώρες της Βόρειας Ευρώπης μεταβάλλονται σε πρότυπο για τους σοσιαλιστές όλου του κόσμου, στο μοναδικό πρότυπο! Αποδεικνύεται στην πράξη λοιπόν πως ο σοσιαλισμός είναι, σύμφωνα με την έκφραση του Μακάισκυ, *«ο σοσιαλισμός των διανοουμένων»**, γιατί για την εργατική τάξη εκτός από κάποια στοιχεία εξασφάλισης **δεν υπάρχει ουσιαστική διαφορά στην κοινωνική λειτουργία, ανάμεσα στον κοινωνικό καπιταλισμό και τον ολοκληρωτικό σοσιαλισμό.** Η πληρωμή σύμφωνα με την εργασία τείνει να αναπαράγει τις κοινωνικές τάξεις με βάση τον καταμερισμό των γνώσεων και της κοινωνικής ιεραρχίας.

Πέρα από το σοσιαλ-καπιταλισμό

Σήμερα, με μεγαλύτερη ταχύτητα απ' όση θα μπορούσαμε ποτέ να φανταστούμε, κατέρρευσε ο κόσμος του υπαρκτού σοσιαλισμού και ο κόσμος τείνει να ενιαιοποιηθεί σε ένα σοσιαλ-καπιταλιστικό συνεχές. Αποδείχτηκε εξάλλου ότι για την τάξη των μάνατζερ και των φορέων των τεχνικών και διοικητικών γνώσεων, ο σοσιαλ-καπιταλισμός είναι αποδοτικότερος και σταθερότερος στη μεγάλη διάρκεια. Ο ολοκληρωτικός σοσιαλισμός ή τουλάχιστον ορισμένες εκδοχές του, μπορεί να επιβιώσει μόνο σε χώρες του Τρίτου Κόσμου, όπου η αδυναμία των κοινωνικών τάξεων μπορεί να υποκατασταθεί από τον πολιτικό ολοκληρωτισμό. Στο εξής η αντιπαράθεση θα τείνει να μετατεθεί. Αποδείχτηκε ότι το πέρασμα από τον καπιταλισμό στο σοσιαλισμό και η αντίστροφη κίνηση, παρά τις σημαντικές διαφοροποιήσεις, **αποτελεί μια κίνηση στα πλαίσια του κεφαλαίου,** αστικού ή κοινωνικοποιημένου, στα πλαίσια ενός καταμερισμού της εργασίας με ταυτόσημα κοινωνικά χαρακτηριστικά. Αν το όραμα της επανάστασης, της άλλης κοινωνίας μπορεί και πάλι να αποκτήσει μια υπόσταση, θα πρέπει όχι απλώς να απεκδυθεί το σοσιαλιστικό μανδύα, αλλά να συνειδητοποιηθεί ότι η εναλλακτική-κομμουνιστική (αν μπορούμε να χρησιμοποιούμε τις ίδιες λέξεις) επανάσταση, στρέφεται ενάντια στον ίδιο το σοσιαλισμό, σαν ένα σύστημα όπου κυριαρχεί η λογική της συσσώρευσης, του εμπορεύματος, του παραγωγισμού, της αναπαραγωγής της ιεραρχίας, και πάνω απ' όλα όπου κυριαρχεί το παλιό πολιτιστικό υπόδειγμα.

Το εναλλακτικό πρόταγμα έχει ακριβώς αυτή την προϋπόθεση, την αλλαγή πολιτιστικού παραδείγματος. Αν ο κλασικός καπιταλισμός της βικτωριανής περιόδου και του 19ου αιώνα κινείται σύμφωνα με το πρότυπο της συσσώρευσης και της ιεραρχίας, ο σημερινός σοσιαλ-καπιταλισμός κινείται με το πρότυπο της κατανάλωσης και της ιεραρχίας. Μια εναλλακτική κοινωνική πρόταση θα πρέπει να στοχεύει στην ανατροπή αυτού του παραδείγματος, σε όλες τις διαστάσεις του. Ο καταμερισμός της εργασίας θα πρέπει να πάψει να επεκτείνεται και να αντικατασταθεί από ένα **οριζόντιο υπόδειγμα**, σε αντίθεση με το σημερινό πυραμιδικό-ιεραρχικό υπόδειγμα. Η κατανάλωση θα πρέπει να περιοριστεί μέσα από το μετασχηματισμό όχι απλά του ατομικού συστήματος αναγκών, αλλά του κοινωνικού τέτοιου. **Με λιγότερη κατανάλωση ενέργειας και λιγότερα καταναλωτικά προϊόντα να εξασφαλίζεται η μάξιμουμ ικανοποίηση των νέων αναγκών.** Για παράδειγμα η μείωση του μεγέθους των πόλεων, η πληροφοροποίηση της εργασίας και η προώθηση της επικοινωνιακής επανάστασης, θα μειώσουν την ανάγκη τεράστιων καθημερινών μετακινήσεων και επομένως θα μειώσουν την ανάγκη του αυτοκινήτου, π.χ. Η μείωση των ωρών εργασίας και η συγκέντρωση του εργάσιμου χρόνου σε ορισμένες περιόδους θα προκαλέσουν μια έκρηξη των πολιτιστικών αγαθών και προϊόντων κλπ. κλπ.

Η άνοδος των γνώσεων του συνόλου του πληθυσμού θα έχει σαν συνέπεια την υψηλότερη αποδοτικότητα της εργασίας και επομένως θα επιτρέπει τη μείωση του χρόνου, που με τη σειρά της θα οδηγεί σε άνοδο της παραγωγικότητας κλπ. Το νέο πολιτιστικό και παραγωγικό πρότυπο έχει σαν στόχο του την εγκαθίδρυση μιας κοινωνίας όπου το πρότυπο της διανομής θα είναι *«στον καθένα σύμφωνα με τις ανάγκες του»*, και γι' αυτό απαραίτητος και πρωταρχικός όρος είναι η ριζική μείωση των ωρών εργασίας, και βέβαια η αλλαγή της αντίληψης για τις ανάγκες.

Αν εξακολουθεί να ισχύει η σημερινή εκθετική αντίληψη για τις ανάγκες, τότε δεν υπάρχει διέξοδος από κοινωνίες συσσώρευσης, ανισότητας, ιεραρχίας. Προφανώς δεν ευαγγελιζόμαστε μια κοινωνία «λιτότητας», ούτε μια κοινωνία με περιορισμένες ανάγκες, έναν *«στρατιωτικό οικολογικό κομμουνισμό»*, αλλά πώς θα διευρύνουμε εκείνες τις ανάγκες που είναι απαραίτητες για τη στροφή της κοινωνίας μας σε μια νέα κατεύθυνση. Για παράδειγμα, αν δεν αντικαταστήσουμε την αρχή του ταχύτερου αυτοκίνητου, με εκείνη

* Το βιβλίο του Γ. Β. Μακάισκυ *«Ο σοσιαλισμός των διανοούμενων»* πρόκειται να κυκλοφορήσει από τις εκδόσεις *«Κομμούνα»* μέσα στο 1990.

του αποδοτικότερου, ενεργειακά και οικολογικά, τη λογική του μπόντυ μπίλντινγκ με τη σωματική αρμονία, αν δεν αναπτυχθεί η απέχθεια προς τη χλιδή και τη βία, αν δεν αντικαταστήσουμε τα προϊόντα μιας χρήσεως με προϊόντα ανθεκτικά και με διάρκεια, κλπ., κλπ., τότε όχι μόνο δεν υπάρχει καμιά άμεση διέξοδος από το σημερινό αδιέξοδο, αλλά η απόσταση με τον Τρίτο Κόσμο θα μεγαλώνει, και στο εσωτερικό των κοινωνιών ο οξυμένος ανταγωνισμός θα αναπαράγει τις κοινωνικές ανισότητες.

Εκ των πραγμάτων, τα μόνα κινήματα που μπορούν να εκφράσουν μια διέξοδο από το σημερινό σύστημα είναι τα κινήματα με εναλλακτικό προσανατολισμό, εκείνα τα κινήματα που από τη δεκαετία του '60 και μετά εξέφρασαν τις νέες κοινωνικές ανάγκες. Και αυτά τα κινήματα υπήρξαν κινήματα **μετασοσιαλιστικά**. Κινήματα ενάντια στη συσσώρευση, την ιεραρχία, τη διαφορά χειρωνακτικής-διανοητικής εργασίας, για την προστασία του περιβάλλοντος, ενάντια στη λογική της ανάπτυξης, για την άνθιση των ριζικών αναγκών του ανθρώπου ενάντια στο υπερκαταναλωτικό πρότυπο. Κινήματα ενάντια στην εργασία σαν σκλαβιά, για την προώθηση της ανθρώπινης δημιουργικότητας. Δεν μπορούμε εδώ να επιμείνουμε στην εμφάνιση και τα χαρακτηριστικά των νέων κινημάτων. Αυτό που μας ενδιαφέρει είναι να τονίσουμε το μετασοσιαλιστικό χαρακτήρα τους. **Ένα χάσμα χωρίζει αυτά τα κινήματα από το σοσιαλισμό,** έστω και εάν για πολύ καιρό συνέχιζαν να χρησιμοποιούν τη γλώσσα και τα κλισέ του.

Το ζήτημα του υποκειμένου

Εκείνο το στοιχείο που άφησε άναυδους τους αριστεριστές της Δυτικής Ευρώπης και της Ελλάδας ήταν το γεγονός ότι οι εργάτες στις περισσότερες χώρες της Ανατολικής Ευρώπης και ιδιαίτερα στην Ανατολική Γερμανία, δεν ακολούθησαν μια λογική υπέρβασης, «από τα αριστερά», του υπαρκτού σοσιαλισμού, αλλά μάλλον φαίνεται να συναινούν για την ώρα σε μια σοσιαλ-δημοκρατική εκδοχή εξέλιξης. Η θέση των εργατών στις Ανατολικές χώρες —αν όχι και στη Σοβιετική Ένωση— είναι μια μετεξέλιξη με σοσιαλδημοκρατικό προσανατολισμό— διατήρηση των κοινωνικών κατακτήσεων— και απόρριψη μιας εκδοχής άγριας καπιταλιστικοποίησης των χωρών του υπαρκτού σοσιαλισμού. Οι αριστερές φωνές, για υπέρβαση του συστήματος από μια λογική «σοβιέτ», είναι πολύ λίγες, παρ' όλο που δεν είναι ανύπαρκτες.

Μήπως λοιπόν η διεκδίκηση του υπαρκτού σοσιαλισμού ή της σοσιαλδημοκρατίας, αποτελεί τον μοναδικό ορίζοντα του εργατικού κινήματος, και πέρα από εκεί τίποτε περισσότερο; Η εργατική τάξη δεν είναι ικανή να πραγματοποιήσει την υπέρβαση του σοσιαλισμού σαν τάξη; Δυστυχώς ή ευτυχώς το ζήτημα είναι περισσότερο περίπλοκο από όσο φαίνεται. Ο Μαρξ και ο Λένιν, έστω με τρόπο διεστραμμένο, είχαν συλλάβει το πρόβλημα. Η εργατική τάξη δεν μπορεί με βάση τη συνδικαλιστική — δηλαδή την άμεση συνείδησή της, να ξεπεράσει το ζήτημα της πληρωμής της εργατικής δύναμης στην πραγματική της αξία. **Η εργατική τάξη δεν είναι αυθόρμητα επαναστατική, λένε ο Κάουτσκυ και ο Λένιν.** Επομένως χρειάζονται οι διανοούμενοι που θα προσφέρουν την κατεύθυνση. Να λοιπόν η βάση της αντίληψης της πρωτοπορίας. Ξέρουμε πόσο εκδικήθηκε η ιστορία. Υπάρχει όμως ένα πραγματικό πρόβλημα. Η εργατική τάξη σαν τέτοια δεν μπορεί να ξεπεράσει την υποδεέστερη θέση της στον καταμερισμό εργασίας και επομένως δεν μπορεί να ξεπεράσει τον σοσιαλιστικό και σοσιαλ-δημοκρατικό ορίζοντα. **Ακόμα και στην αντίληψη του Μαρξ το πέρασμα στο μετασοσιαλιστικό-κομμουνιστικό στάδιο των κοινωνιών πραγματοποιείται με το ξεπέρασμα και την εξαφάνιση του προλεταριάτου σαν τάξης!** Στην ίδια τη μαρξιστική αντίληψη το προλεταριάτο, η εργατική τάξη, είναι φορέας του σοσιαλιστικού και σοσιαλδημοκρατικού κινήματος. Πέρα από το σοσιαλισμό, το υποκείμενο διευρύνεται και μετασχηματίζεται, αποκτάει οντολογικά, ανθρωπολογικά χαρακτηριστικά, τείνει να μετακινηθεί στην αντίθεση διευθυντές-διευθυνόμενοι. Αυτό δεν συμβαίνει σήμερα; Τα νέα κοινωνικά κινήματα τα οποία αναπτύσσονται εδώ και δύο ή τρεις δεκαετίες έχουν όλο και πιο έντονα μετασοσιαλιστικά χαρακτηριστικά, συμπεριλαμβάνουν στρώματα και τάξεις ή τμήματα τάξεων που δεν ορίζονται πλέον μονοδιάστατα, αλλά με βάση πολλαπλά χαρακτηριστικά και ιδιότητες, γυναικείο, φοιτητικό κίνημα, οικολογικό, αντιιεραρχικό, αντικαταναλωτικό, πολιτιστικό κλπ. **Το εργατικό κίνημα σαν συγκροτημένη αντίληψη, σαν πολιτική, δεν μπορεί ακόμα στην πλειοψηφία του να ξεπεράσει τα όρια του σοσιαλισμού.** Όμως —και εδώ η προσφορά του ιταλικού εργατισμού υπήρξε ανεκτίμητη— το εργατικό κίνημα σαν καθημερινότητα, σαν καθημερινή πάλη για την ανατροπή κάθε ανισότητας και ιεραρχίας, σαν κίνημα που στην προοπτική του είναι βαθειά αντιιεραρχικό και εξισωτικό, έχει έντονα κομμουνιστικά χαρακτηριστικά. Αυτή είναι η θεμελιώδης αντίφαση του εργατικού κινήματος, η διπλή όψη του Ιανού που παρουσιάζει στη σύγχρονη εποχή. Από τη μια πλευρά όντας ανίκανο να διοικήσει την κοινωνία υποχρεώνεται να αποδέχεται το σοσιαλισμό των διανοουμένων, τη σοσιαλ-δη-

μοκρατία, τον σοσιαλ-καπιταλισμό, από την άλλη όντας βαθειά εξισωτικό και ανατρεπτικό, μέσα από τη μακρά διάρκεια σπρώχνει την κοινωνία προς μια κατεύθυνση ριζικού μετασχηματισμού, δεν επιτρέπει στο κεφάλαιο να επαναπαυθεί στις δάφνες του, πιέζει διαρκώς για την αλλαγή της κοινωνίας. Γι' αυτό και ο Τρόντι με την καταπληκτική του φόρμουλα *«η στρατηγική ανήκει στην τάξη και η τακτική στο κόμμα»* αναποδογύρισε, και σωστά, το σχήμα του Λένιν. **Η κίνηση της εργατικής τάξης είναι στην κατεύθυνση του κομμουνισμού, η πολιτική της είναι στα όρια του σοσιαλισμού και της σοσιαλδημοκρατίας!** Η παραπέρα διάχυση της εργατικής τάξης στην κοινωνία, η ανάδυση του κοινωνικού εργάτη, η άνοδος των διαχειριστικών και γνωστικών δυνατοτήτων του συλλογικού εργαζόμενου θα τείνει προοπτικά να εντάξει και **την πολιτική** σημαντικών τμημάτων της εργατικής τάξης στο εναλλακτικό κίνημα. Αυτές οι διαπιστώσεις ορίζουν και τη σχέση του εναλλακτικού κινήματος με το εργατικό. Υπέρβαση του εργατικού κινήματος και συμμαχία μαζί του στην προοπτική της σταδιακής ένταξής του στα πλαίσια του εναλλακτικού χώρου.

Η κατάρρευση του υπαρκτού σοσιαλισμού και το τέλος μιας αντιπαράθεσης

Η κατάρρευση του υπαρκτού σοσιαλισμού συνεπάγεται το τέλος μιας αντιπαράθεσης που έχει γίνει πια αναχρονιστική, ανάμεσα σε δύο μορφές κυριαρχίας του κεφαλαίου, κοινωνικού και ιδιωτικού. Και αυτό γιατί μέσα από τη μορφή της κοινωνικής ρύθμισης ο σοσιαλ-καπιταλισμός έχει αποδειχτεί ως η αποδοτικότερη και σταθερότερη μορφή σύνθεσης αυτών των δύο μορφών, ιδιωτικού και κοινωνικού κεφαλαίου! Στο εξής και σε όλη την περίοδο του επερχόμενου 21ου αιώνα η κυρίαρχη αντίθεση των ανεπτυγμένων κοινωνιών θα τείνει να μετατεθεί στην αντιπαράθεση δύο πολιτιστικών προτύπων, δύο αντιλήψεων, από τη μια μεριά του προτύπου της συσσώρευσης, του παραγωγισμού, του βιομηχανισμού, του σοσιαλ-καπιταλισμού και από την άλλη του εναλλακτικού, οικολογικού, αντι-ιεραρχικού προτύπου. Τα ίδια τα παλαιά κοινωνικά κινήματα, όπως το εργατικό, θα διχαστούν ανάμεσα σ' αυτές τις δύο προοπτικές, σ' αυτές τις δύο εκδοχές, και δείξαμε ήδη τη βαθύτερη ουσία αυτού του διχασμού. Όμως όλο και μεγαλύτερα τμήματα του κόσμου των εργαζομένων θα περνούν, μετά την εξάντληση του αναπτυξιακού προτύπου του σοσιαλ-καπιταλισμού, στο εναλλακτικό στρατόπεδο, που προοπτικά θα μεταβληθεί σε κίνημα πλειοψηφικό, τόσο στην καθημερινότητα, όσο και στους συνολικούς στόχους του. Η άνοδος των οικολογικών-εναλλακτικών, πράσινων κινημάτων δεν αποτελεί μια παρένθεση, αλλά την αυγή μιας νέας εποχής, που ενσωματώνει τις ανατρεπτικές και εξισωτικές παραδόσεις του εργατικού κινήματος σε ένα νέο corpus αξιών και κινημάτων μετασοσιαλιστικού χαρακτήρα. Γι' αυτό και η δημοκρατική επανάσταση των Ανατολικών χωρών δεν αντιμετωπίζεται σαν οπισθοδρόμηση, «επιστροφή στον καπιταλισμό», όπως τη βιώνουν με αγωνία και συναισθήματα ήττας οι ακραιφνείς σοσιαλιστές του νεο-αριστερισμού (μια και ο παλαιοαριστερισμός έχει περιοριστεί στις φαιδρές εκδοχές της ΟΣΕ και της ΣΑΚΕ ή τους ανυποχώρητους σοσιαλιστές των μπαρ των Εξαρχείων και του Κολωνακίου), όπως οι αποχωρήσαντες από το ΚΚΕ ή οι τελευταίοι των Μοϊκανών του ΚΚΕ εσωτερικού. Όχι, η μεγάλη δημοκρατική επανάσταση της Ανατολικής Ευρώπης ενάντια στο δεσποτισμό και τον ολοκληρωτικό σοσιαλισμό είναι ένα τεράστιο ιστορικό άλμα που θα επιτρέψει την ανάπτυξη των εναλλακτικών κινημάτων σε μια ενιαία βάση στο σύνολο της Ευρώπης. Και πώς θα ήταν δυνατό να αντιδρούν διαφορετικά, όταν οι «διαφωνούντες του ΚΚΕ» είχαν μόλις λίγους μήνες πριν σαν τελευταίο τους αποκούμπι τον Χόνεκερ και τον Ζίβκωφ και το ΚΚΕ εσωτερικού εξέτρεφε την αντίληψη του *«στρεβλού σοσιαλισμού»*, κουβαλούσε το προπατορικό αμάρτημα των συντροφικών σχέσεων με τον Τσαουσέσκου, και πίστευε στο *«σοσιαλισμό με ανθρώπινο πρόσωπο»*, που σήμερα προωθεί ο Γκορμπατσώφ. Είναι λογικό λοιπόν από τη μια πλευρά να χαιρετίζουν —εκόντες ή άκοντες— την κατάρρευση του μπρεζνιεφικού σταλινισμού και από την άλλη να κλαίνε γιατί ακολουθείται ο *«καπιταλιστικός δρόμος»* χωρίς να συνειδητοποιούν ότι η σοσιαλδημοκρατική εκδοχή του σοσιαλ-καπιταλισμού είναι μια κοινωνική μορφή ***ανώτερη*** από τον υπαρκτό σοσιαλισμό, και επομένως επιτρέπει την ανάπτυξη αγώνων πολύ πιο προωθημένων. Είναι προφανές ότι εμείς δεν θεωρούμε πως ό,τι γίνεται στις Ανατολικές χώρες είναι καλώς καμωμένο, θα προτιμούσαμε μια «υπερπήδηση» των σταδίων, μια επιτάχυνση της ιστορίας προς την κατεύθυνση του εναλλακτικού κινήματος. Παρ' όλα αυτά, **σήμερα στα πλαίσια της δημοκρατικής επανάστασης αναπτύσσεται μια εναλλακτική πτέρυγα των κινημάτων ανατροπής του ολοκληρωτισμού, η οποία θα παίξει σημαντικό ρόλο για το μέλλον των κινημάτων.**

ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΗ ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ ΠΡΑΣΙΝΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ

Η Μεσόγειος αντιμετωπίζει σοβαρές πιέσεις από τα σημερινά μοντέλα ανάπτυξης του τουρισμού της γεωργίας, της βιομηχανίας και των πόλεων, αλλά και από τη μετακίνηση πληθυσμού προς τις ακτές της Μεσογείου.

Η Μεσόγειος είναι μια κλειστή θάλασσα, που δέχεται σήμερα το 1/8 μέχρι 1/4 της παγκόσμιας ρύπανσης από πετρελαιοειδή και μεγάλες ποσότητες ρυπαντών κάθε είδους: βιομηχανικά απόβλητα, λύματα πόλεων, αγροχημικά, απορρυπαντικά, τοξικές ουσίες κ.λπ. Φαινόμενα όπως το Τσερνομπίλ της Αδριατικής, όπως ονομάστηκε εύγλωττα η έκρηξη του πλαγκτού στη θαλάσσια αυτή περιοχή από τη ρύπανση, δείχνουν το μέγεθος της ανθρώπινης παρέμβασης πάνω στα οικοσυστήματα. Η ανάγκη αντιστροφής της σημερινής πορείας είναι προφανής όχι μόνο για όσους συμμετέχουν στο πράσινο κίνημα, αλλά και για επιστήμονες και ευαισθητοποιημένες ομάδες μέσα στην κοινωνία.

Σήμερα υπάρχει μια σειρά Διεθνών Συμβάσεων για τη ρύπανση, αλλά και σε εθνικό επίπεδο υπάρχει εσωτερική νομοθεσία με διαφορετικό βαθμό προώθησης μέτρων πρόληψης της ρύπανσης και με σημαντικές βέβαια ελλείψεις. Αλλά αυτό που προέχει σήμερα είναι κυρίως η εφαρμογή των ήδη υπαρχόντων νομοθετικών ρυθμίσεων, που σε γενικές γραμμές μένουν ευχολόγιο και η πλήρης ενσωμάτωση σε εθνικό επίπεδο των αυστηρότερων νομοθετικών ρυθμίσεων. Ο ρόλος του πράσινου κινήματος και των πράσινων κομμάτων και οργανώσεων είναι σημαντικός για την εφαρμογή και τον έλεγχο της νομοθεσίας, την προώθηση της πρόληψης, ασκώντας πολιτική πίεση στις κυβερνήσεις και τους σχετικούς φορείς.

Βέβαια τα μοντέλα τουρισμού, γεωργίας, βιομηχανίας, μεταφορών, πολεοδομίας, ενέργειας, θα πρέπει να αλλάξουν ριζικά. Ανάγκη είναι τα πράσινα κινήματα να διατυπώσουν πιο έντονα τις εναλλακτικές προτάσεις τους τόσο για την καθημερινότητα όσο και για τις συνολικές και επιμέρους πολιτικές, ιδιαίτερα σήμερα που στα «παραδοσιακά» προβλήματα ρύπανσης έρχονται να προστεθούν προβλήματα όπως οι συνέπειες από τις κλιματικές αλλαγές λόγω του φαινόμενου του θερμοκηπίου και και της καταστροφής του στρώματος του όζοντος.

Η προώθηση της συνεργασίας των πράσινων κινημάτων, όχι μόνο μεταξύ τους αλλά και με επιτροπές και κινήματα πολιτών και ευαισθητοποιημένους επιστήμονες για μια πιο ενεργή κινητοποίηση για την προστασία της Μεσογείου, για την ανταλλαγή πληροφοριών και γνώσεων, αλλά και για την αντιμετώπιση της διασυνοριακής ρύπανσης μπορεί να επηρεάσει αποφασιστικά και τις κυβερνήσεις για την λήψη μέτρων, με ένα σφαιρικό τρόπο.

Θα πρέπει να τονίσουμε ότι τα προβλήματα για την Μεσόγειο μπορούν να επιλυθούν με διεθνή συνεργασία μια και για τα προβλήματα της Μεσογείου συνεισφέρουν άμεσα και έμμεσα μη Μεσογειακές χώρες, όπως για παράδειγμα με τον τουρισμό, την ατμοσφαιρική ρύπανση, την διέλευση πετρελαιοφόρων,τα απόβλητα κλπ. Η συνεργασία και με τα πράσινα κινήματα των χωρών αυτών θα πρέπει να ενταθεί. Στην κατεύθυνση υλοποίησης αυτών των κατευθύνσεων οι Πράσινοι της Μεσογείου θα προωθήσουν συγκεκριμένες ενέργειες από κοινού, όπως η διατύπωση και η έκδοση σε όλες τις γλώσσες της Μεσογείου των αρχών για τον οικο-τουρισμό, και την προώθηση ήπιων μοντέλων τουρισμού με ανταλλαγές επισκέψεων π.χ ανάμεσα στα κινήματα των διαφόρων χωρών-γνωριμίας και φιλοξενίας,δημιουργία οικολογικών κάμπινγκ.

πολιτική απόφαση

Οι συμμετέχοντες στη διήμερη συνάντηση εργασίας με θέμα «Μεσόγειος : ρύπανση τουρισμός και κοινές οικολογικές πρωτοβουλίες» υποστηρίζουν την δημιουργία ενός Συντονιστικού των Πρασίνων Κομμάτων και Οργανώσεων της Μεσογείου για τον συντονισμό των κινημάτων της περιοχής. Εκτός από τον συντονισμό σε πολιτικό επίπεδο βλέπουμε την αναγκαιότητα δημιουργίας ενός Δικτύου ανταλλαγής πληροφοριών και εμπειριών γύρω από τα θέματα προστασίας της Μεσογείου, που θέλουμε να ονομαστεί Δίκτυο «ΜΕΣΟΓΕΙΟΣ Σ.Ο.Σ» με προσωρινό κέντρο την Αθήνα. Προς αυτή την κατεύθυνση θα εργαστούμε από κοινού σε εθνικό, μεσογειακό και ευρωπαϊκό επίπεδο για την εξασφάλιση των οικονομικών, τεχνικών και πολιτικών προυποθέσεων λειτουργίας του.

Υποστηρίζουμε ότι στο μέλλον θα πρέπει να εξασφαλιστεί μια μεγαλύτερη υποστήριξη προς τα πράσινα κινήματα των χωρών αυτών και της Μαύρης Θάλασσας.

Εμείς οι Πράσινοι της Μεσογείου, που συναντηθήκαμε στις 10 και 11 Μάρτη στην Αθήνα, αποφασίσαμε να θέσουμε στο μέλλον βάσεις μιας καλύτερης επικοινωνίας ανάμεσα στις οργανώσεις μας.

Απαφασίσαμε να χρησιμοποιήσουμε την φώκια, που είναι ένα απειλούμενο είδος στην κοινή μας θάλασσα, ως σύμβολο του αγώνα μας για προστασία της Μεσογείου από την οικολογική καταστροφή.

Γιατί κατά πρώτο θέλουμε να προστατεύσουμε αυτό το θηλαστικό και κατά δεύτερο θέλουμε να δείξουμε ότι, όπως η φώκια που κινείται από ακτή σε ακτή είναι σημαντικό εμείς, οι Πράσινοι, σκοπεύουμε να υποστηρίξουμε θερμά την ελευθερία και να σεβαστούμε την εθνική ανεξαρτησία και μέσω της απο-στρατιωτικοποίησης των θαλασσών και των περιοχών μας.

ΚΥΠΡΟΣ

Η «ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ» ΤΟΥ ΚΙΝΗΜΑΤΟΣ (2)

Οταν οι νέοι της Κύπρου, αψηφούν τους Αττίλες και μπαίνουν στα κατεχόμενα για να υποστείλουν τις κατοχικές σημαίες και να γράψουν στους τοίχους συνθήματα, όταν μαζεύονται διαρκώς στο κατοχικό οδόφραγμα του Λήδρα Πάλας απαιτώντας την απελευθέρωση των αιχμαλώτων ομηλίκων τους και την απελευθέρωση της σκλαβωμένης γης, όταν ανεμίζουν τη γαλανόλευκη και τραγουδούν τα ποιήματα του Ευαγόρα Παλληκαρίδη και το «Ξύπνα καϋμένε μου Ραγιά», όταν αγρυπνούν γύρω από τη φωτιά, περασμένα μεσάνυχτα στο κατοχικό οδόφραγμα, αυτά όλα αποτελούν σαφέστατη πολιτική ένδειξη. Οτι η πολιτική της εθνικής υποταγής και της διζωνικής συνθηκολόγησης, η πολιτική των δεκαπέντε χρόνων συμβιβασμού με τα παράνομα τετελεσμένα της τουρκικής εισβολής και η πολιτική των ψευδαισθήσεων και της απάτης με τα καλόηχα συνθήματα, δεν έσπασε απλώς τα μούτρα της στη Νέα Υόρκη. Κατέρρευσε και εξευτελίστηκε πριν απ' όλα, ανάμεσα στον κυπριακό λαό, πιστότερη και δυναμικότερη έκφραση του οποίου αποτελούν οι θαρραλέες και αγωνιστικές πράξεις της νέας ελληνικής γενιάς του νησιού.

Οι νεαροί Ελληνες της Κύπρου που τολμούν να αψηφίσουν τα κατοχικά στρατεύματα και να σκαρφαλώσουν στο τουρκοκρατούμενο τείχος για να αφαιρέσουν τα βέβηλα σύμβολα της κατοχής, πριν το πράξουν, γνωρίζουν πολύ καλά ότι μ' αυτές τους τις ενέργειες στρέφονται εμπράκτως και εναντίον της πολιτικής του κ. Βασιλείου και εκείνων των κομμάτων που πασκίζουν τόσα χρόνια να αποτρέψουν «οιεσδήποτε προκλήσεις» στη γραμμή αντιπαράταξης. Στρέφονται εναντίον της πολιτικής της εξομάλυνσης, της απαγκίστρωσης και του εξωραϊσμού της κατοχικής γραμμής Αττίλα, πολιτική που επιχειρεί να επιβάλει και να εμπεδώσει η κυβέρνηση και που γι' αυτό δεν φείδεται ροπαλοφόρων αστυνομικών που αποστέλλει να προστατεύσουν τα συρματοπλέγματα της τουρκικής κατοχής από τις αντικατοχικές πορείες και διαδηλώσεις. Οι Ελληνόπαιδες, με τις πράξεις τους εναντίον της κατοχικής γραμμής Αττίλα και των συμβόλων της ξέρουν πολυ καλά ότι χαστουκίζουν ταυτόχρονα και την πολιτική των συμβιβασμών και των παζαρεμάτων που ακολουθεί η κυβέρνηση και η πολιτική ηγεσία.

Γι αυτό άλλωστε και οι αδιάκοπες κυβερνητικές, και κάποιων κομμάτων, ανακοινώσεις προτροπές προς τη νεολαία και το λαό να «αποφύγουν πράξεις που θα ήταν δυνατό να βλάψουν την υπόθεση μας, προσφέροντας άλλοθι στην άλλη πλευρά και αποπροσανατολίζοντας το διεθνή παράγοντα από τις πραγματικές διαστάσεις του θέματος», όπως έσπευσε να ανακοινώσει μόλις επέστρεψε στην Κύπρο ο κ. Βασιλείου, διατάσσοντας παράλληλα και την επάνοδο των μαθητών - φοιτητών στα θρανία τους.

Η κυβέρνηση φοβάται τις αντικατοχικές πράξεις των νέων της Κύπρου. Γιατί τινάζουν την ήδη καταρρεύσασα και ρεζιλεμένη πολιτική της στον αέρα. Γιατί το «θέλει αρετήν και τόλμην η ελευθερία», που ανεμίζουν στο κατοχικό οδόφραγμα του Λήδρα Πάλας τα αγόρια και τα κορίτσια της νέας ελληνικής γενιάς, δεν συνάδει, αλλ' αντιμάχεται τα παζαρέματα του κ. Βασιλείου με τον εκπρόσωπο του Αττίλα Ραούφ Ντενκτάς. Γιατί το ανέμισμα της γαλανόλευκης σημαίας και του συμβόλου της Κυπριακής Δημοκρατίας από τα νιάτα της Κύπρου στη γραμμή αντιπαράταξης, δεν συνάδει, μα γελοιοποιεί την υποστολή της σημαίας της Κυπριακής Δημοκρατίας από την προεδρική λιμουζίνα του κ. Βασιλείου στα «ταξίδια» του προς συνάντηση με τον κ. Ντενκτάς στο σπίτι του Καμιλιόν. Γιατί τέλος, η νέα ελληνική γενιά του νησιού, πιο εκφραστική κι ελεύθερη από τους γονιούς της, δεν πιστεύει και δεν θέλει τις χρόνιες ψευδαισθήσεις, υποκρισίες και απατηλές συνθηματολογίες της πολιτικής ηγεσίας. Η νέα ελληνική γενιά της Κύπρου, διεκδικεί απλά, καθαρά και ξάστερα την ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ, ανόθευτη και αρτιμελή. Την απελευθέρωση των σκλαβωμένων εδαφών, την επιστροφή των Ελλήνων στα σπίτια και στις περιουσίες τους, την εκδίωξη των Τούρκων κατακτητών και των εποίκων από το νησί. Και γνωρίζει, όπως όλος ο λαός, ότι αυτός ο σκοπός και αυτή η διεκδίκηση, δεν προωθείται, αλλά ξεπουλιέται, στα παζάρια των λεγόμενων διακοινοτικών συνομιλιών», όση πλύση εγκεφάλου κι αν επιχείρησαν σε βάρος του λαού τόσα χρόνια οι κυβερνώντες και οι κομματάρχες.

Ενώ το τουρκικό ψευδοκράτος συνεχίζει να κρατά αιχμάλωτους τους τέσσερις μέχρι στιγμής νεαρούς που παράνομα συνέλαβαν τα κατοχικά στρατεύματα, η κυβέρνηση του κ. Βασιλείου, μόλις επανήλθε στο προεδρικό του από την κ. Θάτσερ ο πρόεδρος, μεθοδεύει την εκτόνωση των αντικατοχικών εκδηλώσεων και την απονεύρωση τους. Ωστόσο το «παιγνίδι» είναι χαμένο για την ίδια. Ολες αυτές οι μέρες και νύχτες των εκδηλώσεων στο κατοχικό οδόφραγμα, έχουν ήδη ΑΝΑΠΤΩΣΕΙ και αναστήσει νέους αγωνιστές και αγωνίστριες. Που κα-

νείς δεν ξέρει, πως και πότε θα εκδηλώσουν με νέες πράξεις την αγωνιστικότητα τους και την ανυπακοή τους στην τουρκική κατοχή και τους συμβιβασμένους.

Κι εδώ τίθεται πλέον ξεκάθαρα το μέγιστο ζήτημα ευθύνης. Όλων αυτών που κυβερνούν τον τόπο, όλων όσων χειρίζονται το εθνικό ζήτημα, όλων όσων έχουν μικρό ή μεγάλο λόγο για τη συλλογική μας τύχη. Ούτε η μεθοδικά καλλιεργούμενη αποχαύνωση, ούτε ο διαρκής αποπροσανατολισμός, ούτε ακόμα και οι ροπαλοφόροι της εξουσίας μπορούν να αποτρέψουν τις όποιες επόμενες αντικατοχικές πράξεις της νέας ελληνικής γενιάς. Για όσο θα βρίσκεται στην Κύπρο ο τουρκικός στρατός, για όσο θα υπάρχουν σκλαβωμένα εδάφη και πρόσφυγες, δεν πρόκειται ποτέ να πάψουν, αλλ' αντίθετα θα ενταθούν οι αντικατοχικές ενέργειες.

Ο λαός λοιπόν, χρειάζεται πια, επιτακτικά, πολιτική ηγεσία ικανή να μπει μπροστά στον αντικατοχικό αγώνα και να τον καθοδηγήσει αποτελεσματικά ως την Κερύνεια.

ΕΠΙΚΑΙΡΗ ■

10 ΜΑΡΤΙΟΥ 1990

Το κείμενο πρωτοδημοσιεύτηκε στην εφημερίδα "Επίκαιρη" της Λευκωσίας.

Ημερολόγιο... οδοφράγματος

Του Φίλιππου Σαββίδη

Μετά τη σύλληψη και αιχμαλωσία του 17χρονου μαθητή Πέτρου Παπαλεοντίου, οι εκδηλώσεις των φοιτητών στο οδόφραγμα του Λήδρα Πάλας πήραν μιαν άλλη τροπή. Στη φωνή των φοιτητών προστέθηκε η δυναμική φωνή των μαθητών που αποτελούν σήμερα την πιο δυναμική μερίδα του λαού.

Από το περασμένο Σάββατο χιλιάδες μαθητές και φοιτητές πέρασαν από το οδόφραγμα ενώ για πρώτη φορά μετά τις διαδηλώσεις που γίνονταν το 1974, 1975 και 1976, οι νέοι της Κύπρου το «έσκασαν» από το σχολείο τους, παρά τις απειλές για αποβολή και βγήκαν στους δρόμους διαδηλώνοντας την απαιτησή τους για λευτεριά.

Στο οδόφραγμα γράφεται ιστορία, έχει μετατραπεί σε χώρο αγώνα, ανταλλαγής απόψεων κι έκφρασης του πόθου για επιστροφή στην κατεχόμενη Κύπρο. Εκεί συμβαίνουν γεγονότα σημαντικά κι ασήμαντα τα οποία αναμφισβήτητα θα επηρεάσουν το μέλλον αυτού του τόπου.

ΣΑΒΒΑΤΟ 3.3.90

□ Μετά το επετειακό πρόγραμμα για το Γρηγόρη Αυξεντίου στα Γυμνάσια και Λύκεια γίνονται μαθητικές διαδηλώσεις για την απελευθέρωση του σπουδαστή **Νίκου Νικολάου**. Ο τελειόφοιτος μαθητής του Α' Γυμνασίου Ακροπόλεως **Πέτρος Παπαλεοντίου** ανεβαίνει στα ενετικά τείχη της Λευκωσίας δίπλα από το άγαλμα του Μάρκου Δράκου και προσπαθεί να κατεβάσει τη σημαία της κατοχής και της ντροπής.

Παραβιάζοντας τη συμφωνία της απαγκίστρωσης οι Αττίλες τον φοβέρισαν με τα όπλα για να κατεβεί, όμως εκείνος απαντά στους κατακτητές «πυροβολάτε». Μετά από δυο πυροβολισμούς στον αέρα οι Τούρκοι στρατιώτες αιχμαλωτίζουν τον νεαρό αγωνιστή.

□ Ο πατέρας του Πέτρου δηλώνει περήφανος για την πράξη του γιου του λέγοντας: Ο γιος μου έκαμε ότι έπρεπε να κάναμε όλοι μας».

□ Το βράδυ στις ειδήσεις το ΡΙΚ στα πλαίσια της παραπληροφόρησης και της τακτικής του εφησυχασμού μεταδίδει απλά ότι οι Τούρκοι στρατιώτες συνέλαβαν μαθητή κατά τη διάρκεια διαμαρτυρίας, χωρίς να αναφέρει πως και γιατί.

ΚΥΡΙΑΚΗ 4.3.90

□ Οι διαμαρτυρίες στο οδόφραγμα συνεχίζονται. Το βράδυ τραγούδι και συνθήματα.

□ Έντονη και προκλητική η παρουσία της αστυνομίας και της ΜΜΑΔ. Διερωτάται κανείς εάν είναι αυτή η θέση τους.

□ Οι γονείς των νεαρών αιχμαλώτων επισκέπτονται τον προεδρεύοντα της Δημοκρατίας Βάσο Λυσσαρίδη και ζητούν την απελευθέρωση των παιδιών τους. Κάμνουν έντονα παράπονα για τον τρόπο που το ΡΙΚ αντιμετώπισε τις εκδηλώσεις των φοιτητών και μαθητών καθώς και τις συλλήψεις των δυο νέων. Μετά από παρέμβαση του κ. Λυσσαρίδη το ΡΙΚ αποφασίζει να καλύψει τα γεγονότα και παίρνει για ΠΡΩΤΗ φορά συνεντεύξεις από τις μητέρες των δυο νέων αγωνιστών.

ΔΕΥΤΕΡΑ 5.3.90

□ Για δεύτερη συνεχή μέρα, οι μαθητές αντί να πάνε σχολείο βγαίνουν στους δρόμους και διαδηλώνουν ενάντια στην κατοχή και την αιχμαλωσία του Νίκου και του Πέτρου.

Με τραγούδια και συνθήματα φτάνουν στο οδόφραγμα όπου οι υπηρέτες του «ρεαλισμού» και του «συνετού αγώνα» μαζί με τους ανήσυχους αστυνομικούς προσπαθούν να χαλιναγωγήσουν το νεανικό αυθορμητισμό και την αγωνιστικότητα τους.

ΤΡΙΤΗ 6.3.90

□ Δέκα το πρωΐ. Στάση ερ-

γασίας για 15 λεπτά. Τα καταστήματα και η δημόσια υπηρεσία σταματούν να εργάζονται διαμαρτυρόμενοι για την παράνομη κράτηση των δυο νέων.

☐ Οι μαθητές και φοιτητές ξεχύνονται στους δρόμους. Πολλοί, όπως μια παρέα του Α΄ περιφερειακού Γυμνασίου Λευκωσίας, φεύγουν παρά τις απειλές για αποβολή, ενώ ο Διευθυντής τρέχει να τους φέρει πίσω.

☐ Οι δυο νέοι προσάγονται σε ψευτοδικαστήρια του Ντενκτάς και ανανεώνεται η κράτηση τους. Για το Νίκο Νικολάου μέχρι 8 Μαρτίου και για τον Πέτρο Παπαλεοντίου μέχρι 13 Μαρτίου.

☐ Διάφορα σχολεία και κολλέγια βγαίνουν στους δρόμους και κατευθύνονται στο οδόφραγμα του Λήδρα Πάλας διαδηλώνοντας την αγανάκτηση τους για την κράτηση του Νίκου και του Πέτρου. Στο οδόφραγμα αντιπροσωπεία επιδίδει ψήφισμα σε εκπρόσωπο των Η.Ε. ενώ είναι εμφανής η σύγχιση που επικρατεί στους αστυνομικούς που φοβούνται «εκτροπή» των νεαρών. Μαζί τους ενώνονται φοιτητές και μαθητές από άλλες πόλεις της ελεύθερης Κύπρου.

ΤΕΤΑΡΤΗ 7.3.90

☐ Τα τουρκικά κατοχικά στρατεύματα παραβιάζοντας για ακόμα μια φορά τη συμφωνία της απαγκίστρωσης και κάθε έννοια δικαίου, συλλαμβάνουν και αιχμαλωτίζουν τον 18χρονο **Δημήτρη Λουκά** από τη Λεμεσό.

☐ Το βράδυ στο οδόφραγμα ο κόσμος προσέρχεται κατά χιλιάδες. Το μήνυμα δόθηκε. Ο λαός μας ξυπνά. Αγωνιστικά τραγούδια και συνθήματα δονούν την ατμόσφαιρα.

☐ Και μια καινοτομία. Εκδίδεται για πρώτη φορά μαθητική και φοιτητική φυλλάδα με κείμενα και ποιήματα από το μισογκρεμισμένο οίκημα της Ελεύθερης Ενιαίας Καρπασίας όπου βρίσκεται το αρχηγείο της Συντονιστικής Επιτροπής των μαθητών και φοιτητών.

ΠΕΜΠΤΗ 8.3.90

☐ Στις 12.00 ανακοινώνεται η «ποινή» που επιβλήθηκε από ψευδοδικαστήριο του Ντενκτάς στο φοιτητή Νίκο Νικολάου. Οι «κατηγορίες» προέβλεπαν φυλάκιση πέρα των 20 χρόνων. Τον τιμωρούν με 20 μέρες!

☐ Ο Κεντρικός Φορέας Νεολαίας μετά από 20 μέρες(!) θυμήθηκε ότι υπάρχουν κάποιοι νέοι που κρατούνται παράνομα από το στρατό κατοχής και σπεύδει να επιδώσει ψήφισμα στις πρεσβείες των μονίμων μελών του Συμβουλίου Ασφαλείας και σε εκπρόσωπο των Η.Ε. Ο κ. Γιώργος Λιλλήκας λάμπει διά της απουσίας του από τις ολονύκτιες διαμαρτυρίες των νέων της Κύπρου.

☐ Τα στρατεύματα του Αττίλα κορυφώνοντας τις προκλήσεις συλλαμβάνουν τον Κερυνειώτη εκτοπισμένο **Χρίστο Σαββίδη** 21 χρόνων.

☐ Ο αγώνας των φοιτητών και των μαθητών ξαπλώνεται στη Λεμεσό και στη Πάφο, ενώ γίνονται κινητοποιήσεις στην Ελλάδα και στην Αγγλία.

☐ Μετά από την απόφαση του ψευδοδικαστηρίου του Ντενκτάς να επιβάλει «ποινή» 20ήμερης φυλάκισης στο Νίκο Νικολάου οι φοιτητές υλοποιώντας απόφαση τους, έκλεισαν το οδόφραγμα του Λήδρα Πάλας.

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 9.3.90

☐■Οι διαμαρτυρίες των μαθητών και φοιτητών στο οδόφραγμα του Λήδρα Πάλας συνεχίζονται δυναμικά και αμείωτα, παρά τις συστάσεις του ΣΕΦΕΚ και της Ο. Κοκκίνου για να γίνουν κανονικά τα μαθήματα σήμερα.

☐■Πραγματοποιείται καθιστική εκδήλωση διαμαρτυρίας έξω από την αμερικανική πρεσβεία από μαθητές που ήρθαν από τη Λάρνακα και οι οποίοι επιδίδουν ψήφισμα καταδίκης των παρανόμων ενεργειών του Αττίλα ζητώντας την άμεση απελευθέρωση των αιχμαλώτων νέων.

☐■Οι Αττίλες συνεχίζουν τις προκλήσεις ανεμίζοντας κατοχικές σημαίες από τα σπίτια πίσω από το οίκημα της Ελεύθερης Καρπασίας.

☐■Δυναμικές διαδηλώσεις μαθητών και φοιτητών γίνονται στη Λεμεσό.

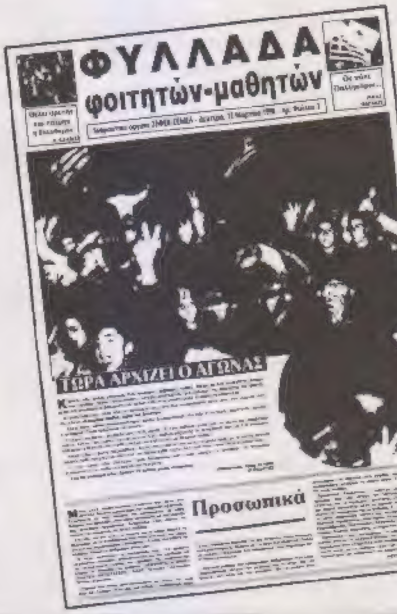

ΕΛΛΟΠΙΑ

ενα περιοδικο για τα εθνικα θεματα

τον Απριλη

Ένα ταξίδι

στην Κύπρο

Επτά μέρες μόνον ήταν η επίσκεψη στο ωραίο νησί και οπωσδήποτε δεν είναι αρκετές για να δώσει κανείς μια ολοκληρωμένη εικόνα. Μερικές εντυπώσεις θα διατυπώσω που ίσως χρησιμεύουν για την κατανόηση της σημερινής πραγματικότητας.

Η πρώτη μεγάλη εντύπωση προέρχεται από την οικοδόμηση. Συνηθίζουμε να λέμε ότι η Ελλάδα χτίζεται, αφού βλέπεις αρκετά γιαπιά και ατελείωτες οικοδομές σε όλες τις γειτονιές, πόλεις και χωριά. Αλλά αυτό που αντικρύζεις στην Κύπρο είναι απίθανο. Παραλίες χτισμένες, που συνεχώς συμπληρώνονται με χιλιόμετρα ξενοδοχείων. Καλοκαιριάτικες κατοικίες, 8 μηνών, που γεμίζουν με δεκάδες χιλιάδες ανθρώπους. Αλλά δεν είναι μόνον για τον τουρισμό που χτίζουν, και ο οποίος έφτασε πέρυσι περίπου ένα εκατομμύριο αφίξεις,με ένα εγχώριο πληθυσμό 550.000, αλλά και για όλες τις άλλες δραστηριότητες. Οι παλαιές χαμηλές πόλεις βλέπουν δίπλα τους να υψώνονται τα καινούργια μεγαθήρια των καινούργιων πόλεων. Στα χωριά πέφτουν οι παλιές οικοδομές και αντικαθίστανται από τις καινούργιες πρόχειρες τσιμεντένιες. Έξω από τις πόλεις οι βιομηχανικές περιοχές ολοκληρώνονται. Το μικρό αεροδρόμιο της Λάρνακας που έχει φορτωθεί σχεδόν όλη την κίνηση του νησιού από τότε, το 1974, που η επιδρομή του τούρκικου στρατού κατέστρεψε το αεροδρόμιο της Λευκωσίας, σφύζει από κίνηση. Συνεχώς έρχονται και φεύγουν αεροπλάνα από Λονδίνο, Μόσχα, Αμμάν, Κουβέϊτ, Αθήνα, Ζυρίχη κλπ.κλπ. Δεκάδες αφίξεις καθημερινώς. Αλλά παρ' όλη τη μεγάλη κίνηση και το σχετικά μικρό χώρο έχεις ένα αίσθημα ηρεμίας που τόσο λείπει από την Ελλάδα.

Στην Κύπρο, ακόμα και εκεί που απειλητική στέκεται πλάι σου η τουρκική σκοπιά, και η κρύα παρουσία των ΟΗΕδων, έχεις μια ηρεμία. Αυτές τις μέρες δεν αντιλήφθηκα αυτούς τους μικρούς, ανόητους καυγάδες, διαπληκτισμούς, διαγκωνισμούς, που κάνουν μαρτύριο την καθημερινή μας ζωή. Η κίνηση μεγάλη, αλλά τα αυτοκίνητα κινούνται πιό προσεκτικά, διατηρούν ακόμα κάποιο σεβασμό για τον πεζό, αφήνουν το συνάδελφο να προσπεράσει. Ίσως σ' αυτή την ηρεμία να συμβάλλει και το εκπληκτικής αποδοτικότητας σύστημα των συνεργατικών των ταξί. Σου δίνουν ένα αίσθημα ασφάλειας, αφού οποιαδήποτε ώρα της ημέρας και της νύχτας ακόμα, μπορείς να βρεις ένα ανοιχτό μαγαζί, ένα σπίτι, ένα ξενοδοχείο, να ζητήσεις ταξί και σε λίγα λεπτά έρχεται με έναν ευγενή σωφέρ να σε παραλάβει. Μάλιστα πολλές φορές ο Κύπριος που σε εξυπηρέτησε δεν δέχεται να πάρει το αντίτιμο του τηλεφωνήματος.

Στη Κύπρο υπάρχει αυτοκινητόδρομος εν λειτουργία με δύο και δύο λουρίδες, 80 χιλιομέτρων, που συνδέει τη Λευκωσία με τη Λεμεσό. Το μεγάλο εμπορικό και γεμάτο ζωή λιμάνι, που όμως έχει και μια μεγάλη τουριστική κίνηση και διαθέτει εκείνη τη μεγάλη θαυμάσια παραλία με τους φοίνικες για ιδεώδη περίπατο. Μια επέκταση του δρόμου θα φτάσει σύντομα στο άλλο άκρο του νησιού για να συνδέσει την Πάφο,όπου ήδη λειτουργεί ένα αεροδρόμιο όπου προσγειώνονται τα αεροπλάνα τσάρτερ που έρχονται από όλες τις χώρες. Η παρακαμπτήριος που ενώνει τη Λάρνακα θα είναι, λένε, έτοιμη τον Ιούνιο και θα ενώνει σε μια ώρα κι αυτή το άλλο λιμάνι με την πρωτεύουσα. Την ηρεμία συμπληρώνει ίσως η έλλειψη μοτοσυκλετών και μοτοποδηλάτων. Ελάχιστα σε σχέση μ' αυτά που έχουμε στην Ελλάδα.

Το νησί ευημερεί και αυτό φαίνεται αμέσως. Όταν επετέθησαν οι ιμπεριαλιστές της Τουρκίας το 1974, νόμιζαν ότι θα γονάτιζαν την Κύπρο. Όμως κάποιο θαύμα δημιουργίας φαίνεται ότι έκρυβε η ωραία γης. Από ερείπια χτίστηκε και χτίζεται μια μοντέρνα χώρα. Δίπλα στη χαίνουσα πληγή της κατεστραμμένης Αμμοχώστου, που αντικρύζεις από το τελευταίο φυλάκιο, χτίστηκε η Αγία Νάπα, πιο μεγάλη και προκλητική, με απέραντες προοπτικές. Εκεί που γίνεται πιο εμφανής η παρουσία του τείχους είναι στη διαιρεμένη παλαιά πόλη της Λευκωσίας. Είναι κρύο να βλέπεις αυτά τα άθλια φυλάκια, από βαρέλια με άμμο, σανίδες και άλλα υλικά να κλείνουν τους δρόμους. Και δίπλα να δουλεύει ένα μαραγκούδικο, ένα ραφτάδικο, ένα τυπογραφείο και από την άλλη μεριά να διακρίνεις μια πρώην άσφαλτο κατεστραμμένη από τα χορτάρια που διεκδικούν πάλι το δικαίωμα της φύσης στην ερημιά, ενώ αριστερά και δεξιά διακρίνονται οι σπασμένες πόρτες και τα ανοιχτά παράθυρα των εγκαταλελειμμένων κτιρίων.

Η Κύπρος δουλεύει. Έχει ανεπτυγμένη γεωργία, κτηνοτροφία που σχεδόν καλύπτει τις ανάγκες της αλλά και μια αναπτυσσόμενη βιομηχανία. Πίσω από τις στεγαστικές και τουριστικές ανάγκες, αναδύεται η βιομηχανία οικοδομικών υλικών, εξοπλισμού και τροφίμων και ποτών. Σιγά-σιγά και άλλες ελαφρές βιομηχανίες που αντικρύζεις στις βιομηχανικές ζώνες, έξω από κάθε πόλη. Υπάρχει πρόβλημα απασχόλησης. Ήδη εργάζονται πολλοί ξένοι. Σκεφτείτε ότι υπάρχουν περίπου 30 χιλ. Λιβανέζοι που έχουν μεταφέρει εδώ πολλές τους δραστηριότητες. Όμως συζητάνε να εισάγουν εργάτες από την Αίγυπτο ή άλλη χώρα της περιοχής. Να φέρουν όμως Έλληνες μάλλον αποκλείεται. Όσο και αν φανεί παράξενο, στο δεύτερο ελληνικό κράτος, οι Έλληνες του πρώτου ελληνικού κράτους δεν είναι, νομίζω, πολύ ευπρόσδεκτοι ως εργαζόμενοι.

Σε ένα τέτοιο μικρό σημείωμα δεν είναι δυνατόν να μπούμε σε λεπτομέρειες. Καλό όμως θα ήταν να πούμε λίγα λόγια πώς η σημερινή ηγεσία αντιμετωπίζει το πολύπλοκο πρόβλημα Κύπρος.

Αρχές Φεβρουαρίου ο προσκαλεσμένος από την παγκόσμια καπιταλιστική συνάντηση του Νταβός πρόεδρος Βασιλείου εξεφώνησε την εισήγηση που του είχαν ζητήσει να κάνει. Μεγάλη διαφορά από την πολιτική Κυπριανού, ο οποίος ζητούσε από τις δυτικές χώρες τη βοήθειά τους για να σωθεί η Κύπρος που είναι θύμα του τούρκικου επεκτατισμού. Να μην εγκαταλείψουν τους Κύπριους, τους πιο ακραίους Ευρωπαίους, αβοήθητους να συντριβούν από το ρεύμα του παντουρκισμού. Ο κ. Βασιλείου βασίζει διαφορετικά την επιχειρηματολογία προς τους ξένους καπιταλιστές, γνωρίζοντας από δική του πείρα σαν επιχειρηματίας, τη γλώσσα του συμφέροντος. Τους λέει ότι η Κύπρος είναι μια σίγουρη βάση επένδυσης κεφαλαίων και εγκαταστάσεως εταιρειών. Πρόκειται για το άκρο της Ευρώπης, δίπλα στην Ανατολή. Διαθέτει πλήρες τραπεζικό σύστημα, τέλειες μοντέρνες τηλεπικοινωνίες, πειθαρχημένο προσωπικό, μορφωμένα στελέχη, ειδικευμένους υπαλλήλους. Μπορούν να επενδύσουν ό,τι θέλουν αφού η νομική υποδομή επιτρέπει τα πάντα. Μπορεί ακόμα να εξυπηρετήσει πολυεθνικές εταιρείες, υπεράκτιες, τουριστικές, αμοιβαία διεθνή κεφάλαια κλπ.κλπ. Και πράγματι έρχονται. Οι εφοπλιστές, έλληνες Κύπριοι και ξένοι έκαναν την κυπριακή ναυτιλία έβδομη στον κόσμο, αυτά τα τελευταία 5-6 χρόνια. Έτσι ο πρόεδρος Βασιλείου, που ξέρει τους καπιταλιστές, νομίζουμε ότι πιστεύει, ότι αφού θα έχουν μεγάλα συμφέροντα στο νησί, δεν θα το αφήσουν να το καταπιεί η Τουρκία.Θα βοηθήσουν με την παγκόσμια δύναμή τους να κρατήσουν ελεύθερη την Κύπρο.Το κεφάλαιο δεν σκέφτεται φιλανθρωπικά να σώσει κάποιους φτωχούς καταδικασμένους Κυπρίους. Όμως θα υπερασπίσει την επένδυσή του με οποιοδήποτε τρόπο, όταν θα κινδυνεύει από τον τούρκικο επεκτατισμό.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΛΙΒΙΕΡΑΤΟΣ

ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΗΜΑ

ΤΟ ΜΠΟΝΣΑΪ

ΤΗΣ ΚΟΡΙΝΑΣ

Άκουγα για το μπονσάι χωρίς να δίνω ιδιαίτερη σημασία, πίστευα ότι είναι είδος φυτού που ζούσε πολλά, πάμπολλα χρόνια και ότι είναι ακριβό. Ώσπου μια μέρα το μπονσάι της Κορίνας μπήκε στη ζωή μου και την τάραξε.

— Ρόζα μήπως ξέρεις τι να κάνω στο μπονσάι, κιτρίνισε, έχω στενοχωρηθεί, ο Λάκης θα σκάσει, ξέρεις τι περιποίηση τούκανε στο βαπόρι.

Έσκυψα και το κοίταξα χωρίς κάποιο ιδιαίτερο συναίσθημα. Κάτι με τάραξε, γονάτισα και το χάιδεψα.

— Βλέπεις πώς με καταντήσατε εσείς οι άνθρωποι;

— Ναι, σε βλέπω, σε πιάσανε και σε δέσανε για να μην μεγαλώσεις, όπως κάποτε βάζανε τα παιδάκια σε κιούπια κι αυτά με φρικιαστικούς πόνους μεταμορφωνόντουσαν σε παραμορφωμένα νανάκια προς τέρψιν των θεατών! Τι τέρας είσαι άνθρωπε, πότε επιτέλους θα πάψεις να βλάπτεις τις άλλες ζωές δίπλα σου;

— Οι πρόγονοί μου ήταν δένδρα ψηλά στη χώρα μου, με πελώρια κλαδιά που τα λίκνιζαν οι άνεμοι άλλοτε δεξιά, άλλοτε αριστερά. Τα πουλιά ξεκουραζόντουσαν στα κλαδιά τους, φώλιαζαν, γεννούσαν, τιτίβιζαν. Ήταν ξενώνες για όλα τα πτηνά και τα πετούμενα τ' ουρανού και οι ρίζες τους φωλιές για τα συμπαθητικά τετράποδα που ζουν ελεύθερα στη φύση. Πόσοι και πόσοι δεν ξεκουραζόντουσαν κάτω από τη φιλόξενη σκιά τους. Ιστορίες που θα είχαν να σου διηγηθούν οι πρόγονοί μου! Αυτές είναι μνήμες που έχω μέσα μου. Δικές μου μνήμες δεν έχω, με σκλάβωσαν, ένα πουλάκι δεν ήρθε ποτέ να καθήσει πάνω μου, οι ρίζες μου δεν μπόρεσαν ποτέ να χωθούν στη μάνα γη, να νιώσουν τη ζεστασιά της, τα κλαδιά μου δεν έφτασαν ποτέ ψηλά, δε γεύτηκα το χιόνι, ούτε ένοιωσα την ομορφιά του αγέρα.

— Τι θυμάσαι; Τόσα χρόνια έζησες, και τι δεν θα' χεις δει; Πες μου.

— Δεν θυμάμαι πια, δεν είμαι ελεύθερο, δεν βλέπεις; Δε θυμάμαι, τι να θυμηθώ, μόνο τους ανθρώπους φοβάμαι. Είστε τόσο μεγάλοι και βάναυσοι εσείς οι ανθρώποι. Όταν ήμουν μικρό με χώσανε σ' ένα μικρό μέρος, με περιποιόντουσαν κι εγώ χαιρόμουν, δεν ήξερα, ώσπου οι μικρές ριζούλες μου πνιγόντουσαν, ήθελαν να μεγαλώσουν και δεν μπορούσαν. Αν κάποια ξέφευγε, κρατς, την κόβανε, πονούσα, πανικόβλητο άρχισα να ψηλώνω, με δέσανε. Δεν μπορούσα να ανασάνω, πόναγα πολύ, πόναγα χρόνια, μόλις ελευθερωνόμουν λίγο ξανά δέσιμο και πήγαιναν τα κλαδιά μου όπου αυτοί ήθελαν και τέλος εκείνο το φρικιαστικό δέσιμο. Έδεσαν τα κλαδιά μου με τις ριζούλες μου, δεν μπορούσα να κάνω τίποτα, σε κάθε κίνησή μου σύρματα χωνόντουσαν στη σάρκα μου. Όλα τελείωσαν για μένα, δε θάφτανα ποτέ ψηλά. Μέρα με τη μέρα γινόμουν ένα πευκάκι νανάκι... Οι άνθρωποι έλεγαν "τι όμορφο που είναι"! Φαίνεται ότι η λέξη ομορφιά στους ανθρώπους σημαίνει άλλο πράγμα απ' ότι σε μας, σε εμάς τα παιδιά ενός κατώτερου θεού.

— Πονάς;

— Όχι πια, ο πόνος κι εγώ είμαστε ένα τόσα χρόνια. Δεν ξέρω αν ο πόνος είμαι εγώ ή εγώ είμαι ο πόνος.

— Είναι φρικτό, μου πέρασες τον πόνο σου, ένιωσα όλη σου την αγωνία.

— Έλα μην κάνεις έτσι, μ' ανακούφισες. Επιτέλους κάποιος με κατάλαβε και μ' άκουσε. Αν και τώρα πια δεν υποφέρω, έπεσα σ' ανθρώπους που δεν με βασανίζουν, που κάνουν ό,τι μπορούν για μένα. Έφυγα από το χωριό μου, ταξίδεψα, γεύτηκα την αλμύρα της θάλασσας, ένιωσα την αγάπη του Λάκη που με καμάρωνε και με φρόντιζε, έπινε τον καφέ του και με θαύμαζε. Τώρα ζω στο σπίτι του, με τη γυναίκα του, την κόρη του και τα ζωάκια τους. Κουράστηκα πια, είμαι και μεγάλο, θέλω να ησυχάσω, να κλείσω τα μάτια μου και να δω τον εαυτό μου ένα μεγάλο, λεβέντικο πεύκο γεμάτο πουλιά.

Μαζί με την Κορίνα το πήγαμε σε μια γυναίκα ειδικό, όπως νομίζαμε. Εκείνη είπε "το κακόμοιρο πώς έγινε έτσι, καλέ αυτό είναι ξερό".

Σ' έβαλε δίπλα στα άλλα και σε πότισε. Αν και πίστεψα ότι θα είσαι καλά εκεί, κάτι μ' ενοχλούσε. Τα μάτια μου βλέπανε μια ομορφιά, σκλαβωμένα δεντράκια νανάκια. Μετά μας έδειξε ένα βιβλίο με δεντράκια σαν και σένα, το ένα ωραιότερο από το άλλο. Έχεις δίκιο, μπονσάι της Κορίνας, εμείς οι άνθρωποι αλλιώς βλέπουμε την ομορφιά. Δεν έπρεπε να σ' αφήσουμε γιατί θα ξαναζούσες το δικό σου μαρτύριο ακούγοντας τις κραυγές των μικρών που ήθελαν να μεγαλώσουν και δεν μπορούσαν.

Τώρα σ' έχω σπίτι μου, είσαι όμως βουβό, δεν μου μιλάς, μου λένε ότι είσαι νεκρό, ξέρω ότι κάπου έχεις μια σπίθα ζωής. Δεν μου μιλάς πια αλλά θα σου μιλώ εγώ. Λύνω τα δεσμά σου σιγά-σιγά, θα κάνω ότι μπορώ για σένα, αλλά συ θα διαλέξεις, τουλάχιστον αν δεν έζησες ελεύθερο, πέθανε ελεύθερο.

Είδες μπονσάι πώς κάνουν όλοι στο σπίτι μου. Θέλουν να σ' ελευθερώσουν, εγώ, ο Χρήστος, η Μικαέλα, ο Θανάσης. Ο Θανάσης είπε "τον ..... που σε έδεσε, θάθελε να τον πιάσω και να τον δέσω κι εγώ έτσι;".

Σε λίγο θα φύγεις από το σπίτι μου, θάρθει η Κορίνα να σε πάρει. Από τη μέρα που σε άγγιξα έγινα αδελφοποιτή σου, θέλω να ζήσεις και όταν κάποτε γίνει η δίκη των ανθρώπων να είσαι μάρτυρας κατηγορίας.

Και σε όλους εσάς που θέλετε να αποκτήσετε ή να φτιάξετε ένα μπονσάι σας λέω : ΜΗ!

ΡΟΖΑ ΜΗΝΑΚΟΥΛΗ

Μπονσάι : Οι κινέζοι ήταν οι πρώτοι που παρατήρησαν την ομορφιά των νανόμορφων δένδρων, δηλαδή δένδρων που η αύξησή τους μένει στάσιμη επειδή φυτρώνουν σε ανεμόδαρτες και βραχώδεις τοποθεσίες. Τα μεταφύτεψαν σε διακοσμητικά δοχεία και τα έφεραν σπίτια τους. Οι γιαπωνέζοι τελειοποίησαν την τέχνη της καλλιέργειας των δένδρων αυτών και τους έδωσαν το όνομα μπονσάι που σημαίνει, απλούστατα, φυτό σε δίσκο ή σε ρηχό δοχείο. Η τεχνική της καλλιέργειας μπονσάι χρονολογείται από τον 14ο αιώνα. Η τεχνική, δηλαδή η νανοποίηση των δένδρων...

«ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΕΣ» ΚΑΙ ΤΑΞΙΚΕΣ ΣΥΣΚΟΤΙΣΕΙΣ
στην ελληνική οικονομία

Η συγκρότηση της "οικουμενικής" κυβέρνησης, μετά τις εκλογές της 5ης Νοεμβρίου του 1989, δεν απέδειξε μόνο την ουσιαστική ανυπαρξία κυβερνητικού αδιεξόδου αλλά σηματοδότησε :
α) Την αποδοχή των ευθυνών των τριών πολιτικών κομμάτων για τη συνολική κρίση της ελληνικής κοινωνίας.
β) Τη σύγκλιση των προγραμμάτων τους στην υπεράσπιση της οικονομίας της αγοράς, του ιδιωτικού κέρδους αλλά και της δημόσιας και ιδιωτικής αθλιότητας.
γ) Τη συναίνεσή τους στην επίθεση ενάντια στο εισόδημα και στις κατακτήσεις των εργαζομένων.

Τα μέτρα που πήρε αυτή η κυβέρνηση επιβεβαιώνουν ουσιαστικά αυτές τις εκτιμήσεις, ενώ η "αδυναμία" ελέγχου της παραοικονομίας που έχει αυξηθεί στο 40% του ΑΕΠ, σύμφωνα με τις δικές τους εκτιμήσεις, αποδεικνύει την απουσία εναλλακτικών στρατηγικών σήμερα. Δεν μπορούμε βέβαια να θεωρήσουμε ρήξη με το παρελθόν τις αυξήσεις στα τιμολόγια των ΔΕΚΟ, τη συμπληρωματική φορολόγηση μισθωτών και συνταξιούχων, την αύξηση των έμμεσων φόρων κλπ. Ούτε βέβαια η "οικουμενική" αναγόρευση των εργατικών κινητοποιήσεων σε εθνικούς κινδύνους μας προξενεί κατάπληξη. Απ' ότι διαπιστώνουμε, η προαγωγή της αριστεράς σε κυβερνητικό (ΣΥΝ) εταίρο προσδίδει χαρακτηριστικά καθολικής αποδοχής στην επιλογή της παρασιτικής απόφυσης σαν της μόνης προοπτικής για τη χώρα μας στον παγκόσμιο καταμερισμό εργασίας.

Ποια είναι όμως η κατάσταση της ελληνικής οικονομίας σήμερα; Σε ποιο βαθμό ανταποκρίνονται οι καταστροφολογικές προβλέψεις και κυρίως ποια είναι τα πραγματικά προβλήματα και ποιοι οι υπεύθυνοι για την σημερινή οικονομική κρίση; Χωρίς να είναι δυνατόν στα πλαίσια ενός άρθρου να εξεταστεί η συνολική πορεία της ελληνικής οικονομίας, θα γίνει επιλεκτική αναφορά στα προβλήματα των ελλειμμάτων του δημοσίου και των ΔΕΚΟ, στη φορολογία, στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών και στις εξελίξεις στις Ανατολικές χώρες και στις οικονομικές επιπτώσεις τους στις σχέσεις της Ελλάδας με την ΕΟΚ.

Το έλλειμμα τρεχουσών συναλλαγών του δημόσιου τομέα

Στην Ελλάδα, η μεγέθυνση του δημόσιου τομέα (και των ΔΕΚΟ) προήλθε ιστορικά από την αδυναμία του δευτερογενούς τομέα να απορροφήσει το πλεονάζων εργατικό δυναμικό του πρωτογενούς αλλά και από την ύπαρξη ενός ευρέως φάσματος εισοδημάτων που δεν προέρχονταν από την παραγωγική διαδικασία (ναυτιλιακά, μεταναστευτικά εμβάσματα — τουρισμός κλπ).

Οι διέξοδοι που δόθηκαν ήταν :
1. Στον υπο-απασχολούμενο αγροτικό πληθυσμό : η εξωτερική μετανάστευση και η συγκέντρωση στις πόλεις με τη διόγκωση του δημόσιου τομέα (με την όχι ευκαταφρόνητη συμβολή της πολιτικής εξουσίας) και του αριθμού των αυτοαπασχολούμενων.
2. Στο άνοιγμα που δημιουργούνταν μεταξύ της παραγωγής και της κατανάλωσης : οι εισαγωγές καταναλωτικών αγαθών και η διόγκωση του εμπορικού ελλείμματος.

Η ανέφελη συνύπαρξη τόσων ετερόκλητων παραγόντων κράτησε μέχρι την πρώτη πετρελαϊκή κρίση. Η διεθνής ύφεση τινάζει στον αέρα την εύθραστη ισορροπία της ελληνικής οικονομίας αφού :
1. Μειώνονται τα ναυτιλιακά και τα μεταναστευτικά εμβάσματα.
2. Καταρρέει ουσιαστικά η βιομηχανική υποδομή (ιδιαίτερα μετά το 1979) και έχουμε το φαινόμενο των προβληματικών επιχειρήσεων.
3. Αυξάνεται το εμπορικό έλλειμμα που προκαλεί αλυσιδωτές αντιδράσεις καθώς προκρίνεται (από την κυβέρνηση ΠΑΣΟΚ), ως τρόπος αντιμετώπισης ο εξωτερικός δανεισμός.

Έχουμε λοιπόν σήμερα το παράδοξο φαινόμενο να επιχειρείται (;) να λυθεί το πρόβλημα του ελλείμματος του δημοσίου χωρίς να λαμβάνονται υπ' όψη οι γενεσιουργές αιτίες. Αυτό συμβαίνει γιατί μια συνολική αντιμετώπιση του προβλήματος σημαίνει α ν α γ κ α σ τ ι κ ά το ριζικό επαναπροσδιορισμό του ρόλου της ελληνικής οικονομίας και της θέσης της διεθνώς.

Ακόμη όμως και ο τρόπος που προσεγγίζεται το πρόβλημα χαρακτηρίζεται από μια ταξική συσκότιση. Έγινε διακριτό από τις τοποθετήσεις και τα μέτρα των οικονομικών εγκεφάλων της "οικουμενικής" κυβέρνησης που θεωρούν ως αποκλειστικό υπεύθυνο για το έλλειμμα του δημόσιου τομέα τον κόσμο της εργασίας.Ο αντίλογος δεν στηρίζεται μόνο στη φορολογική πρόκληση (στην οποία θα αναφερθούμε ιδιαίτερα) αλλά κύρια στα παρακάτω:

1. Δεν υπάρχει αύξηση της απασχόλησης στις ΔΕΚΟ την περίοδο 1985-'88.Η αύξηση του 1989 είναι 2,5% και υπεύθυνη γι' αυτό είναι βέβαια η πολιτική εξουσία και όχι οι εργαζόμενοι (1).
2. Οι επενδύσεις, απαραίτητες για τον εκσυγχρονισμό των ΔΕΚΟ,είναι ουσιαστικά ανύπαρκτες. Την τετραετία 1985-1988 σημείωσε ονομαστική αύξηση μόνο κατά 18% , όταν ο αποπληθωριστής επενδύσεων αυξήθηκε κατά 54,7% (2). Χαρακτηριστικό παράδειγμα της σύνδεσης επενδύσεων — οικονομικού αποτελέσματος αποτελεί βέβαια ο ΟΣΕ.
3. Δεν αφαιρείται από το έλλειμμα το κόστος άσκησης κοινωνικής πολιτικής μέσω των δημόσιων επιχειρήσεων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα τα τιμολόγια των αστικών συγκοινωνιών. Η πραγματική "τιμή" του εισιτηρίου στην Αθήνα και την Θεσσαλονίκη είναι 120 δρχ.
4. Όσον αφορά το έλλειμμα των ασφαλιστικών οργανισμών (ΙΚΑ,ΝΑΤ, εργοδοτικά ταμεία, ΟΓΑ) αποσιωπώνται :
α) Η καθήλωση των αποθεματικών των ασφαλιστικών ταμείων με μικρά επιτόκια στις τράπεζες για σειρά ετών (με 5,5% από το 1951 μέχρι το 1983, οπότε έγινε 8% και κατόπιν 11%), ενώ το ΙΚΑ π.χ. δανειζόταν από τη χρηματαγορά για την κάλυψη των ελλειμμάτων του με επιτόκιο 18,5%. Υπολογίζεται ότι οι απώλειες του ΙΚΑ ήταν πάνω από 450 δισ. δρχ. συνολικά (σε τιμές 1987) (3).
β) Το μέγεθος της εισφοροδιαφυγής

που σήμερα ανέρχεται στο ποσό των 100 δισ. δρχ. (30 δισ. δρχ. το κράτος, 70 δισ. δρχ. οι ιδιώτες) (4).

γ) Η άσκηση μέσω των ασφαλιστικών ταμείων, οικονομικής (εισφοροαπαλλαγές) ή κοινωνικής πολιτικής (ασφάλιση ομογενών, συνταξιοδότηση αγροτών) που ελάχιστα αντιστοιχούνταν με αύξηση των εσόδων. Έρευνα του ΙΚΑ του 1987 έδειξε ότι το δημόσιο οφείλει 100 δισ. δρχ. μόνο για τη συνταξιοδότηση των ομογενών(5).

δ) Η αλματώδης δημογραφική γήρανση. Το 1950 μόνο το 6,76% του πληθυσμού ήταν πάνω από 60 χρονών, ενώ το 2000 θα είναι το 14,97%.

Είναι ατελείωτη η απαρίθμιση στοιχείων και περιπτώσεων που ενισχύουν την άποψη ότι η συσκότιση που επιχειρείται στο ζήτημα του ελλείμματος του δημόσιου τομέα έχει ξεκάθαρα ταξικό χαρακτήρα. Αυτό θα φανεί καθαρότερα παρακάτω, στην ανάλυση του φορολογικού προβλήματος. Είναι αναγκαία όμως μια διευκρίνιση: δεν πρόκειται για όψιμη υπεράσπιση του δημόσιου τομέα και της "αποτελεσματικότητάς" του. Δεν μπορούν όμως να ισχυρίζονται ότι η "απελευθέρωση " της αγοράς εργασίας (με τις απολύσεις, την άρση της μονιμότητας, τη μαύρη δουλειά κλπ) και η μείωση του εργατικού εισοδήματος είναι η πεμπτουσία του εκσυγχρονισμού των δημόσιων επιχειρήσεων. Δεν υπάρχει λύση για το έλλειμμα του δημόσιου τομέα αν δεν περιέχει τη λογική της ριζικής αποκέντρωσης και τη δημιουργία εναλλακτικών απασχολήσεων. Εκτός αν σαν προοπτική νοείται η κοινωνία των 2/3, η κοινωνία της υποαπασχόλησης, με τον κόσμο της εργασίας πολυδιασπασμένο, στερημένο από τα στοιχειώδη συλλογικά του δικαιώματα.

Το ζήτημα της φορολογίας (αλλά και της παραοικονομίας)

Υπάρχουν πολλοί τρόποι ανάλυσης/ανάγνωσης του προβλήματος. Στο άρθρο αυτό θα γίνει μια σύγκριση με ό,τι ισχύει διεθνώς, μια αναλυτική καταγραφή της φορολογικής δομής της χώρας μας και τέλος ποια η σχέση της με την ενίσχυση της παραοικονομίας.

Στον πίνακα 1(6) είναι ορατή η απροκάλυπτη ταξική φύση της φορολογίας στην Ελλάδα. Οι έμμεσοι φόροι, που πλήττουν κυρίως τους μισθωτούς και τους συνταξιούχους, είναι 30% περίπου μεγαλύτεροι από τους αντίστοιχους της ΕΟΚ ενώ οι άμεσοι είναι ακριβώς το 50% των άμεσων φόρων της ΕΟΚ.

Ουσιαστικές και ενδεικτικές είναι οι διαφορές στις ασφαλιστικές εισφορές και στον φόρο περιουσίας. Η σύνδεση της υστέρησης της φορολογίας στα δυο τελευταία μεγέθη με το πρόβλημα των ασφαλιστικών οργανισμών και με την μακροημέρευση της μικροϊδιοκτησίας είναι εύλογη. Ακόμα τα φορολογικά έσοδα θα φτάσουν το 1990 το 35,5% του ΑΕΠ, με τον μέσο όρο της ΕΟΚ στο 42,8%. Καταγράφεται μια μείωση των φορολογικών εσόδων σε σχέση με το 1987(37,4% του ΑΕΠ) που οφείλεται στις φορολογικές ελαφρύνσεις των μισθωτών και συνταξιούχων. Σημειώνεται εδώ ότι η τελευταία έκθεση του ΟΟΣΑ διαπιστώνει ότι στη δεκαετία του 1980 (οκταετία ΠΑΣΟΚ) οι μόνες κατηγορίες των οποίων η φορολογική επιβάρυνση αυξήθηκε ήταν οι μισθωτοί και οι συνταξιούχοι ενώ ΜΕΙΩΝΟΤΑΝ όλων των υπολοίπων (εμπόρων, βιομηχάνων, αγροτών, εισοδηματιών, ελεύθερων επαγγελματιών).

ΠΙΝΑΚΑΣ 1 ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΕΣ ΕΠΙΒΑΡΥΝΣΕΙΣ ΣΕ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΕΟΚ (Ποσοστά του ΑΕΠ - προβλέψεις για το 1990)

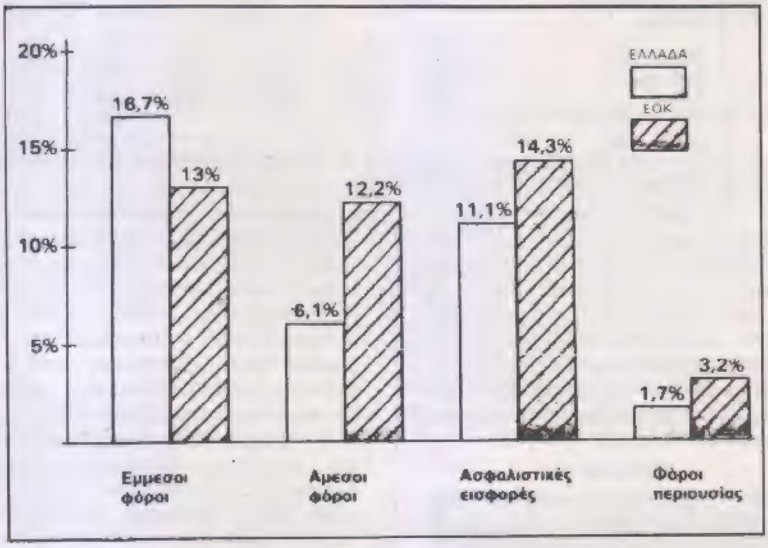

Στους πίνακες 2 και 3 (7) φαίνεται ότι η Ελλάδα είναι μια χώρα φτωχών (!!!). Μόλις το 1,58% του συνόλου των φορολογουμένων δήλωσε εισόδημα πάνω από πέντε εκατομμύρια. Ακόμα στους πίνακες αυτούς διαπιστώνεται η μετατροπή της χώρας σε "σοσιαλιστικό παράδεισο" αφού έχει μειωθεί το εισόδημα της αστικής τάξης χωρίς να θιγεί ούτε ένα δημοκρατικό της δικαίωμα. Έχει άδικο λοιπόν ο κύριος Παπανδρέου όταν ισχυρίζεται ότι οι εξελίξεις στις Ανατολικές χώρες είναι δικαίωση του κυβερνητικού έργου του ΠΑΣΟΚ;

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

Ο ΑΡΙΘΜΟΣ ΤΩΝ ΦΟΡΟΛΟΓΟΥΜΕΝΩΝ ΚΑΤΑ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ

Ετήσιο εισόδημα (σε χιλιάδες δραχμές)	Μισθωτοί συνταξιούχοι	Ελεύθεροι επαγγελματίες	Βιομήχανοι έμποροι
0-800	397.736	82.534	543.268
800-1.000	211.274	7.749	46.494
1.000-2.000	708.637	16.397	94.596
2.000-3.000	187.322	4.648	24.006
3.000-5.000	56.222	2.222	12.724
5.000 και πάνω	3.450	626	5.864
Σύνολο	1.564.641	114.176	726.952
%	65,04%	4,75%	30,21%

ΠΙΝΑΚΑΣ 3

ΤΟ ΠΟΣΟΣΤΟ ΤΩΝ ΦΟΡΟΛΟΓΟΥΜΕΝΩΝ ΚΑΤΑ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ

Ετήσιο εισόδημα (σε χιλιάδες δραχμές)	Μισθωτοί Συνταξιούχοι	Ελεύθεροι Επαγγελματίες	Βιομήχανοι Έμποροι
0-800	25,42%	72,29%	74,73%
800-1.000	13,50%	6,78%	6,40%
1.000-2.000	45,29%	14,37%	13,01%
2.000-3.000	11,97%	4,07%	3,30%
3.000-5.000	3,59%	1,94%	1,75%
5.000 και πάνω	0,23%	0,55%	0,81%
	100%	100%	100%

Στο πίνακα 4 (8) που περιέχει τα αποτελέσματα της γενικής απογραφής καταστημάτων της 30/9/88, η έμμεση κρατική επιδότηση με την ανύπαρκτη φορολογία στις μεταποιητικές εμπορικές και επαγγελματικές επιχειρήσεις οδηγεί στη γιγάντωση του αριθμού τους.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4

Αποτελέσματα (1) της γενικής απογραφής καταστημάτων της 30ης Σεπτεμβρίου 1988

(Κ: Καταστήματα, Α: Απασχολούμενοι)

Γεωγραφική κατανομή και κλάδοι	ΑΠΟΓΡΑΦΕΣ 1988		1984 ΑΡΙΘΜΟΣ		1978	
	Κ	Α	Κ	Α	Κ	Α
ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ	523218	1794806	362132	1140429	422733	1570930
Μεταποιητικά	150682	754507	150301	752509	131812	737631
Εμπορικά	216639	457474	211831	387920	188675	397586
Παροχής Υπηρεσιών (2)	155897	582825	-	-	102246	435701

(1) Προσωρινά.
(2) Το 1988 περιλαμβάνονται για πρώτη φορά τα φροντιστήρια, βρεφοκομεία, παιδικοί σταθμοί, γηροκομεία, ενοικιάσεις επιπλωμένων δωματίων.

Όπως εύκολα διαπιστώνεται από τον πίνακα 5 (9) η Ελλάδα βρίσκεται στη δεύτερη θέση μεταξύ των χωρών της ΕΟΚ στην πυκνότητα καταστημάτων λιανικής. Ακόμα και η Πορτογαλία και η Ιρλανδία, χώρες που το επίπεδο ανάπτυξής τους είναι συγκρίσιμο με το Ελληνικό, έχουν μεγαλύτερη πυκνότητα. Καλή πρωτιά λοιπόν!

ΠΙΝΑΚΑΣ 5

ΠΥΚΝΟΤΗΤΑ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΩΝ ΛΙΑΝΙΚΗΣ
(Σχέση καταστημάτων προς αριθμό ατόμων)

ΑΓΓΛΙΑ	:	1/165
Δ. ΓΕΡΜΑΝΙΑ	:	1/148
ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ	:	1/125
ΙΡΛΑΝΔΙΑ	:	1/110
ΙΣΠΑΝΙΑ	:	1/99
ΛΟΥΞΕΜΒΟΥΡΓΟ	:	1/92
ΟΛΛΑΝΔΙΑ		1/91
ΓΑΛΛΙΑ	:	1/83
ΒΕΛΓΙΟ	:	1/81
ΕΛΛΑΔΑ	:	1/62
ΙΤΑΛΙΑ	:	1/55

Τα εισοδήματα αυτά βέβαια είναι κρυφά μόνον για όσους δεν βλέπουν πέρα από τη μύτη τους. Όταν ο ημερήσιος τζίρος στο χρηματιστήριο βρίσκεται πάνω από 1,2 δισ., όταν οι καταθέσεις παρουσιάζουν αύξηση 25%, όταν τα ομόλογα γίνονται ανάρπαστα, όταν κυκλοφοριακό πρόβλημα αντιμετωπίζει και το τελευταίο χωριό της ελληνικής υπαίθρου, δεν μπορούν να ισχυρίζονται οι νεοφιλελεύθεροι φωστήρες ότι δεν πρόκειται να αυξηθούν οι φόροι. Είναι γνωστή βέβαια η παράδοση να "τρώγεται" ο υπουργός Οικονομικών που τολμά να προτείνει έστω και στοιχειώδη μέτρα για την πάταξη της φοροδιαφυγής. Το μέλλον όμως είναι σκοτεινό όταν το μετριοπαθέστατο νομοσχέδιο του Σουφλιά καταλήγει στην "οικουμενική σούπα" του Αγαπητού.

Το ισοζύγιο πληρωμών

Η επιδείνωση του ελλείμματος στο ισοζύγιο πληρωμών της χώρας αποτελεί μια ακόμη αιτία καταστροφολογικής δημαγωγίας από τη μεριά των πολιτικών κομμάτων και ένα ακόμη "επιχείρημα" ενάντια στις εργατικές κινητοποιήσεις. Από 957 εκ. δολάρια που ήταν το έλλειμμα των τρεχουσών συναλλαγών το 1988, εκτοξεύθηκε στα 2,5 χιλ. εκ. δολάρια το 1989. Αυτή η εικόνα είναι μαγική και χρειάζεται επεξήγηση :

1. Η κάλυψη του συνεχώς διευρυνόμενου εμπορικού ελλείμματος από το πλεόνασμα των άδηλων συναλλαγών κύρια από τις εισπράξεις του τουρισμού και της ΕΟΚ θα έφτανε κάποια στιγμή στα όριά της. Το 1988 το πλεόνασμα των άδηλων συναλλαγών κάλυψε το 87,5% του εμπορικού ελλείμματος. Η κατά 300 εκ. δολάρια υστέρηση του πλεονάσματος το 1989 (παρά την ένεση 600 εκ. δολαρίων από την Κοινότητα το Δεκέμβριο) που οφείλεται κύρια στην πτώση των εισπράξεων από τον τουρισμό είναι μια πρώτη εξήγηση της μαγικής εικόνας.

2. Η φημολογία για αναμενόμενη υποτίμηση της δραχμής είχε πολλαπλές επιπτώσεις.

α) Αύξηση των εισαγωγών για αποθεματοποίηση (συνολική αύξηση 10-11% σε σχέση με το 1988).

β) Μη εισαγωγή συναλλάγματος από εισαγωγές (συνολική αύξηση 3,5% σε σχέση με το 1988).

γ) Μείωση της εισαγωγής συναλλάγματος για αγορά ακινήτων (750 εκ. δολάρια το 1989 έναντι 900 εκ. το 1988).

3) Η διεύρυνση των δυνατοτήτων για καταθέσεις σε συνάλλαγμα οδήγησε στην εκτίναξή τους από 125 εκ. δολάρια το 1988 σε 500 εκ. δολάρια το 1989.

Δεν υπάρχουν στοιχεία για τις πηγές αλλά εκτιμάται ότι προέρχονται είτε από εξαγωγικές επιχειρήσεις είτε από άδηλους πόρους.

Γίνεται λοιπόν φανερό ότι η φετεινή επιδείνωση του ισοζυγίου των τρεχουσών συναλλαγών δεν είναι "κεραυνός εν αιθρία". Είτε πρόκειται για την επιδείνωση ενός μόνιμα αρνητικού μεγέθους (εμπορικό ισοζύγιο), είτε πρόκειται για συγκυριακά αρνητικές εξελίξεις στα υπόλοιπα μεγέθη, δεν δικαιολογείται ούτε η καταστροφολογία ούτε πολύ περισσότερο η αναζήτηση ενόχων στο κόσμο της εργασίας. Όταν μάλιστα δεν τίθεται σε αμφισβήτηση το κυρίαρχο καταναλωτικό μοντέλο που είναι μόνιμα προσανατολισμένο στις εισαγωγές και έχει σαν πρωταγωνιστές ίδιες κοινωνικές κατηγορίες που πένονται στο προηγούμενο κεφάλαιο (!).

Οι εξελίξεις στις Ανατολικές χώρες

Η κατάρρευση του υπαρκτού σοσιαλισμού στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης άναψε το πράσινο φως στο αγώνα όχι μόνο για την πολιτική κηδεμόνευση των χωρών αυτών αλλά και για την οικονομική εκμετάλλευση των αγορών τους. Πώς θα επηρεάσουν οι εξελίξεις αυτές την ελληνική οικονομία;

Είναι δεδομένο και εύγλωττο το ιδιαίτερο ενδιαφέρον της ΕΟΚ για τις χώρες αυτές . Δεν είναι μόνο η Δυτική Γερμανία που πρωτοστατεί σ' αυτό αλλά και οι υπόλοιποι ισχυροί της Κοινότητας προσβλέπουν σ' αυτή την αγορά των 113 εκατομμυρίων κατοίκων (χωρίς την ΕΣΣΔ), που χαρακτηρίζεται από την ύπαρξη ενός εξειδικευμένου εργατικού δυναμικού και τις δυνατότητες αποδοτικών επενδύσεων. Πρόκειται για μετατόπιση του πολιτικού και οικονομικού ενδιαφέροντος από τις χώρες του Ευρωπαϊκού Νότου στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη. Η ΕΟΚ έχει ήδη υπο-

γράψει συμφωνίες εμπορίου και συνεργασίας με την Πολωνία, την Ουγγαρία και τη Σοβιετική Ένωση και μια συμφωνία εμπορικής και βιομηχανικής συνεργασίας με την Τσεχοσλοβακία. Συζητά με τη Βουλγαρία, αρχίζει τις διαπραγματεύσεις με την Α. Γερμανία (το 13ο μέλος;) και στον προθάλαμο περιμένει η Ρουμανία. Στις συμφωνίες αυτές γίνονται παραχωρήσεις (πχ. κατάργηση ποσοτικών περιορισμών) που δημιουργούν προβλήματα ανταγωνισμού στα ελληνικά προϊόντα. Ένα ακόμη πρόβλημα που δεν είναι ορατό αυτή τη στιγμή είναι η περικοπή πόρων από τα κοινοτικά ταμεία και ιδιαίτερα εκείνων των κονδυλίων που δεν μπορεί η Ελλάδα να εκταμιεύσει λόγω ανυπαρξίας προγραμμάτων. Τα ποσά αυτά που μέχρι τώρα μεταφέρονταν στην επόμενη χρήση μπορεί να δίνονται πλέον στις χώρες αυτές.

Ποια είναι όμως η εικόνα του εξωτερικού εμπορίου με τις χώρες αυτές; Το 1970 οι εξαγωγές της Ελλάδας προς τις χώρες αυτές αντιπροσώπευαν το 16,6% του συνόλου των ελληνικών εξαγωγών. Το 1987 το ποσοστό αυτό είχε πέσει στο 4,4%. Τα τελευταία χρόνια υπάρχει μια επιδείνωση στο εμπορικό ισοζύγιο με τις Ανατολικές χώρες. Το εμπορικό έλλειμμα ήταν το 1986 260 εκ. δολάρια και έφτασε το 1988 260 εκ. δολάρια όπως φαίνεται και από τον πίνακα 6 (10).

ΠΙΝΑΚΑΣ 6

ΕΜΠΟΡΙΚΑ ΙΣΟΖΥΓΙΑ ΜΕ ΤΙΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΕΣ ΧΩΡΕΣ (εκατ. δολάρια)

	1987	1988
ΕΣΣΔ	−308,4	−355,8
Τσεχοσλοβακία	−3,2	−36,5
Ρουμανία	−21,6	−67,9
Πολωνία	−16,4	−29,6
Ουγγαρία	−17,0	−23,8
Αν. Γερμανία	−6,2	+1,6
Βουλγαρία	−22,3	−37,8

Πηγή: ΕΣΥΕ

Μπορεί το όραμα της Ευρώπης από τον Ατλαντικό μέχρι τα Ουράλια να στραφεί — οικονομικά — εναντίον της Ελλάδας;

Η απάντηση θα ήταν καταφατική αν στηριχτεί στα στοιχεία που δώσαμε παραπάνω. Παρ' όλα αυτά οι εξελίξεις στις Ανατολικές χώρες ανοίγουν προοπτικές μόνο στο βαθμό που υπάρχει απόρριψη του μοντέλου της παρασιτικής απόφυσης και ο επαναπροσδιορισμός των οικονομικών προτεραιοτήτων της χώρας.

Οι ανάγκες των Ανατολικών χωρών για επενδύσεις νέας τεχνολογίας συμβαδίζουν με τις δικές μας. Η έλλειψη τροφίμων έρχεται σε αντίθεση με τις ελληνικές χωματερές. Η θέση της Ελλάδας στα Βαλκάνια της δίνει ένα προβάδισμα στη σχέση της με τη Βουλγαρία, τη Ρουμανία αλλά και τη Γιουγκοσλαβία και η προοπτική μιας οικονομικής ένωσης των Βαλκανικών χωρών πρέπει να διευρυνθεί άμεσα.

Δίπλα λοιπόν στην πολιτική επιλογή της ενωμένης Ευρώπης έρχεται να προστεθεί και η οικονομική που ίσως αποδειχτεί τελευταία ευκαιρία για τον οικονομικό αυτοκαθορισμό της χώρας.

Υπάρχουν συμπεράσματα;

Η αποτυχία της "οικουμενικής" κυβέρνησης έδειξε για μια ακόμη φορά ότι απουσιάζει σήμερα μια εναλλακτική στρατηγική εξόδου από την ολική κρίση της ελληνικής κοινωνίας. Η αποδιάρθρωση του κοινωνικού ιστού οδηγεί σ' ένα άκρατο συντεχνιασμό τις κοινωνικές ομάδες , που ασχολούνται πια μόνο με τα στενά συμφέροντά τους εγκαταλείποντας στην τύχη τον κοινωνικό σχεδιασμό. Μοναδικοί κερδισμένοι απ' αυτή τη κατάσταση όσοι απαρτίζουν τη μικρομεσαία σπονδυλική στήλη της οικονομίας και οι πολιτικοί εκφραστές τους. Σ' ένα διεθνές περιβάλλον που χαρακτηρίζεται από ραγδαίες εξελίξεις, ενώ τα Βαλκάνια ξαναγίνονται πυριτιδαποθήκη λόγω των μειονοτικών ζητημάτων, η Ελλάδα αρκείται στο ρόλο του τουριστικομάγαζου και του λαχανόκηπου της Ευρώπης.

Όπως έδειξε η εμπειρία της "οικουμενικής" κυβέρνησης κανένα από τα τρία μεγάλα κόμματα δεν αμφισβητεί αυτό το ρόλο. Το στοίχημα είναι αν το οικολογικό εναλλακτικό κίνημα καταφέρει να διατυπώσει μια πρόταση εναλλακτικής ανάπτυξης, που αποτελεί μονόδρομο για όσους επιμένουν στον αυτοκαθορισμό της χώρας και των κατοίκων της.

Γ. ΤΟΖΙΔΗΣ

Σημειώσεις

1-2) Επίσημη έκθεση ΥΠΕΘΟ/Καθημερινή 19-11-89.
3-4-5) "Λερναία Ύδρα: τα ελλείμματα των ασφαλιστικών οργανισμών". Μ. Καστανόπουλος/Βήμα, 26/10/89.
6) "Τι πληρώνουμε εμείς και οι άλλοι Ευρωπαίοι", Λίνος Π. /Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία, 14/1/90.
7) Εποχή, 17/12/89.
8) Οικονομικός Ταχυδρόμος.
9) "Παραεμπόριο και φοροδιαφυγή", Β. Δάνος/Καθημερινή, 7/1/90.
10) "Η Ανατολική Ευρώπη και εμείς", Λίνος Π. /Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία, 7/1/90.

Η ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ ΣΤΟ ΣΤΑΥΡΟΔΡΟΜΙ

Γνωρίζουμε ότι το οργανωτικό ζήτημα για ένα νέο ή υπό συγκρότηση πολιτικό σχηματισμό είναι εξαιρετικά σημαντικό, για να του επιτρέψει να πραγματοποιήσει αποτελεσματικότερα και ευχερέστερα τους στόχους του. Αυτοί οι στόχοι συνίστανται τόσο στη διεκδίκηση και επέκταση των κινητοποιήσεων, και της πολιτικής πρακτικής, όσο και στην οικοδόμηση ενός νέου οργανωτικού προτύπου που να ανταποκρίνεται στις αρχές και το αίτημα μιας «νέας πολιτικής». **Το οργανωτικό σχήμα αποτελεί στοιχείο των στόχων και ταυτόχρονα μέσο για την επίτευξή τους.**

Μέσα σε αυτή τη διαλεκτική αντίθεση θα πρέπει να κινηθούμε, με τέτοιο τρόπο ώστε ούτε η λογική της αποτελεσματικότητας να υποβαθμίζει το οργανωτικό πρότυπο σε μια εργαλειακή αντίληψη, όπως έκανε και συνεχίζει να κάνει η αριστερά και τα δεξιά κόμματα, ούτε αντίστροφα, πέφτοντας στην ακριβώς αντίθετη αυταπάτη να φανταζόμαστε ότι το οργανωτικό ζήτημα μπορεί να υποκαταστήσει την πολιτική, ιδεολογική και θεωρητική δουλειά. Γιατί στην πρώτη εκδοχή, θα οδηγηθούμε σε ένα οργανωτικό σχήμα που θα αναπαράγει και θα προετοιμάζει ένα ιεραρχικό κοινωνικό μοντέλο, το οποίο ακόμα και με τις καλύτερες προθέσεις θα κυριαρχήσει τελικά, όπως έγινε με τα κομμουνιστικά κόμματα. Στη δε δεύτερη περίπτωση η «οργανωτικίτιδα» θα οδηγήσει σε παράλυση και απραξία, σε αδυναμία παρέμβασης και τελικά σε μια **νέου τύπου γραφειοκρατία**, με αλλεπάλληλους ελέγχους, ψηφοφορίες και κληρώσεις, τη στιγμή που υποτίθεται θα θέλουμε να την αποφύγουμε, και θα κυριαρχήσει ο τύπος της δημαγωγικής γραφειοκρατίας που συνάδει στην «άμεση δημοκρατία», όπου η ύψιστη αρετή θα είναι η έλλειψη συγκεκριμένης άποψης, η αποδοχή του μέσου όρου και η χρήση των διαδικαστικών τερτιπιών.

Η ΑΔΥΝΑΜΙΑ Ή Η ΔΥΣΚΟΛΙΑ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ

Ήδη η Ομοσπονδία, τρεις μήνες μετά τις εκλογές, αντιμετωπίζει σοβαρά προβλήματα, που αρχίζουν τόσο σύντομα να θαμπώνουν την εικόνα της στα μάτια του ευρύτερου κόσμου. Απέτυχε να προβάλει θέσεις –πειστικές και ταυτόχρονα ριζοσπαστικές– για τα οικονομικά ζητήματα, απέτυχε να παρέμβει στο ζήτημα των σκουπιδιών, ούτε καν μια απλή παραίνεση στους πολίτες να φυλάνει τα σκουπίδια στα μπαλκόνια τους, πόσο δε μάλλον να προτείνει μιαν άλλη αντίληψη για τη συλλογή των σκουπιδιών. Και μόνο όταν είχε λήξει ήδη η απεργία, με πρωτοβουλία μιας ομάδας, έγινε μια έστω και μικρή εκδήλωση, συμβολικού χαρακτήρα. Το ίδιο συμβαίνει με το νέφος και την αδυναμία παρέμβασής μας –και πάλι την τελευταία στιγμή κάναμε κάποια πράγματα που απλώς «έσωσαν την τιμή μας». Δεν τολμήσαμε να έχουμε θέση σε ζητήματα όπως των εκτάκτων, των Ανατολικών χωρών κ.λπ. «Μα, θα πει κανείς, γιατί εσείς δεν προωθήσατε μια αντίστοιχη λογική, γιατί δεν κάνατε προτάσεις;». Δεν είναι δυνατό, ακόμα και όταν κάναμε προτάσεις –και υλοποιήσαμε μερικές απ' αυτές– να αποτελέσουν αντικείμενο πρακτικής δραστηριοποίησης της Ομοσπονδίας, όταν όλη αυτή την περίοδο, μια περίοδο κομβική για την ελληνική κοινωνία και την Ομοσπονδία μας, εμείς ασχολούμαστε με το «οργανωτικό», με τις εσωτερικές αντιπαραθέσεις μας, με τις πικρίες και τις προσωπικές αντεγκλήσεις, που δηλητηριάζουν το κλίμα, εμποδίζουν μια συντεταγμένη και αποτελεσματική πρακτική. Και βέβαια το επιχείρημα που προβάλλουμε στον κόσμο, «περιμένετε να οργανωθούμε» δεν είναι καθόλου πειστικό, γιατί τότε τι νόημα έχει η εμφάνισή μας στο πολιτικό παρασκήνιο; Γιατί ζητάμε από τον ελληνικό λαό να στηρίξει μια «νέα πολιτική» που γεννιέται; Ας περιμέναμε «πρώτα» να οργανωθούμε! Ενώ είναι βέβαιο ότι τα βήματα της οργανωτικής μας συγκρότησης δεν πρέπει να αντιπαρατίθενται στην πολιτική μας παρουσία, αλλά να βαδίζουν παράλληλα.

Όμως πιστεύουμε ότι αυτές οι αντιθέσεις γύρω από το οργανωτικό αποκρύπτουν ή αποκαλύπτουν τη βαθύτερη ουσία των πολιτικών διαφωνιών και διαφοροποιήσεων που θα πρέπει επιτέλους να αντιμετωπίσουμε κατάματα.

ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ Ή ΟΜΑΔΕΣ;

Η μόνιμη αντιπαράθεση γύρω από το οργανωτικό ζήτημα που αντιμετωπίζει η Ομοσπονδία είναι εκείνη γύρω από το ρόλο των ομάδων και της Ομοσπονδίας. «Προωθούμε τις ομάδες ή την Ομοσπονδία;». Μια τέτοια αντίθεση στο βαθμό που θα συνεχιστεί θα έχει παραλυτικές συνέπειες για την παραπέρα πορεία της Ομοσπονδίας. Μέσα σε αυτή την αντίθεση εμπλέκονται σε δύο τύπων αντιθέσεις, που συχνά συγχέονται. Ας τις δούμε πιο αναλυτικά.

Α. **Η πρώτη αντίθεση** είναι εκείνη ανάμεσα στις ομάδες της γειτονιάς, της επαρχίας, στις νέες ομάδες, που δημιουργούνται και με την «Ομοσπονδία» σαν κεντρική δομή. Εδώ η αντίθεση **δεν είναι αντίθεση με την Ομοσπονδία** σαν πολιτική και οργανωτική έκφραση των οικολογικών και εναλλακτικών οργανώσεων της χώρας, αλλά με την Ομοσπονδία σαν «κέντρο», σαν γραμματεία, σαν «βεντέτες», ή σαν Αθήνα. Εδώ το αίτημα που εκφράζεται είναι η μεγαλύτερη αυτονομία και αποκέντρωσητης Ομοσπονδίας και οι οποιεσδήποτε διαφοροποιήσεις και διαφωνίες εντάσσονται σε πλαίσια ενδο-ομοσπονδιακά και όχι αντίθεσης της Ομοσπονδίας με άλλους σχηματισμούς.

Β. Υπάρχει όμως και **μια δεύτερη αντίθεση**, ένα διαφορετικό πεδίο α-

ντιθέσεων πολύ πιο θεμελιακό. Η αντίθεση ανάμεσα σε ομάδες με μακρόχρονη πολιτική και οργανωτική συγκρότηση, που τη διαφοροποίηση Ομοσπονδία – ομάδες δεν την βλέπουν σαν διαφοροποίηση με το κέντρο –ως περιφέρεια– αλλά σαν **αντίθεση με την Ομοσπονδία αυτή καθ' εαυτή**. Εδώ τα πράγματα αλλάζουν. Το ζήτημα δεν είναι πια η αποκεντρωμένη π.χ. δομή στα πλαίσια της Ομοσπονδίας, αλλά η αποδυνάμωση και συχνά η παράλυση της Ομοσπονδίας, με μόνο στόχο να συντηρούνται οι ομάδες στην αυτονομία τους. Και αυτή η αντίθεση η οποία αναπτύχθηκε μετά τις εκλογές αποτελεί τη συνέπεια της διεύρυνσης –μετακλογικά– της Ομοσπονδίας. Ενώ η δουλειά για το σχηματισμό της Ομοσπονδίας έχει διαρκέσει αρκετό χρονικό διάστημα (δυο χρόνια) και σε αυτή συμμετείχε ένας αριθμός ομάδων, οι οποίες είχαν αποδεχτεί την ανάγκη συγκρότησης ενός ευρύτερου σχήματος, που θα ξεπερνούσε τις ομάδες, μετά τις εκλογές προστέθηκε ένα σύνολο από ομάδες που δεν είχαν νοιώσει την ανάγκη της κοινής δράσης και ενοποίησης, αλλά υποχρεώθηκαν από τα εκλογικά αποτελέσματα να μπουν στην Ομοσπονδία. Γι' αυτό και η αντίληψη ορισμένων δεν είναι μια Ομοσπονδία που θα **υπερβαίνει**, εμπεριέχοντάς τις, τις ομάδες, αλλά αντίθετα μια Ομοσπονδία με τυπική ύπαρξη, –γι' αυτό π.χ., δεν θέλουμε γραφεία και μάλιστα μεγάλα, όχι οικονομική συνδρομή, όχι υπεύθυνα όργανα. Η Ομοσπονδία σύμφωνα με αυτή τη λογική δεν μπορεί παρά να είναι ένα πεδίο αντιμαχόμενων και αλληλοαναιρούμενων ομάδων, δεν θα αποτελεί μια ισχυρή συνισταμένη, αλλά μια μηδενική τέτοια. Το αποτέλεσμα είναι η παράλυση που όλοι γνωρίσαμε, το χαμηλό επίπεδο της Συνδιάσκεψης που ζήσαμε στη Θεσσαλονίκη –με αντεγκλήσεις και κυριαρχία της λογικής «ψηφίζω αντίθετα με κάποιον άλλον» και όχι ψηφίζω σύμφωνα με κάποιες αρχές και για το κοινό συμφέρον της Ομοσπονδίας! Επιπλέον, μερικοί από εκείνους που βρέθηκαν στην Ομοσπονδία με μια λογική παράλυσής της, φτάνουν να προτείνουν και διωγμό δυνάμεων ανάμεσα σε αυτές που συγκρότησαν την Ομοσπονδία και γενικά δημιουργούν ένα κλίμα διαρκούς και στείρου ανταγωνισμού, **με το να δηλώνουν δεξιά κι αριστερά πως «κάποιοι πρέπει να φύγουν» κι άλλα τέτοια παιδικά**. Προφανώς το ζήτημα δεν είναι να δημιουργήσουμε από την αντίθετη πλευρά κάποια άλλα μέτωπα και ομαδοποιήσεις που θα οδηγήσουν στη διάσπαση της Ομοσπονδίας, αλλά πώς όλοι μαζί, ξεπερνώντας πρόσκαιρες αντιθέσεις και διαφοροποιήσεις, θα κατανοήσουμε ότι **η δύναμη της Ομοσπονδίας έγκειται ακριβώς στον πλουραλισμό της. Όλοι είναι χρήσιμοι και όλοι μπορούν να προσφέρουν.**

Η μοναδική προϋπόθεση είναι ακριβώς να δουν την Ομοσπονδία σαν ένα σχήμα υπέρβασης των ομάδων, και ιδιαίτερα ομάδων με πολιτική ή θεματική εξειδίκευση, γιατί οι περιφερειακές ομάδες αποτελούν όργανα βάσης της Ομοσπονδίας που πραγματοποιούν την ενοποίηση των διαφορετικών ανθρώπων σε τοπική βάση και όχι σε βάση πολιτικής διαφοροποίησης.

ΚΑΙ ΟΙ ΟΜΑΔΕΣ;

Προτείνουμε μήπως, σήμερα, τη διάλυση των ομάδων ή την αποδυνάμωσή τους και τη συγκρότηση ενός ομοσπονδιακού πολιτικού φορέα; Έρχονται σε αντιπαράθεση ομάδες και Ομοσπονδία;

Εμείς θα λέγαμε ότι αυτό το ζήτημα είναι θέμα επιλογής. Αν ακολουθήσουμε ορισμένες πρακτικές που εμφανίστηκαν την τελευταία περίοδο, αυτή η αντιπαράθεση μπορεί να γίνει πραγματικότητα με διαλυτικές συνέπειες. Αντίθετα, οι ομάδες μπορούν να αποτελέσουν και αποτελούν στοιχείο δυναμικής και εμπλουτισμού της Ομοσπονδίας αν δουν τον εαυτό τους όχι ανταγωνιστικά με την Ομοσπονδία –προσπαθώντας να αμφισβητήσουν από την Ομοσπονδία τα ίδια «χωράφια»– αλλά αν δουν το ρόλο τους σε μια νέα διάσταση. Οι παλιές ομάδες, στη νέα περίοδο, μετά τη δημιουργία της Ομοσπονδίας δεν μπορούν και δεν πρέπει να βλέπουν το ρόλο τους σαν ρόλο αυτάρκειας, όπως συνέβαινε πριν βρεθούν στην Ομοσπονδία, γιατί τότε αναπόφευκτα θα έρθουν σε αντιπαράθεση μαζί της και ηθελημένα ή αθέλητα θα την εμποδίσουν να προχωρήσει ή και θα τη σαμποτάρουν ακόμα. Σήμερα ο ρόλος των ομάδων πρέπει να αλλάξει για να βρεθούν σε αρμονική σχέση με την Ομοσπονδία και όχι σε ανταγωνισμό. Πρέπει να μεταβληθούν σε έναν πυρήνα προώθησης πρωτοβουλιών, προτάσεων και παρέμβασης σε ζητήματα που δεν καλύπτονται από την Ομοσπονδία, **να μεταβληθούν σε χώρο προβληματισμού**. Σε αυτή την περίπτωση όχι μόνο θα είναι πάντα σημαντικές, αλλά και **απαραίτητες**, θα αποτελούν ουσιαστικό στοιχείο του πλούτου της Ομοσπονδίας, θα εκφράζουν την ανωτερότητα της πολιτικής μας κουλτούρας σε σχέση με τα άλλα πολιτικά σχήματα και δυνάμεις.

Επομένως βλέπουμε να αναπτύσσονται και να συνυπάρχουν για μεγάλο χρονικό διάστημα δομές του εξής τύπου:

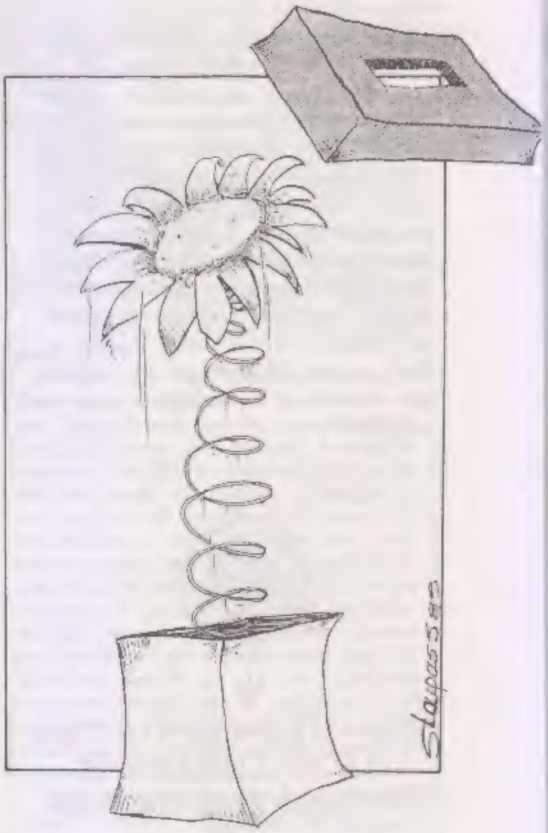

α. Τοπικές και περιφερειακές ομάδες, που συγκεντρώνουν το μεγαλύτερο αριθμό των μελών της Ομοσπονδίας.
β. Θεματικές ομάδες με πλήρη δικαιώματα.
γ. Ομάδες πολιτικές, πολιτικής οικολογίας, περιοδικά, θεματικές και περιβαλλοντικές ομαδοποιήσεις συγκεκριμένης πολιτικής κατεύθυνσης και αντίληψης.

Η πολυπλοκότητα μιας τέτοιας δομής είναι προφανής. Γι' αυτό και είναι δύσνολη η συμβίωση και ο συμβιβασμός ανάμεσα σε τόσο διαφορετικά επίπεδα.

Πρόκειται όμως για όρο επιβίωσης

της Ομοσπονδίας, για όρο προώθησης της πρακτικής της. Οι πολιτικές ομάδες και η Ομοσπονδία δεν θα πρέπει να επικαλύπτονται σε όλη τους την έκταση, γιατί τότε η αντιπαράθεση θα είναι αναπόφευκτη.

Ένα σημείο στο οποίο έχει εμφανιστεί έντονα αυτή η αντίθεση είναι η τάση των ομάδων να εμποδίσουν την εξέλιξη των πολιτικών θέσεων της Ομοσπονδίας με το επιχείρημα ότι «οι ομάδες δεν το έχουν συζητήσει». Μα ακριβώς εδώ βρίσκεται η ανάγκη της Ομοσπονδίας, στο ότι έχοντας μια πολλαπλότητα ομάδων-μελών μπορεί να παρεμβαίνει σε ένα σύνολο από επίπεδα, όπου όλες οι ομάδες δεν έχουν ακόμα συγκροτημένη άποψη. Γι' αυτό και ανάλογα με το θέμα η Ομοσπονδία στηρίζεται περισσότερο ή λιγότερο στην πρακτική συγκεκριμένων ομάδων και εμπειριών. Και φυσικά η Ομοσπονδία θα προχωρήσει σε μια σύνθεση που θα ξεπερνάει και θα σπρώχνει το σύνολο των ομάδων σε προβληματισμό γύρω από το κάθε ιδιαίτερο ζήτημα. Διαφορετικά η λογική «πρέπει να συζητηθεί πρώτα απ' όλες τις ομάδες» οδηγεί σε απραξία και αθροιστική αντίληψη για την Ομοσπονδία.

ΜΙΑ ΝΕΑ ΑΝΤΙΛΗΨΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟ ΟΠΛΟ ΤΗΣ ΕΝΑΛΛΑΓΗΣ

Μέχρι τα σήμερα έχουμε υποβάλει σε επανειλημμένη κριτική τις αντιλήψεις που –τις περισσότερες φορές από αγαθή προαίρεση– στο όνομα της άμεσης δημοκρατίας εξαλείφουν το ρόλο της υπευθυνότητας και την ανάγκη στοιχειώδους πολιτικής αποτελεσματικότητας. Αυτό όμως δεν σημαίνει κάποια υποτιθέμενη αντίθεση με αμεσοδημοκρατικούς θεσμούς. Αντίθετα η πολιτική πρακτική μας ως ομάδας για πάρα πολλά χρόνια έχει σφραγιστεί από την αντίληψη της άμεσης δημοκρατίας, του χτυπήματος του διαχωρισμού διανοητικής και χειρωνακτικής εργασίας, της διαφοράς άνδρα-γυναίκας, για να εγκαταλειφθεί σήμερα. Αντίθετα ισχυριζόμαστε βάσιμα ότι στο εσωτερικό της ομάδας μας εφαρμόζουμε εδώ και πάρα πολλά χρόνια αυτές τις αρχές –και επομένως δε **μιλάμε** απλώς για άμεση δημοκρατία **αλλά την κάνουμε και πράξη**. Όμως, όπως έχουμε επαναλάβει πολλές φορές η άμεση δημοκρατία θα πρέπει να συναρθρώνεται αρμονικά με σταθερούς θεσμούς αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας, διαφορετικά μεταβάλλεται, αθέλητα ίσως, σε προθάλαμο της αυθαιρεσίας –όπως έγινε στις σοσιαλιστικές χώρες– ή του χάους. Η άμεση δημοκρατία πρέπει να στηρίζεται γερά σε αναπτυγμένη αντιπροσωπευτική δημοκρατία και να την εμπλουτίζει ή να την υποκαθιστά σταδιακά. Έτσι, για παράδειγμα, στο θέμα της κλήρωσης είμαστε συχνά ενάντια στις κληρώσεις που τείνουν να αντικαταστήσουν την εκλογή υπεύθυνων οργάνων, ενώ ταυτόχρονα προτείνουμε την ανάδειξη ενός ποσοστού των οργάνων με κλήρωση. Αυτό το ποσοστό **μπορεί να μεγαλώνει** ανάλογα με την ανάπτυξη της συνοχής και της υπευθυνότητας της Ομοσπονδίας. Επομένως προτείνουμε τη σταδιακή και σταθερή επέκταση των αμεσοδημοκρατικών θεσμών, πάνω σε μια βάση που δεν θα επιδέχεται ανατροπές –όπως συμβαίνει παντού όπου βασιλεύει το χάος, όπου μετά από μια ορισμένη περίοδο καταργείται ουσιαστικά, όχι μόνο η άμεση αλλά και η αντιπροσωπευτική δημοκρατία.

Εξ άλλου άμεση δημοκρατία δεν σημαίνει κλήρωση. Σημαίνει πριν απ' όλα την εναλλαγή και την ανακλητότητα. Για μας αυτές οι αρχές δεν έχουν το νόημα «να περάσουν όλες οι ομάδες από την εξουσία», για να είμαστε ικανοποιημένοι, αλλά πρωταρχικά σημαίνει την εναλλαγή των ανθρώπων και τη δυνατότητα ανάκλησής τους από τις θέσεις της πολιτικής υπευθυνότητας. Για λόγους πολλαπλούς. Τόσο την εκπαίδευση πολλών ανθρώπων σε λειτουργίες και πρακτικές, όσο και την αποφυγή δημιουργίας μονοδιάστατων ατόμων, αυτών που συμβατικά ονομάζουμε «πολιτικούς». Αυτοί οι άνθρωποι, προσκολλημένοι σε θέσεις και πρακτικές για δεκαετίες, όχι μόνο οδηγούν στη γραφειοκρατικοποίηση των κομμάτων αλλά φτωχαίνουν τα ίδια τα κόμματα και τα άτομα. Γι' αυτό το πρότυπό μας δεν είναι ο άνθρωπος ο ειδικευμένος σε ένα πόστο, αλλά εκείνος που μπορεί να κινηθεί από το κοινοβούλιο στη γειτονιά, από το εργοστάσιο μέχρι το πανεπιστήμιο αν είναι δυνατό, από την ενεργό πολιτική δραστηριότητα στη συγγραφική πρακτική, στη δουλειά, στην παραγωγή, στην απασχόληση με την τέχνη κ.λπ. Ο στόχος μας, μέσω της εναλλαγής, είναι να δημιουργήσουμε άτομα πολυδιάστατα, που εκ των πραγμάτων δεν θα είναι γραφειοκράτες και θα αποζητούν οι ίδιοι την αποχώρησή τους από τα πόστα και την εναλλαγή, γιατί δεν θα αντέχουν άλλο. **Μόνο άνθρωποι πλούσιοι σε αισθήματα και ιδέες μπορούν να παράγουν μια άλλη πολιτική**. Και η **εναλλαγή** αποτελεί εδώ το αποφασιστικό όπλο. Επομένως και αυτή, γιατί οι στόχοι της δεν είναι απλώς μπακάλικοι ή «να μοιραστούμε όλοι το γλυκό», πρέπει να αποτελεί μια σοβαρή πρακτική. Εναλλαγές κάθε βδομάδα ή κάθε μήνα π.χ. δεν είναι εναλλαγές αλλά αυταπάτη και χάος, γιατί και επιτρέπουν, με διάφορους τρόπους, στους ίδιους να είναι πανταχού παρόντες και γιατί το διάστημα είναι πολύ μικρό ώστε κάποιοι να εκπαιδευτούν πραγματικά σε ένα αντικείμενο, με αποτέλεσμα οι «βεντέτες» να κρατάνε το ρόλο τους ηθελημένα ή αθέλητα, γιατί οι άλλοι δεν έχουν το χρόνο και τη δυνατότητα να συγκροτήσουν άποψη, γνώσεις, συνήθειες. Έτσι η εναλλαγή στα διάφορα όργανα πρέπει να είναι μια σοβαρή υπόθεση με το απαραίτητο χρονικό βάθος για το κάθε όργανο ώστε να γίνεται ουσιαστική και αποτελεσματική. Η εναλλαγή πρέπει, ειδωμένη με την απαραίτητη σοβαρότητα, να αποτελεί το κεντρικό όπλο μας

αμεσοδημοκρατικής πολιτικής, που στοχεύει σε μια νέα πολιτική, σε ένα πρότυπο πολιτικά ενεργού ατόμου. Ιδού η Ρόδος, ιδού και το πήδημα...

ΝΑ ΠΡΟΧΩΡΗΣΟΥΜΕ, ΓΙΑΤΙ Η ΣΤΑΣΙΜΟΤΗΤΑ ΕΙΝΑΙ ΘΑΝΑΤΟΣ

Μέσα σε τέσσερις μήνες έχουμε ήδη μια πλούσια εμπειρία. Δεν θέλουμε ούτε το μοντέλο της περιόδου των εκλογών – όπου αναγκαστικά ελάχιστοι άνθρωποι διεκπεραίωναν σχεδόν τα πάντα, ούτε το αντίστροφο, όπου πάλι ελάχιστοι δεν διεκπεραίωναν σχεδόν τίποτε, σχήματα που και τα δύο υπήρξαν το ίδιο συγκεντρωτικά. Θέλουμε ένα σχήμα που να συνδυάζει τη νέα αντίληψή μας για την πολιτική και την οργάνωση και ταυτόχρονα ικανό να υλοποιεί τις πολιτικές κατευθύνσεις και να πολλαπλασιάζει τις δυνάμεις μας. Δεν είναι δυνατό να συζητάμε το οργανωτικό, όπως έγινε για μια ακόμη φορά, χωρίς να εξετάζουμε σε τι πολιτικά ζητήματα έρχεται να απαντήσει το συγκεκριμένο οργανωτικό.

25/1/1990

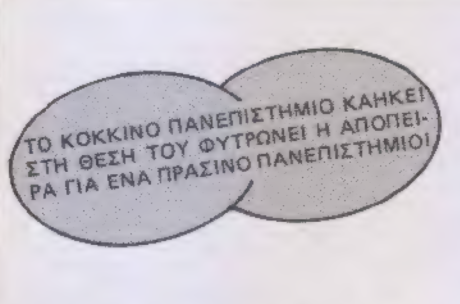

Το "Πράσινο Πανεπιστήμιο" είναι ένα καινούργιο περιοδικό που ως στόχο του έχει να καλύψει το κενό που υπάρχει σήμερα στην έκφραση εναλλακτικού λόγου στο πανεπιστήμιο. Ο τίτλος προέρχεται από τη γειτονική Ιταλία και είναι το όνομα του θεσμού των οικολογικών σπουδών που σήμερα ήδη αποτελούν ένα δίκτυο πράσινων πανεπιστημίων σ' όλη τη χώρα. Το περιοδικό, όπως και τα πράσινα πανεπιστήμια, θέλει να αποτελέσει ένα εργαστήρι κριτικής της παρεχόμενης γνώσης και επεξεργασίας εναλλακτικής θεωρίας για τη φύση και την κοινωνία. Ακόμα, δίνει και τη δυνατότητα σε κινήσεις και ομάδες που δραστηριοποιούνται στο πανεπιστήμιο και την κοινωνία γενικότερα, σε μια εναλλακτική κατεύθυνση, να μπορούν να εκφραστούν μέσα από τις στήλες του.

Έτσι το πρώτο τεύχος περιλαμβάνει κείμενα για τα "Πράσινα Πανεπιστήμια" και την εξέλιξη των θετικών επιστημών, την οικολογία ως επιστήμη, την ομοιοπαθητική, τα πειράματα με ζώα, τα αναβολικά στον αθλητισμό, τη δικαιοσύνη καθώς και για την ομάδα εναλλακτικής γεωργίας του ΑΠΘ, τις καταλήψεις σπιτιών της "Πανδώρας" κλπ.

Κύριος χώρος αναφοράς μας είναι το πανεπιστήμιο και στο περιοδικό αναπτύσσεται ένας προβληματισμός πάνω στο φοιτητικό κίνημα και τη φοιτητική ζωή, είτε αυτός αφορά την ιστορία του, είτε το παρόν και τις προοπτικές του. Στο πρώτο τεύχος υπάρχουν κείμενα για το φοιτητικό χώρο της μεταπολίτευσης ('74-'89), για τη σημερινή κατάσταση του φ.κ. και για τις πρόσφατες εξελίξεις (καταλήψεις) στην Ιταλία.

Ωστόσο, ο οικολογικός προβληματισμός είναι η βασική συνισταμένη στις θεματικές ενότητες του περιοδικού. Έτσι υπάρχουν σχόλια και κείμενα για το νέφος στη Θεσσαλονίκη, τους Ολυμπιακούς του '96, το φαινόμενο της λειψυδρίας κ.ά.

Τέλος στην ύλη του πρώτου τεύχους περιλαμβάνεται και η παρουσίαση δυο σημαντικών κατά τη γνώμη μας βιβλίων : "Φύση και Κοινωνία" του Φώτη Τερζάκη και "Εθνισμός και Αριστερά" του Θεώδορου Ζιάκα.

Η πολιτική μας αναφορά είναι η Ομοσπονδία Οικολογικών και Εναλλακτικών Οργανώσεων. Η υπό συγκρότηση Ομοσπονδία είναι μια ζωντανή διαδικασία σύνθεσης των ιδιαιτεροτήτων των κοινωνικών κινημάτων και χώρων. Η δική μας ιδιαίτερη οπτική μέσα από το περιοδικό συνεισφέρει σ' αυτή τη διαδικασία αλλά δεν μένει μόνο εκεί' μεταφέρει το διάλογο από τις διαδικασίες της Ομοσπονδίας στους κοινωνικούς χώρους και κυρίως στο πανεπιστήμιο. Η σχέση είναι σχέση αλληλοτροφοδότησης μια και οι θεωρητικές μας επεξεργασίες αντλούν το υλικό τους από τον κοινωνικό χώρο για να επιστρέψουν σ' αυτόν σαν εφόδια πολιτικής πρακτικής των ανθρώπων και των ομάδων που δραστηριοποιούνται στο πανεπιστήμιο.

Όσοι πιστοί προσέλθετε, συνεισφέροντας σε κείμενα, ιδέες, απόψεις, κριτικές και συμβουλές ή ακόμα στην παρουσίαση της εμπειρίας από την οικολογική και εναλλακτική δράση στο πανεπιστήμιο και την κοινωνία.

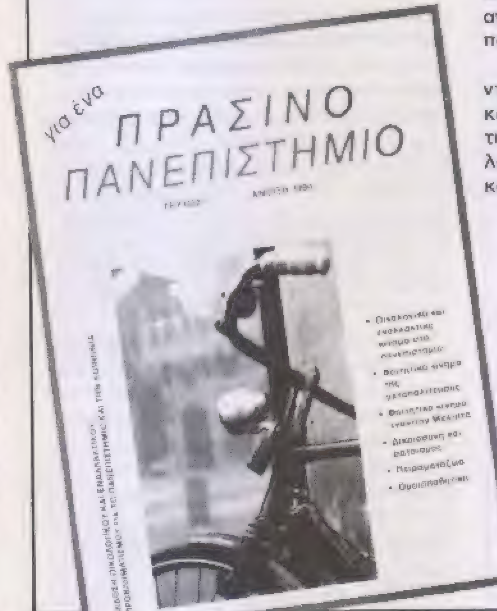

ΠΟΣΟΣΤΩΣΗ

Η τυπική και η ουσιαστική

Η ενεργός συμμετοχή, το τελευταίο πεντάμηνο, στη ζωή των Οικολόγων - Εναλλακτικών μπορεί να οδηγήσει σε διαφόρων ειδών συμπεράσματα σχετικά με τη νέα πολιτική που γεννιέται, σχετικά με τα προβλήματα μετάβασης από την "παλιού τύπου" στη "νέου τύπου" πολιτική κι ακόμα σχετικά με το διαφορετικό τρόπο πολιτικής απεύθυνσης που πρέπει να ακολουθεί ένα πολιτικό σχήμα με ευρύτερο ακροατήριο από εκείνο της μικρής ομάδας πίεσης.

Αφορισμοί, προσωπικές απογοητεύσεις, εσπευσμένες καταδίκες και αλληλοχαρακτηρισμοί για την Ομοσπονδία και όσους, -ες συμμετέχουν σ' αυτή, εκόσμησαν γρήγορα τις στήλες των περιοδικών του οικολογικού-εναλλακτικού χώρου. Θα προσπαθήσουμε σ' αυτό το σημείωμα να αποφύγουμε αυτό το ύφος και το ήθος γραφής αναφερόμενες στο πολυσυζητημένο ζήτημα των γυναικών μέσα στην Ομοσπονδία, στη θέση των αυτόνομων γυναικείων ομάδων αλλά και των μεμονωμένων γυναικών μέσα σ' αυτήν.

Κι ακόμα να δηλώσουμε προκαταβολικά ότι δεν θα ασχοληθούμε με την ποσόστωση καθ' αυτή, αλλά με την ουσία του ζητήματος, τμήμα του οποίου αποτελεί η ποσόστωση.

Και το πραγματικό ζήτημα εξακολουθεί να είναι το γιατί θεωρούμε αναγκαία την ξεχωριστή έκφραση του γυναικείου κινήματος.

Το γυναικείο κίνημα έχει περίπου την ίδια ηλικία με το οικολογικό, ανήκουν και τα δυο σ' αυτά που ονομάζουμε νέα κοινωνικά κινήματα που έκαναν την εμφάνισή τους στη δεκαετία του '70. Άσκησε λοιπόν κριτική στην πατριαρχική δομή της κοινωνίας και άρα σε όλους τους κοινωνικούς μηχανισμούς που έχουν ως δομικό χαρακτηριστικό τους τη φυλετική καταπίεση. Και τέτοιοι θεσμοί είναι εκτός των άλλων και οι πολιτικοί σχηματισμοί παραδοσιακοί ή μη.

Θα μπορούσαμε λοιπόν, είκοσι χρόνια μετά τα πρώτα βήματα του γυναικείου κινήματος, να εκτιμήσουμε ως σημαντικότερη προσφορά του το ότι κατέδειξε τη σημαντικότητα της αντίθεσης άνδρα-γυναίκας σε μια ανδροκρατούμενη κοινωνία και διακήρυξε ότι το προσωπικό είναι πολιτικό,γι' αυτό και καμιά πολιτική αλλαγή δεν μπορεί να αφήνει απ' έξω την αλλαγή στις προσωπικές σχέσεις και την καθημερινή ζωή ούτε, απ' την άλλη, κανείς προσωπικός παράδεισος είναι εφικτός σε μια σεξιστική και καταπιεστική κοινωνία.

Θα ήταν λοιπόν αντι - ιστορικό να ισχυριστούμε ότι αυτή η 20ετής πείρα δεν επηρέασε τις κοινωνίες στις οποίες ζούμε και ότι χρειάζεται απλώς να επαεπαναλάβουμε τα παλιά γνωστά αιτήματα Θα ήταν όμως επίσης λάθος να νομίσουμε ότι επειδή ζούμε σε εκσυγχρονισμένες κοινωνίες τέτοιες αντιθέσεις έχουν κατά κάποιον τρόπο διευθετηθεί.

Από την στιγμή που πιστεύουμε ότι το φύλο δεν είναι ένα α-ιστορικό χαρακτηριστικό στο περιθώριο των κοινωνικών συνθηκών, ούτε όμως μόνο μια αντανάκλαση των κοινωνικών δομών και πολιτιστικών προτύπων αλλά είναι η σύνθεση εκείνων των βιολογικών αφ' ενός και κοινωνικά παραγμένων αφ' ετέρου στοιχείων, είμαστε υποχρεωμένες να παραδεχτούμε ότι η φυλετική καταπίεση έχει ιστορικότητα' δηλαδή εμφανίζεται με διαφορετική μορφή στις διαφορετικές κοινωνίες και στις διάφορες περιόδους.

Η Ελλάδα του 1990 παρέχει μια πληθώρα στοιχείων, συχνά αντιφατικών και ανακόλουθων μεταξύ τους για τη θέση της γυναίκας. Έχει προηγηθεί η νομοθεσία του ΠΑΣΟΚ που καταργεί τη μοιχεία, καθιερώνει τον πολιτικό γάμο, νομιμοποιεί τις εκτρώσεις. Έχουμε δηλαδή μια πολιτική για τις γυναίκες από το κράτος που πολλές φορές ξεπερνά ακόμα και τους ρυθμούς του συνόλου της κοινωνίας (αρκεί να σκεφτούμε ότι οι πολιτικοί γάμοι είναι ισχνή μειοψηφία).

Κι όμως η καθημερινότητα που μας περιβάλλει είναι λίγο ιδιόμορφη : οι βιασμοί καθημερινό κομμάτι της ειδησεογραφίας, η γυναικεία ανεργία αυξάνεται, η δουλειά με το κομμάτι είναι πρώτα και κύρια γυναικεία (φασόν). Η φροντίδα για το παιδί συνεχίζει να είναι ιδιωτική μέριμνα των γυναικών, η γυναίκα - στολίδι στο πλάι του πολιτικού ανθεί, όσο ποτέ άλλοτε, το ποσοστό των γυναικών στη βουλή μέχρι τις εκλογές του '89 ήταν 3,7%.

Να συνεχίσουμε : ο ρατσισμός απέναντι στις γυναίκες από τη δικαιοσύνη και τον τύπο καθημερινός, ο εξευτελισμός μέσω της διαφήμισης απολύτως αυτονόητος, η ψυχολογική βία έναντι των γυναικών στο γάμο, στις σχέσεις, ακόμα και στις νεολαιίστικες παρέες ο κανόνας.

Θα επιμείνουμε ωστόσο σ' ένα τελευταίο αλλά πολύ σημαντικό : ένα σοβαρό αριθμητικά τμήμα ανθρώπων που συμμετέχουν στην Ομοσπονδία και μάλιστα γυναικών ισχυρίζονται ότι δεν υπάρχει θέμα θετικής διάκρισης υπέρ των γυναικών. Γιατί; Μα διότι ο οικολογικός εναλλακτικός χώρος είναι αφ' εαυτού ριζοσπαστικός. Διότι θα πρέπει να διακρινόμαστε όχι με βάση το φύλο αλλά με βάση την αξία μας. Διότι επίσης δεν είναι σωστό με διοικητικά μέτρα(δηλαδή την ποσόστωση) να εκβιάζεται η μέση συνείδηση. Αυτές βέβαια είναι οι σοβαρές απόψεις γιατί υπάρχουν και άλλες που δεν αξίζουν απαντήσεως (πχ. γιατί η "Κατίνα" δεν έχει άντρες...!) Μας ρωτούν λοιπόν, γιατί υποστηρίζουμε τις θετικές διακρίσεις;

Μιας και η φύση της γυναικείας καταπίεσης είναι τέτοια που έχει εμφανιστεί σε διάφορων μορφών κοινωνικά συστήματα, νομίζουμε ότι δεν μπορεί να θεωρηθεί ως "δευτερεύουσα" ή "επιμέρους" ως προς μια ηγεμονεύουσα (π.χ. άνθρωπος - φύση). Μιας και οι κοινωνίες μας χαρακτηρίζονται από μια πληθώρα αντιθέσεων, τα κινήματα οφείλουν να δρουν αλληλοσυμπληρωματικά.Τα μονιστικά σχήματα ερμηνείας της εξέλιξης των κοινωνιών, εκτός από αδόκιμα, είναι πλέον και αναποτελεσματικά.

Θεωρούμε ότι η Ομοσπονδία είναι ένας πολιτικός χώρος που επιδιώκει να εισάγει μια νέα διάσταση στον τρόπο άσκησης της πολιτικής. Γι' αυτό το γυναικείο κίνημα μπορεί να ανήκει εκεί.

Η λογική των θετικών διακρίσεων είναι η λογική δημιουργίας "τ υ π ι κ ά" των προυποθέσεων εκείνων που θα επιτρέπουν στις γυναίκες να συμμετέχουν "ο υ σ ι α σ τ ι κ ά".

Το αν η ποσόστωση θα μείνει κενό γράμμα ή θα γίνει το εφαλτήριο για τη δημιουργία νέων θεσμών και άλλων σχέσεων των γυναικών με την πολιτική αλλά και όλων με την πολιτική είναι το ζητούμενο.Ποιο από τα μέλη της παραπάνω διάζευξης θα ισχύσει τελικά είναι πρωτίστως υπόθεση των ίδιων των γυναικών.

ΓΙΑΝΝΑ ΓΙΑΝΝΟΥΛΟΠΟΥΛΟΥ

ΚΟΜΟΤΗΝΗ

Πίσω απ' της βιτρίνας τα θρύψαλα...

Τα πρόσφατα γεγονότα στη Δυτική Θράκη, που ακολούθησαν την καταδίκη των Σαδίκ και Σερίφ, και η μίνι-κρίση των σχέσεων της Ελλάδας με την Τουρκία, η «χειρότερη ελληνοτουρκική κρίση» μετά το αλήστου μνήμης παπανδρεϊκό Νταβός, ήχησε ως κεραυνός εν αιθρία μόνο για τους καρεκλοκένταυρους των κομμάτων και της κυβέρνησης, που από την αθηναϊκή τους μακαριότητα συνεχίζουν να «σχεδιάζουν» την εξωτερική πολιτική σαν μαθητευόμενοι μάγοι.

Οι προειδοποιήσεις ότι το κέντρο του ενδιαφέροντος του τουρκικού επεκτατισμού είχε μεταφερθεί —χωρίς να εγκαταλείπει τις διεκδικήσεις του στην Κύπρο και το Αιγαίο— στη Δ. Θράκη ήταν εδώ και πολύ καιρό σαφείς. Η παρουσία εκπροσώπου του ανεξάρτητου μουσουλμανικού συνδυασμού στη Βουλή που προέκυψε από τις εκλογές του Ιουνίου όσο και σε αυτή του Νοεμβρίου 1989, επιβεβαίωσε απλώς την προσπάθεια της Τουρκίας να χρησιμοποιήσει τη μειονότητα για τους δικούς της σκοπούς καθώς και την επιτυχία που είχε μια τέτοια επιχείρηση.

Η αθηναιοκεντρική πολιτική των τριών κομμάτων όμως συνέχισε την προσφιλή της τακτική της στρουθοκαμήλου: Αποκλείοντας τον Σαδίκ ή τον Ροδοπλού από τις διαβουλεύσεις τους νόμιζαν ότι θα έλυναν το πρόβλημα. «Αφού δεν ακούγεται, δεν υπάρχει!»

Οι σπασμένες βιτρίνες της Κομοτηνής ήρθαν με τον τρόπο τους να σπάσουν την επίσημη σιωπή και να παρατάξουν επί σκηνής όλους τους πρωταγωνιστές του προβλήματος: Την Τουρκία, τις μειονότητες κι εμάς, με φόντο τα αφυπνισμένα Βαλκάνια...

Το «τέλος του μεταπολέμου»

Άσχετα με το γεγονός ότι η παρούσα αναζωπύρωση του θέματος έχει να κάνει εν πολλοίς με «ίδια κακά» (για τα οποία θα μιλήσουμε πιο κάτω) τα οποία έδωσαν στην τουρκική πολιτική τη λαμπρή ευκαιρία να «κάνει παιχνίδι», η μετατόπιση του κέντρου βάρους της τούρκικης εξωτερικής πολιτικής στο ζήτημα της Δ. Θράκης είναι στενά δεμένη με τις εξελίξεις στις Ανατολικές χώρες και τους συνακόλουθους αναπροσανατολισμούς που είναι αναγκασμένη να κάνει.

Η κατάρρευση της Γιάλτας, δηλαδή του διπολικού συστήματος των υπερδυνάμεων που είχε οικοδομηθεί από το 1945, και του στρατιωτικού ανταγωνισμού Ανατολής - Δύσης, η ουσιαστική δυνατότητα της Ευρώπης για την πραγματική ενοποίησή της, υποβαθμίζουν αντίστοιχα και το ρόλο της Τουρκίας ως «προκεχωρημένου φυλάκιου» της Δύσης, με τα πλέον εκτεταμένα σύνορα με την ΕΣΣΔ, ρόλο πάνω στον οποίο είχε στηριχτεί σε μεγάλο βαθμό παλιότερα και η σχετικά ευνοϊκή αντιμετώπιση του αιτήματος της τουρκικής ένταξης στην ΕΟΚ, όσο και ο υπερεξοπλισμός της από τις ΗΠΑ —ιδιαίτερα μετά την απώλεια για τη Δύση του Ιράν.

Μέσα στην καινούργια συγκυρία (του «τέλους του μεταπολέμου») ο ρόλος αυτός της Τουρκίας υποβαθμίζεται δραματικά. Η απόρριψη κάθε συζήτησης για την τουρκική αίτηση ένταξης από την ΕΟΚ για το κοντινό μέλλον, αποτελεί την πλέον εύγλωττη απόδειξη. Έτσι και η τουρκική πολιτική βρίσκεται υποχρεωμένη, χωρίς να εγκαταλείπει την πολιτική του «δυτικού δρόμου» (όσο και αν σήμερα τα τεχνοκρατικά και γραφειοκρατικά στρώματα που στοιχίζονται πίσω της χάνουν και τα ασθενή ερείσματα που είχαν) να αναπροσανατολιστεί προς Ανατολάς. Σε έναν τέτοιο αναπροσανατολισμό αποσκοπούσε η «πολιτιστική» αναφορά στους τουρκόφωνους που ζουν έξω από τα σύνορα της Τουρκίας (διάβαζε: κυρίως στις νότιες Δημοκρατίες της ΕΣΣΔ), η ενεργός ανάμιξή της στην κρίση του Αζερμπαϊτζάν, αλλά και η επίδειξη δύναμης προς τη Συρία και το Ιράκ με το κλείσιμο του γιγάντιου φράγματος Ατατούρκ —την απειλή δηλαδή ότι η Τουρκία είναι σε θέση να στραγγαλίσει τη γεωργική οικονομία των δύο χωρών αν δεν συναινέσουν σε μια λύση του Κουρδικού όπως την κατανοεί η Τουρκία: «βιολογική»...

Όπως είναι φυσικό, ο αναπροσανατολισμός αυτός δεν θα μπορούσε να αφορά μόνο τα συμβαίνοντα στα ανατολικά σύνορα της Τουρκίας. Τα Βαλκάνια, χώρος που παραδοσιακά η τουρκική πολιτική ασκούσε τον επεκτατισμό της, δεν μπορούσαν να μείνουν απ' έξω. Πόσο μάλλον που αποτελούν το γεωπολιτικό «προθάλαμο» της Δύσης από τη μια και που η πάγια πολιτική των «στρατηγικών μειονοτήτων» από την άλλη της δίνουν σήμερα τη δυνατότητα για έναν «ενεργό» και ταυτόχρονα αποσταθεροποιητικό ρόλο σε μια Βαλκανική που σιγοβράζει...

Η βαλκανική αφύπνιση...

Λαοί που για 70 χρόνια ήταν βυθισμένοι στην αναγκαστική σιωπή, έθνη και εθνότητες που εν μιά νυκτί είχαν σβηστεί από το χάρτη ή είχαν μεταφερθεί βιαίως στα βάθη της Ασίας —όπως οι δικοί μας Πόντιοι— σχίζουν το βαρύ πέπλο της λήθης και προβάλλουν ορμητικά στο προσκήνιο της ιστορίας. Μέσα από τα ερείπια του Homo Sovieticus, οι λαοί της Ανατολής αναζητούν νέες συλλογικότητες, πέρα από τη μοναδική ως σήμερα συλλογικότητα του κόμματος-κράτους. Ψηλαφούν νέες υποκειμενικότητες, ανα-

καλύπτουν τις ιδιαιτερότητές τους.

Αυτές οι εξελίξεις για τη Βαλκανική, το πάλαι ποτέ μαλακό υπογάστριο της Ευρώπης, έχουν διττό χαρακτήρα. Από τη μια μεριά, η κατάρρευση της Γιάλτας και η δημοκρατική επανάσταση στα Βαλκάνια δίνουν, για πρώτη ίσως φορά, μια πραγματική δυνατότητα για την ενότητα της περιοχής. Από την άλλη, το ξύπνημα των βαλκανικών εθνισμών και η εκ νέου εισβολή στο προσκήνιο των μειονοτικών πληθυσμών, σχηματίζουν ένα ψηφιδωτό που παραπέμπει τους ανήσυχους παρατηρητές στο... 1914. Αλβανοί στη Γιουγκοσλαβία, Έλληνες στην Αλβανία, Τούρκοι στη Βουλγαρία και την Ελλάδα, Ούγγροι στη Ρουμανία, ο κατάλογος είναι αρκετά μακρύς για να εξαντληθεί εδώ. Ο άγνωστος Χ της βαλκανικής εξίσωσης είναι το αν οι μειονότητες της Χερσονήσου θα παίξουν το ρόλο μιας γέφυρας φιλίας ανάμεσα στα κράτη και τους λαούς, ή αν αντίθετα θα αποτελέσουν το φυτίλι που θα ανάψει την μπαρουταποθήκη. Και σήμερα αυτοί που δείχνουν να κρατούν το αναμμένο σπίρτο είναι οι στρατοκράτες της Άγκυρας.

...και η τουρκική πολιτική

Έχοντας καταλάβει ότι η εθνική αφύπνιση στα Βαλκάνια και την Ανατολή πρόκειται να αποτελέσει ένα λίγο-πολύ μόνιμο στοιχείο του καινούργιου κόσμου που αναδύεται από τα ερείπια του ολοκληρωτισμού, τουλάχιστον για έναν απροσδιόριστο χρονικό ορίζοντα, η τούρκικη πολιτική βάζει πάνω στο τραπέζι των επιδιώξεών της τις «στρατηγικές μειονότητες» των τουρκόφωνων στην Ελλάδα και τη Βουλγαρία —για να μη μιλήσουμε για τις νότιες Δημοκρατίες της ΕΣΣΔ— και, αναγορευόμενη σε de facto «προστάτη» τους, προσπαθεί να τις χρησιμοποιήσει για να εξασκεί συνεχείς πιέσεις στις δύο χώρες και να προωθεί έτσι τα επεκτατικά της σχέδια.

Μέσα σ' αυτή τη συγκυρία, που χαρακτηρίζεται όχι μόνο από τον αναπροσανατολισμό της πολιτικής των στρατοκρατών της Άγκυρας, αλλά και από την ήττα που υπέστησαν σε διεθνές επίπεδο όταν αποδείχτηκε ότι οι μουσουλμάνοι που κατά χιλιάδες έφευγαν από τη Βουλγαρία του Ζίβκωφ για να γλιτώσουν από τα σκληρά καταπιεστικά μέτρα του κατά της εκεί μειονότητας και κατέφευγαν στη «μητέρα πατρίδα» Τουρκία άρχιζαν

να επιστρέφουν, απογοητευμένοι από τη «γη της επαγγελίας» που (δεν) βρήκαν εκεί, τα γεγονότα της Κομοτηνής έρχονται να επιτρέψουν στην τουρκική πολιτική να ενδυναμώσει τις πιέσεις —και διεθνώς αυτή τη φορά— πάνω στη χώρα μας.

Υπάρχουν στα γεγονότα της Κομοτηνής δύο συνιστώσες που δεν πρέπει να συγχέονται μεταξύ τους. Από τη μια η καταδίκη των Σαδίκ και Σερίφ, η δολοφονία του Α. Σολακίδη στο νοσοκομείο της πόλης και τα συνακόλουθα επεισόδια που προκάλεσαν θερμοκέφαλοι από το «χριστιανικό στοιχείο» της περιοχής είναι εν πολλοίς —και για διαφορετικούς λόγους η καθεμιά— ενέργειες καταδικαστέες από τη μεριά μας, από τη σκοπιά που θέλει με κινηματικό τρόπο να εξετάζει αυτά τα ζητήματα. Από την άλλη όμως η τούρκικη παρέμβαση στα εσωτερικά της Ελλάδας και η αντίδραση του ελληνικού υπουργείου Εξωτερικών που οδήγησαν στις εκατέρωθεν απελάσεις των προξένων είναι ζητήματα διαφορετικής υφής που δεν επιδέχονται μονολεκτικές απαντήσεις. Ας τα δούμε από πιο κοντά.

Τα γεγονότα της Κομοτηνής

Έχουμε εκφράσει και με άλλη ευκαιρία (δες ΡΗΞΗ, τχ. 35, *«Δ. Θράκη, η κορυφή του παγόβουνου»*) την άποψή μας ότι τα προβλήματα που θέτει η ύπαρξη της μουσουλμανικής μειονότητας στις ελληνοτουρκικές σχέσεις δεν λύνονται, ούτε αντιμετωπίζονται με μια πολιτική διακρίσεων (έστω και στα **όρια του νόμου**) που καθιερώνει de facto δυο κατηγορίες πολιτών. Η πολιτική αυτή δοκιμάστηκε για πολλά χρόνια και τα αποτελέσματά της τα ζούμε σήμερα. Η ουσιαστική ισονομία είναι στοιχείο οποιασδήποτε πολιτικής που διεκδικεί κάποια αποτελεσματικότητα. Με βάση αυτή τη λογική πιστεύουμε ότι στην περίπτωση της καταδίκης των Σαδίκ και Σερίφ, όχι μόνο η ελληνική δικαιοσύνη εξάντλησε και τα έσχατα όρια της αυστηρότητάς της (και μάλιστα σε μια περίοδο που η αξιοπιστία της αμφισβητείται έντονα) αλλά ακόμη —και αυτό πιστεύουμε είναι το σημαντικότερο— υποκλίθηκε και επικύρωσε μια πολιτική που θεωρεί ότι με «κόλπα» του είδους μπορεί να απαλλαγεί από την ενοχλητική παρουσία ενός βουλευτή-οργάνου των στρατοκρατών της Άγκυρας στην ελληνική Βουλή.

Γιατί στην πραγματικότητα, η καταδίκη των Σαδίκ και Σερίφ προσπαθεί με μέσα **νομικά** να λύσει ένα κατ' εξοχήν **πολιτικό** θέμα και με αυτό τον τρόπο δεν κάνει τίποτε άλλο από το να συσκοτίζει το πραγματικό γεγονός, ότι δηλαδή πρόκειται για αχυράνθρωπους της Άγκυρας, κατευθυνόμενους από το τουρκικό προξενείο της Κομοτηνής (γεγονός που και οι πλέον φανατικοί «υπερασπιστές» της μειονότητας στους αριστερίστικους κύκλους, στις ιδιωτικές τους συζητήσεις δεν αρνούνται), συσκοτίζει το γεγονός ότι αυτοί οι άνθρωποι δεν έχουν να κάνουν τίποτε με τα συμφέροντα των μειονοτικών που συνίστανται στη δημιουργική ενσωμάτωσή τους στην ελληνική κοινωνία, και, μεταφέροντας τη διαμάχη στο δικαστικό επίπεδο δεν κάνει τίποτε άλλο από το να συσπειρώνει τους μειονοτικούς στο πλευρό των πρακτόρων της Άγκυρας και των εξτρεμιστικών κύκλων της μουσουλμανικής κοινότητας, να τους δημιουργεί ψυχολογία καταδιωκόμενου, να τους προσφέρει, τελικά, έναν ήρωα.

Όσα επακολούθησαν, δηλαδή η δολοφονία του Α. Σολακίδη και οι ταραχές που προκάλεσαν οι θερμοκέφαλοι της χριστιανικής κοινότητας, ήταν αναμενόμενα αποτελέσματα του κύκλου της

έντασης που έχουν δημιουργήσει οι ανεπάρκειες της ελληνικής πολιτικής και οι παρεμβάσεις της Άγκυρας. Χωρίς να πιστεύουμε ότι αυτοί που προκάλεσαν τα επεισόδια ήταν μόνο *«ακροδεξιοί»*, *«παραεκκλησιαστικοί»* ή *«χούλιγκανς»*, γνωρίζουμε ότι τέτοιες ενέργειες —ακόμη κι αν γίνονται ως «απάντηση» σε μια δολοφονία— δεν κάνουν τίποτε άλλο από το να ρίχνουν λάδι στη φωτιά που συντηρεί αναμμένη ο τουρκικός επεκτατισμός, αφού ταυτίζουν τις τρεις μουσουλμανικές μειονότητες με την τουρκική πολιτική και δημιουργούν μια ψυχολογία καταδίωξης ακόμη και για τους πιο ψύχραιμους και καλόπιστους. Η ελληνική πολιτική ούτε μπορεί, ούτε θέλει να ακολουθήσει το παράδειγμα της τούρκικης με τους διωγμούς στην Κωνσταντινούπολη τον Σεπτέμβρη του 1955 όπου ξεκληρίστηκε η ελληνική παροικία εκεί, το παράδειγμα της Ίμβρου και της Τενέδου που από αυτοδιοικούμενες από τους Έλληνες κατοίκους τους περιοχές που προέβλεπε η συνθήκη της Λωζάννης μετατράπηκαν σε ανοιχτές φυλακές του τουρκικού κράτους, ούτε το παράδειγμα του Αττίλα που κατέχει μέχρι σήμερα τη μισή Κύπρο. Αυτή την πολιτική η Τουρκία ως κράτος στρατοκρατικό και εν πολλοίς ολοκληρωτικό μπορεί να την κάνει. Όχι όμως η Ελλάδα. **Για μας το πείραμα της ισότητας, της ισονομίας και της δημιουργικής ενσωμάτωσης της μειονότητας είναι μονόδρομος...**

Αυτή η έντονη καταδίκη των γεγονότων στην Κομοτηνή δεν σημαίνει φυσικά ότι δικαιώνεται κατά οποιονδήποτε τρόπο η απροκάλυπτη επέμβαση που επιχείρησαν οι στρατοκράτες της Άγκυρας στα εσωτερικά της Ελλάδας. Είδαμε παραπάνω πώς τέτοιου είδους επεμβάσεις αποτελούν πάγιο στοιχείο της τουρκικής πολιτικής και πού στοχεύουν. Προϋπόθεση για οποιαδήποτε πολιτική ήθελε να έχει εχέγγυα αποτελεσματικότητας είναι η αποφασιστική απόκρουση των επεμβάσεων του τουρκικού επεκτατισμού στη χώρα μας. Πιστεύουμε ότι η απέλαση του Τούρκου πρόξενου στην Κομοτηνή, του «σταθμάρχη» δηλαδή του στρατοκρατικού καθεστώτος της Άγκυρας στη Θράκη και υποκινητή εν πολλοίς των εξτρεμιστικών κύκλων της μειονότητας ήταν η ελάχιστη αποφασιστικότητα που μπορούσε να επιδείξει η ελληνική πολιτική.

Στην πραγματικότητα, αν η ελληνική εξωτερική πολιτική ήταν αποφασισμένη να ακολουθήσει μια τέτοια οδό, που και τις ίδιες τις μειονότητες θα προστάτευε, αφού θα τις αποσύνδεε από τον ασφυκτικό εναγκαλισμό της τουρκικής χούντας, αλλά και με την αποφασιστική στάση που θα κρατούσε θα διαφύλασσε την ειρήνη στην περιοχή, τότε θα έπρεπε **να κλείσει το ίδιο το τουρκικό προξενείο στην Κομοτηνή,** αφού έχει πλέον πασιφανώς αποδειχθεί ότι οι εξτρεμιστικοί μουσουλμανικοί κύκλοι στη Δ. Θράκη καθοδηγούνται από εκεί.

Μια μειονότητα ή τρεις;

Πολλοί φίλοι, καλόπιστα, θα μας ρωτούσαν: *«Αφού και οι ίδιοι έχετε παραδεχτεί ότι ένα κομμάτι της μειονότητας στη Θράκη έχει τούρκικη εθνική συνείδηση και, εθνολογικά, είναι τούρκικης καταγωγής. Ποιος ο λόγος να μην το αναγνωρίσουμε επίσημα και με αυτό τον τρόπο, αντί να βυζαντινολογούμε γύρω από τη συνθήκη της Λωζάννης, να άρουμε μια και καλή όλα τα στοιχεία τριβής ανάμεσα στη μειονότητα και την υπόλοιπη ελληνική κοινωνία;»* Πράγματι, έχουμε αναφερθεί εκτενώς στην εθνολογική καταγωγή των **τριών** μειονοτήτων που υπάρχουν σήμερα στη Θράκη. Όπως επίσης έχουμε δείξει το ότι, αν σήμερα ένα μέρος του πομάκικου και τσιγγάνικου πληθυσμού στη Θράκη έχει τούρκικη εθνική συνείδηση, αυτό οφείλεται στον στείρο αντικομμουνισμό του μετεμφυλιακού κράτους, που προσπάθησε συνειδητά να εκτουρκίσει τους Πομάκους, τους οποίους θεωρούσε... Βούλγαρους.

Αν σήμερα το ελληνικό κράτος αναγνώριζε de jure τη μουσουλμανική μειονότητα ως εθνική, δηλαδή τουρκική, δεν θα έκανε τίποτε άλλο από το να συνεχίσει την πολιτική αυτή του Παπάγου, δηλαδή να αποκρυσταλλώσει νομικά μια διαδικασία η οποία και δεν έχει ολοκληρωθεί (δεν έχουν όλοι οι μειονοτικοί τουρκική εθνική συνείδηση) και —κυρίως— δεν έχει καταστεί μη αντιστρεπτή, αφού η καλλιέργεια του πομακικού πολιτισμού, γλώσσας κλπ. θα σήμαινε και την αφύπνιση της πομακικής εθνικής ταυτότητας. Είναι πλέον προφανές ότι το αίτημα, που έχει διατυπωθεί από πολλές πλευρές για την ίδρυση έδρας Πομακολογίας στο Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης είναι κάτι παραπάνω από επίκαιρο. Αντ' αυτού, βλέπουμε την Ιατρική της Αλεξανδρούπολης να βάζει λουκέτο λόγω έλλειψης υλικοτεχνικής υποδομής!

Μια τέτοια αναγνώριση, εκτός του ότι θα σήμαινε μια εκ βάθρων αναθεώρηση της συνθήκης της Λωζάννης με απρόβλεπτες συνέπειες για τις χώρες της περιοχής μας, θα ήταν μια κατ' εξοχήν **ολοκληρωτική** πολιτική που δεν θα είχε σχέση με τις αρχές της δημοκρατίας, του σεβασμού της ιδιαιτερότητας, τις αρχές του οικολογικού και εναλλακτικού κινήματος, αφού θα έδινε τη δυνατότητα σε μια κουλτούρα που σήμερα είναι πλειοψηφική στους κόλπους της μειονότητας να κυριαρχήσει και να εξαφανίσει τις υπόλοιπες, μειοψηφικές κουλτούρες και εθνικές ταυτότητες. Ένας τέτοιος ανταγωνισμός πολιτιστικών ιδιαιτεροτήτων μόνο τότε θα ήταν επιτρεπτός και δημοκρατικός, όταν όλες οι «ανταγωνιστικές» κουλτούρες εκκινούσαν από την ίδια βάση, έχοντας τις ίδιες ευκαιρίες.

Η ισοπέδωση των πολιτιστικών, γλωσσικών, εθνολογικών κλπ. διαφορών που υπάρχουν στους κόλπους της μειονότητας της Δ. Θράκης κάτω από τον «οδοστρωτήρα» της προνομιούχου σήμερα τουρκικής κουλτούρας που αβαντάρεται και από το τουρκικό κράτος και από το ελληνικό ως ένα βαθμό, θα ήταν μια πολιτική που δεν μπορεί παρά να μας θυμίζει την ισοπέδωση για 70 χρόνια των υπό-

δουλων εθνοτήτων της Σοβιετικής Αυτοκρατορίας από το μεγαλορώσικο εθνικισμό.

Ποια πολιτική λοιπόν για τις μειονότητες της Δ. Θράκης; Έχουμε αναπτύξει διά μακρών την άποψή μας ότι πρέπει να ακολουθηθεί μια πολιτική ουσιαστικά **διπλή:** Από τη μια να τολμήσουμε την πιο πλήρη δημοκρατία, ισονομία και ισοπολιτεία για τους μειονοτικούς πληθυσμούς, την ευρύτερη δυνατή πολιτιστική αναβάθμισή τους, με ανάδειξη των διαφορετικών πολιτισμών που συναντούνται στη Δ. Θράκη και την ταυτόχρονη και πολύπλευρη οικοανάπτυξη της περιοχής για όλους τους κατοίκους της, χριστιανούς και μουσουλμάνους, έτσι ώστε να σταματήσει ο μαρασμός και η αιμορραγία που προκαλεί η αστυφιλία. Από την άλλη, πρέπει με τον πιο σταθερό και αδιάλλακτο τρόπο να αποκρούσουμε τον τουρκικό επεκτατισμό, σε όλα τα επίπεδα (Κύπρος, Αιγαίο, Θράκη). Η τούρκικη χούντα που διενεργεί μια γενοκτονία στο Κουρδιστάν, που απαγορεύει την κουρδική γλώσσα, δεν έχει κανένα δικαίωμα —ούτε ηθικό, ούτε πολιτικό, πόσο μάλλον νομικό— να επεμβαίνει στο ποιες είναι οι σχέσεις του ελληνικού κράτους με τους Έλληνες πολίτες.

Ζούμε σε έναν κόσμο αυξανόμενης ρευστότητας, ο χώρος δε των Βαλκανίων και της Κεντρικής Ευρώπης, βγαίνοντας από το «ψυγείο» του ολοκληρωτισμού πάσχει ίσως από *«υπερρευστότητα»*. Τα μειονοτικά προβλήματα, που μετά από 45 χρόνια καταπίεσης βγαίνουν ορμητικά στην επιφάνεια, μπορούν, ακριβώς γι' αυτό, να αποτελέσουν το φυτίλι που θα πυροδοτήσει τη βαλκανική — και σοβιετική— πυριτιδαποθήκη. Όπως επίσης μπορούν να αποτελέσουν, στα πλαίσια μιας πολιτικής βαλκανικής ενότητας και ενοποίησης, τη γέφυρα της φιλίας και της ειρήνης ανάμεσα στους λαούς της περιοχής. Και η Ελλάδα σήμερα βρίσκεται στην προνομιακότερη θέση από όλες τις υπόλοιπες χώρες της περιοχής μας για να πρωταγωνιστήσει σε μια τέτοια ενότητα. Αυτό λόγω της θέσης της στην ΕΟΚ, όπου μπορεί να αποτελέσει το κανάλι για τη σύνδεση των βαλκανικών χωρών με την Κοινότητα από τη μια. Απ' την άλλη είναι η χώρα με τα λιγότερα —συγκριτικά— προβλήματα στην περιοχή, που εστιάζονται κυρίως στην αντίθεσή της με την Τουρκία. Τόσο το Βορειοηπειρωτικό, η απαίτηση δηλαδή του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των Ελλήνων της Αλβανίας, όσο και το λεγόμενο «Μακεδονικό», η προσπάθεια παρέμβασης των Σκοπίων στη χώρα μας, είναι λιγότερο δυσεπίλυτα. Πιστεύουμε ότι η βάση μιας τέτοιας πολιτικής θα πρέπει να στηρίζεται από τη μια στη βαλκανική ενότητα και από την άλλη στη μεγαλύτερη δυνατή απομόνωση του ταραχοποιού των Βαλκανίων, δηλαδή του τουρκικού επεκτατισμού.

Όσο η πολιτική των κομμάτων απέναντι στη μουσουλμανική μειονότητα θα εξαντλείται σε νομικά και νομικίστικα κόλπα ώστε να βυθιστεί και πάλι το θέμα στη στρουθοκαμηλική πολιτική που βολεύει τους αθηναιοκεντρικούς γραφειοκράτες, τόσο ο κίνδυνος της τουρκικής επεκτατικότητας θα υποδαυλίζεται και θα τρέφεται με καινούργια επιχειρήματα.

ΣΠΥΡΟΣ ΚΑΚΟΥΡΙΩΤΗΣ

Η προκήρυξη αυτή, γραμμένη στα τούρκικα, κυκλοφόρησε και μοιράστηκε στη Θράκη κατά τη διάρκεια των εκλογών του Ιουνίου. Άραγε, δεν γνώριζε ο κ. Σαδίκ Αχμέτ ποιοι ήταν αυτοί που καλούσαν στην υπερψήφισή του;

ΕΥΓΕΝΗ ΣΤΗΝ ΚΑΤΑΓΩΓΗ ΔΥΤΙΚΟ-ΘΡΑΚΙΩΤΗ ΤΟΥΡΚΕ:

Εσύ, είσαι ΑΠΟΓΟΝΟΣ ΕΝΟΣ ΕΘΝΟΥΣ που ίδρυσε τις πιο μεγάλες αυτοκρατορίες που γνώρισε η ιστορία, που δεν αναγνώρισε το δικαίωμα ζωής στους ανώμαλους καταπατητές των ανθρώπινων δικαιωμάτων που κέρδισε την αναγνώριση και τον έπαινο ολόκληρου του κόσμου για τον ηρωισμό του, την γενναιότητάτου και την ανελέητη σκληρότητά του για τους τυράννους.

Εσύ, είσαι εγγονός και γιός των στρατηγών (σερδάρηδων) που έφτιαξαν και διατήρησαν μια μεγαλοπρεπή αυτοκρατορία, του Μεγάλου ΠΟΡΘΗΤΗ που κατανίκησε το Βυζάντιο και του Μεγάλου ΑΤΑ (ΤΟΥΡΚ) που έρριξε στη Σμύρνη στη θάλασσα τους Ελληνες...

Εσύ, δεν πρέπει να ξεχνάς ότι, η ΑΠΟΚΟΠΗ ΤΗΣ ΔΥΤ. ΘΡΑΚΗΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΚΤΑΣΗ ΤΗΣ ΔΥΤ. ΘΡΑΚΗΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΚΤΑΣΗ ΤΗΣ ΜΗΤΕΡΑΣ ΠΑΤΡΙΔΑΣ ΔΕΝ ΠΡΕΠΕΙ ΜΕ ΚΑΝΕΝΑ ΤΡΟΠΟ ΝΑ ΔΙΑΙΩΝΙΣΤΗ!

Εσύ, γι' αυτό δάκρισες, έχυσες το αίμα σου, έδωσες μάρτυρες, στερήθηκες την περιουσία σου, αναγκάστηκες να εγκαταλείψης τη γή σου που αποτελεί προγονική σου παρακαταθήκη.

Δεν έδωσες όμως ούτε μια τρίχα από τον Τουρκισμό σου και τον Μουσουλμανισμό σου, δεν έχασες τίποτε από τον ψυχικό του κόσμο. Τουναντίον, αυτό σταθεροποίησε ακόμα πιο πολύ τη θέλησή σου. Ως γόνος ενός έθνους που από προαιώνια έζησε ελεύθερα και γενναία σε οδήγησε να μην σκύβης το κεφάλι στους εξευτελισμούς, στα βασανιστήρια και τις βαρβαρότητες των ραδιούργων.

Ε! ευγενή στην καταγωγή Τούρκε, μη ξεχνάς ότι τα παλληκάρια που περνιούνται ως κληρονόμοι του Βυζαντίου, πάντα φιλούσαν το χέρι που δεν μπόρεσαν να λυγίσουν δεν απέφυγαν όμως σε πρώτη ευκαιρία να δαγκώσουν το χέρι που αναγκάστηκαν να φιλήσουν.

Εσύ, αργά ή γρήγορα εξ αιτίας μιας νέας ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ ΕΙΡΗΝΗΣ θα κυματίσης και πάλι, πάνω σ' αυτά τα εδάφη, που αποτελούν προγονική παρακαταθήκη, την ΣΗΜΑΙΑ ΜΕ ΤΟ ΑΣΤΡΟΦΕΓΓΑΡΟ! Ο Τούρκος της Δυτ. Θράκης στις εκλογές του Νοεμβρίου θα κάνη στο δρόμο αυτό το πρώτο πετυχημένο βήμα του, στέλνοντας στη Βουλή ένα από τα γενναία και ηρωϊκά παιδιά του, του ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΟΥ συνδυασμού ΓΚΙΟΥΒΕΝ! Διότι, η Τουρκική φωνή που θα στείλης στη Βουλή με τη νίκη του ανεξάρτητου συνδυασμού «ΓΚΙΟΥΒΕΝ» θα χαλάση τα βυζαντινά παιχνίδια και θα τραβήξη την προσοχή του ελεύθερου κόσμου πάνω στη Δυτ. Θράκη!

Αγαπητέ Δυτικοθρακιώτη Τούρκε η ψυχή σου είναι γεμάτη πίστη η καρδιά σου γεμάτη ορμή για αγώνα υπέρ της ελευθερίας πίσω σου υπάρχουν η ΜΗΤΕΡΑ ΠΑΤΡΙΔΑ και οι ΔΙΑΔΟΧΟΙ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΠΑΤΕΡΑ ΜΑΣ (ΑΤΑΤΟΥΡΚ) ΟΙ ΕΒΡΕΝ ΠΑΣΑΔΕΣ, Το ΜΕΓΑ

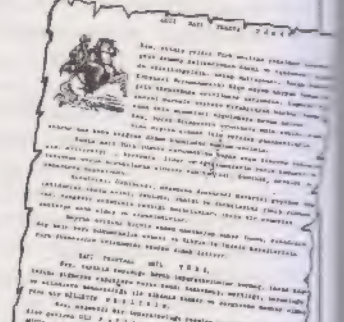

ΤΟΥΡΚΙΚΟ ΕΘΝΟΣ από το οποίο εμπνέεσαι και αντλείς δυνάμεις και ο ένδοξος ΤΟΥΡΚΙΚΟΣ ΣΤΡΑΤΟΣ που βγήκε μέσα απ' τα σπλάχνα του και βοήθησε τους Κυπρίους αδελφούς μας είναι πάντοτε μαζί σου!

Η ΔΥΤΙΚΗ ΘΡΑΚΗ ΕΙΝΑΙ ΑΠΟ ΚΑΘΕ ΑΠΟΨΗ ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΚΑΙ ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΘΑ ΜΕΙΝΗ!

ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΤΙΚΗ ΕΝΩΣΗ ΤΟΥΡΚΩΝ ΕΛΛΑΔΑΣ

...ΧΩΡΙΣ ΒΑΡΒΑΡΟΥΣ

Όταν από τις στήλες αυτές, πριν από ενάμιση χρόνο, διαβλέπαμε την κατάρρευση της σοβιετικής αυτοκρατορίας (Δες: Ρήξη 33, Νοέμβριος 1988, αφιέρωμα: Η αυτοκρατορία αποσυντίθεται) δεν περιμέναμε βέβαια πως οι προβλέψεις μας θα γίνονταν τόσο σύντομα πραγματικότητα. Η δημοκρατική επανάσταση στην Ανατολή είναι το γεγονός που σφραγίζει, αναμφίβολα, το τέλος αυτής της δεκαετίας, ακόμη και του αιώνα. Το ερώτημα που θέτουν όμως αυτές οι εξελίξεις είναι το προς τα πού πηγαίνει η Ανατολή, μετά την κατάρρευση του ολοκληρωτισμού. Και οι απαντήσεις που δίνονται, παγκοσμίως, είναι διάφορες και συχνά αντιφατικές. Σ' αυτό το διάλογο προσπαθεί να συμβάλει και το παρόν σημείωμα. Τα κείμενα του Ζαν Μπωντριγιάρ, του Χάινε Μύλλερ, καθώς και αυτό για το Τείχος δημοσιεύτηκαν στην εφημερίδα Libération, ενώ του Αλαίν Λιπιετζ στο περιοδικό Science et vie économique. Τις μεταφράσεις από τα γαλλικά έκανε ο Σπύρος Κακουριώτης.

ΜΙΧΑΛΗΣ ΚΑΣΤΡΙΝΑΚΗΣ

Τελικά είχαμε κι εμείς άδικο!

...Τελικά είχαμε κι εμείς άδικο!!! Η αυτοκρατορία της βαρβαρότητας αποδείχτηκε πολύ πιο ευάλωτη απ' ό,τι περιμέναμε. Η κοινωνία που στέναζε κάτω από τη σταλινική τρομοκρατία έδειξε ότι είναι πολύ πιο ζωντανή απ' ό,τι ελπίζαμε. Το 1984 ήταν πιο μακριά απ' ό,τι φοβόμασταν. Αλλά πέρα απ' αυτές τις ευχάριστες διαψεύσεις, η έκπληξη ήταν πως τελικά η στρατιωτική ανάπτυξη, η ιμπεριαλιστική επέκταση ήταν ένας δρόμος που η ρώσικη γραφειοκρατία δεν μπορούσε να ακολουθήσει μέχρι το τέρμα του,όπως φοβόμασταν. Για μια ακόμη φορά αυτό που φαινόταν σαν ανίκητο τέρας αποδείχτηκε τίγρης με χάρτινα πόδια. Ο Καστοριάδης —και πολλοί από μας μαζί του— είχε άδικο. Ο Γκορμπατσώφ δεν είναι ο Μέγας Πέτρος ή, πολύ περισσότερο, ο Μαρκεζίνης της Ρωσίας.

Έχουμε λόγους να λυπόμαστε γι' αυτές τις διαψεύσεις; Προφανώς όχι. Ό,τι κι αν γίνει από 'δω και πέρα στην Κεντρική και στην Ανατολική Ευρώπη, ακόμη κι αν τα χειρότερα δυνατά σενάρια επαληθευτούν, η κατάσταση δεν θα 'χει καμιά σχέση μ' αυτό που υπήρχε πριν, απ' την άποψη των δικαιωμάτων των πολιτών, της ελευθερίας, της δημοκρατίας. Η απόλυτη κυριαρχία του ψέματος, της τρομοκρατίας της εξουσίας, του ολοκληρωτισμού, φαίνεται ότι απομακρύνεται από τον ορίζοντα.

Παρ' όλα αυτά δεν πανηγυρίζουμε, δεν βγαίνουμε στους δρόμους, δεν συμμετέχουμε στη χαρά των εκατοντάδων εκατομμυρίων Ευρωπαίων που νοιώθουν πως όλα ξαναρχίζουν, πως η ζωή μπορεί νάναι και λίγο στα χέρια τους. Οι φτωχικές διαδηλώσεις για τη Ρουμανία, η αμηχανία που κυκλοφορεί στις παρέες του "χώρου", επαληθεύουν την παραπάνω διαπίστωση. Όχι βέβαια γιατί αισθανόμαστε κάποιου είδους ταύτιση ή εξ αγχιστείας έστω συγγένεια μ' αυτά τα καθεστώτα. Έχοντας εξ άλλου μια σχέση μίσους, ξύλου και χαφιεδολογίας με το εν Ελλάδι πρακτορείο της Μόσχας, το ΚΚΕ, νοιώθοντας καθημερινά στο πετσί μας τι λογής φασισμός είναι αυτό που φυτρώνει στο πεδίο της ιδεολογίας με την οποία το ΚΚΕ διαπαιδαγωγούσε τα μέλη του, δεν θα μπορούσαμε παρά να είμαστε απ' τις ελάχιστες αντισοβιετικές εξαιρέσεις —κατά την ορολογία των άμισθων υπαλλήλων της ρώσικης υπερδύναμης— σ' αυτή την πιο ρωσόφιλη χώρα του δυτικού μπλοκ.

Όχι, η δικιά μας αμηχανία, είτε απ' την κινηματική άκρα αριστερά, είτε απ' τον αυτόνομο χώρο, είτε απ' τους αναρχικούς, είτε απ' τις οικολογικές ομάδες προερχόμαστε, δεν είχε να κάνει με τέτοιου είδους ταυτίσεις. Δεν υπήρχε κανείς Χόνεκερ ή Τσαουσέσκου, αλλά ούτε και Κάστρο ή Πολ-Ποτ για τον οποίο πρέπει τώρα να ανακαλύψουμε ότι είμασταν ανέκαθεν αντίπαλοί του.

Αλλά να, είναι που με αυτά που γίνονται σήμερα στην Ανατολική και Κεντρική Ευρώπη απομακρύνεται κάθε δυνατότητα, κάθε ελπίδα που είχαμε να δούμε στις μέρες μας μια μεγάλη, καθαρή αντικρατική αντιεξουσιαστική κομμουνιστική επανάσταση να πραγματοποιείται. Γιατί απ' τη στιγμή που παραδεχτήκαμε πως στη Δυτική Ευρώπη η επανάσταση έχει νόημα ως καθημερινή διαδικασία ανατροπής και οικοδόμησης ενός εναλλακτικού μοντέλου, η Ανατολική Ευρώπη έμενε ο μόνος, γεωγραφικά, χώρος στον οποίο θα μπορούσαμε να εναποθέσουμε τις προσδοκίες μας για μια ανατροπή μέσα σε μια νύχτα, για μια γενικευμένη και νικήτρια αυτή τη φορά Κροστάνδη.

Ο παράγοντας πάνω στον οποίο στηρίζαμε αυτή την ελπίδα ήταν φυσικά ο ολοκληρωτικός χαρακτήρας αυτών των κοινωνιών, που εμπόδιζε κάθε διαδικασία συναίνεσης, ενσωμάτωσης, μεταρρύθμισης. Μπορούσαμε να φανταστούμε τη δυνατότητα μιας νικηφόρας εξέγερσης των πολιτών της λεγόμενης Ένωσης των λεγόμενων Σοβιετικών Σοσιαλιστικών υποτίθεται Δημοκρατιών, δεν μπορούσαμε όμως να υποθέσουμε πως είναι δυνατόν η γραφειοκρατία να αυτομεταρρυθμιστεί σ' αυτή τη χώρα.

Κι έτσι έχουμε μείνει αμήχανοι...

Οι εξεγερμένοι εργάτες δεν κρατάνε μαυροκόκκινες σημαίες, δεν αναφέρονται στο Μάη του '68, αλλά στη σοσιαλδημοκρατία ή ακόμα και στη Θάτσερ, οι Πράσινοι εκεί μάλλον δεν μοιάζουν με μας, ο καπιταλισμός νοείται ως η αναγκαία και αναπόφευκτη οικονομική προϋπόθεση της δημοκρατίας, εθνικισμοί αναδύονται από παντού. Παράλληλα βέβαια υπάρχει μια τρομερή κινητικότητα· ομάδες, ενώσεις, κόμματα αυξάνονται με γεωμετρική πρόοδο, ενώ η αποδοχή του καπιταλισμού συνδυάζεται με αιτήματα που κάνουν αδύνατη τη λειτουργία του. Όλα αυτά είναι εύλογο να γεννούν αμηχανία και αισθήματα αναμονής. Πρέπει όμως να τα ξεπεράσουμε. Όσα συμβαίνουν στην Α. Ευρώπη είναι ευκαιρία να μας κάνουν να βαθύνουμε τις εναλλακτικές τομές με τον εγγενή ολοκληρωτισμό της παράδοσης της αριστεράς.

Είναι προφανές πως δεν μπορούμε να σταθούμε σε αναλύσεις του τύπου "αυτές οι κοινωνίες δεν ήταν ποτέ σοσιαλιστικές", αν μη τι άλλο γιατί μερικές απ' αυτές προέκυψαν από αυθεντικές λαϊκές επαναστάσεις. Δεν θέλω να σταθώ στο τι είναι και τι δεν είναι σοσιαλισμός, είναι αδύνατον όμως να μην σταθούμε στο ερώτημα πώς όλες οι επαναστάσεις που έγιναν οδήγησαν σε καθεστώτα πολύ χειρότερα απ' αυτά που ανέτρεψαν.

Προς την κατάκτηση της αυτονομίας

Οι μαρξιστές έλεγαν πως δεν είναι δυνατόν να καταργηθεί το κράτος, οι διαχωρισμοί, η αλλοτρίωση απ' τη μια μέρα στην άλλη. Οι αναρχικοί κραύγαζαν πως δεν γίνεται με μέσα αλλοτριωτικά να παλαίψεις την αλλοτρίωση, πως δεν γίνεται με το κράτος να περιορίσεις το κράτος. Φαίνεται πως και οι δύο ι-

στορικές πτέρυγες του εργατικού κινήματος είχαν δίκιο. Η εξουσία, οι τάξεις, δυστυχώς δεν καταργούνται με διατάγματα που καθιερώνουν την εξαφάνισή τους αλλά ούτε και περιορίζονται μέσα από τη λατρεία του κράτους, των παραγωγικών δυνάμεων, της οικονομίας, της βαριάς βιομηχανίας,του κόμματος. Τότε τι συμβαίνει; Μήπως είμαστε καταδικασμένοι να μιλάμε για οράματα που είναι πάνω απ' το μπόι του ανθρώπου, όπως αποφαίνονται για το Μάη του '68 μερικοί παλιοί πρωταγωνιστές του; Μήπως είμαστε χρήσιμοι μόνο σαν οριακές ομάδες πίεσης για τη διαφύλαξη μερικών δημοκρατικών δικαιωμάτων και λίγου πράσινου; Μήπως μιλάμε για πράγματα που είναι αδύνατον να πραγματοποιηθούν, μήπως τελικά η μοίρα μας είναι το παράπονο του ρομαντικού εξτρεμιστή που βλέπει τον κόσμο να αδιαφορεί για τις ουτοπίες του και να ενσωματώνει απ' αυτόν μονάχα ό,τι μπορεί να του χρησιμεύσει στις πρακτικές καθημερινές ανάγκες καλυτέρευσης της ζωής του;

Πιθανόν νάναι κι έτσι τα πράγματα. Αλλά υπάρχει και μια άλλη απάντηση, μια άλλη υπόθεση μάλλον. Η υπόθεση γύρω από την οποία συγκροτείται το πρόταγμα του εναλλακτικού κινήματος. Η ανθρωπότητα είναι δυνατόν να βαδίζει διαρκώς προς την κατάκτηση της αυτονομίας, προς την υπέρβαση των διαχωρισμών, προς τον διαρκή περιορισμό της εξουσίας, προς τη συντριβή της πατριαρχίας, προς τη διαρκή διεύρυνση της δημοκρατίας και τον περιορισμό των μεσολαβήσεων, της πολιτικής, της οικονομίας και της εργασίας —όταν η τελευταία νοηθεί ως χώρος δραστηριότητας που ανήκει αποκλειστικά στη σφαίρα του ετεροκαθορισμού. Ό,τι πιο σημαντικό υπάρχει από τη σκοπιά του εναλλακτικού κινήματος στις παραπάνω φράσεις δεν βρίσκεται τόσο στα ρήματα ή στα ουσιαστικά, αλλά σ' αυτή τη μικρή πρόθεση "προς". Η κατανόηση δηλαδή πως δεν είναι δυνατόν να αναφερόμαστε σε μια τέλεια εικόνα ενός επί γης παραδείσου χωρίς αντιθέσεις,πόνο, τραγικότητα, σε μια κοινωνία πλήρους διαφάνειας, πως ο κομμουνισμός δεν θάναι ένα ατέλειωτο μαστούρωμα ή μια απέραντη συνέλευση —όπως τον φανταζόμασταν κάποτε— ή μια οποιαδήποτε άλλη ευκρινώς καθορισμένη κατάσταση, αλλά μια συνεχής διαδικασία μεταρρυθμίσεων, ανατροπών, πισωγυρισμάτων, αλλαγών, ρήξεων, στασιμοτήτων, συνυφασμένη με τα πραγματικά κινήματα, τις αντιθέσεις και τις ανάγκες συγκεκριμένων ανταγωνιστικών κοινωνικών υποκειμένων, μια διαρκής μετάβαση χωρίς τέλος. Και βέβαια παράλληλα —και αυτή είναι η απάντηση που δίνει το εναλλακτικό κίνημα στα αδιέξοδα του μαρξισμού και του παραδοσιακού αναρχισμού— οι κομμουνιστές άνθρωποι προηγούνται του κομμουνισμού. Δηλαδή πρώτα προηγείται μια μακρόχρονη —κι απ' ό,τι φαίνεται μακραίωνη— περίοδος μετασχηματισμών των συνειδήσεων και της πρακτικής σε μοριακό, καθημερινό επίπεδο και πολύ - πολύ αργότερα ωριμάζουν οι συνθήκες για κεντρικές πολιτικές ανατροπές. Μ' άλλα λόγια ο κομμουνισμός μπορεί να υπάρξει κάποτε μονάχα αν υπάρξει σήμερα, αν σήμερα μέσα από πειράματα, αποτυχίες και ξανά νέους πειραματισμούς και αναζητήσεις διαρκώς καινούργιων δρόμων αποδειχτεί ότι η ελευθερία και η ισότητα μπορούν να συνυπάρχουν, πως η αλληλεγγύη είναι εφικτή πέρα από την ανάγκη, πως τέλος πάντων μιλάμε για κάτι που μπορεί να γίνει πειστική πολιτική πρόταση προς πλειοψηφικά κομμάτια της κοινωνίας κι όχι για κάτι που θα το ονειρεύονται άγριοι νεολαίοι μέχρι να πάψουν να είναι άγριοι ή νεολαίοι.

Φυσικά η πρόταση του εναλλακτικού κινήματος δεν έχει κανένα νόμο της ιστορίας που να δουλεύει για πάρτη της,πράγμα που σημαίνει πως δεν προσφέρει καμιά εγγύηση για το εφικτό του χαρακτήρα της' ευτυχώς γιατί έτσι αποκλείεται να αποκτήσουμε θετικιστικές νευρώσεις, ψάχνοντας να βρούμε τις επιστημονικές τεκμηριώσεις του προτάγματός μας, ευτυχώς γιατί έτσι αισθανόμαστε περισσότερο υπεύθυνοι για το μέλλον μας, μιας και καμιά υπερφυσική αντίθεση, κανένα μεταφυσικό νόημα της ιστορίας δεν έχει αναλάβει να διεκπεραιώσει τα όνειρά μας.

Το τέλος της ιστορίας;

Κι όμως, παρ' όλο που όλα αυτά είναι γνωστά, παρ' όλο που τόσες φορές φωνάξαμε στους δρόμους της Αθήνας πως ίδια είν' τ' αφεντικά, δεξιά κι αριστερά, δυτικά - ανατολικά, η αμηχανία γι' αυτά που συμβαίνουν γύρω μας συνεχίζει να υπάρχει. Όσο άνετα αισθανόμασταν όταν κάναμε πορείες για τον Χάβελ —όταν ο Χάβελ ήταν φυλακή— τόσο κουμπωμένοι αισθανόμαστε τώρα που ο Χάβελ έγινε πρόεδρος της Δημοκρατίας. Όσο Πολωνοί αισθανόμασταν τις μέρες του πραξικοπήματος του φασίστα Γιαρουζέλσκι, τις μέρες που η "Αλληλεγγύη" κλεινόταν στις φυλακές και κυνηγιόμασταν στις σχολές ή τις γειτονιές απ' τα ΚΝΑΤ, τόσο άβολα αισθανόμαστε σήμερα που ο Κούρον έγινε υπουργός —κι ίσως έχουμε δίκιο— όχι από την άποψη του τι συμβαίνει στις χώρες της Ανατολής, αλλά στο τι μπορεί να σημαίνουν αυτές οι εξελίξεις για μας.

Κι εδώ πράγματι τα πράγματα φαίνονται δύσκολα. Η μεγάλη στροφή της δεκαετίας του '80, το κυνήγι της καριέρας ,της επιτυχίας, το τέλος, όχι των ιδεολογιών, γιατί αυτό ήταν κάτι που κι εμείς ελπίζαμε ότι θα συμβεί, αλλά το τέλος της ελπίδας πως μπορούν τα πράγματα να αλλάξουν, οι καιροί της μεγάλης καπιταλιστικής αντεπίθεσης, της κοινωνίας των 2/3 έρχονται στο τέλος αυτής της ξενέρωτης δεκαετίας να ανταμώσουν τους αλαλαγμούς του δυτικού καπιταλισμού για την εξαφάνιση του αντίπαλου δέους του. Το τέλος της ιστορίας, της ταξικής πάλης, της επιθυμίας για ζωή όπως θα λέγαμε στη γλώσσα του εναλλακτικού χώρου, η νίκη της ελευθερίας της αγοράς, αυτές είναι οι ιαχές που δονούν την ατμόσφαιρα.

Ε και; Μπόρα είναι, θα περάσει. Η οικολογική καταστροφή, η ανδροκρατική κυριαρχία, η εξουσία των διανοουμένων, των μάναντζερς, των αριστερών εν γένει αφεντικών ή της αστικής τάξης είναι πραγματικότητα που κανένα νεφέλωμα από ιδεολογίες της μόδας δεν μπορεί να σκεπάσει. Κι όλα αυτά γεννάνε το αντίθετό τους. Την απαίτηση για μια κοινωνία που θα έχει ως απόλυτη προτεραιότητα την οικολογία, που θα είναι αντεξουσιαστικά προσανατολισμένη,που θα δονείται από τις απόπειρες των διευθυνομένων να πάρουν την εξουσία απ' τους διαχειριστές, την απαίτηση μ' άλλα λόγια για τον κομμουνισμό, όταν βέβαια με αυτό τον όρο εννοούμε όχι το φάντασμα που έγινε βρυκόλακας αλυσοδένοντας τη μισή Ευρώπη, αλλά το εναλλακτικό κίνημα που καταργεί την υπάρχουσα τάξη πραγμάτων. Εξ άλλου, οι εξελίξεις στην Ανατολική και Κεντρική Ευρώπη για χώρες σαν την Ελλάδα έχουν μια πολύ μεγάλων διαστάσεων ευνοϊκή επίπτωση: την εξαφάνιση του ΚΚΕ σαν αυτό που ήταν, ένας φασιστικός μηχανισμός καταστολής κάθε κινήματος απ' τα μέσα,ένας ολοκληρωτικός κίνδυνος για την κοινωνία, ένας οργανισμός μετάλλαξης δυσαρεστημένων απ' αυτή την κοινωνία ανθρώπων σε προπαγανδιστές των συμφερόντων της ρώσικης υπερδύναμης. Η σοσιαλδημοκρατικοποίηση του ΚΚΕ δεν μπορεί παρά να μας χαροποιεί. Δεν θα ξαναβρούμε στο δρόμο μας τα Τάγματα Εφόδου της ΕΣΑΚ, δεν θα ξανακυνηγηθούμε από αφιονισμένους ΚΝίτες, δεν θα μπορούν οι υπάλληλοι της ρώσικης πρεσβείας να μπλοκάρουν μερικά από τα καλύτερα κομμάτια του πληθυσμού για να τα μεταβάλλουν στο αντίθετό τους δια ζωής, σε μια χώρα που οι προοδευτικοί κάθε είδους ήταν πάντα έτοιμοι να χωρίζουν τα πυρηνικά σε καλά και κακά, που ο μη δεξιός τύπος της έγραφε υμνητικά άρθρα για την Αλβανία μέχρι πριν ενάμιση χρόνο, που ο σοσιαλιστής πρωθυπουργός της θαύμαζε δημόσια τον Γιαρουζέλσκι για τον τρίτο δρόμο που οικοδομούσε.

Για μας που γνωρίσαμε τη δράση της ΚΝΕ ως νέας ΕΚΟΦ στα πανεπιστήμια και της ΕΣΑΚ ως παραστρατιωτικού σώματος στα εργοστάσια, τις γειτονιές και τις διαδηλώσεις, μόνο και μόνο αυτή η διάλυση του ολοκληρωτισμού του ΚΚΕ μέσα στο σοσιαλδημοκρατικό χυλό του Συνασπισμού θα ήταν αρκετό για να χαρακτηρίσουμε "θετικές" τις επιπτώσεις της περεστρόικα στη χώρα μας ή τις εξελίξεις που την ακολούθησαν.

Όσο για την Ανατολική Ευρώπη, σήμερα δικαιώνεται ο Κερένσκυ και η Αγία Πετρούπολη, αύριο μπορεί να δικαιωθεί ο Μάχνο και η Κροστάνδη.

Εξ άλλου, ίσως στο μέλλον να αποδειχτεί ότι το ένα ήταν και προϋπόθεση του άλλου...

ΖΑΝ ΜΠΩΝΤΡΙΓΙΑΡ

Το «ξεπάγωμα» της Ανατολής και το τέλος της Ιστορίας

Το γεγονός του τέλους του αιώνα βρίσκεται εν εξελίξει. Όλος ο κόσμος βρίσκει ξανά την ανάσα του στην ιδέα ότι η Ιστορία, που για μια στιγμή είχε φτάσει σε ασφυξία κάτω από την επιρροή της ολοκληρωτικής ιδεολογίας, ξαναβρίσκει με περισσότερη δύναμη το βήμα της με το σπάσιμο της απομόνωσης των Ανατολικών χωρών. Το πεδίο της Ιστορίας είναι επιτέλους και πάλι ανοικτό στις απρόβλεπτες κινήσεις των λαών και της δίψας τους για ελευθερία. Αντίθετα από την καταστροφική μυθολογία που συνοδεύει γενικά το τέλος των αιώνων, αυτό εδώ το τέλος μοιάζει υποχρεωμένο να εγκαινιάσει μια λαμπρή υποτροπή της τελικής διαδικασίας, μια καινούργια ελπίδα κι ενα ξαναμοίρασμα των χαρτιών. Μακριά οι κακοί οιωνοί για το τέλος της Ιστορίας! Πώς να αμφιβάλεις για την πραγματικότητα και τη ζωτικότητά της όταν τέτοια γεγονότα συμβαίνουν μπροστά στα μάτια σου;

Αν το δούμε από κοντά, το γεγονός είναι κάπως πιο μυστηριώδες και μοιάζει περισσότερο με ένα αγνώστου ταυτότητος "ιστορικό" αντικείμενο. Καταπληκτική περιπέτεια, χωρίς αμφιβολία, αυτό το ξεπάγωμα των Ανατολικών χωρών, αυτό το ξεπάγωμα της ελευθερίας —αλλά τι γίνεται η ελευθερία όταν ξεπαγώνει; Επικίνδυνη επιχείρηση, με αβέβαιο αποτέλεσμα (πέρα από το γεγονός ότι δεν μπορείς να ξαναπαγώσεις κάτι που ξεπάγωσε). Η ΕΣΣΔ και οι Ανατολικές χώρες αποτέλεσαν ταυτόχρονα έναν "καταψύκτη" και ένα πείραμα, ένα πειραματικό πεδίο για την ελευθερία, γιατί εκεί ήταν φυλακισμένη και υφίστατο πολύ δυνατές πιέσεις. Η Δύση δεν είναι παρά ένα συντηρητήριο, ή καλύτερα η χωματερή της ελευθερίας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Αν η υπερκατάψυξη ήταν το διακριτικό —και αρνητικό— σημάδι του κόσμου της Ανατολής, η υπερρευστότητα του δικού μας δυτικού κόσμου είναι ακόμη πιο παράδοξη, μιας και, με την απελευθέρωση και φιλελευθεροποίηση των ηθών και των απόψεων, το πρόβλημα της ελευθερίας απλώς δεν μπορεί να τεθεί πλέον. Είναι εν δυνάμει λυμένο. Στη Δύση η ελευθερία, η ιδέα της ελευθερίας, είναι νεκρή από φυσικό θάνατο, το 'δαμε καλά σ' όλες τις πρόσφατες επετειακές εκδηλώσεις. Στην Ανατολή δολοφονήθηκε, αλλά το έγκλημα ποτέ δεν είναι τέλειο. Θα είναι πειραματικά πάρα πολύ ενδιαφέρον να δούμε τι θα μείνει από την ελευθερία όταν θα έχουν σβύσει όλα τα ίχνη. Θα δούμε τι θα μείνει από μια διαδικασία αναβίωσης, μεταμοντέρνας αποκατάστασης. Η ξεπαγωμένη ελευθερία δεν είναι ίσως και τόσο όμορφη. Κι αν άραγε αντιληφθούμε ότι δεν έχει παρά μια μονάχα έγνοια, να ανταλλαγεί με θέρμη με αυτοκίνητο και στερεοφωνικό, ή ακόμα και με ψυχοτρόπα και πορνογραφία, δηλαδή να ανταλλαγεί αμέσως με δυτικό ρευστό, δηλαδή να περάσει από ένα τέλος της Ιστορίας από πάγωμα, σε ένα τέλος της Ιστορίας από υπερρευστότητα και κυκλοφορία;

Γιατί αυτό που είναι ενδιαφέρον σ' ό,τι συμβαίνει στις Ανατολικές χώρες δεν είναι βέβαια να τις βλέπεις να προσεγγίζουν υπάκουα μια αναρρωνύουσα δημοκρατία, προσφέροντάς της μια φρέσκια ενέργεια (και νέες αγορές), είναι το ότι τηλεσκοπούνται δυο ιδιαίτεροι τρόποι του τέλους της Ιστορίας: αυτός όπου η Ιστορία τελειώνει από το πάγωμα, στα στρατόπεδα συγκέντρωσης, και αυτός όπου τελειώνει, αντίθετα, μέσα στην ολοκληρωτική και κεντρόφυγο επέκταση της επικοινωνίας. Λύση τελική και στις δυο περιπτώσεις. Και μπορεί το ξεπάγωμα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων να είναι το σοσιαλιστικό αντίστοιχο της "αποσυμπίεσης της Δύσης": μια απλή απώλεια μέσα στο δυτικό κενό της ενέργειας που ήταν φυλακισμένη εδώ και μισό αιώνα στην Ανατολή. Ο ενθουσιασμός των γεγονότων μπορεί να είναι απατηλός: αν αυτός των Ανατολικών χωρών δεν είναι παρά ο ενθουσιασμός της αποϊδεολογικοποίησης, ένας μιμητικός ενθουσιασμός για τις φιλελεύθερες χώρες όπου κάθε ελευθερία έχει ήδη ανταλλαχθεί με την τεχνική ευκολία της ζωής, τότε θα ξέρουμε τι αξίζει τελικά η ελευθερία και αυτή ίσως δεν ξαναβρίσκεται δεύτερη φορά. Η Ιστορία δεν κάνει δυο φορές την ίδια δουλειά. Αντίθετα —κι αυτή είναι η απρόβλεπτη όψη για μας, για τη Δύση (το Καλό δεν μπορεί άλλωστε να παραμένει το ίδιο όταν συντρίβεται η αυτοκρατορία του Κακού!) αυτό το ξεπάγωμα της Ανατολής μπορεί να είναι μακροπρόθεσμα το ίδιο ολέθριο με τη συγκέντρωση διοξειδίου του θείου στα υψηλότερα στρώματα της ατμόσφαιρας, προκαλώντας ένα πολιτικό φαινόμενο θερμοκηπίου, μια τέτοια υπερθέρμανση των ανθρώπινων σχέσεων στον πλανήτη, με το λυώσιμο των πάγων του κομμουνισμού, που θα πλημμυρίσουν οι δυτικές όχθες. Περιέργως, θεωρούμε με βεβαιότητα ως καταστροφή αυτό το κλιματικό λυώσιμο των πάγων και των παγόβουνων, ενώ το ελπίζουμε δημοκρατικά με όλες μας τις δυνάμεις στο πολιτικό επίπεδο.

Αν κάποτε η ΕΣΣΔ είχε ρίξει τα αποθέματα του χρυσού της στην παγκόσμια αγορά θα την είχε αποσταθεροποιήσει ολοκληρωτικά. Αν οι Ανατολικές χώρες ρίξουν και πάλι στην κυκλοφορία το τεράστιο απόθεμα των ελευθεριών που είχαν διατηρήσει στον πάγο, θα αποσταθεροποιήσουν κι αυτές τον εύθραυστο μεταβολισμό των δυτικών αξιών, που δεν θέλει η ελευθερία να εμφανίζεται πλέον ως δράση, αλλά ως αυτοδύναμη και συναινετική μορφή ανάδρασης, όχι ως δράμα αλλά ως παγκόσμιο ψυχόδραμα του φιλελευθερισμού. Μια ξαφ-

νική ένεση ελευθερίας ως πραγματική ανταλλαγή, ως ενεργός και βίαιη υπεροχή, ως ιδέα, θα ήταν από κάθε άποψη καταστροφική για το δικό μας τρόπο κλιματιζόμενης αναδιανομής των αξιών. Παρ' όλα αυτά αυτό είναι που τους ζητάμε: την ελευθερία, την εικόνα της ελευθερίας, σε αντάλλαγμα των υλικών στοιχείων της ελευθερίας. Τέλεια διαβολικό συμβόλαιο, όπου οι μεν κινδυνεύουν να χάσουν την ψυχή τους, οι δε την άνεσή τους.

Αλλά ίσως να είναι καλύτερα έτσι, και για τις δυο πλευρές. Οι μασκαρεμένες κοινωνίες (οι κομμουνιστικές κοινωνίες) ξεμασκαρεύτηκαν. Ποιο είναι το πρόσωπό τους; Εμείς έχουμε ξεμασκαρευτεί εδώ και καιρό και δεν έχουμε πια ούτε μάσκα ούτε πρόσωπο. Είμαστε κι εμείς χωρίς μνήμη. Ψάχνουμε μέσα στο νερό της μνήμης χωρίς ίχνη, δηλαδή ελπίζουμε ότι μένει ακόμη κάτι, αν και τα μοριακά ίχνη έχουν χαθεί. Έτσι και με την ελευθερία μας: θα δυσκολευόμασταν να παράγουμε κάποιο σημείο της και έτσι έχουμε μείνει να απαιτούμε την απειροελάχιστη, αψηλάφητη, ανεύρετη ύπαρξή της μέσα σε ένα χώρο τόσο υψηλής διαλυτότητας (προγραμματικής, επιχειρησιακής) που μόνο το φάντασμά της πλέει ακόμη σε μια μνήμη που δεν είναι άλλη απ' εκείνη του νερού.

Η πηγή της ελευθερίας στη Δύση είναι τόσο αποστερεμένη (το μαρτυρά ο γιορτασμός της Γαλλικής Επανάστασης) που πρέπει να ελπίζουμε τα πάντα από τη φλέβα της Ανατολής, ανοιχτή και ανακαλυφθείσα, επιτέλους. Αλλά αφού απελευθερωθεί αυτό το απόθεμα ελευθερίας (αφού η ιδέα της ελευθερίας έχει γίνει τόσο σπάνια όσο και μια φυσική πηγή) τι μπορεί να την ακολουθήσει, αν όχι, όπως σε κάθε αγορά, μια έντονη τεχνητή ενέργεια των ανταλλαγών και μετά μια γρήγορη κατάρρευση των διαφοροποιημένων ενεργειών και αξιών;

Τι σημαίνει η γκλάσνοστ; Η αναδρομική διαφάνεια όλων των σημείων του μοντερνισμού, σε γρήγορη κίνηση κι από δεύτερο χέρι (είναι σχεδόν ένα μεταμοντέρνο ρημαίηκ της δικής μας αυθεντικής εκδοχής του μοντερνισμού), όλων των σημείων, αρνητικών και θετικών ταυτόχρονα, δηλαδή όχι μόνο δικαιώματα του ανθρώπου, αλλά και εγκλήματα, και καταστροφές, ατυχήματα, τη χαρούμενη αύξηση των οποίων παρατηρούμε στην ΕΣΣΔ μετά τη φιλελευθεροποίηση του καθεστώτος. Ακόμη και η ανακάλυψη της πορνογραφίας και των εξωγήινων, πράγματα που μέχρι τώρα χτύπαγε η λογοκρισία, γιορτάζουν την επανεμφάνισή τους μαζί με όλα τα άλλα. Αυτό είναι το πειραματικό στοιχείο σ' αυτό το καθολικό ξεπάγωμα: βλέπουμε ότι τα εγκλήματα, οι καταστροφές, πυρηνικές ή φυσικές, όλα αυτά που ήταν απωθημένα, αποτελούν μέρος των δικαιωμάτων του ανθρώπου (η θρησκεία επίσης, βεβαίως, και η μόδα, χωρίς κανέναν αποκλεισμό) —κι αυτό είναι ένα καλό μάθημα για τα δημοκρατικά πράγματα. Γιατί βλέπουμε να αναφαίνονται εδώ όλα όσα είμαστε, όλα τα λεγόμενα παγκόσμια εμβλήματα του ανθρώπου σ' ένα είδος ιδανικής παραίσθησης και επιστροφής του απωθημένου, όπου συμπεριλαμβάνεται και ό,τι χειρότερο, πιο τετριμμένο και πιο ξεφτισμένο υπάρχει στη δυτική "κουλτούρα" και για το οποίο πλέον δεν θα υπάρχουν σύνορα. Είναι λοιπόν η ώρα της αλήθειας γι' αυτή την κουλτούρα, όπως ήταν και η σύγκρουση με τις πρωτόγονες κουλτούρες ολόκληρου του κόσμου (δεν μπορούμε να πούμε ότι ήταν επιτυχημένη). Η ειρωνία των πραγμάτων είναι τέτοια που ίσως μια μέρα να είμαστε εμείς αναγκασμένοι να σώσουμε την ιστορική μνήμη του σταλινισμού, ενώ οι Ανατολικές χώρες δεν θα τον θυμούνται πλέον. Θα χρειαστεί να κρατήσουμε παγωμένη τη μνήμη αυτού του τυράννου που κρατούσε παγωμένη την κίνηση της Ιστορίας, γιατί αυτή η παγωμένη εποχή αποτελεί κι αυτή μέρος της παγκόσμιας κληρονομιάς.

Αυτά τα γεγονότα είναι αξιοσημείωτα από μιαν άλλη άποψη. Αυτοί που είναι αληθινά ενάντια στο τέλος της Ιστορίας πρέπει να αναρωτηθούν για τη στροφή που παίρνει εδώ η Ιστορία, σ' αυτά τα τελευταία γεγονότα, όχι μονάχα προς το τέλος της (που αποτελούσε ακόμη τη γραμμική φαντασίωση της ιστορίας), αλλά προς την επιστροφή και το συστηματικό της ξεκαθάρισμα. Σβύνουμε όλο τον 20ό αιώνα. Σβύνουμε ένα-ένα όλα τα σημάδια του ψυχρού πολέμου, ίσως ακόμη και τα σημάδια του Δευτέρου Παγκοσμίου πολέμου, κι αυτά όλων των πολιτικών και ιδεολογικών επαναστάσεων του 20ού αιώνα. Η επανένωση της Γερμανίας όπως και πολλά άλλα πράγματα είναι αναπόφευκτα, όχι με την έννοια ενός άλματος προς τα μπρος της Ιστορίας, αλλά με την έννοια του ξαναγραψίματος από την ανάποδη όλου του 20ού αιώνα, που θα απασχολήσει έντονα τα δέκα τελευταία χρόνια του αιώνα. Με την κατεύθυνση που ακολουθούμε θα γυρίσουμε σύντομα στην Αγία Ρωμαϊκή Γερμανική Αυτοκρατορία. Και αυτή είναι ίσως η αποκάλυψη τούτου του τέλους του αιώνα και η πραγματική έννοια αυτής της αμφισβητήσιμης θεωρίας του τέλους της Ιστορίας. Αυτό κάνουμε, σαν να ετοιμάζουμε ενθουσιασμένοι μια κηδεία, καταπίνουμε όλα τα σημαντικά γεγονότα αυτού του αιώνα, τον λ ε υ κ α ί ν ο υ μ ε, σαν όλα αυτά που συνέβησαν —οι επαναστάσεις, ο χωρισμός του κόσμου, η εξόντωση, η βίαιη διεθνικότητα των κρατών, ο πυρηνικός κίνδυνος, εν ολίγοις η Ιστορία— να μην ήταν παρά ένα μπλέξιμο χωρίς διέξοδο, κι όλος ο κόσμος έχει βαλθεί να ξεκάνει αυτή την ιστορία με τον ίδιο ενθουσιασμό που την έκανε. Παλινόρθωση, οπισθοδρόμηση, αποκατάσταση, αναβίωση των παλιών συνόρων, των παλιών διαφορών, των ιδιαιτεροτήτων, των θρησκειών, μεταμέλεια, ακόμη και στο επίπεδο των ηθών... όλες οι απελευθερωτικές κατακτήσεις του αιώνα μοιάζουν να σκοτεινιάζουν και ίσως να σβύσουν μία προς μία: βρισκόμαστε σε μια γιγάντια διαδικασία α ν α θ ε ώ ρ η σ η ς, όχι ιδεολογικής, αλλά αναθεώρησης της ίδιας της Ιστορίας και βιαζόμαστε να την ολοκληρώσουμε πριν το τέλος του αιώνα —με την κρυφή ελπίδα πως ίσως με την καινούργια χιλιετία θα ξαναρχίσουμε από το μηδέν; Αν μπορούσαμε να τα επαναφέρουμε όλα στην αρχική τους κατάσταση; Αλλά πριν από τι; Πριν τον 20ό αιώνα; Πριν την Επανάσταση; Μέχρι πού μπορεί να μας πάει αυτή η αναρρόφηση, αυτή η αναπαλαίωση; Μπορεί να προχωρήσει πολύ-πολύ γρήγορα (όπως το δείχνουν τα γεγονότα της Ανατολής) ακριβώς επειδή δεν πρόκειται για οικοδόμηση, αλλά για μια μαζική αποδόμηση της Ιστορίας, που παίρνει σχεδόν τη μορφή επιδημίας. Ίσως τελικά το έτος 2000 να μην υπάρξει, όπως το είχαμε προτείνει κάποτε, απλά γιατί η καμπή της Ιστορίας θα έχει τόσο πολύ αναδιπλωθεί προς την αντίθετη κατεύθυνση ώστε δεν θα περάσει ποτέ αυτό τον ορίζοντα του χρόνου;

ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΑΡΑΜΠΕΛΙΑΣ

Η δημοκρατική επανάσταση στην Ανατολή και το τέλος της Αριστεράς

Η Δημοκρατική Επανάσταση στην Ανατολή, ένα κίνημα ελευθερίας χωρίς προηγούμενο στην μεταπολεμική Ευρώπη, προκαλεί τα πιο ανάμεικτα συναισθήματα στην Δυτική Ευρώπη και ιδιαίτερα στην Αριστερά. Τι πιο χαρακτηριστικό από το άρθρο του Μπρωντιγιάρ. Χαιρόμαστε για την κατάκτηση της ελευθερίας από τους λαούς της Ανατολής, λυπόμαστε γιατί πλησιάζουν προς το δικό μας, δυτικό πρότυπο. Πόσα τέτοια κείμενα και σκέψεις σήμερα... Τουλάχιστον ο Μπρωντιγιάρ, όπως πάντα, έχα το θάρρος της γνώμης του.

Το τέλος του σοσιαλισμού, του ολοκληρωτισμού, μοιάζει σαν να έκλεισε μια παρένθεση κι όλα να ξαναρχίζουν από εκεί που είχαν μείνει πριν τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο. **Η Ιστορία, με μεγάλο Ι, ένα φίδι που κυνηγάει την ουρά του. Η ιστορία τελείωσε!** Ο Στάλιν ήταν απεχθής, τύραννος, αλλά "δικός" μας, βίαζε την ιστορία, της έδινε εκείνη την αίσθηση του τραγικού, που κάνει τις αισθήσεις μας να δονούνται, για εκείνη την εποχή όπου οι εκατόμβες των νεκρών σημάδευαν τα στρατόπεδα συγκέντρωσης και όχι τα αυτοκινητιστικά δυστυχήματα. Προς τι όλη η υπέροχη και τραγική ιστορία αυτού του αιώνα;

Ο Λένιν στο Μονπαρνάς, ο Μπρετόν και ο Τρότσκυ, ο Ισπανικός Εμφύλιος, ο Γκάριν στη Σαγκάη, η Οκτωβριανή Επανάσταση και η κτηνώδης αντίδραση του χιτλερισμού και του φασισμού. Και μετά από εβδομήντα χρόνια όλα αυτά μοιάζουν μάταια, σαν να έχουν σβηστεί με μια μονοκοντυλιά. Η παρέμβαση των ανθρώπων, που διαμόρφωσε την ιστορία, προκάλεσε απλώς μια τερατώδη και άχρηστη καμπύλη που σήμερα ξανασβύνεται **από τη δύναμη του εμπορίου.** Όλες οι μεγάλες ιδέες, όλα τα κινήματα που αναποδογύρισαν αυτόν τον αιώνα συνέβησαν μάταια; Ο Μπερνστάιν τελικά επανέρχεται πλησίστιος και τροπαιούχος **πάνω από τα συντρίμμια που άφησε ο μπολσεβικισμός και η τερατώδης** θέληση μερικών ανθρώπων πάνω από την Ευρώπη; Όλα ξαναρχίζουν από εκεί που είχαν μείνει, εθνικισμοί, παραδοσιακές **συμμαχίες, η μεγάλη Γερμανία, κ.λπ., κ.λπ. Και η Αριστερά, η Αριστερά** με το κεφαλαίο Α, εκείνη της θυ**σίας και της επανάστασης, η αριστερά** των Διεθνών Ταξιαρχιών, τι έχει απογίνει, τι θα μείνει απ' αυτήν; Η ιστορία αντί να είναι η μεγάλη θεά, καθαγιασμένη από την πρόοδο δεν είναι τίποτε άλλο παρά μια πόρνη, κουρελιασμένη, ζαρωμένη, και επιτέλους νεκρή;

Στην Ανατολή σήμερα δεν οικοδομείται μια νέα ιστορική περίοδος, απλούστατα " αποδομείται" η ιστορία. Ο Κούντερα στην "Αβάσταχτη Ελαφρότητα του Είναι" είχε δίκιο απέναντι στον Χάβελ. Η Ευρώπη πεθαίνει, η ιστορία πεθαίνει στην Ευρώπη, και είναι σαν να πεθαίνει στον κόσμο ολόκληρο. Η Γιάλτα, το "σιδηρούν παραπέτασμα" έδιναν επιτέλους ένα λόγο ύπαρξης στην Ευρώπη και την Αριστερά.

Τώρα, σήμερα, η ανατροπή στην Ανατολή δεν γίνεται με τις σημαίες της υπέρβασης των καθεστώτων προς κάποια "επαναστατική" κατεύθυνση, αλλά προς την κατεύθυνση της κατάκτησης της δημοκρατίας, του πολυκομματισμού, των ατομικών και πολιτικών δικαιωμάτων. Αυτές οι διεκδικήσεις, που είναι κιόλας κατακτήσεις, φαντάζουν στα μάτια της Δυτικής Αριστεράς σαν "οπισθοδρόμηση". Όμως οπισθοδρόμηση είναι για την σκέψη αυτής της Αριστεράς! Μιας αριστεράς που θεωρούσε τον στρατοπεδικό σοσιαλισμό "πρόοδο" σε σχέση με τη Δύση, την σοσιαλδημοκρατία και τον κοινωνικό καπιταλισμό. Επομένως το τέλος του σταλινισμού, το τέλος του ολοκληρωτισμού μια και δε γίνεται προς την κατεύθυνση κάποιας μυθολογικής "επανάστασης", αποτελεί οπισθοδρόμηση! Όμως για ποια επανάσταση θα ήταν δυνατόν να πρόκειται; Εκείνης που είχαν ήδη πραγματοποιήσει οι ρώσοι εργάτες και αγρότες πριν από εβδομηνταπέντε χρόνια και η οποία οδήγησε στον ολοκληρωτισμό; Για να υλοποιηθεί επιτέλους η τροτσκιστική φενάκη για μια "πολιτική επανάσταση" που θα απαλείψει την γραφειοκρατία και θα φέρει τους εργάτες στην εξουσία; Δεν ξέρουμε όλοι, μετά από τόση πείρα, πως η κατάκτηση μιας κοινωνίας ισότητας, χωρίς ιεραρχικό καταμερισμό εργασίας αποτελεί μια μακροχρόνια πορεία εναλλακτικών μετασχηματισμών και εξόδου από το σοσιαλ-καπιταλιστικό μοντέλο της ανάπτυξης; Δεν ξέρουμε όλοι πως η δικτατορία του προλεταριάτου αποτελεί σε μακρόχρονη διάρκεια μόνο δικτατορία επί του προλεταριάτου; Δεν ξέρουμε όλοι ότι τα εργατικά δικαιώματα διεκδικούνται και προασπίζονται αποτελεσματικότερα μόνο σε συνθήκες πολιτικής δημοκρατίας, πολυκομματισμού και ατομικών και συνδικαλιστικών ελευθεριών; Γι' αυτό και προτιμάμε εμείς να ζούμε σε τέτοιες συνθήκες. Θα θέλαμε όμως οι **"άλλοι" να μην "αρκεστούν" σ' αυτά** και να διεκδικήσουν την ουτοπία που επιτέλους θα πρόσφερε κάποιες συγκινήσεις στη γερασμένη συνείδηση της δυτικοευρωπαϊκής αριστεράς! Όμως οι "άλλοι" την έζησαν στο πετσί τους την "ουτοπία", ως εφιάλτη, και εμείς τους ζητάμε να επιστρέψουν σ' αυτήν, να κάνουν ένα ακόμα "πείραμα" μήπως και επιτύχει. Ζητάμε από την Αλληλεγγύη, τον Χάβελ, το Νέο Φόρουμ κλπ, όχι να οδηγήσουν τις χώρες τους σε συνθήκες πολιτικής δημοκρατίας και ελευθερίας, αλλά να πάψουν να έχουν σχέσεις με το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο παρ' όλο που οι οικονομίες τους είναι χρεωμένες μέχρι το λαιμό. Τι θα θέλαμε άραγε, να

διακόψουν κάθε σχέση μαζί του, με "επαναστατικό τρόπο", ώστε να ξαναβυθιστούν οι χώρες τους στο φαύλο κύκλο από τον οποίο μόλις βγήκαν; Ιδιωτικοποιούν κάποιες επιχειρήσεις (πολύ λιγότερες απ' ό,τι λέγεται) και τις δίνουν στο ξένο κεφάλαιο. Η αυτοδιαχειριστική πρόταση, που θα ήταν μια λύση προς άλλη κατεύθυνση, λύση που θα επιθυμούσαμε, θα έπρεπε να στηριχτεί από

τους ίδιους τους εργαζόμενους των συγκεκριμένων επιχειρήσεων και ακόμα δεν έχει φανεί κάτι τέτοιο.

Είναι προφανές ότι η πολιτική που ακολουθούν οι δυνάμεις που εκφράζουν το κυρίαρχο ρεύμα της δημοκρατικής επανάστασης, είναι κυριολεκτικά ΜΟΝΟΔΡΟΜΟΣ και μόνο επί μέρους διαφωνίες μπορούν να ισχύσουν. Αυτή η κατεύθυνση εκφράζει την συντριπτική πλειοψηφία της κοινωνίας και δεν υπάρχει σήμερα άλλος δρόμος. Είναι τέτοια τα περιβαλλοντικά, οικονομικά και κοινωνικά ερείπια που έχει συσσωρεύσει ο ολοκληρωτικός σοσιαλισμός, ώστε δεν έχει αναδειχτεί μέσα από την κοινωνία κάποια άλλη δυνατότητα απάντησης. Οποιαδήποτε άλλη επιλογή θα οδηγούσε σε μια λογική αυτάρκειας, θα κατέστρεφε και την υπόλοιπη οικονομία και κυρίως θα σήμαινε την επιστροφή σ' ένα αυταρχικό πολιτικό πρότυπο. Κατά συνέπεια η τεράστια αμηχανία ή και οι κλαυθμοί της ευρωπαϊκής κομμουνιστογενούς αριστεράς(ή και αριστερίστικης), για την "οπισθοδρόμηση" δεν δείχνουν τίποτε άλλο παρά το οριστικό τέλος αυτής της αριστεράς, την αδυναμία της να συλλάβει στοιχειωδώς τις εξελίξεις της εποχής μας.

Γι' αυτό λοιπόν εμείς χαιρόμαστε με όλες μας τις δυνάμεις για την δημοκρατική επανάσταση της Ανατολής. Γιατί καταλαβαίνουμε πως έτσι παίρνει οριστικό τέλος, στην Ευρώπη τουλάχιστον, αυτός ο "σοσιαλισμός των διανοουμένων και των πολιτικών" που τόσες στρεβλώσεις και παρανοήσεις προκάλεσε στο εργατικό κίνημα, σπρώχνοντάς το σε δρόμους αδιέξοδους και χωρίς καμιά προοπτική. Γιατί επιτέλους ξέρουμε την αξία της ελευθερίας. Ειδικά στην Ελλάδα γνωρίζουμε πόσο μετράει. Στη Δυτική Ευρώπη μπορούν ίσως να παίζουν μαζί της, νοσταλγώντας μια εποχή που έμπαινε εν κινδύνω. Εμείς όχι. Η δικτατορία είναι πρόσφατη. Κι όλα αυτά παρ' όλο που προφανώς θα επιθυμούσαμε μια ταχύτερη "εναλλακτική εξέλιξη" των κινημάτων.

Γιατί βέβαια δε θεωρούμε πως ό,τι γίνεται στις Ανατολικές χώρες είναι καλώς καμωμένο. Όμως η σημερινή, πρόσκαιρη πιστεύουμε, αδυναμία των εναλλακτικών κινημάτων σ' αυτές δεν μπορεί ούτε πρέπει να μας οδηγήσει στην υποβάθμιση της Δημοκρατικής Επανάστασης. Αφού πρώτα γίνουν από κοινού κάποιες βασικές κατακτήσεις, στη συνέχεια θα ακολουθήσει μια νέα διαφοροποίηση και θα αναδειχτούν πολλά από τα "κρυμμένα" εναλλακτικά χαρακτηριστικά της σημερινής διαδικασίας (όπως για παράδειγμα η απόρριψη της επαγγελματικής πολιτικής). Και ελπίζουμε ότι από πολλές απόψεις τα ανατολικά κινήματα θα πάνε πιο μπροστά από τη Δύση.

Η ιστορία των ογδόντα τελευταίων χρόνων ήταν μια άτυχη παρέκβαση, μήπως το 2000 δεν θάρθει, μια και η ιστορία βαδίζει "προς τα πίσω" και αυτό είναι το τέλος της; Ακόμα και να δεχόμαστε την μπολσεβίκικη παρέκβαση σαν μια ιστορική παρένθεση, δεν θα διανοούμαστε ποτέ να θεωρήσουμε το τέλος αυτής της παρένθεσης σαν "επιστροφή" της ιστορίας, γιατί δεν πιστεύουμε πως πρόκειται για οπισθοδρόμηση! Η λογική που θεωρεί πως βαδίζουμε προς τα πίσω, μια και γκρεμίζεται ο σταλινισμός χωρίς να εγκαθιδρύεται ένας αποκαθαρμένος σοσιαλισμός είναι λογική προσκόλλησης στις ξεπερασμένες αξίες της κομμουνιστογενούς αριστεράς. Για μας, μόνο και μόνο το γεγονός ότι οι άνθρωποι στην Ανατολική Ευρώπη έχουν απορρίψει, επειδή τις δοκίμασαν, (παράλληλα με τη σταδιακή απόρριψη που έχει γίνει και στη Δυτική Ευρώπη) όλες τις ουτοπίες του στρατοπεδικού σοσιαλισμού, είναι ένα τεράστιο άλμα προς τα μπρος! Η συνειδητοποίηση εκ νέου της αξίας της δημοκρατίας, η συνειδητοποίηση του γεγονότος ότι η δημοκρατία είναι πιο σημαντική για τις προλεταριακές τάξεις, απ' όσο για τους αστούς και τους διανοούμενους αποτελεί μια τεράστια κατάκτηση, η οποία δεν μπορεί να υποβαθμίζεται, με την εξίσωση, από την μια ολοκληρωτισμός του εμπορεύματος, από την άλλη σοσιαλιστικός ολοκληρωτισμός και είμαστε πάτσι. Άρα δεν έχει κανένα νόημα η Δημοκρατική Επανάσταση αν ταυτόχρονα δεν καταργήσουμε το εμπόρευμα! Επιστροφή στην αιώνια ουτοπία. Δεν υπάρχει καλύτερος γιορτασμός των διακοσίων χρόνων της γαλλικής επανάστασης από την Δημοκρατική Επανάσταση στην Ανατολή. Και βέβαια μόνο οι Γάλλοι διανοούμενοι δίνουν μεγαλύτερη σημασία και αξία στο ηλίθιο γιορταστικό παζάρι που οργάνωσε ο Μιττεράν και ο κλόουν Λανγκ από την επανάσταση που σάρωσε τη μισή Ευρώπη. Ποιος όμως ενδιαφέρεται για το Μιττεράν, τον Λανγκ και τη μοίρα των Γάλλων διανοούμενων; Η αξία της γαλλικής επανάστασης, η γιορταστική επιβεβαίωσή της φάνηκε στην Πράγα, το Βερολίνο, το Βουκουρέστι. Εκεί χτυπάει η καρδιά της Ευρώπης. Μπορούμε ίσως να καταλάβουμε τη μηδενιστική νοσταλγία ενός χώρου, της Δυτικής Ευρώπης, που βλέπει την ιστορία να διαδραματίζεται έξω απ' αυτήν, γιατί αυτή είναι υποχρεωμένη να "περιμένει" τον υπόλοιπο κόσμο για να μπορέσει να κινηθεί και πάλι η δική της ιστορία. Όμως η ιστορία για τόσους και τόσους αιώνες διαδραματίστηκε εδώ στην Ευρώπη, τη Δυτική. Δεν θα συμβαίνει αιωνίως! Εμείς οι Έλληνες το γνωρίζουμε αυτό. Και δεν έ-

χουμε την αυταπάτη πως το τέλος της δικής μας ιστορίας, για αιώνες υπήρξε και το τέλος της ιστορίας!

Σταμάτησε ίσως η Ιστορία, η ιστορία με μεγάλο Ι, της ευρωπαϊκής αριστεράς συνεχίζεται όμως η ιστορία των άλλων λαών και καθημερινά διαδραματίζονται οι ιστορίες των ανθρώπων και των συλλογικοτήτων που προετοιμάζουν νέα ιστορικά άλματα, νέες κινήσεις, στην ίδια τη Δυτική Ευρώπη. Εξάλλου είμαστε βέβαιοι ότι οι λαοί της Ανατολικής Ευρώπης θα πάνε πιο μπροστά σε αρκετά ζητήματα. Δεν συμμεριζόμαστε την καταστροφολογία της δυτικής και ελληνικής αριστεράς.

Ιστορίες εμπορεύματος

Η ατέλειωτη φρασεολογία για το εμπόρευμα δεν μας καλύπτει. Είναι στοιχείο της ίδιας ολοκληρωτικής ουτοπίας. " Ο καπιταλισμός εμφανίζεται σαν μια τεράστια συσσώρευση εμπορευμάτων". Επομένως ο στόχος είναι το εμπόρευμα, η κοινωνία του εμπορεύματος κ.ο.κ. Το εμπόρευμα έχει ένα διπλό χαρακτήρα, όπως σχεδόν κάθε τι στην ανθρώπινη ζωή και ιστορία. Από τη μια πλευρά είναι φορέας του ανθρώπινου πολιτισμού, και ταυτόχρονα μηχανισμός αλλοτρίωσης του ανθρώπου, αντικειμενοποίησής του. Είναι προφανές πως χωρίς την ύπαρξη του εμπορεύματος, της ανταλλαγής δεν θα μπορούσε να αναπτυχθεί ο πολιτισμός. Αυτό συνήθως το ξεχνάμε. Από την άλλη πλευρά η επέκταση της εμπορευματοποίησης αντικειμενοποιεί όλες τις ανθρώπινες λειτουργίες, γι' αυτό και αποτελεί φορέα αλλοτρίωσης. Μπροστά σ' αυτό το ζήτημα υπάρχουν δυο πιθανές απαντήσεις. Η μια την οποία έδωσε ο ολοκληρωτικός σοσιαλισμός, ήταν ο περιορισμός του ρόλου του εμπορεύματος μέσω της ρύθμισης των τιμών και της κατανομής από τα πάνω. Η άλλη που είναι η απάντηση του εναλλακτικού κινήματος στρέφεται όχι σε μια ουτοπική και αντιδραστική "κατάργηση" του εμπορεύματος, που μόνο στη μυθοποίησή του οδήγησε, αλλά στον αδιάκοπο περιορισμό του μέσω της επέκτασης των μη εμπορευματικών σχέσεων, της αποεμπορευματοποίησης ενός αυξανόμενου αριθμού δραστηριοτήτων κλπ.

Η πρώτη απάντηση ήταν εκείνη που υποχρεωτικά εντάσσει την ανθρώπινη δραστηριότητα σε μια ρύθμιση από τα πάνω, που προϋποθέτει ένα παντοδύναμο υπερκέντρο, και οδηγεί προφανώς και σε ολοκληρωτισμό, σε ελλείψεις και σε μαύρη αγορά! Είναι αυτό που θέλει να καταργήσει η Δημοκρατική Επανάσταση των Ανατολικών χωρών. Όταν λοιπόν λέμε ότι οι Ανατολικές χώρες ξεφεύγουν από τον πολιτικό ολοκληρωτισμό για να περάσουν στον ολοκληρωτισμό του εμπορεύματος, υποστηρίζουμε μια ανακρίβεια.

Κατ' αρχήν οι πολίτες ζούσαν διαρκώς κάτω από τον ολοκληρωτισμό του εμπορεύματος που δεν ...εύρισκαν στην αγορά, και όχι μόνο κάτω από τον πολιτικό ολοκληρωτισμό και κατά δεύτερο λόγο δεν δείχνουμε ότι και στη Δύση διεξάγεται ένας διαρκής αγώνας των κοινωνικών κινημάτων και των ανθρώπων ενάντια στο εμπόρευμα. Ότι αυτό δεν είναι παντοδύναμο. Τα κινήματα αγωνίζονται για να εισαγάγουν την οικολογική και κοινωνική ρύθμιση στο σύνολο της οικονομίας, οι άνθρωποι αγωνίζονται για να αναπτύξουν τον δικό τους αποεμπορευματοποιημένο χώρο — έρωτας, φιλία, διασκέδαση, συλλογικές μη εμπορευματικές δραστηριότητες κλπ. για να μη μιλήσουμε και για εναλλακτικές οικονομικές δραστηριότητες που αναδύονται. Όλη λοιπόν η φιλολογία περί του εμπορεύματος στη Δύση που κάνει δήθεν ίδιους και χειρότερους τους δυο κόσμους είναι ανακριβής, ηττοπαθής — λες και δεν παλεύουν καθημερινά οι άνθρωποι ενάντια στην εμπορευματοποίηση — και ταυτόχρονα ωραιοποιεί τον ανατολικό ολοκληρωτισμό, που εκτός από τα άλλα υπέφερε από την εμπορευματοποίηση! Η πάλη ενάντια στο εμπόρευμα δεν είναι εκείνη της στέρησης. Εξ άλλου η ενοποίηση της Ευρώπης για μας δεν θα είναι απλά ενοποίηση μέσω του εμπορεύματος αλλά και αλληλογνωριμία, συνάφεια των κινημάτων, ανάπτυξη κοινών αγώνων. Μόνο και μόνο ότι στο πρόσφατο παρελθόν δεν μπορούσαμε να έχουμε ούτε καν επικοινωνία, αρκεί για να καταδείξει τη σημασία της Δημοκρατικής Επανάστασης για όλη την Ευρώπη.

Η ιστορία λοιπόν δάγκωσε την ουρά της, ή έκανε ένα τεράστιο άλμα, εγκαταλείποντας πίσω της τις ιδεολογίες θρησκευτικής υπόστασης και υφής; Νομίζουμε το δεύτερο. Και εάν μετά το τέλος των ιδεολογιών η ιστορία κάνει "σημειωτόν"— τουλάχιστον στη Δύση — τόσο καλύτερα για τους ανθρώπους, γιατί στο εξής η νέα ιστορική απόπειρα, η νέα πρόκληση θα είναι να πάψει η ιστορία να παράγει την Ιστορία, αλλά να γίνουν οι άνθρωποι που τη συνθέτουν μέσα από τις "ιστορίες" τους. Αν ο Βάαλ και η θεά Κάλι της Ιστορίας παραχωρήσουν τη θέση τους σε αυτή τη νέα δημοκρατική θεά τόσο το καλύτερο. Και δυστυχώς τα πράγματα δεν είναι τόσο ευοίωνα. Στον τρίτο κόσμο, στον ισλαμικό κόσμο κλπ. η ίδια παλιά Ιστορία συνεχίζει το δρεπανηφόρο ρόλο της. Το σημειωτόν της Δύσης είναι ανάγκη και από αυτή την πλευρά. Το άλμα στην κατεύθυνση των εναλλακτικών και κομμουνιστικών αιτημάτων και κινημάτων θα είναι υποχρεωτικά παγκόσμιο και η Δύση θα "περιμένει".

Αν όντως έχει οδηγήσει σε κάποιο τέλος, η επανάσταση στην Ανατολική Ευρώπη, αυτό δεν είναι προφανώς της ιστορίας με μικρό ι, αλλά της αριστεράς που είχε δέσει την ιστορική της μοίρα με την μοίρα του σοσιαλισμού. Αυτή η αριστερά έχει πεθάνει και είναι φυσικό το θάνατό της να τον ερμηνεύει, αν όχι σαν συντέλεια του κόσμου, τουλάχιστον σαν συντέλεια της ιστορίας. Εξ άλλου από τότε που γεννήθηκε από τα σπλάχνα του διαφωτισμού και του χεγγελιανού ντετερμινισμού εύρισκε πάντα κάποιο "τέλος" για να σημαδεύει την ανθρώπινη πορεία, το "τέλος της ιστορίας" έλεγε ήδη ο Χέγγελ, το τέλος της προϊστορίας διόρθωσαν οι Μαρξ και Ένγκελς σε μια αισιόδοξη εκδοχή, και τώρα πάλι η απαισιόδοξη παραλλαγή το τέλος της ιστορίας. Έτσι λοιπόν ο θάνατος του Στάλιν υπήρξε και το τέλος της ιστορίας; Όσο για την Αβρόρα και την Κροστάνδη, τον Γκάριν και τις Ταξιαρχίες, την Βουδαπέστη και το '68, δεν θα πάψουν να σηματοδοτούν μια πορεία που δεν υπήρξε παρέκβαση, ή παρένθεση, αλλά οδήγησε σε μια από τις καταπληκτικότερες ανακαλύψεις της ιστορίας, την υπέρβαση, την ανάγκη της υπέρβασης των ιδεολογιών, την οικοδόμηση ενός αποϊδεολογικοποιημένου οράματος, και πάντα την πάλη του ανθρώπου. Αλλού ηχούν τώρα οι ιαχές των διαδηλώσεων — τόσο αλλού όσο το Βουκουρέστι και το Βερολίνο...

Η ῾Ανια κι ο Τόρστεν έχουν την ηλικία του Τείχους

"Πού βρίσκεται το τείχος; Δεν ξέρω πια πού βρίσκομαι". Είναι η πρώτη, κάπως αποπροσανατολισμένη ερώτηση που έκανε η ῾Ανια στον Τόρστεν. Με το δάκτυλο, ο Τόρστεν δείχνει προς την κατεύθυνση αυτού του τείχους — σημείου προσανατολισμού, μαζί με το οποίο γεννήθηκαν και οι δυο. Εκείνη στην Ανατολή. Εκείνος στη Δύση. Είναι η πρώτη φορά που συναντιούνται. Πρωινό σ᾽ ένα καφενείο, πλάι σ᾽ ένα κανάλι στο Δυτικό Βερολίνο. Ο Τόρστεν είναι ο πρώτος Δυτικογερμανός που η ῾Ανια γνωρίζει. Αυτός δεν έχει μιλήσει ποτέ με μια Ανατολικογερμανίδα της ηλικίας του. Ο Τόρστεν ήταν 24 ετών όταν είδε το Τείχος για πρώτη φορά. "Πέρασα την παιδική μου ηλικία στη Βρέμη και πήγα να το δω όπως πηγαίνουν να επισκεφτούν ένα τουριστικό μέρος. Είδα τα σύνορα, τους Βόπος, τους καθρέπτες και είπα μέσα μου : Η Γερμανία χωρίστηκε στα δυο και κάθε κράτος κράτησε το χειρότερο. Η ΓΛΔ κράτησε το πρωσσικό πνεύμα, τη νοοτροπία του σοβαρού υπαλλήλου. Η ΟΔΓ κράτησε τον πυρετό της δουλειάς, την περηφάνια ότι πέτυχε οικονομικά μετά τον πόλεμο". Η ῾Ανια μεγάλωσε με το Τείχος: "Το είδα για πρώτη φορά από το S — BAHN (μετρό). ῞Ενας τοίχος κάτασπρος και η μητέρα μου δεν ήθελε να μιλήσει δυνατά γι᾽ αυτό, λόγω της Στάσι που τριγύρναγε παντού. Και μετά μεγάλωσα μ᾽ αυτό, χωρίς να πολυ-αναρωτιέμαι. Μέχρι που τάφτιαξα μ᾽ έναν Εγγλέζο. Σπούδαζε στο Δυτικό Βερολίνο. Η σχέση μας δεν είχε μέλλον. Χωρίσαμε. ῞Ημουν 20 ετών και ήταν η πρώτη φορά που κατάλαβα πραγματικά τι σήμαινε το Τείχος". Ο Τόρστεν πήγε μόνο μια φορά στο Ανατολικό Βερολίνο, πριν τέσσερα χρόνια : " Περπάτησα μέχρι την ῾Αλεξ — έτσι δεν λένε την Αλεξάντερπλάτς; ῎Αλλαξα τα 25 υποχρεωτικά δυτικογερμανικά μάρκα και δεν υπήρχε τίποτα ν᾽ αγοράσω. Πήγα σ᾽ ένα βιβλιοπωλείο, τα ράφια ήταν μισοάδεια. Γύρισα απογοητευμένος. Η ΓΛΔ είναι για μένα σαν ένα μεγάλο κομμάτι λευκό ύφασμα. Θά᾽ μουν ανίκανος να δείξω πάνω στο χάρτη πού πέφτει η Λειψία και η Δρέσδη, να βρω τα όρια της Θουριγγίας και της Σαξωνίας. Δεν μας τα μαθαίνουν αυτά στο σχολείο". Η ῾Ανια δεν μπορεί να σταματήσει το νευρικό γέλιο : "Γνωρίζω καλά το Δυτικό Βερολίνο. ῎Εβλεπα τηλεόραση. Δεν καταλαβαίνω πώς είναι δυνατόν να μην ενδιαφέρεται κανείς για το τι συμβαίνει από την άλλη μεριά του Τείχους. Τόρστεν, ζεις σ᾽ ένα νησάκι, στην καρδιά της ΓΛΔ, σ᾽ ενδιαφέρει η πολιτική, είχες το δικαίωμα να ταξιδεύεις και δεν ήρθες ποτέ σε μας;".

Ο Τόρστεν προσπαθεί να εξηγηθεί, δυσκολεύεται να δικαιολογήσει αυτό που σήμερα μοιάζει με σκανδαλώδη έλλειψη περιέργειας. "῎Εχουμε το κεφάλι μας τόσο πολύ γεμάτο απ᾽ όλα αυτά που συμβαίνουν στο Δυτικό Βερολίνο. Και η Ανατολή μου φαινόταν τόσο γκρίζα και σκοτεινή. Σε μας υπάρχει χρώμα. Γιατί να πας στους γείτονες σου όταν δεν συμβαίνει τίποτα εκεί;". Η ῾Ανια προσπαθεί να κρατήσει την ψυχραιμία της: "Αν αυτό είναι που θα μας προσφέρεται...Χρώμα...Εγώ δεν θα το ήθελα. Είστε πολύ επιφανειακοί στη Δύση. Υπάρχουν τόσοι ενδιαφέροντες άνθρωποι σε μας. Πώς μπορεί να είναι κανείς τόσο τυφλός; Μ᾽ αρρωσταίνει κάτι τέτοιο".

Από τη σκοτεινιά της Ανατολής, ο Τόρστεν προτίμησε τη Γαλλία για να κάνει το πρώτο του μοναχικό ταξίδι. ῞Ηταν 21 ετών. Με βρώμικα και μακριά μαλλιά. Στις Κάννες κοιμήθηκε στην παραλία. Και γύρισε στη Γερμανία μέσα σε μια εβδομάδα. Η ῾Ανια είχε απλά μια ακατανίκητη επιθυμία να γνωρίσει το Δυτικό Βερολίνο : "Είναι το όνειρό μου. Τα υπόλοιπα έρχονται μετά. Θάθελα να πάω και στο Παρίσι και στο Λονδίνο, να γνωρίσω τις μεγάλες μητροπόλεις της Ευρώπης. Αλλά πρώτα το Βερολίνο. Εν πάση περιπτώσει οι Ανατολικές χώρες τελείωσαν. Η Μαύρη Θάλασσα στη Βουλγαρία είναι η μόνη θάλασσα που είδα ποτέ και η Πράγα, είναι κάπως σαν να σου φέρνουν ένα πιάτο πατάτες στο τραπέζι".

Τις χαρές της κατανάλωσης η ῾Ανια και ο Τόρστεν τις φοβούνται. "῎Εχω ένα αυτοκίνητο, παραδέχεται ο Τόρστεν, το χρειάζομαι για τη δουλειά. Μα η ασφάλεια είναι πολύ ακριβή. Φυσικά, προτιμώ ένα διαμέρισμα με μπάνιο και μ᾽ αρέσει να μπορώ να βλέπω ταινίες στο βίντεό μου. Αλλά θα μπορούσα να κάνω και χωρίς αυτά. Νομίζω ότι οι Ανατολικογερμανοί έχουν μανία με την κατανάλωση, σχεδόν όσο κι εμείς". "Είναι αλήθεια, συμφωνεί η ῾Ανια, οι περισσότεροι από εμάς είναι προσανατολισμένοι πάρα πολύ προς την κατανάλωση. Αλλά εγώ είμαι σαν κι εσένα. Νομίζω ότι μπορώ να κάνω και χωρίς αυτήν. Την σιχαίνομαι αυτήν την Κούνταμ (εμπορικός δρόμος στο Δυτικό Βερολίνο, σ.τ.μ.). Την περασμένη εβδομάδα πέρασα στη Δύση με την κόρη μου την Χάννα, που είναι ενός έτους. Κάποια κυρία μας πέταξε ένα τσαμπί μπανάνες μέσα στο καροτσάκι᾽ ντράπηκα πάρα πολύ".

Η ῾Ανια ζει με 735 ανατολικογερμανικά μάρκα το μήνα. Τα λεφτά της προέρχονται από το κράτος, τους γονείς της και τον πατέρα της Χάννα, με τον οποίο έχουν χωρίσει και της δίνει 80 μάρκα διατροφή. "Δίνω 200 δυτικογερμανικά μάρκα στη μάνα της κόρης μου", εξηγεί ο Τόρστεν που ευχαρίστως θα άλλαζε. "Η μάνα της κόρης σου δεν θα ήταν και πολύ ευχαριστημένη", γελάει η ῾Ανια.

Ζει στο Ανατολικό Βερολίνο σ᾽ ένα μικρό δυάρι που ζεσταίνεται από μια μεγάλη θερμάστρα από φαγιέντσα. Ο Τόρστεν μοιράζεται το διαμέρισμά του με φίλους. Η κόρη του πηγαίνει και τον

βλέπει δυο φορές την εβδομάδα.

Η 'Ανια τρέμει το σύστημα κοινωνικών αφαλίσεων της Δύσης: "Εδώ το κράτος μας προσφέρει μια πλήρη ασφάλεια. Ξέρω πώς στη Χάννα δεν θα λείψει ποτέ τίποτε. Φοβάμαι πάρα πολύ ότι για μένα η ζωή θα γίνει πιο δύσκολη αν αρχίσουμε να μιμούμαστε τη Δύση. Οι τιμές των ενοικίων και των ειδών πλατιάς κατανάλωσης που σε μας επιχορηγούνται, θα αυξηθούν".Ο Τόρστεν από την άλλη είναι περήφανος που δεν οφείλει τίποτα στο κράτος, από το οποίο πλέον δεν εξαρτάται καθόλου. Τα βράδυα πουλάει σάντουιτς στα εστιατόρια για να στρογγυλέψει τα έσοδά του στο πάντα δύσκολο τέλος του μήνα και υπολογίζει πολύ στη βοήθεια των φίλων σε περίπτωση δυσχερειών.

Τα παιδιά μετράνε, αλλά δεν τα κάνουν για τους ίδιους λόγους στη Δύση και στην Ανατολή. Η 'Ανια και ο Τόρστεν έκαναν τις κόρες τους σε νεαρή ηλικία. Δεν ζουν πια μαζί με τους συζύγους τους. "'Εκανα την κόρη μου στα 24 , εξηγεί ο Τόρστεν. Αλλά νομίζω ότι δεν ήξερα πραγματικά γιατί". Η 'Ανια χαμογελάει : "Πριν κάνω την Χάννα εγώ είχα μια γάτα. Αλλά πιστεύω ότι σε μας οι άνθρωποι κάνουν παιδιά πολύ μικροί γιατί δεν έχουν τι άλλο να κάνουν. Είναι τελείως φυσιολογικό να κάνεις ένα παιδί στα είκοσι.Στο σχολείο μου πολλές κοπέλες , όπως και εγώ, διακόπτουν τις σπουδές τους για ένα χρόνο για να γεννήσουν το μωρό τους.

Τα επιδόματα μητρότητας επιτρέπουν να ζήσεις άνετα. Δεν γνωρίζαμε, μέχρι τώρα, ότι ο κόσμος εκτεινόταν και πέρα από τα σύνορα της ΓΛΔ και της Βουλγαρίας. Είναι η "εσωτερική μετανάστευση". Φτιάχνεις την οικογένειά σου, την φωλίτσα σου, και ξεχνάς τον υπόλοιπο κόσμο".

Η 'Ανια ήταν δεκάξι ετών όταν έκανε για πρώτη φορά έρωτα : "Πήγα να δω τη μητέρα μου στην ταράτσα και γύρναγα γύρω της, ενοχλημένη, για κανα τέταρτο. 'Οταν της το είπα γέλασε, και με πήγε στο γιατρό για να μου γράψει αντισυλληπτικά και μου χάρισε ένα σουτιέν σαν βραβείο". Ο Τόρστεν, λιγότερο πρώιμος, περίμενε μέχρι τα 21 του: "Είναι πιο εύκολο για τις κοπέλες", δικαιολογείται. Γι' αυτόν η σεξουαλικότητα δεν είναι μια πνιγηρή σχέση για δύο, αλλά μια "πολιτική πράξη". "Θα' πρεπε να μπορείς να πλησιάσεις μια γυναίκα που σου αρέσει σ' ένα μπαρ και να της το πεις, χωρίς να χρειάζεται να περάσεις από αυτό το φοβερό παιχνίδι ποτό – εστιατόριο – σινεμά, που κοστίζει τόσο ακριβά. Δεν μ' αρέσει η αυταπάτη της αποκλειστικότητας. Θέλω να είμαι φίλος με τις γυναίκες που αγαπώ". Η 'Ανια ξεσπάει σε γέλια : "Α, τι φοβερό : Αν είναι έτσι το καμάκι σε σας, τότε μένω στη ΓΛΔ". Από το Μάη του '68 η 'Ανια δεν έχει καμιά ανάμνηση. Ο Τόρστεν έχει στο μυαλό του το Γούντστοκ και τη σεξουαλική απελευθέρωση.

Εικοσιοχτώ χρόνια Τείχους είναι επίσης εικοσιοχτώ χρόνια Ιστορίας, και μερικά μεγάλα γεγονότα τους έχουν σημαδέψει. Για την 'Ανια ήταν ο πόλεμος του Βιετνάμ : "'Ημουν ακόμη παιδί, αλλά όταν είχε ρεπορτάζ στην τηλεόραση, οι γονείς μου μου ζήταγαν πάντα να φύγω κι αυτό με σημάδεψε. Η πραγματική πολιτική μου συνειδητοποίηση ήταν το Σεπτέμβρη του 1973, με το πραξικόπημα στη Χιλή, τη δολοφονία του Πάμπλο Νερούντα. Τον Αύγουστο του 1973, ο θάνατος του Βάλτερ Ούλμπριχτ. 'Ημασταν ευχαριστημένοι με την άνοδο του Χόνεκερ.Εκείνη την εποχή περνιόταν για μεταρρυθμιστής.Μετά ο θάνατος του Τζων Λέννον.'Εκλαψα τότε πάρα πολύ.Το θάνατο του Μπρέζνιεφ, θυμάμαι ακριβώς και την ημερομηνία : 11 Νοέμβρη 1982. Παρακολούθησα από πολύ κοντά και τις απεργίες στο Γκντάνσκ, αν και είμαι πολύ επιφυλακτική. Δεν αντέχω αυτή την καθολική μασκαράτα και οι καθολικοί είναι που πήραν την εξουσία. Τέλος, ένα άλλο πράγμα : η καταστροφή του Τσέρνομπιλ. Είχαμε φοβηθεί πάρα πολύ". Ο Τόρστεν είναι πιο σύντομος : " Η πολιτική μου συνειδητοποίηση ήταν οι ειρηνιστικές διαδηλώσεις της δεκαετίας του '80. Η πτώση της κυβέρνησης του *SRD* καθώς και η Νικαράγουα. Η Σαντινιστική επανάσταση ήταν για μένα μια μεγάλη χαρά. Αλλά χωρίς αμφιβολία αυτό που με σημάδεψε πιό πολύ ήταν η δολοφονία της Ούλρικε Μάινχοφ και του Αντρέας Μπάαντερ. Η πολιτική ζωή στη ΓΛΔ δεν με ενδιέφερε και με δυσκολία θά' βρισκα διαφορές ανάμεσα στον Ούλμπριχτ και τον Χόνεκερ".

Η ηρωίδα της 'Ανια είναι η Ρόζα Λούξεμπουργκ : "Αισθάνομαι πολύ κοντά της, ίσως γιατί δεν έχω το κουράγιο να είμαι η ίδια αναρχική", αυτή του Τόρστεν " η Ούρλικε Μάινχοφ, η τελευταία αληθινή επαναστάτρια". "Ποτέ δεν έπαιξε κάποιο ρόλο για μένα" απαντά η 'Ανια. Διαβάζει 'Ερβιν Στρίτμάτερ, Γκύντερ Γκρας, Μαξ Φρις, Τζων 'Ιρβινγκ. Εκείνος προτιμά τον Νίτσε και τον Μπρεχτ. Και οι δυο αγαπούν τον Καμύ και τον Σαρτρ.

Ο σύγχρονος πολιτικός άνδρας που εκτιμούν λιγότερο ; Η 'Ανια : "Ο Χανς Σονχούμπερ (σ.σ. : αρχηγός του ακροδεξιού Ρεπουμπλικάνικου κόμματος στην ΟΔΓ) και ο Τσαουσέσκου". Ο Τόρστεν : "Ο Τσαουσέσκου και η Θάτσερ". Αυτός που προτιμούν; "Ο Γκορμπατσώφ", λένε εν χορώ.

Ο Τόρστεν δεν θυμόταν πλέον σε τι αντιστοιχούσε η ημερομηνία της 7ης Οκτωβρίου από την άλλη μεριά του Τείχους. Στις 4 Νοέμβρη δεν προσπάθησε όπως πολλοί Δυτικοβερολινέζοι, να πάει να δει τι συνέβαινε εκεί κάτω :"Τι ενδιαφέρον έχει να πας να τριγυρνάς στο Ανατολικό Βερολίνο μαζί με χιλιάδες άλλους που ανεμίζουν τις σημαίες;". Η 'Ανια είναι έκπληκτη. Δεν θέλει να τον πληγώσει.

Οι γονείς της 'Ανια είναι μέλη του *SED*. Δεν θέλει να μιλήσει γι' αυτό. Από σεβασμό. Από τρυφερότητα: "Λυπάμαι για τους γονείς μου που πέρασαν σαράντα χρόνια στο κόμμα και σήμερα είναι σαν χαμένοι". Το κόμμα χάραξε τη διαδρομή της ως παιδί κομμουνιστών. Στα εφτά της φόραγε το άσπρο πουκάμισο και το μπλε μαντήλι των πιονιέρων. "Αν δεν συμμετείχες απομονωνόσουν από την υπόλοιπη τάξη. Η Τετάρτη στο σχολείο είναι αφιερωμένη στους πιονιέρους. Χωριζόμαστε σε ομάδες μ' έναν αρχηγό, έναν ταμία, έναν αθλητικό υπεύθυνο για την προπαγάνδα που αναλάμβανε να διακοσμήσει τους τοίχους της τάξης". Αλλά το μεγάλο γεγονός στη ζωή της 'Ανια ήταν στα δεκατέσσερά της η *"YUGENWEIHE"*, η σοσιαλιστική βάπτιση, έθιμο εισόδου στον κόσμο των ενηλίκων. "Προετοιμαζόμαστε ένα χρόνο πριν. Πάμε στα εργοστάσια, στους στρατώνες, για να

συζητήσουμε με γέρους συντρόφους. Και τέλος φτάνει η μεγάλη μέρα". Η Η 'Ανια είχε φέρει μαζί της τη φωτογραφία μιας κάπως αδέξιας έφηβης, με μακριά φούστα και κουμπωμένο σάλι : "Την παραμονή της τελετής, ένας σύντροφος διαβάζει ένα κείμενο για τις αρετές του σοσιαλισμού.Και όλος ο κόσμος δίνει τον όρκο. Στη συνέχεια φύγαμε για ταξίδι στη Βαϊμάρη. Είναι μια όμορφη ανάμνηση : Το πρώτο φιλί, το πρώτο τσιγάρο, το πρώτο μεθύσι. Τώρα όταν μιλάω γι' αυτά μου φέρνουν γέλιο". Η 'Ανια είναι πάντα μέλος της *FDG*, της Κομμουνιστικής Νεολαίας. Αλλά δεν " συμμετέχει" πλέον. Από την αρχή των διαδηλώσεων και μετά κανείς στο κολλέγιο της δεν είναι πλέον ενεργός στην *FDG*. Ο Τόρστεν ακούει έκπληκτος. Στα δεκατέσσερά του έκανε πανηγυρικά την κοινωνία του για τα δώρα. Ποτέ δεν ήταν πρόσκοπος. "Ναυαγοσώστης ένα καλοκαίρι", κορδώνεται απελπισμένα. Και περήφανα, "ξέφυγα παρατρίχα το στρατό επειδή είχα έναν ώμο εξαρθρωμένο". Στη ΓΛΔ η στρατιωτική θητεία είναι υποχρεωτική. Οι φίλοι της 'Ανια που αρνούνταν να κρατήσουν όπλο πέρασαν έξι μήνες, μέσα στο καταχείμωνο, στο Ροστόκ, μέσα σε σκηνές.

Η 'Ανια και ο Τόρστεν άφησαν πολύ μικροί το σχολείο. Ο Τόρστεν σπούδαζε παιδαγωγικά σ' ένα κολλέγιο' το σύστημα τον αηδίασε και προτίμησε να φύγει. Ασχολείται σήμερα μ' ένα εναλλακτικό παιδαγωγικό πρόγραμμα. Η 'Ανια ήταν καλή μαθήτρια. Στα οκτώ της μπήκε σ' ένα σχολείο που ειδικευόταν στις ρώσικες σπουδές : "Ο πατέρας μου σπούδασε ρώσικα ένα χρόνο στη Μόσχα. Είχαμε κάνει ένα οικογενειακό ταξίδι εκεί όταν ήμουν επτά χρονών. Είχα γοητευθεί. Στα οκτώ η παιδική μου ηλικία είχε τελειώσει. Είχα δυο ώρες ταξίδι με την συγκοινωνία κάθε μέρα για να πάω στο σχολείο και οι φίλοι μου ήταν σκορπισμένοι στις τέσσερις γωνιές του Βερολίνου. Κάθε μέρα κάναμε τουλάχιστον μια ώρα ρώσικα. Αλλά με ποιόν να μιλήσω ρώσικα σήμερα; Καλύτερα να είχα μάθει αγγλικά".

Ενοχλημένη από αυτόν τον ελιτισμό, η 'Ανια τα παράτησε για να πάει να δουλέψει σ'ένα τυπογραφείο."Δεν ήθελα να γίνω μια διανοούμενη ξεκομμένη από τον κόσμο. Δούλευα οκτώ ώρες τη μέρα. 'Ηταν πολύ σκληρό. Αλλά κέρδιζα 1200 Ανατολικογερμανικά μάρκα το μήνα. Είναι πολλά για μας". Τώρα σπουδάζει διαφήμιση. Το άνοιγμα της ΓΛΔ θα της προσφέρει καινούργιες επαγγελματικές προοπτικές. "Η ΓΛΔ θα πρέπει να κάνει προσπάθεια για να πουλήσει τα προϊόντα της στο εξωτερικό. Θα 'θελα να εγκαινιάσω τη διαφήμιση στη τηλεόραση εδώ".

Η 'Ανια απέτυχε, όταν δούλευε στο τυπογραφείο, να γίνει μέλος του κόμματος. "Είμαι πολύ χαρούμενη σήμερα που δεν το έκανα". "Κι εγώ, διακόπτει ο Τόρστεν για να την ενθαρρύνει λίγο, στα είκοσι μου χρόνια ήθελα να μπω στην *CDU* και να γίνω αστυνομικός. Δυο χρόνια μετά είχα μακριά μαλλιά και ντυνόμουνα στα μαύρα".

Ο Τόρστεν διασκεδάζει με τη Βερολινέζικη προφορά της 'Ανια, με μερικές εκφράσεις που δεν χρησιμοποιούνται πιά εδώ. Η 'Ανια ξεσπάει σε γέλια βλέποντας ότι στο μενού μπορεί κανείς να παραγγείλει μια ομελέτα με αληθινά "βιολογικά αυγά". " Σε μας είναι λιγότερο μπλεγμένα τα πράγματα : τρως αυγά, τελεία και παύλα". Η 'Ανια αναγνωρίζει τον Τόρστεν από μισό χιλιόμετρο : "Δεν μπορεί παρά να είναι Δυτικογερμανός. Είναι συμπαθητικός, αλλά Τόρστεν, εδώ είστε όλοι κομμάτι παλαβοί. Σε μας είναι όλα κάπως πιο πεζά. Εδώ δεν σκέπτεστε παρά τον κόσμο, τον πλανήτη, τις ιδέες και δεν βλέπετε τη συγκεκριμένη πραγματικότητα". Ο Τόρστεν αγαπά την 'Ανια. Δεν γνώριζε πώς ζούσε. πλάι του. Την βρίσκη αξιόλογη, πνευματικά ανεξάρτητη.

Το ξέρουν και ο ένας και η άλλη : Τριάντα χρόνια Τείχους χωρίζουν τις δύο Γερμανίες. Για την 'Ανια, "ένα κράτος δεν μπορεί να υφίσταται για σαράντα χρόνια χωρίς να σχηματίσει τη δική του ταυτότητα. Θεέ μου, δεν θέλω την επανένωση των δύο Γερμανιών. Είμαστε πάρα πολύ ξένοι οι μεν για τους δε. Στη ΓΛΔ είμασταν πάντα πολίτες δευτέρας κατηγορίας. Οι Δυτικογερμανοί είναι τόσο περήφανοι για το χρήμα τους. Είναι τόσο περήφανοι, τόσο καθαροί. Δεν ξέρω αν είμαι πολύ αντιπροσωπευτική, αλλά πιστεύω ότι δεν πρέπει να γίνουμε το 13ο κρατίδιο της ΟΔΓ. Πρέπει να ξεφορτωθούμε αυτή τη σχιζοφρένεια και να συνεχίσουμε να είμαστε ανεξάρτητοι. Η Ιστορία δείχνει ότι η Γερμανία έχει επεκτατικές ιδέες όταν είναι ενωμένη σ' ένα μεγάλο κράτος. Πιστεύω ότι αν οι δυο Γερμανίες ενωθούν θα έχουμε πόλεμο. 'Οταν είμαι στο εξωτερικό αποφεύγω να μιλώ πολύ δυνατά τα Γερμανικά. Δεν είμαι υπερήφανη που είμαι Γερμανίδα".

Ο Τόρστεν δεν νοιώθει να τον αφορά το θέμα : "Κατά την διάρκεια του πολέμου η γιαγιά μου πήρε το μετάλλιο της μητρότητας. 'Εκανε δέκα όμορφα παιδιά. Ο παπούς μου ήταν ταχυδρόμος, μέλος του κόμματος, πραγματικός ναζί. Εγώ δεν σκέφτομαι πιά αυτό το λάθος. Ποτέ δεν αισθάνθηκα ένοχος. Κι εμένα θα μου άρεσε να συνυπάρχουν δυο χωριστές Γερμανίες. Το γιν και το γιάνγκ. Θα ήταν πιό ενδιαφέρον και η ΓΛΔ είναι ένα καλό εργαστήριο για τις ιδέες μας".

Περίεργοι, ξένοι ο ένας για τον άλλον, αποκομμένοι από την κοινή τους ιστορία από το Τείχος και παρ' όλα αυτά ενωμένοι από το όραμά τους για τον κόσμο που θάρθει, ο Τόρστεν και η 'Ανια θα ξαναειδωθούν. Αλλά με την προϋπόθεση ο Τόρστεν, για δεύτερη φορά μέσα σε εικοσιοκτώ χρόνια, να κάνει ένα ταξίδι στην άλλη πλευρά του Τείχους.

ΑΛΑΙΝ ΛΙΠΙΕΤΖ

Οι οικονομικές συνέπειες της πτώσης του Τείχους

Η δημοκρατική επανάσταση της Ανατολικής Ευρώπης η οποία συγκλονίζει τον κόσμο από το καλοκαίρι του 1989, είναι η πιο όμορφη επέτειος που το 1789 θα μπορούσε να φανταστεί. Όμως η ψυχρή λογική των οικονομολόγων και των γεωπολιτικών παίρνει ξανά το πάνω χέρι, πριν καλά-καλά ολοκληρωθεί η απελευθέρωση. Οι συνέπειες των σημερινών ανατροπών είναι κυριολεκτικά αναρίθμητες, ακόμη κι αν περιοριστούμε μόνο στο οικονομικό πεδίο. Φανταζόμαστε τον νεαρό Κέυνς που γράφει το πρώτο του μεγάλο έργο στα τέλη του Πρώτου Πολέμου: "Οι οικονομικές συνέπειες της ειρήνης". Κανείς στις μέρες μας δεν έχει το ταλέντο του και τα προβλήματα είναι απείρως πιο σύνθετα. Ας προσπαθήσουμε τουλάχιστον να θέσουμε αυτά τα προβλήματα.

Το τέλος του ψυχρού πολέμου

Πρέπει κατ' αρχάς να δεχτούμε αμέσως την αναφορά στον Κέυνς. Η όξυνση του ανταγωνισμού των εξοπλισμών έπαιξε ένα σημαντικό ρόλο στη δεκαετία του '80. Κατέστρεψε τη Σοβιετική Ένωση και τις Ηνωμένες Πολιτείες, προσφέροντας ταυτόχρονα μια σίγουρη και σταθερή αγορά στις βιομηχανίες αιχμής. Εκεί έχει την αφετηρία του το αμερικανικό "διπλό έλλειμμα" (αυτό του προϋπολογισμού και του εμπορικού ισοζυγίου). Η Ευρώπη και η "ιαπωνική ζώνη αμοιβαίας ευημερίας" βρήκαν σε αυτό το έλλειμμα μια φυσική αγορά που, σε αντίθεση με την επέκταση της εσωτερικής τους αγοράς, δεν τους έθετε κανένα πρόβλημα εμπορικού ισοζυγίου. Αλλά το αμερικανικό χρέος, ανεβάζοντας τα επιτόκια από τη μια και προστιθέμενο σε εκείνο του Τρίτου κόσμου από την άλλη, απειλούσε την παγκόσμια οικονομική σταθερότητα.

Αυτός ο ανταγωνισμός δεν έχει πλέον λόγο ύπαρξης. Εκατομμύρια δισεκατομμυρίων δολαρίων είναι εν δυνάμει διαθέσιμα σήμερα για την ανάκαμψη της ανάπτυξης της αφθονίας, την εκκαθάριση των χρεών, την πάλη ενάντια στην παγκόσμια οικολογική κρίση. Η Γαλλία για παράδειγμα, διαθέτει έτσι τεράστια χρηματοδοτικά αποθέματα ώστε να χρηματοδοτήσει την αναγέννηση του εκπαιδευτικού και του ερευνητικού της συστήματος. Αλλ' ας μην ονειρευόμαστε. Ο γεωπολιτικός συντηρητισμός (που εκφράζεται π.χ. από τον Αλαίν Μενκ) (1) είναι ακόμη παντοδύναμος, μπορεί να βασιστεί στα στρατιωτικοβιομηχανικά λόμπυ και στις νέες εντάσεις που θα γεννηθούν από την ίδια την κατάρρευση της σοβιετικής αυτοκρατορίας. Ο αγώνας για την ύφεση δεν έχει ολοκληρωθεί και τίθεται ήδη το ζήτημα του μετασχηματισμού των πολεμικών βιομηχανιών.

Η πρώιμη κρίση της Ενιαίας Πράξης

Πέρα από αυτό, είναι η ίδια η δόμηση της Δυτικής Ευρώπης που τίθεται σε αμφισβήτηση από το πιθανό άνοιγμα προς μια "Μεγάλη Ευρώπη" που θα περιλαμβάνει την Mittel Europa —δηλαδή την Ανατολική Ευρώπη, εκτός της Ρωσίας (η υπόθεση της έκρηξης της ευρασιατικής σοβιετικής αυτοκρατορίας δεν μπορεί να αποκλειστεί στη δεκαετία που έρχεται, αλλά κάθε άρθρο στον καιρό του ...!). Όμως η προβλεπόμενη κρίση της Ενιαίας Πράξης ξεσπά αυτή την ίδια χρονιά, ανεξάρτητα από τα γεγονότα της Ανατολής.

Το είχαμε πει (2): το σχέδιο της Μεγάλης Αγοράς του 1992 εμπεριείχε μια μείζονα αντίθεση. Μια ενιαία αγορά κεφαλαίων και εμπορευμάτων χωρίς κοινή φορολογική, κοινωνική και οικολογική πολιτική δεν μπορούσε παρά να προκαλέσει έναν ανταγωνισμό προς τα κάτω ανάμεσα στα κράτη μέλη, πριν εξισορροπήσουν, το καθένα για λογαριασμό του, το εμπορικό τους ισοζύγιο. Μπροστά στην απειλή του "κοινωνικού ντάμπινγκ", ο Ζακ Ντελόρ υπολόγιζε σε μια εκ των υστέρων αντίδραση των συνδικάτων των χωρών της περιφέρειας και εκείνων με "σοσιαλδημοκρατική" νομοθεσία για να επιβάλουν κοινά νομοθετικά "βάθρα" σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Όμως κάτι τέτοιο δεν προέκυψε, παρά τις (συγκρατημένες) διαμαρτυρίες του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Έχει αυξηθεί ο κίνδυνος για μια Ευρώπη δυο κοινωνικών ταχυτήτων, όπου οι πλούσιες χώρες της Βόρειας Ευρώπης θα έχουν διαφυλάξει τους προωθημένους κοινωνικούς συμβιβασμούς χάρη στην τεχνολογική τους υπεροχή, ενώ οι παραδοσιακές βιομηχανίες θα μεταφέρονται στην εσωτερική περιφέρεια της ΕΟΚ (Βρετανικές νήσοι, Ιβηρική χερσόνησος). Κίνδυνος που μέχρι τώρα ήταν πολύ μεγαλύτερος, αφού η Δυτική Γερμανία δεν είχε συμφέρον από μια επέκταση της κοινωνικής πολιτικής σε ευρωπαϊκό επίπεδο: με τον πτωτικό πληθυσμό της, το επίπεδο ζωής των κατοίκων της ανέβαινε και η ανεργία απορροφιόταν, ακόμη και χωρίς την ανάπτυξη της χώρας. Η ΕΟΚ θα συνέχιζε λοιπόν την πορεία της αργής ανάπτυξης που την χαρακτήριζε εδώ και δεκαπέντε χρόνια.

Οι τέσσερις κύκλοι του ανοίγματος

Η εισβολή της Ανατολικής Ευρώπης έρχεται να ανατρέψει αυτό το σχήμα, θετικά και αρνητικά. Αλλά ας δούμε αρχικά ποιοι ήταν ήδη οι κύκλοι γύρω από την ΕΟΚ.

Υπάρχουν κατ᾽ αρχάς οι χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης Ελεύθερου Εμπορίου: Ελβετία, Αυστρία, Σκανδιναβία. Το ίδιο, αν όχι και πιο πλούσιες και κοινωνικά προχωρημένες από την ΟΔΓ, είχαν αρνηθεί την ένταξη στην Κοινότητα για να διαφυλάξουν την ουδετερότητά τους και τους εσωτερικούς τους συμβιβασμούς. Βρίσκονται ήδη σε μια κατάσταση ελεύθερης πρόσβασης στην ΕΟΚ, αλλά μπορούν να φοβούνται έναν προστατευτισμό της Μεγάλης Αγοράς του ᾽92. Με το ξεπέρασμα του στρατιωτικού ζητήματος, θα προσπαθήσουν να διαβούν τις πόρτες της ΕΟΚ, πράγμα που θα ενίσχυε τους οπαδούς της Κοινωνικής Ευρώπης, αλλά δεν θα άλλαζε σε τίποτε τη σημερινή οικονομική δυναμική.

Στη συνέχεια υπάρχουν οι χώρες της περιοχής της Νότιας Μεσογείου, οι ημιαναπτυγμένες χώρες της Συμφωνίας Προτίμησης, από το Μαρόκο ως την Τουρκία. Ήδη φοβισμένες από τα προνόμια της εσωτερικής περιφέρειας της ΕΟΚ (Πορτογαλία, Ισπανία, Ελλάδα) όσον αφορά την πρόσβαση στις αγορές του Βορρά, αναζητούν μια πιο στενή σύνδεση με αυτήν και θα ήταν οι μεγάλοι χαμένοι από μια προσκόλληση της Ανατολικής Ευρώπης, που είναι εθνικά πιο ..."αποδεκτή".

Τέλος, πέρα από τη θάλασσα και το Σαχέλ βρίσκονται οι χώρες της "Αφρικής - Καραϊβικής - Ειρηνικού". Η ανανέωση της Συμφωνίας Λομέ που τις συνδέει με την Κοινότητα μόλις απέτυχε. Η ΕΟΚ δεν θέλησε να είναι η ατμομηχανή της παγκόσμιας ανάπτυξης. Πράγμα που είναι ανησυχητικό για την ...Ανατολική Ευρώπη.

Οι χώρες της Ανατολικής Ευρώπης μας παρουσιάζονται ως ένας τέταρτος κύκλος, που και ο ίδιος χωρίζεται σε δύο στρώματα. Με ένα Ακαθάριστο Προϊόν ανά κάτοικο που συγκρίνεται με της Ισπανίας (7800 δολάρια), η ΓΛΔ (7200) και η Τσεχοσλοβακία (6000), οφείλουν στη γραφειοκρατική στενομυαλιά, στην έλλειψη εσωτερικής συναίνεσης και στην απομόνωσή τους το γεγονός ότι σπατάλησαν τη βιομηχανική και πολιτιστική τους κληρονομιά, αλλά θα μπορούσαν να ανακάμψουν εύκολα. Το δεύτερο στρώμα βρίσκεται αντίθετα στο επίπεδο της Αλγερίας και της Κορέας (2500 δολάρια ανά κάτοικο το χρόνο). Πρόκειται για την Ουγγαρία, τη Γιουγκοσλαβία (2300 δολάρια) και την Πολωνία: 1900 δολάρια ανά κάτοικο, δηλαδή δέκα φορές λιγότερο από την ΟΔΓ! Εκτός των άλλων, αυτές οι χώρες είναι καταχρεωμένες (αντίστοιχα: 20, 23 και 39 δισ. δολάρια) και μαστίζονται από τον πληθωρισμό. Αφήνουμε στην άκρη τις καθυστερημένες Βουλγαρία, Ρουμανία και Αλβανία.

Τρεις στρατηγικές

Απέναντι σ᾽ αυτόν τον ευρωπαϊκό τρίτο κόσμο που ανοίγεται στην Ανατολή, η Δυτική Ευρώπη είναι χωρισμένη. Η πρώτη αντίδραση είναι αυτή των οικονομικών κύκλων και των φιλελεύθερων πολιτικών, με την κυρία Θάτσερ επικεφαλής τους. Αρκεί να επεκτείνουμε στην Ανατολή τις σχέσεις ελεύθερων ανταλλαγών, του τύπου της Συμφωνίας Προτίμησης, και να μπλοκάρουμε τις απόπειρες της Επιτροπής Ντελόρ προς την κατεύθυνση της Κοινωνικής Ευρώπης. Ο αδυσώπητος μηχανισμός της Ευρώπης των πολλών κοινωνικών ταχυτήτων θα αναπτυσσόταν τότε προς την Ανατολή, αφήνοντας την Αφρική, διάβαζε την Ιρλανδία και την Πορτογαλία, στη θλιβερή τους μοίρα. Κάτω από την πίεση του χρέους και για μια χούφτα δισεκατομμυρίων δολαρίων ως βοήθεια πρώτης ανάγκης, μια απέραντη ελεύθερη ζώνη υπεργολαβιών, με πολύ χαμηλούς μισθούς και σχεδόν ανύπαρκτα συνδικάτα θα προσφερόταν για τις βιομηχανίες έντασης εργασίας στην υπηρεσία των τεχνοχρηματιστικών κέντρων της Βόρειας Ευρώπης. Η δύναμη αυτού του σεναρίου έγκειται στο ότι ανοίγει στη Γερμανία τη βασιλική οδό μιας δορυφοροποίησης της Κεντρικής Ευρώπης. Με τη βοήθεια 5 ετών φιλελευθεροποίησης των οικονομικών μηχανισμών, η ΟΔΓ μαζί με την Αυστρία θα μπορούσαν να απορροφήσουν τη ΓΛΔ, την αγορά της και το εργατικό της δυναμικό, λύνοντας για μια γενιά το δημογραφικό τους πρόβλημα. Η Τσεχοσλοβακία και η Σλοβενία μπορούν να παίξουν το ρόλο μιας εκτός ΕΟΚ Ισπανίας: βαριά βιομηχανία, μεγάλες μηχανοκατασκευές. Η Ουγγαρία, η Πολωνία (με ήδη υπερφιλελεύθερες κυβερνήσεις) και η υπόλοιπη Γιουγκοσλαβία, θα γίνονταν Τυνησίες αφοσιωμένες στην υφαντουργία και στην καλλιέργεια πατάτας... με τη βοήθεια ποσοστώσεων στις εισαγωγές: υπεργολαβία ναι, εισβολή όχι. Αυτό το "οικονομικό Τέταρτο Ράιχ" πολύ κοντά στη γιαπωνέζικη σφαίρα, θα συγκλονιζόταν σίγουρα στην πορεία του από εθνικιστικούς "μικρούς πολέμους"... όπως αυτούς που γνωρίζει το Ηνωμένο Βασίλειο. Ένα σενάριο ελάχιστα ελκυστικό κοινωνικά, αλλά σε πρώτη φάση οικονομικά δυναμικό. Είναι το πιο πιθανό.

Απέναντι σε αυτή την εκδοχή οι μετριοπαθείς σοσιαλδημοκράτες της ΕΟΚ (κυρίως ο Ζ. Ντελόρ και ο Φ. Μιτεράν) ένιωσαν τον κίνδυνο: η παγίδα της Ενιαίας Πράξης κλείνει γύρω τους. Πραγματοποίησαν την Ευρώπη των εμπόρων και των κεφαλαίων, πιστεύοντας ότι τα υπόλοιπα θα ακολουθούσαν με την πολιτική ενοποίηση της ΕΟΚ: και τώρα εμφανίζεται το φάντασμα μιας διευρυμένης ζώνης ελεύθερων συναλλαγών που ξεφεύγει από κάθε υπερεθνική κοινωνική ρύθμιση. Έτσι προσπάθησαν να ταχύνουν το βήμα: να στερεώσουν την Ευρώπη των 12 και να διαχειριστούν από κοινού τις σχέσεις με την Ανατολή. Δυστυχώς τα ατού τους τα πέταξαν όλα το 1985 και η Γερμανία του Κολ είναι ο κυρίαρχος του παιγνιδιού.

Ένα τρίτο σενάριο είναι δυνατό: να μπλοκαριστούν οι φιλελεύθερες πτυχές της Ενιαίας Πράξης έως ότου συμπληρωθούν από μια οικολογική και κοινωνική πτυχή και να γίνει η Ανατολική Ευρώπη, συνδεδεμένη με την ΕΟΚ με σύνθετους μηχανισμούς, δοκιμασμένους όμως στη Νότια Ευρώπη, το εργαστήριο της μετάβασης προς μια Ευρώπη συνομοσπονδιακή, κοινωνική και οικολογική, αρθρωμένη όμως σε έθνη ή περιοχές που θα διατηρούν περιθώρια κοινωνικοπολιτιστικής αυτονομίας. Κάτι τέτοιο θα προϋπέθετε μια μαζική βοήθεια και την εξάλειψη του χρέους μέσα από μια μεταρρύθμιση του παγκόσμιου οικονομικού συστήματος που θα μπορούσε να επεκταθεί και στον Τρίτο Κόσμο (3). Μια τέτοια συνομοσπονδιακή Μεγάλη Ευρώπη θα περιόριζε τους κινδύνους της γερμανικής ηγεμονίας και των "μικρών πολέμων".

Ονειρικό σενάριο; Έχει όμως κάποιες πιθανότητες. Η πίεση, μέσα στην ΕΟΚ, των συνδικάτων, των κοινωνικών κινημάτων και της πλειοψηφίας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου για μια οικολογική και κοινωνική Ευρώπη, αλληλέγγυο με τους άλλους λαούς. Η αντίσταση των Ανατολικογερμανών στην αποδιάρθρωση του δικού τους κράτους πρόνοιας. Η δημιουργία της κοινωνίας των πολιτών στην Πολωνία και την Ουγγαρία, που είναι ήδη διστακτικές απέναντι στον οικονομικό φιλελευθερισμό των κυβερνήσεών τους και στις "συνταγές" του ΔΝΤ. Η χρησιμότητα μιας σταθερής και ευημερούσας Ανατολής απέναντι στην αστάθεια που μπορεί να εμφανιστεί στη Σοβιετική Ένωση. Συμβαίνει μερικές φορές στην Ιστορία να κυριαρχεί η λογική. Αυτό ονομάζεται πρόοδος.

1. *La grande illusion* (Η μεγάλη αυταπάτη). Seuil, 1989.
2. Alain Lipietz, *Choisir l' audace. Une alternative pour le XXIe siecle.* (Να επιλέξουμε την τόλμη. Μια εναλλακτική πρόταση για τον 21ο αιώνα), La Decouverte, 1989.
3. Alain Lipietz, "Για την κατάργηση του χρέους του Τρίτου κόσμου", S.V.E., Ιούλης 1989.

ΧΑΪΝΕΡ ΜΥΛΛΕΡ

«Η πρώτη γερμανική επανάσταση...»

LIBERATION : Κατά τη διάρκεια όλων αυτών των εβδομάδων αναβρασμού, με μια μόνο εξαίρεση, αποφύγατε κάθε δημόσια δήλωση.

HEINER MUELLER : Έχω ελάχιστα πράγματα να πω. Αυτό που συμβαίνει, αυτό που γίνεται φανερό σήμερα, τόχω γράψει εδώ και τριάντα χρόνια. Ένα μεγάλο μέρος της δουλειάς μου συνίσταται στην κριτική του συστήματος που σήμερα αποσυντίθεται. Είναι βαρετό να τατάρεις τον εαυτό σου. Κι έπειτα σήμερα υπάρχει περισσότερο ατμόσφαιρα παρά ανάλυση, μια μεγάλη ευφορία που εγώ δεν συμμερίζομαι. Δεν είμαι πάρα πολύ αισιόδοξος όσον αφορά το αποτέλεσμα αυτής της επανάστασης, αλλά ταυτόχρονα δεν έχω κανένα λόγο να κινηθώ εναντίον της : κατά κάποιον τρόπο είναι η πρώτη γερμανική επανάσταση που προέρχεται από τα κάτω, που δεν επιβάλλεται από την κορυφή. Φυσικά δεν είναι μια σοσιαλιστική επανάσταση, δεν μπορεί να είναι κάτι τέτοιο.

LIBE : Φυσικά;

Η.Μ. : Ναι, αφού η μοναδική εμπειρία των ανθρώπων είναι η σταλινική διαστροφή του σοσιαλισμού. Το σοσιαλιστικό πρόγραμμα δυσφημίστηκε τουλάχιστον για μια γενιά. Αυτό που θα συμβεί θα είναι μια παλινόρθωση μέσα από την επανάσταση, αλλά αυτό δεν θα γίνει προς μια "επιστροφή στον Λένιν", όπως το θέλουν οι αυταπάτες κάποιων κομμουνιστών. Θα πάει πολύ πιο μακριά. Στην καλύτερη περίπτωση θα αποκτήσουμε μια αστική δημοκρατία με μια σοσιαλιστική μειονότητα, στη χειρότερη μια ενωμένη Γερμανία.

LIBE : Η επανένωση της Γερμανίας σας τρομάζει;

Η. Μ. : Ναι, έχω ακόμα και βιογραφικούς λόγους να τρομάζω (σ.σ. 1933, πρώτη σύλληψη του πατέρα του, ο μικρός Χάινερ στο κρεβάτι του γυρνά την πλάτη και κλείνει τα μάτια· ο πατέρας του πάει σε στρατόπεδο. 1941 : δεύτερη σύλληψη του πατέρα του που αποστέλλεται σε πειθαρχική μονάδα στη Γαλλία...). Υπάρχει ένας πραγματικός κίνδυνος, αυτός του να δούμε τη *Deutsch-bank* να καταπίνει την ΓΛΔ. Ελπίζω ότι η ΓΛΔ θα είναι δυσκολοχώνευτη, πρέπει να βάλουμε τα δυνατά μας ώστε να υπάρχουν τόσα καρφιά και τόσες πινέζες ώστε να ξεσκίσουμε το στομάχι της *Deutsch bank*. Μπορούμε ακόμα να βασιζόμαστε στο φόβο που εμπνέει στις Ηνωμένες Πολιτείες μια ενωμένη Γερμανία. Στους Νιού Γιόρκ Τάιμς διάβασα ένα σχόλιο του Σαφίρ, ενός παρανοϊκού δεξιού που βλέπει πίσω από όσα συμβαίνουν ένα διαβολικό σχέδιο του Γκορμπατσώφ, που απελευθερώνει τις χώρες-δορυφόρους και μέσω μιας επανένωσης της Γερμανίας δημιουργεί έναν άξονα ΕΣΣΔ — Γερμανίας ενάντια στην Ευρώπη και τις ΗΠΑ! Πιο σοβαρά τώρα, αντίθετα με την ΕΣΣΔ που είναι μια τεράστια χώρα και όπου ο Στάλιν τοποθέτησε βραδυφλεγείς βόμβες όπως το Κάραμπαχ, η ΓΛΔ είναι ένας τόπος του οποίου τα σύνορα μπορείς εύκολα να τα δεις. Πράγμα που κάνει εύκολη την ανάπτυξη της δημοκρατίας της βάσης.

LIBE : Τι είναι η δημοκρατία της βάσης;

Η. Μ. : Μία από τις ευτυχείς συνέπειες της κατάστασής μας είναι ότι τελειώνει το επάγγελμα του πολιτικού. Αφού η πολιτική δεν θα είναι ένα επάγγελμα, όλοι όσοι έχουν μάθει να κάνουν κάτι — να φτιάχνουν ένα τραπέζι ή να γράφουν ένα ποίημα — θα μπορούν να κάνουν πολιτική. Αυτό είναι η δημοκρατία της βάσης : άνθρωποι που επίσης κάνουν και πολιτική. Ο Μπρεχτ το είχε ήδη πει : είναι απάνθρωπο να μένει κανείς αστυνόμος και πολιτικός υποχρεωτικά για ένα εξάμηνο...

LIBE : Τι κάνατε τη μέρα που έπεσε το Τείχος;

Η. Μ. : Έβλεπα το Τείχος στην τηλεόραση. Η οπτική γωνία ήταν σαφώς καλύτερη απ' ότι κάτω από το Τείχος.

LIBE : Κατά τη διάρκεια μιας διαδήλωσης που οργάνωναν οι καλλιτέχνες του Βερολίνου παρεμβήκατε μονάχα σ' ένα σημείο : στην αναγκαιότητα ελεύθερων συνδικάτων. Γιατί;

Η.Μ.: Ήταν μια κακή σκηνοθεσία από μεριάς μου. Για βιογραφικούς λόγους επίσης, έχω προβλήματα με τα πλήθη : δεν έχω τίποτε να πω σε 500.000 ανθρώπους. Οι ομιλητές συναντήθηκαν σ' ένα καφενείο και δυο τύποι που δεν μπορούσαν να μιλήσουν λόγω του λίγου χρόνου μου ζήτησαν να παρουσιάσω το κείμενό τους για τα ελεύθερα συνδικάτα. Το έκανα. Το μισό πλήθος χειροκροτούσε και το άλλο μισό αποδοκίμαζε. Το σημαντικό είναι ότι αυτό το κείμενο εφιστούσε την προσοχή πάνω

στα προβλήματα που πρόκειται να εμφανιστούν : ο εκδημοκρατισμός και η εισαγωγή μηχανισμών αγοράς θα προκαλέσουν πληθωρισμό και άνοδο των τιμών. Μπορούμε να πούμε οτιδήποτε για τις ελεύθερες εκλογές, αλλά δεν μπορούμε να κάνουμε το ίδιο και για τα ελεύθερα συνδικάτα που θα είναι ένα από τα κλειδιά της ζωής μέσα στις επιχειρήσεις. Γίνεται όλο και πιο δύσκολο να κάθεσαι σε δυο καρέκλες κι εκείνο το βράδυ είχα βρει την τελευταία.

LIBE : Κατά τη γνώμη σας, ποιο ρόλο έπαξε η εργατική τάξη για την οποία μιλάτε, κατά τη διάρκεια των τελευταίων γεγονότων;

Η. Μ.: Το ποσοστό συμμετοχής της στις διαδηλώσεις ήταν χαμηλό. Οι εργάτες είναι δύσπιστοι, προσεκτικοί ή προσανατολισμένοι προς τα δεξιά. Έχουν μια βαθύτατη δυσπιστία και για το παλιό και για το καινούργιο. Οι περισσότεροι Ανατολικογερμανοί που έφυγαν μέσω Ουγγαρίας, ήταν εργάτες : προτιμούσαν να φύγουν στην Δύση παρά να διαδηλώνουν. Είναι πολύ σκεπτικιστές. Το ψεύδος ενός "εργατοαγροτικού κράτους" δεν έστεκε πια με τίποτα. Οι λέξεις δεν κόλλαγαν πια στην πραγματικότητα. Λέγανε : "οι επιχειρήσεις ανήκουν στο λαό", αλλά ο λαός ανήκε στο κράτος. Είναι η παλιά κομφουκιανή σοφία : με την αποσύνθεση των λέξεων αρχίζει η αποσύνθεση της επανάστασης.

LIBE : Το περασμένο καλοκαίρι, στην ΛΙΒΕΡΑΤΙΟΝ

LIBE : Το περασμένο καλοκαίρι, στην *LIBERATION*, αναφερόμενος στην "οικοδόμηση του σοσιαλισμού", δηλώνατε : "Είναι ίσως η τελευταία τραγωδία που ζούμε. Μετά δεν θα υπάρχει παρά το βουλεβάρτο". Πού βρισκόμαστε τώρα;

Η. Μ. : Στην κατεύθυνση του βουλεβάρτου πράγματι. Πρέπει να θυμηθούμε τη φράση του Μαρξ : " Η βλακεία θα θέσει επί σκηνής τεράστιες τραγωδίες". Αυτό που ζήσαμε, μια τραγωδία της βλακείας, σαράντα χρόνια βασιλείας της δικτατορίας των άσχετων. Η τραγωδία του σύγχρονου σοσιαλισμού είναι ο διαχωρισμός ανάμεσα στη γνώση και την εξουσία. Αυτό που ο Μπρεχτ περιέγραψε πολύ καλά στον "Γαλιλαίο". Ας πάρουμε ένα μονάχα παράδειγμα : τον καθοδηγητικό ρόλο του κόμματος. Αφού αυτό καθιερώθηκε ως δόγμα, επέβαλε τη στασιμότητα σ' όλα τα επίπεδα. Στη νουβέλα του "Μαχάγκονυ", ο Πλίνιακ διηγείται μια αληθινή ιστορία.Ο Φρούντζε, ο διάδοχος του Τρότσκυ στην αρχηγία του Κόκκινου Στρατού, ήταν άρρωστος από το στομάχι του. Ο Στάλιν θέτει το πρόβλημα στο Πολιτικό Γραφείο,το οποίο αποφασίζει : Ο Φρούντζε πρέπει να εγχειριστεί. Ο Στάλιν παρίσταται στην εγχείρηση, η οποία αποδείχτηκε ανώφελη. Και ο Φρούντζε πέθανε πάνω στο χειρουργικό τραπέζι. Αυτός είναι ο καθοδηγητικός ρόλος του κόμματος. Αλλά ο Στάλιν ήθελε να κάνει τον Φρούντζε ήρωα και δεν υπάρχουν παρά νεκροί ήρωες.

LIBE : Ποιο είναι το μέλλον του κομμουνισμού στη ΓΛΔ;

Η. Μ. : Το παρόν, είναι καθαρό, ανήκει στον καπιταλισμό: αυτός μονάχα έχει τα μέσα να καταλάβει το παρόν σβήνοντας το παρελθόν και τις ελπίδες για το μέλλον. Ένας πρόσφυγας από τη ΓΛΔ στη Δύση έλεγε : "Έχω μόνο μια ζωή και έχω δικαίωμα στην ευτυχία". Είναι απλοϊκό, αλλά είναι μια δίκαια διεκδίκηση. Σήμερα μόνο ο καπιταλισμός μπορεί να την πραγματοποιήσει. Αλλά μόνο η κομμουνιστική ουτοπία μπορεί να προβάλλει ένα πρόγραμμα για το μέλλον και δεν υπάρχει άλλη δυνατή ουτοπία. Αλλά σήμερα η ουτοπία είναι κατειλημμένη, κατασπαταλημένη και καμένη από τους τρομοκράτες.

LIBE : Πώς αντιμετωπίζεται το κοντινό μέλλον στη ΓΛΔ;

Η. Μ. : Η πρώτη απάντηση, τίμια και ακριβής, θα ήταν να σας πω : το άμεσο μέλλον δεν με ενδιαφέρει : θα είναι μπλεγμένο. Η δεύτερη απάντηση είναι να επιμείνω στο ενδιαφέρον που δείχνω για το μοντέλο μια δημοκρατίας βάσης που, χωρίς αμφιβολία, θα γνωρίσει και αποτυχίες και λάθη. Ζούμε οπωσδήποτε το τέλος μιας εποχής. Μέσα σ' ένα ανακάτωμα δονήσεων, ελπίδων και απογοητεύσεων όπου η Ιστορία προχωρά ασταμάτητα. Όμως είναι σημαντικό να θυμόμαστε την Ιστορία. Πολύ πρόσφατα, μετά την πρεμιέρα, ο "Καταστροφέας των μισθών" (σ.σ. θεατρικό έργο που έγραψε και σκηνοθέτησε ο Χάινερ Μύλερ) ήταν ένα έργο προκλητικό, ανατρεπτικό. Όταν το παρουσιάσαμε στις 31 Οκτώβρη, το κοινό που είχε γνωρίσει τις πρώτες μεγάλες διαδηλώσεις δεν αντιδρούσε πια, ανίκανο να συγκροτήσει μια σχέση ανάμεσα στο παρελθόν και σε αυτό που μόλις είχε ζήσει στο δρόμο. Η θύελλα μας κάνει τυφλούς απέναντι στο παρελθόν και έχουμε μπροστά μας μια μαύρη τρύπα. Είναι μια πρωτόγνωρη εμπειρία για μας.

LIBE : Η γραφή σας είναι βασισμένη σε μια γερμανική και ανατολικοευρωπαϊκή ιστορική τάξη, που σήμερα εκρήγνυται. Είναι και αυτή υποχρεωμένη να εκραγεί;

Η. Μ. : Δεν ξέρω, όχι, δεν νομίζω. Έχω πιό πολύ την εντύπωση ότι όλα αυτά που ήθελα να γράψω εδώ και δέκα χρόνια θα μπορέσω να τα πραγματοποιήσω. Να γράφεις είναι πάντα σαν να περιμένεις να γίνει η Ιστορία. Όμως η Ιστορία ήταν σταματημένη. Ο Στάλιν την είχε παγώσει για το σοσιαλιστικό πείραμα. Στο βάθος υπήρχαν δυο κινήσεις : στην Ανατολή, να σταματήσουν την Ιστορία φρενάροντάς την όσο το δυνατόν περισσότερο, στη Δύση να ξεφύγουν από την Ιστορία επιταχύνοντας. Πιστεύω ότι οι εξελίξεις στην Ανατολή θα φρενάρουν τώρα την επιτάχυνση της Δύσης που ο Βιρίλιο προσπαθεί να περιγράψει εδώ και καιρό.

LIBE : Τι περιμένετε από τη δυτικοευρωπαϊκή αριστερά;

Η. Μ. : Το 1848, προσπαθόντας να προφτάσει τη Γαλλία και την Αγγλία, η γερμανική αστική επανάσταση απέτυχε, και αυτή η απόπειρα οδήγησε σε ένα συμβιβασμό ανάμεσα στη μπουρζουαζία και την αριστοκρατία. Σήμερα, αυτό που γίνεται στη ΓΛΔ είναι ένα καινούργιο 1848 : να ολοκληρώσουμε την αστική επανάσταση και να προφτάσουμε την Ευρώπη. Το ζήτημα είναι ότι αυτή η επανάσταση κινδυνεύει να αγοραστεί από τον καπιταλισμό που θα επωφεληθεί. Και στη Δυτική Ευρώπη η αριστερά είναι πολύ αργή και δεν καταφέρνει να επιδρά στους προσανατολισμούς. Ποια θα είναι πιό γρήγορη ; Η αγορά της από τον καπιταλισμό ή η αλληλεγγύη που προτείνει η αριστερά ; Τα στοιχήματα είναι ανοιχτά. Αλλά θάταν καλύτερα τα λεφτά να έρθουν από τ' αριστερά.

LIBE : Πιστεύετε ότι η Ουγγαρία και η Πολωνία έφτασαν εκεί;

Η. Μ. : Σ' αυτούς, φοβάμαι, η στιγμή ξεπεράστηκε. Πρέπει να πούμε ότι το δυναμικό της αριστεράς είναι πιο σημαντικό στη ΓΛΔ παρά σ' αυτές τις χώρες. Ακόμη και στους κόλπους του *SED*, όπου η πλειοψηφία των μελών είναι πολύ καλύτερη από την ηγεσία του : υπάρχει εκεί ένα δυναμικό που ήταν καταπιεσμένο.

LIBE : Όταν έχετε χρόνο να γράφετε ή να ονειρεύεστε πάνω σε ποιο θέμα δουλεύετε;

Η. Μ. : Σκέφτομαι ένα θεατρικό έργο για τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, κέντρο του οποίου θα είναι το Στάλινγκραντ, και ο Χίτλερ και ο Στάλιν οι πρωταγωνιστές, ένα έργο που θα μιλά για την τραγωδία των δύο λαών, του ρώσικου και του γερμανικού. Είναι ένας τρόπος να αντισταθώ σ' αυτήν την ιστορική ασυνειδησία που υπάρχει κίνδυνος να εμφανιστεί. Μια μικρή αληθινή ιστορία : όταν ο Ζούκωφ είχε πέσει σε δυσμένεια κλήθηκε από τον Στάλιν στο Κρεμλίνο. Του έδειξε ένα φάκελο όπου υποστηριζόταν ότι ήταν βρετανός πράκτορας. "Δεν το πιστεύω καθόλου", είπε ο Στάλιν, " αλλά είναι γραμμένο, είναι ένα ντοκουμέντο που πρέπει να το πάρω στα σοβαρά". Έχοντας αυτό στα χέρια ο Στάλιν τον συμβούλεψε να πάει στην Άπω Ανατολή. Κατά βάθος, και πριν απ' όλους, ο σταλινισμός υπήρξε μεταμοντέρνος : η γραφή είναι πιο πραγματική από την πραγματικότητα. Το Ντοκουμέντο είναι η Βίβλος. Και καθώς οι συγγραφείς ξαναγράφουν την Βίβλο, προκαλούν το φόβο (γέλια). Υπάρχει μια δεύτερη φράση που αγαπώ αυτή τη στιγμή' είναι κι αυτή του Μπρεχτ : "Καθόμασταν πίσω από μια ετοιμόρροπη πόρτα και συζητούσαμε για τη μοίρα της ανθρωπότητας..."

LIBERATION, ειδική έκδοση Βερολίνο, Δεκέμβριος '89

(μετ. Σ. Κακουριώτης)

Βιβλία • Αφίσσες • Περιοδικά

Κομμούνα

πρακτορευονται:

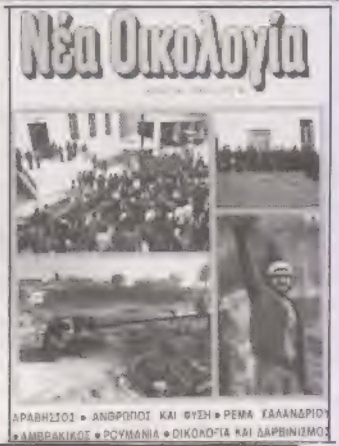

·εκδόσεις
·βιβλιοπωλείο
η κομμούνα

Απο 1η Απρίλη νέο και πιό πλούσιο σε ενημέρωση το βιβλιοπωλείο "**ΚΟΜΜΟΥΝΑ**" στην ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΕΟΥΣ 37

τηλ. 360.2644

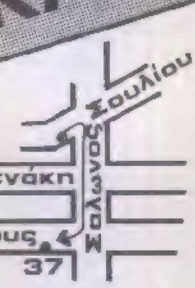

ξένα βιβλία ·περιοδικά

ΚΩΣΤΑΣ ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ

Η γέννεση του ολοκληρωτισμού

Αναδημοσιεύουμε εδώ ένα μικρό απόσπασμα από το βιβλίο του Κώστα Παπαϊωάννου "Η γέννεση του ολοκληρωτισμού", που γράφτηκε στα 1959 και αποτελεί ένα μεγάλο και συνθετικό έργο κριτικής της σοβιετικής επανάστασης και κράτους. Η επικαιρότητά του, ιδιαίτερα σήμερα, μετά την κατάρρευση του ολοκληρωτικού συστήματος στις Ανατολικές χώρες, διατηρείται ακέραιη. Το βιβλίο θα επανεκδοθεί μέσα στο 1990 από τις εκδόσεις "Κομμούνα".

112. Τρομοκρατία καὶ κοινωνία

Κατ' ἀρχήν, ἡ *τρομοκρατία εἶχε γίνει ἕνα κανονικὸ μέσο διακυβέρνησης καὶ κοινωνικῆς ὀργάνωσης*. Ἡ περίφημη φράση «δὲν ὑπάρχει φρούριο ἀπόρθητο γιὰ τοὺς μπολσεβίκους» κατέληξε νὰ σημαίνει ὅτι δὲν ὑπάρχει κοινωνικὸ πρόβλημα ποὺ νὰ μὴ λύνεται μὲ τρομοκρατικὰ μέσα: μ' αὐτὰ τὰ μέσα λύθηκε τὸ ἀγροτικὸ πρόβλημα, μ' αὐτὰ λύθηκε τὸ ἐργατικὸ πρόβλημα καὶ μ' αὐτὰ τὰ μέσα λύθηκε καὶ τὸ πρόβλημα τῶν ἐθνικοτήτων ποὺ ἔδειχναν τὴν παραμικρὴ διάθεση ἀνεξαρτησίας. Μετὰ τὸ σύμφωνο Ρίμπεντροπ - Μολότωφ καὶ τὸ διαμελισμὸ τῆς Πολωνίας, ἡ NKVD κατάπνιξε τὴν ἀντίσταση τοῦ πολωνικοῦ λαοῦ ἐκτοπίζοντας ἕνα ὡς ἑνάμιση ἑκατομμύριο «ἀντιδραστικούς» (²). Τὸ ἴδιο ἔγινε καὶ τὸν Ἰούλιο τοῦ 1940, ὅταν ὁ κόκκινος στρατὸς εἰσέβαλε στὶς βαλτικὲς χῶρες (⁴), καὶ στὴν ἀρχὴ τοῦ γερμανο σοβιετικοῦ πολέμου. Ἡ «αὐτόνομη σοβιετικὴ δημοκρατία τῶν Γερμανῶν τοῦ Βόλγα» καταργήθηκε μ' ἕνα διάταγμα καὶ ὁ πληθυσμός της ἐκτοπίστηκε στὴ Σιβηρία. Στὸ τέλος τοῦ 1943, τὸ Κράτος πῆρε τὴν ἀπόφαση νὰ ἐκτοπίσει ὅλους τοὺς Καρατσάϊ. Τὸ Δεκέμβριο τοῦ ἴδιου χρόνου, ἐκτοπίστηκε ὅλος ὁ πληθυσμὸς τῆς «αὐτόνομης δημοκρατίας» τῶν Καλμούκων. Τὴν ἴδια τύχη εἶχαν καὶ οἱ Τσετσένοι, οἱ Ἰγκούσιοι καὶ οἱ Μπαλκάριοι, ποὺ ἐκτοπίστηκαν ἀνάμεσα στὸν Μάρτιο καὶ τὸν Ἀπρίλιο 1944. «*Οἱ Οὐκρανοί*, λέει ὁ Ν. Χρουστσώφ, *θὰ εἶχαν κι' αὐτοὶ τὴν ἴδια μοίρα ἂν δὲν ἦταν τόσο πολυάριθμοι*»...

Κατὰ δεύτερο λόγο, ἡ *τρομοκρατία χτύπησε ὅλες ἀνεξαίρετα τὶς κοινωνικὲς τάξεις καὶ ὁμάδες*, τόσο τὶς καταπιεζόμενες καὶ ἐκμεταλλευόμενες ἀγροτικὲς καὶ ἐργατικὲς μάζες, ὅσο καὶ τὴν ἴδια τὴν ἄρχουσα τάξη. Γιὰ νὰ μπορέσει νὰ ἐξανδραποδίσει τὴν ἀγροτικὴ μάζα, ποὺ ἀποτελοῦσε τὰ 3/4 τοῦ πληθυσμοῦ, νὰ συντρίψει τὴν τάξη τῶν εὔπορων καὶ τῶν μεσαίων χωρικῶν ποὺ ἀποτελοῦσαν τὴν πλειοψηφία τῆς ἀγροτικῆς μάζας, καὶ νὰ κονιορτοποιήσει τὴν ἐργατικὴ τάξη, τὸ Κράτος ἀναγκάστηκε νὰ δώσει ἀπέραντες ἐξουσίες στὸν ἀστυνομικό του μηχανισμὸ ποὺ μεταμορφώθηκε γρήγορα σ' ἕνα εἶδος ὑπερ-κράτους χτυπώντας σχεδὸν στὰ τυφλὰ καὶ πρὸς ὅλες τὶς κατευθύνσεις. Μετὰ τοὺς «κουλάκους» καὶ τὰ στελέχη τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος, ἦρθε ἡ ὥρα τῶν «παλαιῶν μπολσεβίκων» καὶ ἰδίως τῶν ὀπαδῶν τοῦ Τρότσκι καὶ τοῦ Ζηνόβιεφ. Ὕστερα ἀπὸ λίγο, ἀποκεφαλίστηκε ὅλη ἡ ἡγεσία τοῦ Κόκκινου Στρατοῦ: συνελήφθησαν 3 στρατάρχες στοὺς 5, 13 ἀρχηγοὶ σωμάτων στρατοῦ στοὺς 15, 30 στρατηγοὶ στοὺς 58, 110 μέραρχοι στοὺς 195, 211 συνταγματάρχες στοὺς 406 (¹).

Τὸ κῦμα τῆς τρομοκρατίας σκέπαζε τώρα καὶ τὴν κορυφὴ τῆς κοινωνικῆς πυραμίδας ποὺ πήγαινε νὰ καταποντιστεῖ μέσα σ' ἕνα ὠκεανὸ αἵματος ἀνομίας, συκοφαντίας καὶ ὁμαδικοῦ παραληρήματος. Οἱ ἀνώτεροι ὑπάλληλοι τῶν «σοβιετικῶν δημοκρατιῶν», οἱ γραμματεῖς τοῦ κόμματος, τοῦ Κομσομόλ, τῶν συνδικάτων, οἱ διευθυντὲς τῶν τράστ καὶ τῶν βιομηχανικῶν ἐπιχειρήσεων, οἱ ὑπάλληλοι τῆς Κομιντέρν, οἱ ξένοι Κομμουνιστὲς ποὺ εἶχαν καταφύγει στὴν ΕΣΣΔ (οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς Πολωνοὺς κομμουνιστές), διάσημοι συγγραφεῖς, ἐπιστήμονες καὶ τεχνικοὶ ὑφίσταντο τώρα τὴν ἴδια τρομοκρατία ποὺ αὐτοὶ οἱ ἴδιοι εἶχαν ἐξαπολύσει λίγα χρόνια νωρίτερα ἐναντίον τῶν «κουλάκων» καὶ ποὺ στὸ μεταξὺ εἶχε θεριέψει καὶ κατακλύσει ὅλη τὴν κοινωνικὴ ζωή.

Ἡ «*Κόκκινη* Τρομοκρατία» τῆς Τσέκας—ἡ τρομοκρατία ποὺ ἀντιστοιχεῖ στὴν ἐργατο ἀγροτικὴ φάση τῆς διαρκοῦς ἐπανάστασης—εἶχε κοστίσει περὶ τὶς 50.000 ἀνθρώπινες ζωὲς (¹). Ἡ *γκρίζα* τρομοκρατία τοῦ 1930-1938—ἡ τρομοκρατία ποὺ ἀντιστοιχεῖ στὴ γραφειοκρατικὴ τελείωση τῆς διαρκοῦς ἐπανάστασης, εἶχε *ἑκατομμύρια* θύματα:

Ὁ F. Beck καὶ ὁ W. Godin, ἕνας ἐλβετὸς φυσικομαθηματικὸς καὶ ἕνας ρῶσος ἱστορικός, ποὺ βρέθηκαν τυχαίως στὸ ἴδιο κελλὶ μιᾶς σοβιετικῆς φυλακῆς τὸν καιρὸ τῆς μεγάλης ἐκκαθάρισης τοῦ 1936-37, ὑποστηρίζουν ὅτι ὁ συνολικὸς ἀριθμὸς τῶν αἰχμαλώτων τῆς Γκεπεοὺ ἦταν ἐκεῖνο τὸν καιρό, ἀνάμεσα στὰ 7 καὶ τὰ 14 ἑκατομμύρια (¹). Ὁ Ἀλέξανδρος Weissberg, διαπρεπὴς ἐπιστήμων ποὺ τὴν ἴδια ἐποχὴ ἦταν φυλακισμένος στὸ Χάρκοβο, ὑπολογίζει ὅτι τὰ 5 6% τῶν κατοίκων τῆς περιοχῆς εἶχαν συλληφθεῖ ἀπὸ τὴν ἀστυνομία ἀνάμεσα στὸ 1937-1939. Κατὰ τὴ γνώμη του, ὁ συνολικὸς ἀριθμὸς τῶν «ἐκκαθαρισθέντων» ἔπρεπε νἄναι γύρω ἀπὸ τὰ 7 ἑκατομμύρια (²).

Κατὰ τρίτο λόγο, ἡ τρομοκρατία εἶχε ἀνυπολόγιστες συνέπειες πάνω στὴν ἠθικὴ καὶ πνευματικὴ ζωὴ τῆς κοινωνίας. Δὲν πρόκειται ἁπλῶς καὶ μόνο γιὰ τὸ ὄργιο τῶν καταδόσεων καὶ τοῦ χαφιεδισμοῦ ποὺ τὸ καθεστὼς ἀνύψωσε στὴν περιωπὴ πατριωτικῶν καὶ σοσιαλιστικῶν ἀρετῶν. Προϋπόθεση καὶ συνέπεια τῆς τρομοκρατίας ἦταν ἕνα φαινόμενο πρωτοφανὲς στὴν ἱστορία καὶ πάντως ἄγνωστο στοὺς νεώτερους χρόνους:

1) F. Beck καὶ W. Godin: Russian Purge and the Extraction of Confession, 1951, σελ. 106.

2) Βλ. W. H. Chamberlin: The Russian Revolution 1917-1921, 1935, I, 73-76.

1) F. Beck καὶ W. Godin σελ. 70.

2) A. Weissberg: The Accused, 1951, σελ. 318-9.

ἐννοοῦμε τὴν πλήρη μονοπώληση τῆς ἰδεολογικῆς ἐξουσίας ἀπὸ τὸ κράτος, τὴ μετατροπὴ τῆς ἀλήθειας σὲ κρατικὸ μονοπώλιο. Ἀπὸ τὴν ἀρχή, ὁ μπολσεβικισμὸς εἶχε δηλώσει ἀνοιχτὰ καὶ ξάστερα τὴ βεβαιότητά του ὅτι κατέχει τὴ μόνη «ἀληθινὴ ἐπιστήμη», καὶ τὴ θέλησή του νὰ τὴν ἐπιβάλλει στὴν ἐξαπατημένη ἀπὸ τὴν «ἰδεολογία» κοινωνικὴ συνείδηση (3). Ἔτσι π.χ. καὶ ὁ Lukacs ὑποστήριζε ὅτι ἡ «ταξικὴ συνείδηση» τοῦ προλεταριάτου ἔχει ἕνα ριζικὰ διάφορο περιεχόμενο ἀπὸ τὶς ἄλλες ταξικὲς συνειδήσεις, κι' ὅτι «κι' ὅταν ἀκόμα κάνει λάθη, ἡ προλεταριακὴ ταξικὴ συνείδηση σημαίνει ἕνα *προσανατολισμὸ πρὸς τὴν ἀλήθεια*» (innewohat) ἀκόμα καὶ μέσα στὶς σφαλερὲς ἀντιλήψεις τοῦ προλεταριάτου (4)! Τὸ προλεταριάτο ἔχει πάντα δίκαιο—τὸ φανταστικὸ προλεταριάτο ποὺ κατοικεῖ μέσα στὶς χιλιαστικὲς φαντασιώσεις τῶν διανοουμένων: ξεκινώντας ἀπὸ τὸ χονδροειδῆ αὐτὸ ἰδεαλισμό, ὁ μπολσεβικισμὸς στὴν ἐξουσία κατέληξε στὴν πολὺ ρεαλιστικότερη ἀρχὴ ὅτι τὸ προλεταριακὸ *κόμμα* ἔχει πάντα δίκαιο. Καὶ καθὼς τὸ κόμμα εἶναι μιὰ «ἀφαίρεση», κι' ἔπρεπε νὰ ἀποσαφηνιστεῖ τὸ ποιὸς εἶναι ὁ φορέας αὐτῆς τῆς «μόνης ἀληθινῆς ἐπιστήμης», ὁ Στάλιν ἔσπευσε νὰ λύσει τὸ πρόβλημα διακηρύσσοντας τὸ ἴδιο του τὸ ἀλάθητο. Ὁ «δογματισμὸς» καὶ ἡ «προσωπολατρεία», γιὰ νὰ μιλήσουμε τὴ μετασταλινικὴ γλῶσσα, ἢ γιὰ νὰ μιλήσουμε ἀκριβέστερα (5), ἡ ἐξαφάνιση τοῦ μαρξισμοῦ σὰν τρόπου σκέψης, ἡ μετατροπὴ τῆς ἱστορίας σὲ ancilla τῆς προπαγάνδας, ἡ ὑποδούλωση τῆς τέχνης, τῆς ἐπιστήμης καὶ τῶν γραμμάτων σ' ἕνα δόγμα κενὸ περιεχομένου «ι' ἐπιπλέον ἄγραφο καὶ ἡ μετατροπὴ τοῦ Στάλιν σὲ «κορυφαῖο ἐπιστήμονα», ἦταν ἡ ἀναγκαία προϋπόθεση, «ἀντανάκλαση», συνέπεια καὶ ὁλοκλήρωση τῆς τρομοκρατικῆς—ἐπαναστατικῆς ἀναμόρφωσης ὁλάκερης τῆς κοινωνίας.

3) Βλ. N. Boukharine: La Théorie du Matérialisme historique σελ. 11-12.
4) G. Lukács: Geschichte und Klassenblewusstsein, 1923, σελ. 85.
5) Βλ. Ἡ Κρίση τοῦ Μαρξισμοῦ σελ. [illegible]

Τὸ μέγεθος, τὸ βάθος καὶ ἡ ἔκταση τῆς καθεστωτικῆς μεταβολῆς ἦταν τέτοιο, ποὺ τὸ νέο καθεστὼς δὲν μποροῦσε νὰ ἐπιβληθεῖ, νὰ σταθεροποιηθεῖ καὶ νὰ νομιμοποιηθεῖ παρὰ μόνο ὑπὸ τὸν ὅρο τῆς πλήρους ἀπαλλοτρίωσης τῶν ἀτόμων, τῶν ὁμάδων, καὶ τῶν τάξεων ἀπὸ κάθε πολιτική, οἰκονομικὴ καὶ πνευματικὴ αὐτονομία, καὶ τῆς ὁλοκληρωτικῆς συγκέντρωσης ὅλων τῶν ἐξουσιῶν, τῶν οἰκονομικῶν, τῶν πολιτικῶν καὶ τῶν ἰδεολογικῶν, στὰ χέρια μιᾶς αὐστηρὰ ἱεραρχημένης καὶ στρατιωτικὰ πειθαρχημένης élite. Ὅταν τέλειωσε ἡ Μεγάλη Ἐκκαθάριση, ὁλάκερη ἡ κοινωνία εἶχε ἀλλάξει πετσί, σκελετό, νευρικὸ σύστημα, ἀντανακλαστικὰ καὶ φαιὴ οὐσία. Ἡ τάξη τῶν ἀνεξάρτητων χωρικῶν ποὺ δέκα χρόνια πρωτύτερα ἀποτελοῦσε τὴ συντριπτικὴ πλειοψηφία τοῦ πληθυσμοῦ, εἶχε ὁλότελα ἐξαφανιστεῖ. Ἡ ἀπαλλοτρίωση τῶν ἀνεξάρτητων παραγωγῶν τῆς ὑπαίθρου καὶ ἡ καταναγκαστική τους ὀργάνωση στὰ κολχὸζ δημιούργησαν, ἀπὸ μιὰ μεριά, ἕνα τεράστιο *ἀγροτικὸ προλεταριάτο*, ποὺ ἡ διπλή του ἐκμετάλλευση ἀπὸ τὸ κράτος καὶ τὴν κολχοζικὴ ἀριστοκρατία συνενώνει σὲ μιὰ πρωτότυπη σύνθεση μιὰ ἀνατολικοῦ (κρατικοῦ) τύπου δουλοπαροικία καὶ μιὰ μοντέρνα, ἀλλὰ πρωτόγονη μορφὴ ἐκμετάλλευσης τῆς μισθωτῆς ἐργασίας, κι' ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά, μιὰ *νέα ἄρχουσα τάξη στὴν ὕπαιθρο*, ποὺ χρωστάει τὴν ὕπαρξή της στὴν κρατικὴ βία, λειτουργεῖ σὰν ἕνας ἐνδιάμεσος κρίκος ἀνάμεσα στὸ κράτος καὶ τὴν προλεταροποιημένη ἀγροτικὴ μάζα καὶ τείνει νὰ γίνει ἕνα ὀργανικὸ τμῆμα τῆς κυρίως εἰπεῖν γραφειοκρατίας. Ταυτόχρονα, μιὰ *νέα ἐργατικὴ τάξη* ἀποτελούμενη κυρίως ἀπὸ ἑκούσια ἢ ἀναγκαστικὰ ξεριζωμένους ἀγρότες, μιὰ μάζα συνηθισμένη στὴν ὑπακοή, ἀγνοοῦσα ὅλη τὴν συνδικαλιστικὴ καὶ πολιτικὴ παράδοση τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος, πῆρε τὴ θέση τῶν βιομηχανικῶν ἐργατῶν ποὺ εἶχαν κάνει τὸ 1917. Οἱ ἐπιζῶντες ἀπ' αὐτοὺς εἶχαν ἤδη ἀπὸ τὸν καιρὸ τοῦ Λένιν, «ντεκλασσαριστεῖ» καὶ χάσει τὴν ἐπαφὴ μὲ τὰ ἄμεσα, ζωντανὰ προβλήματα τῶν ἐργοστασίων: οἱ περισσότεροι ἀπ' αὐτοὺς εἶχαν ἀπορροφηθεῖ ἀπὸ τὸν καινούργιο πολιτικό, διοικητικό, οἰκονομικό, στρατιωτικό, ἀστυνομικό, προπαγανδιστικὸ μηχανισμό, ποὺ οἰκοδομήθηκε κατὰ τὴ διάρκεια τῆς μεταβατικῆς περιόδου, κι' ἐξαφανίστηκαν στὸ τέλος μέσα στὴ λαίλαπα τῆς Μεγάλης Ἐκκαθάρισης. *Ἡ ἴδια ἡ ὀλιγαρχία* ποὺ ἐξαπόλυσε τὴ θεομηνία τῆς κολλεκτιβοποίησης—ποὺ εἶναι ἡ πρώτη πράξη τῆς γραφειοκρατικῆς ἐπανάστασης—βγῆκε ἀγνώριστη ἀπ' αὐτὴ τὴ θεομηνία. Ἡ ἐκκαθάριση πάταξε μὲ τὴν ἴδια τυφλὴ ὠμότητα τόσο τοὺς «τροτσκιστὲς» καὶ τοὺς «μπουχαρινικοὺς» ὅσο καὶ τοὺς ἴδιους τοὺς ὀπαδοὺς τοῦ Στάλιν: τὴ θέση τους τὴν πῆραν ἄνθρωποι ἀπαλλαγμένοι ἀπὸ τὸ μικρόβιο τῆς προσωπικῆς σκέψης, ἀποφασισμένοι νὰ ὑπακούουν σ' ὅλη τὴ γραμμή, ἀπορροφημένοι ἀπὸ τὰ τεχνικὰ - ὀργανωτικά τους καθήκοντα καὶ διόλου διατεθειμένοι νὰ παίξουν ἕνα ὁποιοδήποτε ρόλο στὸν καθορισμὸ τῆς πολιτικῆς τῶν ἱεραρχικὰ ἀνωτέρων τους. Ἡ ἀφαίμαξη ποὺ ἔπαθε *ἡ ἄρχουσα τάξη στὸ σύνολό της* δὲν ἦταν λιγότερο φοβερή: οἱ ἀπόφοιτοι τῶν πολυτεχνείων καὶ τῶν πανεπιστημίων ποὺ βγῆκαν κατὰ ἑκατοντάδες χιλιάδες ἀνάμεσα στὸ 1930 καὶ τὸ 1940, γέμισαν τὰ κενά.

Αὐτὴ ἡ πειθήνεια νέα γενεὰ τῶν τεχνικῶν καὶ τῶν ὑπαλλήλων, ποὺ διευθύναν τὸ κράτος καὶ τὴν οἰκονομία, ἀποτελεῖ μιὰ ἐντελῶς νέα ἄρχουσα τάξη. Αὐτὴ ἡ νέα τάξη ξεπέρασε νικηφόρα τὴ δοκιμασία τοῦ ὁλοκληρωτικοῦ πολέμου καὶ μεταμόρφωσε τὴ Ρωσία σὲ μιὰ κοσμοϊστορικὴ δύναμη. Ἤδη ἀπὸ τὸ 1953 ἀπόκτησε ἕνα κάποιο habeas corpus. Ὅσο γιὰ τὸ habeas mentem—ἡ ὥρα του δὲν ἔχει ἀκόμα σημάνει.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΚΟΜΜΟΥΝΑ»

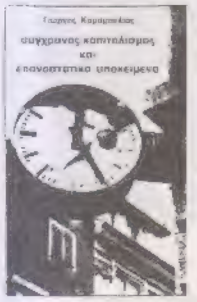

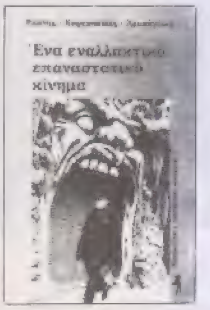

«ΧΡΥΣΗ» ΟΛΥΜΠΙΑΔΑ

...για ένα πουκάμισο αδειανό, για μια Ελένη

«Οι κατευθύνσεις της μακροοικονομικής πολιτικής θα πρέπει να έχουν ως στόχο τη μείωση του πληθωρισμού, τη σταθεροποίηση του εξωτερικού χρέους της χώρας, τον περιορισμό των δημοσίων ελλειμμάτων και τη διαφύλαξη της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής παραγωγής».

Είναι γνωστό ότι η διαχείριση του δημόσιου βίου στην Ελλάδα, με αποκορύφωμα την περίοδο της διακυβέρνησης του ΠΑΣΟΚ, δεν έχει καμιά σχέση με έννοιες όπως «ηθικότητα», «ορθολογισμός», «ευθύνη» κ.ά. Όμως, το να διαβάζεις τα παραπάνω, στη χρηματοοικονομική μελέτη που συνέταξε η Εταιρεία Επιχειρησιακών Ερευνών ORCO ΕΠΕ για λογαριασμό της Επιτροπής Ολυμπιακών Αγώνων, είναι κάτι που ξεπερνά τα όρια κάθε φαντασίας. Γίνεσαι μάλιστα έξω φρενών από το γεγονός ότι οι κύριοι αυτοί θα εισέπραξαν και κάποιο σεβαστό ποσό —1.230 εκ. δρχ. υπολογίζεται το ποσό που έχει διατεθεί για «μελέτες», διαφήμιση, τραπεζώματα κλπ.— για μια μελέτη η οποία σκοπό της έχει να μας αποδείξει ότι μπορούμε να καταπίνουμε αδιαμαρτύρητα και τις πιο αναίσχυντες χοντροκοπιές.

Γιατί στην περίπτωση της διοργάνωσης των Ολυμπιακών στην Αθήνα έχουμε να κάνουμε με μια συστηματική προσπάθεια διαστρέβλωσης της αλήθειας. Έτσι, ενώ από τη μια έχουμε διάφορες μεγαλοστομίες περί «αρχαίου πνεύματος», περί «σύνδεσης του σώματος και του πνεύματος» με τις ...καλλιτεχνικές εκδηλώσεις που θα γίνονται παράλληλα, όλα αυτά από την άλλη δεν μπορούν να κρύψουν την πραγματική ουσία της Ολυμπιάδας αυτής. Αυτή δεν είναι, παρά η παγιοποίηση της αντίληψης για μια χώρα που ζει επιδοτούμενη από τη Δύση, μιας χώρας παρασιτικής, που οι κυριότεροι παραγωγικοί τομείς της θα είναι η... καλλιέργεια λαχανικών, οι τουριστικές υπηρεσίες και, σύμφωνα με τους συντάκτες της έκθεσης, οι ...εργολάβοι!

Ένα τόσο εξώφθαλμα καταστροφικό εγχείρημα, θα ήταν αδύνατο ακόμα και να το φανταστεί ως δυνατότητα κανείς, αν δεν είχε την ομόφωνη αποδοχή όλου σχεδόν του πολιτικού κόσμου. Και όχι τυχαία. Σήμερα στην ελληνική κοινωνία δεν υπάρχει καμιά πολιτική δύναμη που να μπορεί να προτείνει ένα συγκεκριμένο πρόγραμμα εξόδου από την κρίση. Έτσι, το μόνο που τους μένει είναι η εύρεση ιδεολογημάτων τύπου «Νταβός», μανίες του στυλ «να ποτίσουμε τη Θεσσαλία από τον Αχελώο» και τελευταίως έχουμε την ανάληψη της Ολυμπιάδας του '96. Όλα αυτά θα μπορούσαν να αποτελούν αντικείμενα καθησυχασμού των γεροντικών παθών των πολιτικών μας αν οι τελευταίοι δεν παρουσίαζαν τη νεύρωση να θέλουν, ντε και καλά, να τα εφαρμόσουν στην πραγματικότητα! Όσο για το κόστος που θα έχουν όλα αυτά, ουδέν πρόβλημα. Από πότε οι πολιτικοί ενδιαφέρονται για το μέλλον αυτής της χώρας;

Η αβάσταχτη ελαφρότητα των αριθμών

Η πρόταση υποψηφιότητας που έχει υποβάλει η Επιτροπή για την ανάληψη των Ολυμπιακών, μιλάει πολύ λίγο για τις οικονομικές επιπτώσεις που θα έχουν αυτοί. Η έλλειψη σοβαρότητας στην αντιμετώπιση ενός τόσο σημαντικού παράγοντα όπως ο οικονομικός, έρχεται σαν συνέχεια της ανευθυνότητας με την οποία αντιμετωπίζονται οι επιπτώσεις της Ολυμπιάδας σε περιβαλλοντικό και κοινωνικό επίπεδο. Συγκεκριμένα η έκθεση αναφέρει: *«Η δαπάνη των έργων αυτών σε σχέση με το ύψος των δημοσίων επενδύσεων το 1989 (430 δισ. δρχ.) αντιπροσωπεύει αύξηση κατά μέσο όρο 14% για κάθε χρόνο στο διάστημα 1991-1996* και *οι επιπτώσεις στο ΑΕΠ είναι θετικές(!), ενώ μικρή διεύρυνση των ελλειμμάτων του Δημοσίου και του εξωτερικού τομέα βρίσκεται αναμφίβολα μέσα σε ανεκτά πλαίσια»* (σελ. 213 της έκθεσης).

Οι αλχημίες που γίνονται, στην προσπάθεια οι αριθμοί να πουν αυτό που θέλει η επιτροπή, είναι πολλές. Κατ' αρχάς, για να έχουμε αυτό το 14%, αφαιρούμε έντεχνα από το κόστος της Ολυμπιάδας διάφορα κονδύλια τα οποία παίρνουν τον τίτλο του «προαποφασισμένου» ή του έργου του οποίου το βάρος θα επωμιστεί ο ιδιωτικός τομέας. Αν προσπαθήσουμε να δούμε ποια θα είναι η επιβάρυνση που θα δη-

Προϋπολογισμός πρώτος «ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΑΘΗΝΑ - '96»

ΕΞΟΔΑ

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	Τιμές 1989 Α΄ Τριμήνου (εκατομμύρια) Δρχ.	
1. Αθλητικές Εγκαταστάσεις & Εξοπλισμός	47.245	
2. Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης	24.800	
3. Τηλεπικοινωνίες	25.386	
4. Διαμονή/Ενδιαίτηση	11.210	
5. Μεταφορές	2.500	
6. Ασφάλεια	14.600	
7. Διοργάνωση (ΕΔΟΑ)*		40.664
ΣΥΝΟΛΟ	168.605	

* Περιλαμβάνει κόστος ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΟΛΥΜΠΙΑΔΑΣ & ΠΕΡΙΘΑΛΨΗ

ΕΣΟΔΑ

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	Τιμές 1989 Α΄ Τριμήνου (εκατομμύρια) Δρχ.
1. Τηλεοπτικά & Ραδιοτηλεοπτικά Δικαιώματα	66.240
2. Χορηγοί (Top Programme)	11.200
3. Άλλοι Χορηγοί, Προμηθευτές	12.800
4. Εισιτήρια	19.722
5. Προγράμματα, Αφίσες κ.λπ.	662
6. Νομίσματα, Γραμματόσημα	14.720
7. Πολιτιστικές Εκδηλώσεις	2.000
8. Ενοικίαση Ολυμπιακών Χωριών, Κέντρου Τύπου...	4.003
9. Λαχείο	14.000
10. Δωρεές, Εισφορές	8.000
11. Μεταπωλήσεις Εξοπλισμού	15.600
12. Επιχορήγηση από Κεντρική Κυβέρνηση	5.699
ΣΥΝΟΛΟ	168.947

μιουργήσει η Ολυμπιάδα στις δημόσιες επενδύσεις, θεωρώντας ως δαπάνες τον Προϋπολογισμό του Οργανισμού Αθήνα '96 και τα *«απαραίτητα έργα»*, τότε φτάνουμε στο 20% κατ' έτος! Αν μάλιστα προσθέσουμε και τα *«επιθυμητά έργα»* τότε η επιβάρυνση γίνεται 50% κατ' έτος!

Διαβάζοντας κανείς, τόσο την έκθεση υποβολής υποψηφιότητας, όσο και την οικονομική έκθεση που παρουσίασε η ORCO ΕΠΕ, έχει την αίσθηση ότι βρίσκεται σε μια χώρα που έχει μια σοβαρή υποδομή, μια χώρα χωρίς σοβαρά δημόσια ελλείμματα, χωρίς εξωτερικό χρέος αλλά, κυρίως, σε μια χώρα όπου μια οικονομική δραστηριότητα του μεγέθους της Ολυμπιάδας είναι κάτι που η οικονομία θα το προσπεράσει... απνευστί. Ακόμα και αν πάρουμε ως πραγματικούς τους αριθμούς που μας παρουσιάζουν —πράγμα βέβαια, που σε καμιά περίπτωση δεν ισχύει— τα συμπεράσματα που προκύπτουν είναι ανησυχητικά.

Μιλάμε για ένα «έργο» που το συνολικό του κόστος φτάνει το 1,3 τρισ. δρχ. Το κόστος αυτό θα επιβαρύνει τόσο την οικονομική δραστηριότητα ώστε, ιδιαίτερα στην περίοδο 93-'95 που θα κατασκευαστούν και τα περισσότερα έργα, οποιαδήποτε άλλη οικονομική δραστηριότητα θα υποβαθμιστεί. Έργα για τα οποία σήμερα γίνεται πολύς λόγος (μετρό, Ρίο-Αντίρριο, Αχελώος κλπ.) θα επιβραδυνθούν, αν δεν εγκαταλειφθούν τελείως. Όσον αφορά όμως τέτοια έργα, το πρόβλημα είναι μικρό. Η ανάληψη της Ολυμπιάδας αποτελεί μονόδρομο. Κάθε έργο και δαπάνη που θα έχει σχέση με το περιβάλλον, την υγεία και την εκπαίδευση θα περικοπεί για να εξοικονομηθούν χρήματα γι' αυτήν. Ακόμα και η ίδια η έκθεση υποψηφιότητας διατηρεί τα ποσά αυτά σταθερά! Φανταστείτε λοιπόν τι επιπτώσεις θα έχουν αυτά, όταν είναι γνωστή η κατάσταση που επικρατεί και στους τρεις παραπάνω τομείς λόγω της έλλειψης κονδυλίων.

Ζούμε σε μια χώρα που το εξωτερικό της χρέος φτάνει τα 20 δισ. δολάρια. Ένα μεγάλο μέρος του εξοπλισμού των Ολυμπιακών Αγώνων θα εισαχθεί από το εξωτερικό. Σημειώνουμε ότι μόνο για την εισαγωγή μέσων τηλεοπτικής κάλυψης χρειάζονται 16 δισ. δρχ. Να αναφέρουμε ακόμα ότι το κονδύλι που αφορά στη δημιουργία υποδομής για την ασφάλεια και που φτάνει στο ύψος των 45,5 δισ.(!), στο μεγαλύτερο μέρος του αναφέρεται σε εισαγωγές ηλεκτρονικών μέσων παρακολούθησης. Όμως δεν είναι μόνο αυτά που θα εισαχθούν από το εξωτερικό. Ένα μεγάλο μέρος του εξοπλισμού των αθλη-

Προϋπολογισμός Δεύτερος «ΑΠΑΡΑΙΤΗΤΑ ΕΡΓΑ» για τη διοργάνωση των Ολυμπιακών Αγώνων του '96

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΑΠΑΡΑΙΤΗΤΩΝ ΕΡΓΩΝ	ΚΟΣΤΟΣ (δισεκ. δρχ.)	ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ	ΠΡΟΓΕΝΕΣΤΕΡΕΣ ΕΓΚΡΙΣΕΙΣ
I. ΕΡΓΑ ΜΕΤΑΦΟΡΩΝ (ΥΠΟΔΟΜΗΣ)			
1. ΕΡΓΑ αρμοδ. Υπ. ΠΕΧΩΔΕ			
ΕΡΓΑ ΟΔΙΚΑ			
1.1 Λεωφ. Σπάτων-Σταυρού Ελευσίνος: Τμήμα Λ. Κηφισσού Σπάτων	60		ΕΡΓΟ ΠΕΝΤΑΕΤΟΥΣ
1.2 Βελτίωση Λ. Κηφισσού	30		
1.3 Β. Κλάδος Περιφερ. Υμηττού: Τμήμα Κατεχάκη-Σταυρός	10		ΕΡΓΟ ΠΕΝΤΑΕΤΟΥΣ
1.4 Μετρό Αθήνα: Βελτίωση Γραμμής	20		ΕΡΓΟ ΠΕΝΤΑΕΤΟΥΣ
1.5 ΥΠερ. Σταθμός Λεωφορείων	5		ΕΡΓΟ ΠΕΝΤΑΕΤΟΥΣ
1.6 Βελτίωση Οδικού Άξονα Λ. Συγγρού-Καλλιρόης-Βασ. Κων/νου-Βασ. Σοφίας Κηφισιάς	30		Δεν υπάρχει προγενέστερη έγκριση
1.7 Χώροι Στάθμευσης-Μετεπιβίβασης	1		Δεν υπάρχει προγενέστερη έγκριση
1.8 Οδική Σύνεση Ολυμ. Χωριού και λοιπά έργα υποδομής	20		Δεν υπάρχει προγενέστερη έγκριση
1.9 Έργα Εφαρμογής Μέτρων Κυκλοφοριακής Στρατηγικής 16ημερου Ο.Α. κυρίως Σήμανση	3		Δεν υπάρχει προγενέστερη έγκριση
1.10 Βελτίωση Εθν. Οδού Πάτρας-Ολυμπίας	5		
ΕΡΓΑ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΕΩΝ			
1.11 Διαμόρφωση Φαληρ. Ορμου.	14	Αρμοδ. Οργανισμός Αθήνας	Δεν έχει υπάρξει προγενέστερη έγκριση
1.12 Προσπελάσεις	15	Αρμοδ. Οργανισμός Αθήνας	Δεν έχει υπάρξει προγενέστερη έγκριση
Επι μερους Σύνολο I.1.	199,5		
2. ΕΡΓΑ αρμοδ. Υπ. ΜΕΤΑΦΟΡΩΝ & ΕΠΟΠΤ. ΟΡΓΑΝΙΣΜΩΝ			
2.1 Αερδρόμιο Σπατών	35	Αρμοδ. «Αερολιμήν Αθηνών»	ΕΡΓΟ ΠΕΝΤΑΕΤΟΥΣ
2.2 Βελτίωση Ελληνικού & Στρατιωτικών Α/Δ	5		Δεν έχει υπάρξει προγενέστερη έγκριση
Επί μέρους Σύνολο I.2.	40		
3. ΕΡΓΑ αρμοδ. Υπ. ΕΜΠΟΡΙΚΗΣ ΝΑΥΤΙΛΙΑΣ			
3.1 Βελτίωση Λιμανιού Πειραιά	1		Δεν υπάρχει προγενέστερη έγκριση
Επί μέρους Σύνολο I.3	11		
II. ΛΟΙΠΑ ΕΡΓΑ			
1. Αθλητικές Εγκαταστάσεις, Εξοπλισμός, Τεχνολογία	13,9	(αρμοδ. ΓΓΑ)	Δεν έχει υπάρξει προγενέστερη έκγιραση
2. ΜΕΣΑ ΜΑΖΙΚΗΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ	7,0	Αρμοδ. ΕΡΤ ή/και Ιδιωτικού Τομέα	Αυτοχρηματοδότηση
3. ΤΗΛΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΕΣ	18,2	Αρμοδ. ΟΤΕ	Γραφ. Υποστήριξης Ο.Α. ΟΤΕ (χρηματοδότης)
4. Διανομή - Ενδιαίτηση	45,5	Αρμοδ. Ιδιωτικού Τομέα	Αυτοχρηματοδότηση
5. Ασφάλεια	30,45	Αρμοδ. Υπουργείων ΔΗΜ.ΤΑΞΗΣ ΕΘΝ. ΑΜΥΝΑΣ ΕΜΠ. ΝΑΥΤΙΛΙΑΣ	Έκγριση Υπουργού Δημ. Τάξης ΑΠ6740/6-139054/ 10.5.1989
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ «ΑΠΑΡΑΙΤΗΤΩΝ ΕΡΓΩΝ»	313,05		

τικών εγκαταστάσεων είναι εισαγόμενο. Οι Ολυμπιακοί Αγώνες θα μας φέρουν έτσι πιο κοντά στο... Διεθνές Νομισματικό Ταμείο.

Είναι γνωστό ότι δεν είναι πρέπον να μιλάς για σχοινί στο σπίτι του κρεμασμένου. Έτσι δεν είναι σωστό, σε μια χώρα που το έλλειμμα του κρατικού προϋπολογισμού ήταν το 1986 1906,6 δισ. δρχ. να μιλάς για ακόμα μεγαλύτερη επιβάρυνσή του με 1300 δισ. δρχ. Οι επιπτώσεις που θα έχουν στον πληθωρισμό όλες αυτές οι δαπάνες θα είναι καταστροφικές. Από την άλλη πλευρά, η οικονομική δραστηριότητα που θα δημιουργηθεί γύρω από την Ολυμπιάδα θα συμπαρασύρει προς την κατεύθυνση αυτή και τις δαπάνες του ιδιωτικού τομέα!

Ποιοι θα είναι οι κερδισμένοι από αυτή την ιστορία; Ακολουθώντας τις ιστορικές παραδόσεις του έθνους έχουμε ως κερδισμένους τις μεγάλες κατασκευαστικές εταιρείες, τον τουριστικό τομέα (ξενοδόχους, εστιάτορες, σκυλάδικα —για να μην ξεχνάμε και τον τομέα του πνεύματος!) και βέβαια το εμπορικό κεφάλαιο. Η κερδοσκοπία που θα δημιουργηθεί γύρω από την αύξηση των τιμών της γης, εκεί που πρόκειται να γίνουν απαλλοτριώσεις λόγω της κατασκευής των έργων, θα τινάξει στα ύψη τις τιμές σ' όλη την ευρύτερη περιοχή των σημείων που αποκαλούνται «πόλοι». Να σημειώσουμε εδώ ότι συμφέροντα για την ανάληψη της Ολυμπιάδας από την Ελλάδα έχουν και οι ξένες κατασκευαστικές εταιρείες. Ο λόγος είναι προφανής. Οι ελληνικές εταιρείες θα είναι αδύνατο να ανταποκριθούν στην ταχεία εκπλήρωση των υποχρεώσεών τους όσον αφορά την ταχεία παράδοση των έργων. Αυτό θα έχει σαν αποτέλεσμα την εισβολή των ξένων κατασκευαστικών εταιρειών. Με τις άλλες υποψηφιότητες δεν ισχύει βέβαια μια τέτοια κατάσταση και μόνο από το γεγονός ότι αρκετά από τα έργα που χρειάζονται για την Ολυμπιάδα είναι ήδη έτοιμα, αλλά και γιατί οι υπόλοιπες χώρες έχουν το know how για τις τηλεπικοινωνιακές αλλά και τις άλλες ανάγκες της Ολυμπιάδας. Η Ελλάδα, για παράδειγμα, ίσως χρειαστεί να εισάγει ακόμα και χειριστές του τηλεπικοινωνιακού υλικού, αφού, π.χ. στο Λος Άντζελες χρειάστηκαν περίπου 2500 άτομα για να το χειριστούν. Τα άτομα αυτά όχι μόνο πρέπει να είναι κατάλληλα εκπαιδευμένα, αλλά θα πρέπει να έχουν και τη σχετική πείρα από μετάδοση αγώνων.

Προϋπολογισμός Τρίτος
«ΕΠΙΘΥΜΗΤΑ ΕΡΓΑ»
για τη διοργάνωση των Ολυμπιακών Αγώνων του 1996

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΕΠΙΘΥΜΗΤΩΝ ΕΡΓΩΝ	ΚΟΣΤΟΣ (δισεκ. δρχ.)	ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ	ΠΡΟΓΕΝΕΣΤΕΡΕΣ ΕΓΚΡΙΣΕΙΣ
I. ΕΡΓΑ ΜΕΤΑΦΟΡΩΝ (ΥΠΟΔΟΜΗΣ)			
1. ΕΡΓΑ αρμοδ. Υπ. ΠΕ.ΧΩ.ΔΕ			
1.1. Νέες Γραμμές ΜΕΤΡΟ Αθήνας	158		ΕΡΓΟ ΠΕΝΤΑΕΤΟΥΣ
1.2. Λεωφ. Σταυρού - Ελευσίνος: Τμήμα Λεωφ. Κηφισσού - Ελευσίνας	30		ΕΡΓΟ ΠΕΝΤΑΕΤΟΥΣ
1.3. Αυτοκινητόδρομος Αθήνα - Κόρινθος	48		ΕΡΓΟ ΠΕΝΤΑΕΤΟΥΣ
1.4. Αυτοκινητόδρομος Αθήνα - Υλίκη	26		ΕΡΓΟ ΠΕΝΤΑΕΤΟΥΣ
1.5. Αυτοκινητόδρομος Κατερίνη - Θεσ/νίκη - Εύζωνοι	20		ΕΡΓΟ ΠΕΝΤΑΕΤΟΥΣ
1.6. Υπόλοιπο Εθνικό Οδικό Δίκτυο: Βελτιώσεις, Κατασκ. Ανισοπ. Κόμβων	10		ΕΡΓΟ ΠΕΝΤΑΕΤΟΥΣ
1.7. Αυτοκινητόδρομος Περιοχής Τεμπών	10		ΕΡΓΟ ΠΕΝΤΑΕΤΟΥΣ
1.8. Υπόλοιπο Εθνικό Οδικό Δίκτυο Βελτιώσεις, Κατασκευές Ανισοπ. Κόμβων	5		ΕΡΓΟ ΠΕΝΤΑΕΤΟΥΣ
Επιμέρους Σύνολο Ι.1.	317		
2. ΕΡΓΑ αρμοδ. Υπ. ΜΕΤΑΦΟΡΩΝ			
2.1. Βελτίωση Σιδηρ. Γραμμής Πάτρας - Αθήνας - Θεσ/νίκης - Συνόρων	140	Αρμοδ. ΟΣΕ	ΕΡΓΟ ΠΕΝΤΑΕΤΟΥΣ
2.2. Προαστιακός Σιδηρόδρομος	100	Έχει προταθεί & από Οργανισμό Αθήνας	Δεν υπάρχει προγενέστερη έγκριση.
Επιμέρους Σύνολο Ι.2.	240		
ΣΥΝΟΛΟ ΕΡΓΩΝ ΜΕΤΑΦΟΡΩΝ	755		
II. ΕΡΓΑ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΑ Αρμοδ. ΥΠΠΟ σε συνεργασία με Δήμο Αθηναίων			
Μουσείο Ακρόπολης Ενοποίηση Αρχαιολογικών Χώρων Αναβάθμιση Ιστορικού Κέντρου	20	Αρμοδ. ΥΠΠΟ	
Επιμέρους Σύνολο II	20		
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ «ΕΠΙΘΥΜΗΤΩΝ ΕΡΓΩΝ»	775		

** Οι πίνακες δημοσιεύτηκαν στον «Οικονομικό Ταχυδρόμο», 25/1/90.*

Για τι προτεραιότητες μιλάμε;

Η Ολυμπιάδα, βάσει των κανονισμών, έχει έναν έντονα συγκεντρωτικό χαρακτήρα. Πράγμα που σημαίνει ότι η συντριπτική πλειοψηφία των αγωνισμάτων θα γίνει στην Αθήνα. Είναι προφανές ότι το κόστος των έργων επιτρέπει μόνο σε μεγάλες πόλεις, και μάλιστα πόλεις που βρίσκονται σε οικονομικά εύρωστες χώρες να αναλαμβάνουν τέτοιες διοργανώσεις. Παρ' όλα αυτά οι Ολυμπιάδες αποτελούν εγχείρημα που έχει χρεώσει όλες τις πόλεις που τις ανέλαβαν. Το Μόντρεαλ, για παράδειγμα, εξακολουθεί ακόμα και σήμερα να πληρώνει για τα χρέη που του είχαν δημιουργήσει οι Ολυμπιακοί Αγώνες όταν είχαν διεξαχθεί εκεί. Το πολυδιατυμπανισμένο κέρδος που είχαν οι Ολυμπιακοί του Λος Άντζελες οφείλεται στο ότι δεν χτίστηκαν καινούργιες εγκαταστάσεις, παρά χρησιμοποιήθηκαν οι ήδη υπάρχουσες από την Ολυμπιάδα του 1934. Να σημειώσουμε ότι ακόμα και εκείνη η Ολυμπιάδα, είχε χρεώσει τους τότε διοργανωτές!

Όμως πίσω από τους αριθμούς δεν μπορεί να μην φανεί μια πραγματικότητα: ότι για μια ακόμη φορά η πολιτική των πολιτικών επιλέγει να προχωρήσει σε μια φιέστα που ο μόνος ρόλος που έχει να παίξει είναι να τους κάνει να αισθανθούν και αυτοί για λίγο ότι είναι το κέντρο του κόσμου, θυσιάζοντας παράλληλα προτεραιότητες που απο-

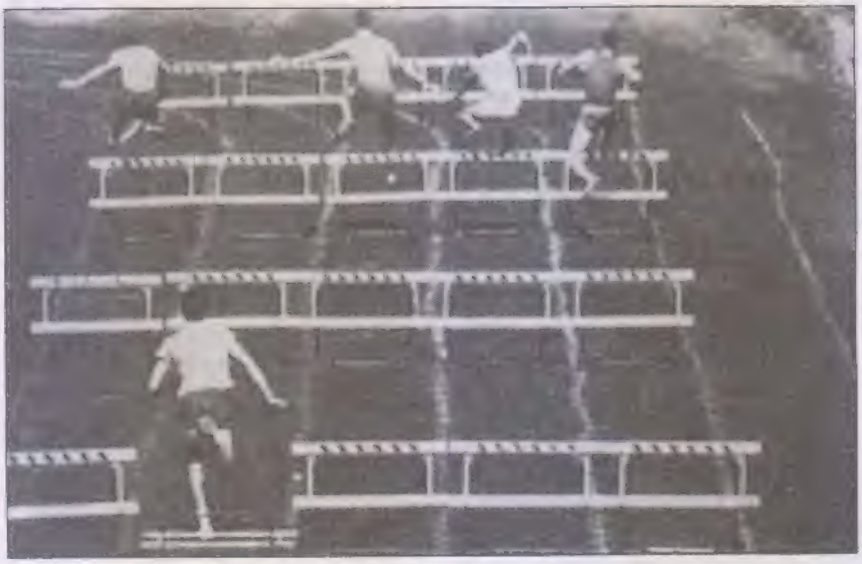

τελούν άμεσες αναγκαιότητες, τόσο για τη χώρα όσο και για την Αθήνα σαν πόλη.

Έτσι, είναι προφανές ότι ζητήματα πρώτης προτεραιότητας για την Αθήνα, όπως είναι ο καθαρισμός των λυμάτων που μέχρι τώρα χύνονται ανεπεξέργαστα στο Σαρωνικό, οι καινούργιες χωματερές που θα πρέπει να δημιουργηθούν μια και οι ήδη υπάρχουσες είναι κορεσμένες και τέλος, ίσως μάλιστα και το σημαντικότερο, ο κίνδυνος για την έλλειψη νερού κατά τα επόμενα χρόνια, παραπέμπονται στο 2010 —τουλάχιστον— μια και για δέκα χρόνια μετά την Ολυμπιάδα θα είμαστε υποχρεωμένοι να πληρώνουμε τα χρέη που θα μας έχει δημιουργήσει.

Τα 538 δισ. —κατά τους σεμνότερους υπολογισμούς— που θα διατεθούν για έργα στην Αθήνα, θα πνίξουν τελειωτικά μια πόλη που αναζητά αγωνιωδώς λίγο πράσινο, στο μπετόν. Σε μια πόλη που κανονικά το κράτος θα έπρεπε να δίνει κίνητρα στον κόσμο για να φεύγει, θα έχουμε μια πληθυσμιακή επιβάρυνση που μπορεί να φτάσει τις 200-300 χιλιάδες κόσμο!

Όμως, πέρα από την καταστροφή που θα προξενήσει στην ίδια την Αθήνα, θα έχει και σοβαρές επιπτώσεις στην περιφέρεια. Οι δαπάνες που διέθεσε ο κρατικός προϋπολογισμός για την ανάπτυξη της επαρχίας έφτασαν τα 70 δισ. Όταν για την εξαετία '91-'96 προτεραιότητα θα έχουν οι δαπάνες για την Ολυμπιάδα, κάθε παραπέρα ανάπτυξη της επαρχίας θα επιβραδυνθεί απελπιστικά. Αναφέρουμε δυο μόνο στοιχεία. Στο Φάληρο, τα έργα που γίνονται προβλέπεται να χρησιμοποιηθούν ως εκθεσιακοί χώροι. Πράγμα που θα έχει βέβαια ως άμεσο αποτέλεσμα, αν μάλιστα σκεφθεί κανείς και τα πλεονεκτήματα που δίνει στους εκθέτες η Αθήνα, την υποβάθμιση της έκθεσης της Θεσσαλονίκης. Το δεύτερο είναι το πρόβλημα της ένταξης στην κοινωνία των σοβιετικών Ποντίων: είναι γνωστά τα ποσά που χρειάζονται όχι μόνο για την κατασκευή ανθρώπινων κατοικιών γι' αυτούς αλλά και οι επενδύσεις που χρειάζονται για τη δημιουργία θέσεων εργασίας και οικονομικής ανάπτυξης των περιοχών της Θράκης όπου σχεδιάζεται να εγκατασταθούν.

Και μετά απ' όλα αυτά, τι;

Ερχόμαστε τέλος στα λεφτά που θα 'κονομήσουμε! Θα αναφερθούμε στενά στον προϋπολογισμό του ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΥ ΑΘΗΝΑ '96, μια και οποιαδήποτε κριτική αναφέρεται στα συνολικά έξοδα του έργου είναι... προφανής.

Θέλοντας απ' ό,τι φαίνεται να κρατήσει τις παραδόσεις του έθνους, η επιτροπή παρουσιάζει έναν προϋπολογισμό που είναι ήδη... ελλειμματικός! Για να φαίνεται λοιπόν ισοσκελισμένος έχουμε μια κρατική επιχορήγηση 5,7 δισ. δρχ.! Αλλά τα κόλπα δεν σταματούν εδώ. Από τα έξοδα για παράδειγμα λείπει εντελώς το κονδύλι για την κατασκευή των εγκαταστάσεων για την ιστιοπλοΐα και τα άλλα παρεμφερή αγωνίσματα, που φτάνουν το ύψος όλων των άλλων αθλητικών εγκαταστάσεων, δηλαδή τα 50 δισ. δρχ. Στην έκθεση δεν γίνεται λόγος για την υπέρβαση των δαπανών όσον αφορά τα έργα. Ας σημειώσουμε ότι ο συντελεστής αυτός φτάνει στις άλλες Ολυμπιάδες το 60%. Σκεφτείτε τι έχει να γίνει εδώ, παίρνοντας υπ' όψιν και την τρέχουσα πρακτική στα δημόσια έργα!

Τέλος, λίγα λόγια γι' αυτά που αποκαλούνται έσοδα του Οργανισμού. Όπως και σε πλείστες άλλες περιπτώσεις, έτσι και εδώ καλούμαστε να πληρώσουμε πάλι εμείς. Αυτό υπονοούν τα ποσά που αναφέρονται στο λαχείο, τα νομίσματα, τα γραμματόσημα κλπ. Έχουμε δηλαδή εδώ έσοδα, που ενώ αποτελούν κάτι σαν έμμεσο φόρο, θεωρούνται ως εισπράξεις του Οργανισμού —ενώ τέτοιες μπορούν για παράδειγμα κάλλιστα να θεωρηθούν οι εισπράξεις από την τηλεοπτική κάλυψη. Επιχειρήσεις μάλιστα όπως η πώληση νομισμάτων, όταν είχαν χρησιμοποιηθεί στους Πανευρωπαϊκούς απέτυχαν παταγωδώς.

Κλείνοντας θα θέλαμε να κάνουμε και μια μικρή αναφορά για το τι θα γίνει μετά την Ολυμπιάδα. Σκεφθείτε ότι, με το τέλος της Ολυμπιάδας, όλες οι οικονομικές δραστηριότητες που είχαν αναπτυχθεί γύρω απ' αυτήν θα εξασθενήσουν. Οι εργαζόμενοι για παράδειγμα στα έργα ξαφνικά θα πάψουν να έχουν δουλειά. Οι ξενοδόχοι θα αντιμετωπίσουν σοβαρά προβλήματα πληρότητας των ξενοδοχείων τους, μια και η τουριστική κίνηση στα επόμενα χρόνια θα είναι σαφώς κατώτερη. Τα σχέδια που υπάρχουν για τη χρήση του Ολυμπιακού χωριού, ενός χωριού που στην πραγματικότητα είναι μια πόλη 13.000 ατόμων —τόσοι περίπου είναι οι αθλητές/τριες που θα διαμένουν εκεί, μαζί μ' όλο το βοηθητικό προσωπικό— μιλούν γενικά για την κάλυψη κοινωνικών αναγκών. Αλλά και οι ίδιες οι αθλητικές εγκαταστάσεις θα έχουν ένα δυσβάστακτο κόστος. Ως προς αυτό θα αναφέρουμε δύο στοιχεία ενδεικτικά του κόστους τέτοιων αθλητικών εγκαταστάσεων. Το σημερινό Ολυμπιακό Στάδιο, για παράδειγμα, για τη συντήρησή του χρειάζεται 1 δισ. δρχ. το χρόνο! Το στάδιο Ειρήνης και Φιλίας χρησιμοποιείται μόνο πενήντα φορές το χρόνο για αθλητικές συναντήσεις. Αλλά ακόμα και με τη χρήση του ως εκθεσιακού χώρου δεν κατορθώνει να καλύπτει τα έξοδα συντήρησής του. Όταν λοιπόν, μετά τους Ολυμπιακούς, θα υπάρχουν εφτά τέτοια στάδια, μπορούμε εύκολα να δούμε ποιο θα είναι το κόστος συντήρησής τους και μόνο.

Ο χρόνος λήψης της τελικής απόφασης από τη ΔΟΕ αλλά και οι «ανεπάρκειες» της ελληνικής οικονομίας και διοίκησης, επιτρέπουν στο κίνημα μια «νικηφόρα» παρέμβαση.

Ας ελπίσουμε ότι οι θεοί και οι άνθρωποι δεν εγκατέλειψαν ακόμα αυτή τη χώρα.

Κ. ΓΕΩΡΜΑΣ

ΑΡΑΒΗΣΣΟΣ

Οι πηγές της εξέγερσης

Το κείμενο που δημοσιεύουμε στη παρακάτω κυκλοφόρησε και μοιράστηκε με τη μορφή τετρασέλιδου στη Θεσσαλονίκη από την εναλλακτική πολιτική ομάδα – περιοδικό «Πράξη» κατά τη διάρκεια των κινητοποιήσεων συμπαράστασης στον αγώνα των κατοίκων της Αραβησσού.

ΑΡΑΒΗΣΣΟΣ. Το όνομα ενός χωριού της Μικράς Ασίας. Το όνομα ενός χωριού δίπλα στα Γιαννιτσά. Οι μνήμες που πέρασαν το Αιγαίο μέσα στο προσφυγικό μπογαλάκι ήταν μνήμες γεμάτες νερά που τρέχουν. Οι μνήμες οδήγησαν στην εγκατάσταση των προσφύγων σ' αυτό τον τόπο τον γεμάτο πηγές, αναζητώντας θαρρείς στα τοπία κάτι το γνώριμο...

...*«Η αφθονία των νερών ευνόησε και δημιουργήθηκε στο χώρο των πηγών υδροβιότοπος αξιόλογος και από οικολογικής και από αισθητικής απόψεως»*... (από την απόφαση του Ειρηνοδικείου Γιαννιτσών).

...*«Με απόφαση των υπουργών Δημοσίων Έργων και Γεωργίας που δημοσιεύτηκε στο ΦΕΚ 360/76 παραχωρήθηκε επίσημα από την πολιτεία υπέρ του ΟΥΘ το δικαίωμα χρήσης του νερού των πηγών της Αραβησσού και μέχρι ποσότητας 214 χιλ. κυβ. μέτρων ημερησίως, με σκοπό την ύδρευση της μείζονος Θεσσαλονίκης»* (από πρόσφατη ανακοίνωση του ΟΥΘ).

...*«Απαντώντας στο παραπάνω σχετικό, σας γνωρίζουμε ότι από 11/5/86 ως 29/9/89 έγιναν από την υπηρεσία μας μετρήσεις παροχής των πηγών Αραβησσού στη θέση Γέφυρα, με τα ακόλουθα αποτελέσματα* (στο τέλος του Μάη του '89 άρχισαν οι δύο επίμαχες γεωτρήσεις του ΟΥΘ): *11/5/86 2.374 κυβ. την ώρα, 11/7/88 17.234 κυβ., 3/5/89 1.229 κυβ., 13/7/89 393 κυβ., 24/8/89 133 κυβ., 29/9/89 10 κυβ.*... (διεύθυνση εγγείων βελτιώσεων Ν. Πέλλας).

...*«Μετά τη διαπίστωση από τους ίδιους τους κατοίκους ότι κανενός αρμόδιου το αυτί δεν ιδρώνει, η δυναμική εξέλιξη για τους 2.000 Αραβησσιώτες ήταν αναπόφευκτη»*... (ανακοίνωση των κατοίκων της Αραβησσού).

Η ιστορία του εγκλήματος

Στο χώρο που απαλλοτρίωσε ο ΟΥΘ από το '76 θα γινόταν, υποτίθεται, άντληση των επιφανειακών μόνο νερών, με φυσική ροή, όπως προβλεπόταν. Η λύση της Αραβησσού, διαφημισμένη σαν η «οριστική» απάντηση του ΟΥΘ στο πρόβλημα λειψυδρίας της πόλης, ήταν τόσο οριστική όσο όλα στην Ελλάδα: τα επιφανειακά νερά ήταν ανεπαρκή, τη φυσική ροή αντικατέστησαν οι βαθιές γεωτρήσεις.

«Ο ΟΥΘ δεν έχει ουδεμία πρόθεση να διενεργήσει γεωτρήσεις εκμεταλλεύσεως εις την περιοχήν των πηγών, αντιθέτως οφείλει να λαμβάνει όλα τα αναγκαία μέτρα ώστε να αποφευχθεί η διατάραξις της διαίτης των πηγών» δήλωνε ο ΟΥΘ όταν απαγόρευε στην κοινότητα να κάνει γεωτρήσεις για τις δικές της ανάγκες. Λίγα χρόνια μετά οι γεωτρήσεις του ΟΥΘ είχαν φτάσει τις 18. Οι δύο τελευταίες, η Γ13 και Γ14, ήταν που διατάραξαν τη «δίαιτα των πηγών» μια και καλή. Μεγαλύτερες από τις άλλες, με δυνατότητα 14.400 κυβ. τη μέρα και πιο βαθιές, έκοψαν τη φλέβα που έδινε ζωή στο ποτάμι. Η κοίτη απόμεινε ξερή και τα πλατάνια έπαιρναν το κίτρινο νεκρικό χρώμα, το νερό για το πότισμα έλειψε.

Ο αγώνας των κατοίκων

Με το που στέρεψε το ποτάμι, ξεκίνησαν κάποια άτομα μια ομάδα πρωτοβουλίας. Πολύ σύντομα το χωριό κινητοποιήθηκε και δημιουργήθηκε μια επιτροπή αγώνα από 18 άτομα μετά από λαϊκή συνέλευση. Άρχισαν οι διαμαρτυρίες, που παρά τη δημοσιότητα που πήραν στον τοπικό Τύπο δεν απέδωσαν και πολλά πράγματα.

Τον Οκτώβρη οι κάτοικοι επεμβαίνουν δυναμικά στο αντλιοστάσιο και κατεβάζουν τους διακόπτες από τις Γ13 και Γ14, περιφρουρώντας τις ταυτόχρονα. Ο ΟΥΘ ισχυρίζεται ότι δεν θα γίνει τίποτα, ότι το ποτάμι στέρεψε από την ξηρασία. Ξηρασία ή όχι, μετά από 35 ώρες το ποτάμι αναβλύζει πάλι στον Πλάτανο, μέσα σ' ένα ξέφρενο πανηγύρι. *«Γεωλογικό φαινόμενο»* αποφαίνονται οι φωστήρες του Οργανισμού.

Και φροντίζουν ν' αρχίσουν να παίζουν με τους δικούς τους διακόπτες, κάνοντας σκόπιμες διακοπές νερού στη Θεσσαλονίκη, για να φτιαχτεί το κατάλληλο κλίμα για ό,τι πρόκειται να επακολουθήσει.

Τα ΜΑΤ πολιορκούν τα αντλιοστάσια

Τα χαράματα 9 Νοέμβρη μηχανήματα

της Νομαρχίας κλείνουν όλες τις εισόδους και εξόδους του χωριού, αποκόβοντας τα αντλιοστάσια. 900 αστυνομικοί παίρνουν θέση μάχης. Με μια αριστοτεχνική επιχείρηση εξουδετερώνουν γενναία τον ένα και μοναδικό της επιτροπής αγώνα που βρισκόταν εκείνη την ώρα στους διακόπτες. Τα συνεργεία του ΟΥΘ ανοίγουν πάλι τις αντλίες. Το *«γεωλογικό φαινόμενο»* επαναλαμβάνεται αντίστροφα: το ποτάμι στερεύει. Ο κόσμος οργίζεται, είναι αυτός που τώρα πολιορκεί τα ΜΑΤ, ενώ οι σφεντόνες των πιτσιρικάδων χαρίζουν στους αστυνομικούς έναν ανήσυχο ύπνο.

Τώρα γίνεται προσπάθεια να κερδηθεί η κοινή γνώμη στην ευρύτερη περιοχή και τη Θεσσαλονίκη. Όμως εκεί σκοντάφτουν στη στάση των κομμάτων. Όλα τα κόμματα, ενώ στα Γιαννιτσά «συμπαραστέκονται» φραστικά, κεντρικά συμπαρατάσσονται με τον ΟΥΘ, ενώ το ΚΚΕ φτάνει να καλεί τους Αραβησσιώτες να σταματήσουν τον αγώνα.

Στη Θεσσαλονίκη δημιουργείται Επιτροπή Συμπαράστασης. Στα Γιαννιτσά γίνεται μια συγκέντρωση σε κινηματογράφο όπου έρχονται πολλοί φορείς της περιοχής και παίρνουν δημόσια θέση υπέρ των κατοίκων. Ο δήμαρχος Γιαννιτσών δηλώνει συμπαράσταση.

Η Επιτροπή Αγώνα και η Επιτροπή Συμπαράστασης διοργανώνουν στις 23 Νοέμβρη συγκέντρωση και μετά πορεία στη Θεσσαλονίκη. Η πορεία έχει μεγάλη επιτυχία, συγκεντρώνοντας αρκετό κόσμο που κατέβηκε με πούλμαν από το χωριό, κερδίζοντας με τη μαχητικότητά τους τη συμπάθεια αρκετών Θεσσαλονικέων, εκτός από τους αρμόδιους που για μια ακόμη φορά είναι κουφοί.

Το ίδιο απόγευμα τα πούλμαν γυρίζουν στο χωριό. Η εικόνα των γεωτρήσεων, που ρουφάνε λες τη ζωή μέσα από τη γη, περιμένει τους διαδηλωτές. Η αγανάκτηση γίνεται οργή και η οργή γίνεται δράση. Οι τρεις επίμαχες γεωτρήσεις λαμπαδιάζουν. Η αστυνομία αιφνιδιασμένη περιορίζεται να παρακολουθεί.

Λίγο μετά καταφθάνουν αστυνομικές ενισχύσεις. Το χωριό κλείνεται για μια ακόμη φορά μέσα σε αστυνομικό κλοιό. Έξι αναρχικοί που ήρθαν από τη Θεσσαλονίκη μαθαίνοντας τι έγινε, συλλαμβάνονται σε ένα μπλόκο. Δύο βοσκοί των Γιαννιτσών το ίδιο. Η αστυνομία κατηγορεί τους αναρχικούς προσπαθώντας να δώσει μια εικόνα του αγώνα των κατοίκων σαν υποκινούμενου απ' έξω.

Αρχίζουν οι έρευνες στα σπίτια για τη σύλληψη των μελών της Επιτροπής Αγώνα. Τα ΕΚΑΜ με τα όπλα στα χέρια εισβάλλουν σε σπίτια, απειλούν γέρους, γυναίκες, παιδιά. Δύο κουκουλοφόροι που συνοδεύουν την αστυνομία για να «αναγνωρίσουν» ενόχους δίνουν στην επιχείρηση μια νότα που θυμίζει τα μπλόκα της κατοχής. Φυσικά οι «καταζητούμενοι» έχουν φροντίσει να φύγουν έγκαιρα, κι η επιχείρηση καταλήγει σε φιάσκο.

Πιστεύοντας ότι η τρομοκρατία έχει περάσει, ένα συνεργείο του ΟΥΘ προσπαθεί τις επόμενες μέρες να διορθώσει τις αντλίες. Και τότε ανακαλύπτει ότι ο αγώνας δεν στηριζόταν μόνο στους δεκαοχτώ της επιτροπής, αλλά σε όλο το χωριό. Οι γυναίκες περνάνε στην πρώτη γραμμή, αναλαμβάνουν την οργάνωση του αγώνα και την παρεμπόδιση των συνεργείων. Ο ΟΥΘ αποχωρεί, οι επισκευές σταματούν πριν αρχίσουν.

Αφού δεν υπάρχει ομοφωνία ανακριτή και εισαγγελέα, οι 8 κρατούμενοι αφήνονται ελεύθεροι κι όλα δείχνουν να παίρνουν το δρόμο της τακτικής ανάκρισης, των αναβολών κ.λπ. Η δικαιοσύνη κρατάει μάλλον ενδιάμεση στάση, καθώς και η απόφαση για τα ασφαλιστικά που έκαναν οι κάτοικοι διέταξε τον ΟΥΘ να κλείσει τη μία γεώτρηση.

Η επιτροπή αγώνα είχε παραιτηθεί, μία συνέλευση κατοίκων όλης της περιοχής εκλέγει καινούργια, που δεν είναι πια μόνο από την Αραβησσό αλλά και από όλα τα γύρω χωριά.

Το πρώτο Σαββατοκύριακο του Δεκέμβρη αρχίζουν οι εξορμήσεις των Θεσσαλονικέων με πούλμαν. Πολύς κόσμος ανεβαίνει, βλέπει με τα μάτια του τι είναι αυτό που κάνει τους Αραβησσιώτες να δίνουν επί δύο μήνες έναν τέτοιο αγώνα, επισκέπτονται τις πηγές που ξαναζούν μετά το σταμάτημα των γεωτρήσεων. Την Κυριακή, μαζί με την Επιτροπή Συμπαράστασης ανεβαίνει στην Αραβησσό και η Μαρίνα Δίζη, το πρώτο μέλος του Ελληνικού Κοινοβουλίου που πάει στο χωριό για να δει επί τόπου το πρόβλημα.

Κι ενώ το μέτωπο του αγώνα διευρύνεται, η άλλη πλευρά οργανώνεται κι αυτή. Ο υπουργός Μακεδονίας - Θράκης κάνει μια σύσκεψη με τον ΟΥΘ. Βγαίνει μια σκληρή ανακοίνωση που λίγο-πολύ απειλεί με κλιμάκωση της κατάστασης αν δεν υποχωρήσει η Αραβησσός.

Κι ενώ ο ΟΥΘ αρνείται το διάλογο, κι ενώ η σύσκεψη των φορέων με την Επιτροπή Αγώνα δεν έχει καν αρχίσει, οι δικαστικές αρχές αναλαμβάνουν να υλοποιήσουν την κρατική γραμμή.

Τρίτη 5 Δεκέμβρη και οι δύο πρώτοι από τους κατηγορούμενους για το κάψιμο των αντλιών παρουσιάζονται να απολογηθούν. Ενάντια σε κάθε λογική αποφασίζεται η προφυλάκισή τους. Είναι ο πρόεδρος της Αραβησσού κι ένα μέλος της Επιτροπής Αγώνα. Μέχρι να οδηγηθούν στην κλούβα, οι καμπάνες της Αραβησσού αρχίζουν να χτυπούν, τα δεκαπέντε χιλιόμετρα γεμίζουν με κάθε λογής οχήματα γεμάτα Αραβησσιώτες που σπεύδουν στα Γιαννιτσά. Η κλούβα δεν μπορεί να φύγει καθώς περικυκλώνεται από το πλήθος. Τα ΜΑΤ αναλαμβάνουν να ανοίξουν το δρόμο. Θα χρειαστούν μια ώρα για να το καταφέρουν, αφού χτυπήσουν αρκετό κόσμο κι ανάμεσά τους τον Δήμαρχο Γιαννιτσών.

Η κλιμάκωση αυτή αντί να φοβίσει τους κατοίκους κινητοποιεί όλο το Νομό. Την άλλη μέρα το πρωί μια σύσκεψη από όλη την ΤΕΔΚΕ αποφασίζει την παραίτηση των προέδρων των δήμων και κοινοτήτων αν δεν αφεθούν ελεύθεροι οι κρατούμενοι. Μια επιτροπή κατεβαίνει στην Αθήνα. Το θέμα αρχίζει να μπαίνει στα πρωτοσέλιδα των εφημερίδων.

Τετάρτη 6 Δεκέμβρη ανακριτής και εισαγγελέας αποφασίζουν ετεροχρονισμένα να ομοφωνήσουν για τους 8 πρώτους κατηγορούμενους που είχαν αφήσει ελεύθερους. Διατάσσουν την προφυλάκισή τους.

Πέμπτη 7 Δεκέμβρη απολογούνται πέντε άτομα κατηγορούμενοι. Τα δικαστήρια είναι περικυκλωμένα από τους κατοίκους της Αραβησσού. Οι πέντε αφήνονται ελεύθεροι με καταβολή χρηματικής εγγύησης. Μόνη απώλεια οι έξι Θεσσαλονικείς που προφυλακίζονται αρχίζοντας ταυτόχρονα απεργία πείνας.

Παρασκευή 8 Δεκέμβρη ερώτηση των Οικολόγων - Εναλλακτικών στη Βουλή. Οι υπουργοί προσπαθούν να προσπεράσουν το θέμα.

Το πρόβλημα του νερού στη Θεσσαλονίκη

Ο αγώνας των κατοίκων της Αραβησσού σαν αυτοάμυνα της υπαίθρου απέναντι σε μια πόλη που δημιουργεί κι επεκτείνει την έρημο γύρω της έχει βαθύ οικολογικό περιεχόμενο. Η αυτοοργάνωση του κόσμου, οι Επιτροπές Αγώνα κι οι συνελεύσεις είναι οι μορφές που ανταποκρίνονται σ' αυτό το περιεχόμενο. Και μόνο αυτά θα ήταν αρκετά για να κάνουμε ό,τι μπορούμε για να συμπαρασταθούμε.

Όμως αυτός ο αγώνας έχει και μια άλλη διάσταση που ξεπερνάει την απλή συμπαράσταση και μεταβάλλει την Αραβησσό σε μια υπόθεση που αφορά άμεσα τους ίδιους τους Θεσσαλονικείς. Κι αυτή η διάσταση είναι το γεγονός ότι φέρνει στην επιφάνεια το πρόβλημα της ύδρευσης αυτής της πόλης, πρόβλημα τεράστιο και άλυτο.

Κάθε μια δεκαετία τουλάχιστον παρουσιάζεται **η** λύση,ένα έργο μεγάλης κλίμακας που θα χορτάσει νερό την ακόρεστη πόλη. Στη δεκαετία του '60 ο Αξιός, στη δεκαετία του '70 η Αραβησσός, του '80 η ενωτική διώρυγα Αλιάκμονα-Αξιού. Κάθε μια με τη σειρά της

έχει αποδειχτεί ανεπαρκής και καταστροφική. Ο Αξιός, αφού μολύνθηκε από τα απόβλητα σε βαθμό να μην μπορεί πια να δώσει πόσιμο νερό, τα τελευταία χρόνια στερεύει κάθε καλοκαίρι. Η Αραβησσός χρησιμοποιήθηκε δίχως την παραμικρή μελέτη, δίχως υπολογισμό για το πόσο νερό μπορεί να αντληθεί, μονάχα κάποιες υποθέσεις του ΟΥΘ που αποδείχτηκαν αβάσιμες. Τα 214 χιλ. κυβικά νερό τη μέρα που διεκδικεί ο ΟΥΘ απλά δεν υπάρχουν, καθώς το περισσότερο που μπόρεσε να αντλήσει ήταν γύρω στις 140 χιλ. κυβικά (1984) κι αυτό άρκεσε για να στερέψει το ποτάμι. Η ενωτική διώρυγα κινδυνεύει να αποδειχτεί μάταιη ελπίδα πριν ακόμα το νερό του Αλιάκμονα τρέξει στις βρύσες της Θεσσαλονίκης. Ο Αλιάκμονας κι αυτός λιγοστεύει καθημερινά, η ρύπανσή του αυξάνεται, εξάλλου το ελληνικό δαιμόνιο προγραμματίζει βιομηχανικές επενδύσεις σε σφαγεία στις πηγές του παραπόταμου δίπλα στη Βέροια και, προλαβαίνοντας τα σφαγεία, τα χοιροστάσια άρχισαν να αυγαταίνουν. Άλλωστε το να αφαιρέσουμε νερό απ' το ήδη λιγοστό του Αλιάκμονα δεν ξέρουμε καθόλου τι συνέπειες μπορεί να έχει στο βιότοπο του Δέλτα. Από τα είκοσι χιλιόμετρα (Αξιός), πήγαμε στα πενήντα (Αραβησσός), τώρα πηγαίνουμε στα εκατό (Αλιάκμονας), σε μια αναζήτηση λες και δεν υπάρχουν γεωγραφικά όρια. Μια αναζήτηση που κυριολεκτικά αφήνει πίσω της έρημο, στερώντας από την ύπαιθρο τα μέσα να ζήσει και καταστρέφοντας τη φύση. Και καθώς η φαντασία της προχειρότητας είναι από τα λίγα πράγματα που εξακολουθούν να είναι παραγωγικά σ' αυτή τη χώρα, οι ιδέες απομακρύνονται ακόμα περισσότερο: η Βεγορίτιδα, η λίμνη του Λαγκαδά, η Βόλβη μπαίνουν στη λίστα των υποψηφιοτήτων δίχως κανείς να σκέφτεται το εξής απλό: σ' αυτές τις λίμνες μέσα από φαινόμενα ευτροφισμού και χημικής ρύπανσης τα ψάρια πεθαίνουν κατά χιλιάδες. Στην υγειά μας λοιπόν!

Το νερό δεν είναι ανεξάντλητο

Ανεξάντλητη είναι μόνο η ληστρική συμπεριφορά των αναπτυξιακών μοντέλων της πόλης, που σπαταλάει όλο και περισσότερο νερό. Κι αυτό το μοντέλο παραγωγής διαπερνάει όλους τους χρήστες νερού.

Ο πρώτος υπεύθυνος είναι η παραγωγή, η βιομηχανία. Ένα μονάχα εργοστάσιο, το συγκρότημα της ΕΚΟ και κύρια το χαλυβουργείο, απορροφά καθημερινά 25-30 χιλ. κυβ. μέτρα νερού. Δίχως καμιά ανακύκλωση το νερό αυτό καταλήγει στον Θερμαϊκό. Μια σύγκριση: το άλλο χαλυβουργείο, κάνοντας ανακύκλωση, πετάει μόνο επτά (7) κυβικά νερού.

Κανείς σήμερα δεν ξέρει πόσο νερό δίνεται στη βιομηχανία. Δεν μπορούμε επίσης να ξέρουμε σε τι τιμή δίνεται αυτό το νερό, κι αν πληρώνεται καν. Στοιχεία όπως αυτά, μαζί με τα σχεδιαγράμματα των σχετικών δικτύων, φυλάγονται σαν ύψιστο κρατικό μυστικό στα πιο κρυφά συρτάρια του ΟΥΘ.

Ξέρουμε μονάχα, μέσα από στοιχεία που δίνονται για τις αποχετεύσεις, ότι ένα μεγάλο μέρος αυτού του νερού σπαταλιέται **για να αραιωθούν τα απόβλητα** και να μπορέσουν να περάσουν τον έλεγχο ποσοτικών προδιαγραφών για να πεταχτούν στα ποτάμια και τη θάλασσα.

Όμως εκτός από την παραγωγή υπάρχει και η κατανάλωση. Και η ζήτηση του νερού για οικιακή χρήση αυξάνεται συνεχώς καθώς μπαίνουν στα νοικοκυριά συσκευές που είναι σχεδιασμένες έτσι ώστε να μην κάνουν καμιά οικονομία στο νερό. Ένα πλυντήριο θέλει 130 λίτρα νερό για μια πλύση. Ένα πλυντήριο πιάτων 20-80 λίτρα.

Η ίδια η συμπεριφορά του καθένα μας έχει αλλάξει. Στα σπίτια δεν υπάρχουν πια παρά ελάχιστα ντεπόζιτα, πράγμα που αυξάνει πολύ τις αιχμές της κατανάλωσης. Το νερό που θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί πολλές φορές ρίχνεται στους υπόνομους και κάθε χρήση γίνεται με πόσιμο νερό. Η απόλυτη ανάγκη για πόσιμο νερό, 20 λίτρα τη μέρα για να μαγειρέψουμε και να πιούμε, είναι σε φανερή αναντιστοιχία με τα 204 λίτρα που είναι η μέση ημερήσια κατανάλωση.

Αυτό που θα πρέπει να γίνει κατανοητό από τον κάθε κάτοικο αυτής της πόλης είναι ότι η ευθύνη για το θέμα του νερού και άρα και για το πρόβλημα της Αραβησσού είναι ευθύνη ατομική και συλλογική.

Η ανορθολογική και ληστρική χρήση των φυσικών πόρων είναι συνέπεια και έκφραση του μοντέλου παραγωγής και κατανάλωσης που δεν εκπορεύεται μονάχα από το κράτος, τους οργανισμούς και το μεγάλο κεφάλαιο. Δίχως να παύουν όλοι αυτοί να έχουν την κύρια ευθύνη, καθώς αυτοί είναι που παίρνουν τις αποφάσεις, θα πρέπει κάποια στιγμή να δούμε τις υπόλοιπες διαστάσεις του προβλήματος: έχουμε να διαλέξουμε όλοι μας ανάμεσα στη συνέχιση αυτής της ληστείας της φύσης στην ύπαιθρο, ληστεία στην οποία συμμετέχουμε όλοι μας σαν κλεπταποδόχοι των προϊόντων της, ή να απαιτήσουμε τώρα μια διαφορετική πορεία.

Οι αριθμοί μπορούν να μιλήσουν μόνοι τους. Σήμερα καταναλώνουμε 184 χιλ. κυβικά λίτρα τη μέρα με μέση κατανάλωση 204 λίτρα για κάθε κάτοικο. Με τους σημερινούς ρυθμούς αύξησης θα χρειαζόμαστε 539.000 κυβικά το 1995 και 633.000 το 2000. Είναι απλό: τόσο νερό δεν υπάρχει. Κι αυτό που υπάρχει λιγοστεύει καθημερινά από την υπερεξάντληση, τη μόλυνση, την ξηρασία. **Κάθε νέα γεώτρηση δεν αντλεί από το υπέδαφος, αντλεί από το αύριο.** Ό,τι πετιέται σήμερα είναι ό,τι θα λείψει αύριο. Το φαινόμενο της ξηρασίας δεν είναι συγκυριακό όπως δείχνουν να πιστεύουν οι υπεραισιόδοξοι διαχειριστές που υποθηκεύουν το μέλλον. Η καταστροφή των δασών μειώνει την ικανότητα της γης να κρατάει τα νερά, ενώ το φαινόμενο του θερμοκηπίου έχει ως άμε-

ση συνέπεια την ξηρασία και τους καύσωνες. Ρίξτε μια ματιά στην ξερή κοίτη του Αξιού το καλοκαίρι για να πάρετε μια εικόνα από τους καιρούς που μας απειλούν.

Τι πρέπει να γίνει;

1. Πρέπει να υπάρξει ένας σχεδιασμός σε τοπικό και εθνικό επίπεδο για τη χρήση του νερού. Αυτό σημαίνει ότι πρέπει να γίνει μια ακριβής εκτίμηση όλων των αποθεμάτων που υπάρχουν και να ενταθεί η έρευνα για την ανακάλυψη νέων. Ταυτόχρονα πρέπει η κατανάλωση να προσαρμοστεί σ' αυτά τα αποθέματα, μέσα από καμπάνιες για τη σωστή χρήση του νερού και αντικίνητρα για την υπερβολική κατανάλωση.

2. Να υπάρξει άμεσα συγχρονισμός των δικτύων μεταφοράς και διανομής του νερού, και αντικατάσταση των φθαρμένων τμημάτων που έχουν μεγάλες απώλειες αλλά αποτελούν και κίνδυνο για τη δημόσια υγεία. Να γίνουν δεξαμενές αποθήκευσης νερού ώστε να μη λείπει σε ώρες αιχμής ενώ χύνεται στη θάλασσα όταν περισσεύει.

3. Όσον αφορά τους μεγάλους καταναλωτές θα πρέπει να υποχρεωθούν να χρησιμοποιούν μη πόσιμο νερό για χρήσεις που δεν είναι απαραίτητες. Ακόμη θα πρέπει να επιβληθεί η ανακύκλωση του νερού στη βιομηχανία. Η αύξηση της τιμής του νερού για βιομηχανική χρήση θα συμβάλει στην αντιμετώπισή του σαν αγαθού σε ανεπάρκεια και θα αμβλύνει την κοινωνική ανισότητα που συνεπάγονται τα διπλά ή πολλαπλά τιμολόγια.

4. Για το νερό για οικιακή χρήση θα πρέπει να παρθούν κάποια μέτρα εξοικονόμησης. Τέτοια είναι οι νέες προδιαγραφές με μικρότερη κατανάλωση σε νερό στις συσκευές του νοικοκυριού, η υποχρέωση των σπιτιών να έχουν ντεπόζιτα νερού ώστε να μειωθούν οι αιχμές της κατανάλωσης, όπως γίνεται σε όλα τα άνυδρα μέρη του κόσμου.

5. Είναι αναγκαία η αλλαγή της αντιμετώπισης της ποσότητας του νερού που καταναλώνεται σαν μέτρο πολιτισμού. Μια εναλλακτική πολιτική θεώρηση θέτει σαν μέτρο του πολιτισμού το σεβασμό στη φύση και τις πηγές της και καλύτερη αξιοποίηση του υπάρχοντος, μια αντίληψη ποιοτική και όχι ποσοτική. Αυτό απαιτεί τόσο μια βαθιά τομή στη φιλοσοφία του οικονομικού σχεδιασμού όσο και μια πραγματική εκστρατεία πληροφόρησης και ευαισθητοποίησης του κόσμου.

6. Εκφράζουμε τον έντονο σκεπτικισμό μας όσον αφορά τα μεγάλα έργα που θα λύσουν οριστικά το ζήτημα κ.λπ. Ούτε η ενωτική διώρυγα έχει μελετηθεί σε όλες τις παραμέτρους της, ούτε η λύση των λιμνών. Κάθε μεγάλο έργο τέτοιου τύπου που θα προάγει τη συνέχιση της ληστρικής συμπεριφοράς απέναντι στο περιβάλλον, που δεν στηρίζεται σε μελέτες ουσιαστικής χρησιμότητας και περιβαλλοντικών επιπτώσεων στους βιότοπους των δέλτα των ποταμών θα μας βρει αντίθετους. Και δυστυχώς το ΥΠΕΧΩΔΕ, το Υπουργείο Μακεδονίας-Θράκης και ο ΟΥΘ κάνουν ό,τι μπορούν για να αποδείξουν ότι συνεχίζουν την ίδια γραμμή που μας έφτασε ως εδώ.

7. Ο κοινωνικός έλεγχος πάνω στους οργανισμούς όπως ο ΟΥΘ είναι αναγκαίος. Δεν είναι δυνατόν στοιχεία όπως η κατανάλωση ή τα τιμολόγια των βιομηχανιών να είναι απροσπέλαστα στους κοινωνικούς φορείς. Η σημερινή διοικητική δομή του ΟΥΘ με την τυπική συμμετοχή της Τοπικής Αυτοδιοίκησης δεν διασφαλίζει όπως έχει αποδειχτεί καμιά διαφάνεια και κανενός είδους κοινωνικό έλεγχο.

8. Το ενδιαφέρον μας για την Αραβησσό δεν είναι μονάχα ενδιαφέρον για τη σωτηρία του υγρότοπου, πράγμα που από μόνο του φυσικά θα ήταν αρκετό. **Η Αραβησσός προειδοποιεί σήμερα ότι η ύπαιθρος δεν είναι διατεθειμένη να υφίσταται επ' άπειρον τις συνέπειες του «πολιτισμού» των πόλεων.**

Η μόνη απάντηση σ' αυτή την κραυγή αγωνίας είναι η βία των ΜΑΤ και οι φυλακίσεις, που αποδεικνύουν τη βαθιά αυταρχική φύση αυτού του «πολιτισμού». Αλλά κι αν ακόμα το έγκλημα της Αραβησσού συνεχιστεί και επεκταθεί, το πρόβλημα του νερού απλά μετατίθεται σε ένα ορατό πια μέλλον. Η κατάσταση των δασών, το φαινόμενο του θερμοκηπίου, η μόλυνση, έχουν μειώσει σε τραγικό βαθμό τη χρησιμοποιήσιμη ποσότητα του νερού και αυτή η κατάσταση δεν φαίνεται να μπορεί να αλλάξει βραχυπρόθεσμα. Έτσι κάθε παραπέρα βήμα σ' αυτή την πορεία καταλήστευσης των φυσικών πόρων φέρνει πιο κοντά τη στιγμή όπου, όχι πια κάποιοι «απολίτιστοι χωρικοί», αλλά το κοινωνικό μοντέλο που όλοι είμαστε κομμάτι του, θα κάνουν τις βρύσες μας να στερέψουν κι εμάς να διψάσουμε, με την απόλυτη και τραγική έννοια του όρου.

Εναλλακτική Ομάδα - Περιοδικό «ΠΡΑΞΗ»

ΝΕΦΟΣ

Δεκαπέντε χρόνια, αρκετά;

Το κείμενο που δημοσιεύουμε στη συνέχεια μοιράστηκε κατά τη διάρκεια της κατάληψης του γραφείου του υπουργού ΠΕΧΩΔΕ και αποτελεί ένα πρώτο κείμενο θέσεων της Ομοσπονδίας για το πρόβλημα του νέφους.

Δεκαπέντε χρόνια πέρασαν από τότε που αναγνωρίστηκε το πρόβλημα της αέριας ρύπανσης στο λεκανοπέδιο, με την ίδρυση του ΠΕΡΠΑ και 13 χρόνια από τη λήψη του πρώτου μέτρου για την μείωσή του, που συνιστούσε η κατάργηση του μαζούτ σαν καύσιμου για τις πολυκατοικίες το 1977.

Από τότε, ελάχιστα πράγματα έχουν γίνει και ο λαός της Αθήνας βρίσκεται τραγικά εκτεθειμένος σε ολοένα αυξανόμενες δόσεις αέριων ρύπων που υποσκάπτουν την υγεία του.

Δεκαπέντε χρόνια πέρασαν, γεμάτα εξαγγελίες και μέτρα που κατά κανόνα αποτέλεσαν το άλλοθι της απραξίας, όλων των μεταπολεμικών κυβερνήσεων, με αποτέλεσμα ο λαός της Αθήνας να πάψει να πιστεύει ότι μπορεί να γίνει οτιδήποτε για το νέφος.

Η κυρίαρχη φράση που ακούγεται είναι "πρέπει να μάθουμε να ζούμε με το νέφος", ενώ σωστές μακροπρόθεσμα προτάσεις όπως πχ. η μεταφορά της πρωτεύουσας έξω από την Αθήνα, στις σημερινές συνθήκες δεν κάνουν τίποτε άλλο παρά να χαϊδεύουν όμορφα τα αυτιά μιας κοινωνίας σαν την ελληνική που δεν μπορεί να διώξει ούτε μια αφετηρία από το κέντρο, ούτε μια μικροβιοτεχνία από μια περιοχή.

Εμείς οι Οικολόγοι Εναλλακτικοί λέμε όχι σ' αυτή τη λογική. Το νέφος μπορεί να φύγει με μεσοπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα μέτρα και να περιοριστεί άμεσα με μέτρα τα οποία θα συζητήσουμε, θα αποφασίσουμε και θα εφαρμόσουμε όλοι μαζί. Η εκδίωξη του νέφους αποτελεί μια πρώτης τάξης ευκαιρία αλλά και αναγκαιότητα για μαζική συμμετοχή της κοινωνίας μας στο σχεδιασμό και τη βελτίωση του άμεσου περιβάλλοντός της, για να πάρει η ίδια τις τύχες της στα χέρια της.

Η ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΟΠΤΙΚΗ ΜΑΣ

Είναι βέβαιο ότι το νέφος αποτελεί εκδήλωση και συνέπεια ενός μοντέλου ανάπτυξης, μιας κοινωνικής και οικονομικής δομής, ενός πολιτιστικού προτύπου που κυριάρχησε στη χώρα μας. Επομένως μια συνολική και μακροπρόθεσμη παρέμβαση ενάντια στο νέφος δεν μπορεί να είναι στοιχειωδώς αποτελεσματική αν δεν αμφισβητεί το συνολικό μοντέλο κοινωνίας. Το ίδιο κοινωνικό μοντέλο που παράγει το νέφος στο Λος Άντζελες, στο Μιλάνο ή στο Μεξικό. Εκείνο το μοντέλο της εμπορευματοποίησης της γης, της υπερσυγκεντρωτικότητας, του ιδιωτικού αυτοκινήτου, της αδιάκοπης συσσώρευσης ανθρώπων, μηχανών, καταναλωτικών προϊόντων, που γεννά τις σύγχρονες μεγαλουπόλεις - τέρατα σε όλον το σύγχρονο κόσμο. Και αυτό είναι που πρέπει να απορρίψουμε.

Στην περίπτωση της Αθήνας όμως παρεμβαίνουν και ένα σύνολο από ιδιαίτερους παράγοντες, που έχουν σχέση με τον συγκεκριμένο τρόπο ανάπτυξης της Ελλάδας. Η υπερσυγκέντρωση — δυο στους πέντε Έλληνες ζουν στο λεκανοπέδιο της Αττικής — η ανυπαρξία οργανωμένων μέσων μεταφοράς, η προτεραιότητα που δόθηκε στο ιδιωτικό αυτοκίνητο και στους δρόμους εξυπηρετώντας τα συμφέροντα των εισαγωγέων αυτοκινήτων, των κατασκευαστικών εταιρειών, των ιδιοκτητών γης και των εργολάβων. Πρόκειται για έναν τρόπο "ανάπτυξης" όπου κυριαρχεί το ψεύτικο και το ευκαιριακό, που κατέστρεψε το πράσινο και δεν άφησε καθόλου κοινόχρηστους χώρους.

Επομένως η παρέμβασή μας πρέπει από τη μια πλευρά να χτυπά ριζικά τη λογική του ιδιωτικού αυτοκινήτου και της υπερσυγκέντρωσης και από την άλλη να πιάνει στη ρίζα του το πρόβλημα της ελληνικής παρασιτικής ανάπτυξης και του υδροκεφαλισμού με μέτρα μακροπρόθεσμα — ακόμα και μεταφορά της πρωτεύουσας σε άλλη περιοχή — με δέσμευση των ελεύθερων χώρων για πράσινο, με αποτροπή της χρήσης του ιδιωτικού αυτοκινήτου, με την ανάπτυξη ενός πολιτισμού που δεν θα στηρίζεται στην παντοδυναμία του ΙΧ.

Επειδή όμως δεν μπορούμε να μιλάμε μόνο για μακροπρόθεσμα μέτρα όπως κάνουν όλες οι κυβερνήσεις σαν άλλοθι για την απραξία τους, πρέπει να παρέμβουμε εδώ και τώρα με άμεσα μέτρα που θα εντάσσονται στην ίδια μακροπρόθεσμη λογική.

Η ΑΠΑΤΗ ΤΩΝ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΝ

Επί δεκαπέντε χρόνια εξαγγέλλονται μέτρα, αλλά ελάχιστα από αυτά έχουν υλοποιηθεί. Οι Οικολόγοι Εναλλακτικοί καταγγέλλουν στον ελληνικό λαό αυτήν την απάτη όλων των κυβερνήσεων από το 1974 μέχρι σήμερα.

Τα ελάχιστα μέτρα που έχουν παρθεί μέχρι σήμερα συνιστανται στα παρακάτω και ΜΟΝΟ :

1977 - απαγόρευση μαζούτ ως καυσίμου πολυκατοικιών.

1981 - Αύγουστος, διακοπή του ΑΗΣ του Αϊ-Γιώργη στο Κερατσίνι.

1982 - Καθιέρωση του μικρού δακτυλίου για τα ΙΧ.

1983 - 1985 - Βαθμιαία μείωση του θείου στο ντίζελ και του μολύβδου στη σούπερ βενζίνη.

1987 - Καθιέρωση του συνεχούς ωραρίου των καταστημάτων που θεωρείται ότι μειώνει κατά 15% τις μετακινήσεις.

Την ίδια περίοδο όμως πάρθηκαν τα παρακάτω αντίμετρα :

1980 - Καθιέρωση της χρήσης ντίζελ στα ταξί με αποτέλεσμα την αύξηση του καπνού στο κέντρο.

1983 -1985 - Προσθήκη στη σούπερ αρωματικής συστάσεως υποκατάστατων του μολύβδου, τα οποία είναι "φωτοχημικά ενεργά" και καρκινογόνα με αποτέλεσμα τη δραματική, κατακόρυφη άνοδο της φωτοχημικής ρύπανσης σε όλο το λεκανοπέδιο και την αύξηση των καρκίνων.

Έτσι παραμένει ένας μεγάλος και λεπτομερής κατάλογος

από χωροταξικά, συγκοινωνιακά και τεχνολογικά μέτρα, των οποίων η εφαρμογή αναβάλλεται από πενταετές σε πενταετές και δεν φαίνεται καμιά προοπτική υλοποίησής τους.

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΙΧ ΚΑΙ ΤΩΝ ΤΑΞΙ

Στην Αθήνα κυκλοφορούν περίπου 800.000 ΙΧ, των οποίων η αναλογία προς τους κατοίκους ανέρχεται σε 1:5 έναντι 1:3 της Ευρώπης και 1:2 των ΗΠΑ, αλλά η χρήση τους είναι πολύ μεγαλύτερη των ευρωπαϊκών λόγω της έλλειψης μαζικών μέσων μεταφοράς. Εκτός τούτου η βλάβη στο περιβάλλον είναι πολύ μεγαλύτερη γιατί η πόλη δεν είναι σχεδιασμένη για την κίνηση 800.000 οχημάτων (στενοί δρόμοι, έλλειψη λεωφόρων, χώρων πάρκινγκ κλπ).Και όμως αυτά τα ΙΧ μεταφέρουν μόνο το 22% των επιβατών αλλά καταναλώνουν το 80% περίπου των καυσίμων της συγκοινωνίας. Το μεγαλύτερο ποσοστό των μετακινήσεων στην Αθήνα γίνεται με μαζικά μέσα,ενώ το ΙΧ βοηθάει λίγο (22%) και συνεισφέρει κατά πολύ στην ρύπανση και το κυκλοφοριακό χάος (80%).

Τα 15.000 ταξί του λεκανοπεδίου εκτελώντας 300.000 κούρσες την ημέρα, που μόλις ξεπερνούν το 8% του συνόλου των μετακινήσεων έχουν κυριολεκτικά καταλάβει το χώρο του δήμου Αθηναίων και ιδιαίτερα του μικρού δακτυλίου δημιουργώντας μεγαλύτερο πρόβλημα απ' αυτό που πηγαίνουν να λύσουν. Μετρήσεις κατά την διάρκεια απεργιών ταξί δίνουν διπλάσια ταχύτητα μετακίνησης των λεωφορείων στο κέντρο της πόλης, με αποτέλεσμα τα λεωφορεία σε μια πόλη χωρίς ταξί να κυκλοφορούν ταχύτερα από τα ίδια τα ταξί σε μια πόλη μποτιλιαρισμένη από αυτά. Επιπλέον η κατανάλωση καυσίμου τους αντιστοιχεί στο 18,5% της κυκλοφορίας και είναι δεκαπλάσια εκείνης των λεωφορείων αν επιμεριστεί στους επιβάτες που μεταφέρουν.

Η στροφή της κοινωνίας προς τα μαζικά μέσα μεταφοράς, δεν αποτελεί μόνο τον αντίποδα της ιδεολογίας του ΙΧ αλλά και αναγκαίο όρο επιβίωσης των κατοίκων του λεκανοπεδίου μέσα στην εφιαλτική ατμόσφαιρα του νέφους.

Ένας περιορισμός των μετακινήσεων με το ΙΧ και το ταξί κατά 40% είναι αναγκαίος και ρεαλιστικός. Αυτό θα είχε σαν αποτέλεσμα την κατά 240.000 τόνους ή 25% περίπου μείωση του συνολικά καταναλισκόμενου καυσίμου για μεταφορά, με ανάλογο αποτέλεσμα για το νέφος.

Με αυτό τον τρόπο η ρύπανση σπάνια θα ξεπερνούσε τα όρια επιφυλακής και τα έκτακτα περιστατικά θα έτειναν προς το μηδέν. Η υλοποίηση αυτού του μέτρου θα μπορούσε να γίνει είτε με την καθιέρωση του μεγάλου δακτύλιου για τα ΙΧ και τα ταξί ή και σε όλο το λεκανοπέδιο, είτε με το κλείσιμο του κέντρου για τα αυτοκίνητα, είτε και με συνδυασμό αυτών των μέτρων. Η κατ' αυτόν τον τρόπο επιβάρυνση των αστικών συγκοινωνιών με 450.000 μετακινήσεις είναι ασήμαντη δεδομένου ότι αυξάνει το φόρτο τους κατά 15% περίπου και θα αντισταθμίζεται από τις μεγάλες ταχύτητες των αστικών συγκοινωνιών.

Το μέτρο του περιορισμού των ΙΧ και ταξί έχει και εκπαιδευτικό χαρακτήρα. Αν ο κόσμος στο μέλλον μάθει να χρησιμοποιεί κυρίως το λεωφορείο αποφεύγοντας τα ιδιωτικά μέσα τότε μπορεί να συζητηθεί η υποκατάσταση του μεγάλου δακτύλιου ή των απαγορεύσεων από λεωφορειοδρόμους, δηλαδή από λωρίδες αποκλειστικής χρήσης λεωφορείων.

Η ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΩΝ ΜΑΖΙΚΩΝ ΜΕΣΩΝ ΜΕΤΑΦΟΡΑΣ

Όπως ειπώθηκε η χρήση των μαζικών μέσων μεταφοράς αποτελεί ιδεολογικό θέμα και τρόπο ύπαρξής μας μέσα στην πόλη. Για την ενίσχυσή τους είναι απαραίτητο από τώρα να ξεκινήσει η εγκατάσταση μέσων σταθερής τροχιάς τα οποία έχουν μεγάλη μεταφορική ικανότητα, μεγάλη ταχύτητα μετακίνησης και δεν συνεισφέρουν στο νέφος.

Συγκεκριμένα θα μπορούσε να ξεκινήσει η κατασκευή ενός μοντέρνου φτηνού επιφανειακού τραμ με αρχή τον σημερινό μικρό δακτύλιο και να επεκτείνεται προς τις μεγάλες λεωφόρους. Αυτό θα μπορούσε να συνδυαστεί με μεταφόρτωση επιβατών από λεωφορεία σε περιφερειακές, έξω από το κέντρο, αφετηρίες.

Θα πρέπει να μειωθούν δραστικά οι μετακινήσεις και μάλι-

ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ...

Πριν από αρκετό καιρό είχαμε γράψει στις ίδιες αυτές στήλες ότι πρέπει να μεταφερθεί η πρωτεύουσα βορειότερα και συγκεκριμένα στην περιοχή Φαρσάλων - Αγχιάλου. Οι λόγοι πολλοί. Ένας από τους κυριότερους το ν έ φ ο ς, που τότε άρχισαν να καταλαβαίνουν ευρύτερα στρώματα την καταστροφική του ενέργεια. Μέχρι τότε μίλαγαν για μεταφορές βιομηχανιών, για επιδοτήσεις σε πολίτες που θέλουν να εγκατασταθούν στην επαρχία και άλλα απραγματοποίητα.

Με δυο λόγια επαναλαμβάνουμε ότι πρέπει να φύγει η π ρ ω τ ε ύ ο υ σ α από την Αθήνα. Η Βουλή, η κυβέρνηση, τα υπουργεία, οι πρεσβείες και ό,τι υπηρεσίες εξαρτώνται από την κεντρική διοίκηση. Θα είναι μια σημαντική ανακούφιση για την Αθήνα - πόλη να ξαναζήσει. Γιατί γύρω από την κυβέρνηση κινούνται χιλιάδες - χιλιάδες αυτοκίνητα και συσσωρεύεται πολύς κόσμος που κλείνει το κέντρο καθημερινά και πιέζει τους κατοίκους, χαλάει την ατμόσφαιρα και διαλύει την οικονομία της πολιτείας.

Η Αθήνα είναι μια πολύ μεγάλη πόλη για τα 10 εκατομμύρια πληθυσμό που έχει η χώρα. Ίσως έχει τη μεγαλύτερη συγκέντρωση σε όλο τον κόσμο. Όμως έτσι που κατάντησε δεν αντιπροσωπεύει καν την Ελλάδα, ούτε βέβαια τον απέραντο ελληνισμό των έξι - επτά εκατομμυρίων του εξωτερικού. Στην ουσία η κυβέρνηση του κράτους είναι κυβέρνηση της Πελοποννήσου, μερικών νησιών και της Κρήτης. Και με αυτή τη νοοτροπία εργάζεται.

Σήμερα όμως το μεγάλο οικονομικό βάρος της χώρας βρίσκεται στην Κεντρική και Βόρειο Ελλάδα. Αλλά αυτές τις περιοχές η κυβέρνηση τις αντιμετωπίζει σαν ελληνιστικές επαρχίες. Απομακρυσμένες περιοχές. Η διοίκηση χάνει τον καιρό της μέσα στην Αθήνα και δεν αποδίδει. Πρέπει να πάει σε μικρή πρωτεύουσα για να δουλέψει και να ανταποκριθεί σε μια καινούρια Ελλάδα με πολύ πιο σύνθετα προβλήματα από αυτά της εποχής του 1834.

Γι' αυτό μιλάμε για τη Θεσσαλία ως κατάλληλο τόπο. Η υποδομή είναι έτοιμη. Ο κεντρικός οδικός και σιδηροδρομικός άξονας περνά από εκεί. Λιμάνι ο Βόλος, αεροδρόμιο η Αγχίαλος. Γης απέραντη για εγκατάσταση. Τεχνικές εταιρείες, κρατικές και ιδιωτικές, που χτίζουν από Αφρική μέχρι Ρωσία. Μπορούν να δουλέψουν γρήγορα και αποτελεσματικά. Αν η μετακίνηση αποφασιστεί τώρα, μπορούν σε ένα χρόνο να αρχίσουν οι μεταφορές.

Τότε θα ζήσει η Αθήνα μας και οι Αθηναίοι. Η πόλη βρίσκεται σε θαυμάσιο τόπο, με πολλούς λόφους, κοντά στη θάλασσα, μπορεί να γίνει ένα απέραντο πολιτιστικό κέντρο, μια οικονομική πρωτεύουσα, κέντρο όλης της Μεσογείου. Άνετα και πολιτισμένα, αρκεί να φύγει η διοίκηση και ο κονιορτός που δημιουργεί. Άσκοπες, άχρηστες δραστηριότητες, που σταγγαλίζουν την πόλη.

Η εφημερίδα "Ελευθεροτυπία" άρχισε μια μεγάλη καμπάνια στο τέλος Ιανουαρίου για τη μεταφορά της πρωτεύουσας. Όμως οι ιδέες της δεν πάνε πολύ μακριά. Η εφημερίδα δεν αναφέρει ποιοι είχαν την ιδέα, αλλά αυτό δεν έχει μεγάλη σημασία. Το σπουδαίο είναι πως έχει γίνει ιδέα της Ομοσπονδίας Οικολογικών και Εναλλακτικών Οργανώσεων, που την συζητάει από την ίδρυσή της. Πρέπει όμως πιο συντονισμένα και πιο λεπτομερειακά. Η Αθήνα δεν καθαρίζει με ημίμετρα και η Ομοσπονδία πρέπει να βάλει αμέσως το ζήτημα της μεταφοράς.

Πάντως η ιδέα πήρε το δρόμο της. Φαινόταν τόσο ουτοπική που δεν τολμούσαμε να το πιστεύουμε. Κι όσο περνάει ο καιρός η ιδέα θ' απλώνεται, αφού όλα τα άλλα μέτρα θα αποδεικνύονται μικρές ασπιρίνες σε μια βαρειά ασθένεια.

ΔΗΜ. ΛΙΒ.

στα εκείνες προς το κέντρο. Οι συναλλαγές των πολιτών με τις αρχές θα πρέπει να απλοποιηθούν και να προσαρμοστούν στον αιώνα της πληροφορικής. Υπολογίζεται ότι οι μισές μετακινήσεις προς το κέντρο είναι ουσιαστικά άχρηστες.

Θα πρέπει να προχωρήσει μια ευρεία αποκέντρωση της διοίκησης με έμφαση στην επαρχία και όπου αυτό δε γίνεται, να μετακινηθεί στην περιφέρεια της πόλης.

ΜΕΤΡΑ ΓΙΑ ΤΗ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑ

Η πόλη αυτή έχει σχεδιαστεί για λίγες χιλιάδες κατοίκους και περιλαμβάνει σήμερα 4 εκατομμύρια. Θα πρέπει από τώρα να ξεκινήσει ένα πρόγραμμα αποσυμπίεσής της, μιας οργανωμένης και προγραμματισμένης μείωσης του πληθυσμού της. (Εδώ εντάσσεται και η μελέτη της μεταφοράς της πρωτεύουσας).

Παράλληλα θα πρέπει να γίνονται έργα ανάπλασης με στόχο:

* την ανάδειξη της πολιτιστικής της κληρονομιάς.
* τη δημιουργία χώρων πράσινου και αναψυχής.
*τη δημιουργία μιας πόλης για τους πεζούς και τους ποδηλάτες. Θα πρέπει να ξαναμάθουμε να περπατάμε και να χρησιμοποιούμε το ποδήλατο. Αυτό, εκτός των άλλων, κάνει και καλό στην καρδιά και διώχνει το στρες.
* την αποκατάσταση των υποβαθμισμένων περιοχών. Ο Ελαιώνας, τα Καμίνια, η Αγία Άννα, η Δραπετσώνα, το Κερατσίνι, το Πέραμα, ο Βοτανικός, η βιομηχανική ζώνη της Ν. Ιωνίας είναι χαρακτηριστικά παραδείγματα τόπων με επείγουσα ανάγκη ανάπλασής τους.

Στα πλαίσια αυτά ως πρώτο μέτρο προτείνεται ο αποκλεισμός του ιστορικού κέντρου της πόλης για όλα τα οχήματα πλην των μαζικών μέσων μεταφοράς και η απόδοσή του στους πεζούς.

Παράλληλα θα πρέπει να καταγγελθεί η προγραμματισμένη τέλεση των Ολυμπιακών Αγώνων του '96 στην Αθήνα, επειδή συνεισφέρει στο γιγαντισμό της πόλης,και επιβάλλει την κατασκευή έργων επιβαρυντικών για το περιαστικό πράσινο και περιβάλλον και, τελικώς, μακροχρόνια άχρηστων.

ΜΕΤΡΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ

Για να μην καταντήσουμε μια πόλη εμπορίου και υπηρεσιών, η απομάκρυνση των βιομηχανιών θα πρέπει να ειδωθεί σε αναλογία με την αποσυμπίεση της πόλης. Στο μεταξύ θα πρέπει να τηρηθούν επιτέλους οι κείμενοι νόμοι σχετικά με τον έλεγχο της ρύπανσης από την βιομηχανία. Στον έλεγχο αυτό θα πρέπει απαραίτητα να μετέχουν και οι υφιστάμενοι τη ρύπανση, δηλαδή οι κάτοικοι, οι τοπικοί φορείς, η τοπική αυτοδιοίκηση κτλ.

Οι παλιές και προβληματικές, που ταυτόχρονα είναι και ενεργοβόρες και ρυπαίνουσες, βιομηχανίες θα πρέπει να κλείσουν και να μετατραπούν σε χώρους αναψυχής και πολιτιστικούς.

ΠΡΟΣΚΛΗΣΗ ΣΕ ΑΓΩΝΑ

Ο αγώνας για το νέφος, όπως και ο αγώνας για μια καλύτερη ζωή δεν είναι υπόθεση μόνο των οικολόγων και πολύ περισσότερο καμιάς κυβέρνησης ή εκ των άνω συνταγής. Η ελληνική κοινωνία του 2000 θα πρέπει να πάψει να ετεροκαθορίζεται και να παρακολουθεί απαθής το νέφος να την πνίγει. Θα πρέπει να πάρει την υπόθεση της οικολογίας και του περιβάλλοντος στα χέρια της.

Οι Οικολόγοι Εναλλακτικοί καλούν την κοινωνία σε εγρήγορση :

* να αναλάβει η ίδια την υπόθεση του νέφους.
* να συζητήσει, να αποφασίσει και να διεκδικήσει τώρα τις λύσεις που ταιριάζουν σε μια πόλη για τους ανθρώπους της, τους πεζούς της, τους εργαζόμενους, τους ψυχαγωγούμενους κι όχι τα μηχανήματα και τους αλλοτριωμένους ανθρώπους

Πιστεύουμε ότι αφού προσδιοριστούν πλήρως με τη συνεργασία όλων μας τα απαραίτητα μέτρα για το νέφος, θα πρέπει να τεθούν σε δημοψήφισμα ώστε η εφαρμογή τους να είναι αμετάκλητη και να αναλάβουμε όλοι τις ευθύνες μας.

ΜΕΓΑΛΟΣ ΔΑΚΤΥΛΙΟΣ

Πόσο σίγουροι είμαστε!

Το κείμενο αυτό γράφτηκε πριν την εξαγγελία των (ατυχησάντων...) μέτρων του ΥΠΕΧΩΔΕ για το νέφος. Αποτελεί μια συμβολή στον διεξαγόμενο διάλογο στα πλαίσια της Ομοσπονδίας και σαν τέτοιο το δημοσιεύουμε.

Το νέφος έχει ήδη μια ιστορία αρκετά μακρόχρονη. Αντίστοιχη είναι και η ιστορία των μέτρων που υποτίθεται ότι θα το έδιωχναν. Μετά τα πρώτα αποσπασματικά μέτρα της Νέας Δημοκρατίας, που αφορούσαν κυρίως τη βιομηχανία και τις κεντρικές θερμάνσεις των πολυκατοικιών, οι πρώτες κυβερνήσεις του ΠΑΣΟΚ παραδέχτηκαν και έμπραχτα την ευθύνη του ΙΧ για το νέφος, καθιερώνοντας σε μόνιμη βάση τον εσωτερικό δακτύλιο και οριοθετώντας — για περιπτώσεις συναγερμού — τον αντίστοιχο μεγάλο (εξωτερικό).

Οκτώ χρόνια μετά τα μέτρα αυτά είναι πια αχρηστευμένα και το νέφος πιο κυρίαρχο από κάθε άλλη φορά. Ήδη από τις αρχές του 1988 υπήρξε μια πρώτη επίσημη ομολογία της χρεωκοπίας των μονών-ζυγών, όταν χρειάστηκε να παραταθούν για περισσότερες ώρες, να εφαρμοστούν αυστηρότερα και να επεκταθούν στα ταξί, που ως τότε απολάμβαναν απόλυτη κυκλοφοριακή ασυλία. Τελικά, και με την ενισχυμένη του λογική, ο μικρός δακτύλιος αποδείχτηκε απλή ασπιρίνη. Πριν δώσουμε μια δόση ασπιρίνης ακόμα ισχυρότερη — γιατί κανείς δεν ισχυρίζεται ότι ο μεγάλος δακτύλιος θα λύσει οριστικά το πρόβλημα — είναι ανάγκη να σταθμίσουμε προσεκτικά όλα τα δεδομένα.

ΜΙΚΡΟΣ ΔΑΚΤΥΛΙΟΣ : ΟΙ ΠΑΡΕΝΕΡΓΕΙΕΣ ΜΙΑΣ ΜΙΚΡΗΣ ΑΣΠΙΡΙΝΗΣ

Μια ασπιρίνη έχει συχνά και τις παρενέργειες της. Ο μικρός δακτύλιος δεν αποτέλεσε εξαίρεση.

— Όταν πρωτοεπιβλήθηκε, το δεύτερο οικογενειακό ΙΧ ήταν σχεδόν ανύπαρκτο σα φαινόμενο. Σήμερα έχει προχωρήσει σε σημαντικό βαθμό : ανάμεσα στο 1982 και το 1990 τα ΙΧ της Αθήνας έχουν αυξηθεί σε ποσοστό 70-80%, ποσοστό που περιέχει και ένα σημαντικό αριθμό δεύτερων αυτοκινήτων. Η εξέλιξη αυτή δεν είναι μόνο επικίνδυνη από κυκλοφοριακή και περιβαλλοντική σκοπιά (κίνηση,αλλά και στάθμευση), αλλά και απαράδεκτη κοινωνικά : Από τη στιγμή που η υπέρβαση ενός μέτρου αποτελεί ζήτημα οικονομικής επιφάνειας, η ταξική διάκριση είναι ολοφάνερη.

— Παράλληλα αναπτύχθηκε και μια άλλη διάκριση, καθαρά γεωγραφική : οι κάτοικοι του δακτυλίου αποκλείστηκαν ξαφνικά όχι μόνο από τη χρήση του ΙΧ για τις μετακινήσεις στην πόλη — κάτι τέτοιο θα ήταν φυσικά αποδεκτό — , αλλά και από την πρόσβαση στα σπίτια τους, κατά την επιστροφή από ένα ταξίδι για παράδειγμα. Το αντίστοιχο πλεονέκτημα της κατοικίας "εκτός δακτυλίου", ενίσχυσε σε σημαντικό βαθμό τις τάσεις για φυγή στα προάστια, φυγή που επιδείνωσε το πρόβλημα του νέφους. Η — πρόσφατη σχετικά — εξαίρεση των κατοίκων του δακτυλίου από τους περιορισμούς ήρθε πολύ αργά για ν' αντιστρέψει αυτή την τάση.

* Η αρχική κυκλοφοριακή αποσυμφόρηση των κεντρικών δρόμων, τελικά οδήγησε σε εντατικότερη χρήση του ΙΧ (από όσους βέβαια κυκλοφορούν κάθε συγκεκριμένη μέρα). Έτσι ο δακτύλιος λειτούργησε όπως κάθε νέο κυκλοφοριακό έργο — διαπλατύνσεις, κόμβοι, κλπ — επιδεινώνοντας μακροπρόθεσμα τα προβλήματα που φιλοδοξούσε να ανακουφίσει.

* Η τελμάτωση της δημόσιας συγκοινωνίας, συνδυασμένη με τον διοικητικό αποκλεισμό του ΙΧ, έστω και μερικό, μείωσαν σε σημαντικό βαθμό τη δυνατότητα πρόσβασης στο κέντρο της πόλης. Έτσι μια ολόκληρη σειρά από παραδοσιακές λειτουργίες του κέντρου, μετακινήθηκαν αυτούσιες στην περιφέρεια της πόλης : οι ξένες εταιρείες εγκαταστάθηκαν πάνω στους μεγάλους οδικούς άξονες, το λιανικό εμπόριο δημιούργησε στα προάστια εμπορικά κέντρα που διαφήμιζαν το "άνετο πάρκινγκ" τους, ενώ ο δημόσιος τομέας ακολούθησε κι αυτός ένα ανάλογο δρόμο (υπουργεία στα προάστεια, πρωτοδικείο στην Ευελπίδων, ουρανοξύστης του ΟΤΕ στο Μαρούσι). Το αποτέλεσμα ήταν να βρεθεί η συγκοινωνία σε ακόμα πιο μειονεκτική θέση απέναντι στο ιδιωτικό αυτοκίνητο, που τώρα πια είχε ευκολότερη πρόσβαση και στάθμευση. Έτσι η διασπορά αυτή του κέντρου — γιατί κανείς δεν μπορεί να την χαρακτηρίσει αποκέντρωση — οδήγησε τελικά στην παγίωση της κυριαρχίας του ΙΧ. Ανάμεσα στο 1975 και στο 1987, οι αποστάσεις που διανύει μέσα στην πόλη κάθε ΙΧ, τριπλασιάστηκαν. Η παράλληλη άνοδος των αξιών της γης στα προάστεια, και η εντατική ανοικοδόμηση που ακολούθησε, άπλωσαν το νέφος σε όλο το λεκανοπέδιο : Αντί για την καταπολέμηση του νέφους, ο δακτύλιος είχε τελικά βοηθήσει στην επιδείνωσή του.

ΜΙΑ ΑΝΤΙΠΡΟΤΑΣΗ

Μελετώντας αυτή την κατάσταση στην ομάδα πόλης της ΕΚΟ με αφορμή το πρόγραμμα μεγάλων κεντρικών γκαράζ που προωθούσαν το ΥΠΕΧΩΔΕ και ο δήμος Αθηναίων (γύρω στα 1987-88), είχαμε καταλήξει στο συμπέρασμα πως η ασπιρίνη είχε χρεωκοπήσει. Τη θέση της έπρεπε να πάρει μια ριζική τομή : ο ολικός αποκλεισμός του χώρου που καλυπτόταν ως τότε από τα μονά-ζυγά.

— Σαν βάση για μια ριζική αναβάθμιση της συγκοινωνίας, ώστε να γίνει ανταγωνιστική με το ΙΧ: οι διάδρομοι που απελευθερώνονται παραδίνονται στο τραμ, στο ελαφρό μετρό, ακόμα και στο — αναδιαρθρωμένο πια — λεωφορείο (που χωρίς κυκλοφοριακό πρόβλημα, ρυπαίνει κατά 50-60% λιγότερο).

— Σαν αφετηρία για μια συνολικότερη μεταμόρφωση των

κεντρικών συνοικιών (ειδικές ρυθμίσεις που θα εξασφάλιζαν την πρόσβαση των κατοίκων τους στα σπίτια τους καθώς και τον ανεφοδιασμό των καταστημάτων), ώστε να αντιστραφεί η προαστειοποίηση, που τρέφει την αυτοκίνηση και το μπετόν.

* Ως μόνος εφικτός τρόπος για σύνδεση— με άξονες πράσινου σε μεγάλους πεζόδρομους — των μεγάλων ελεύθερων χώρων του ευρύτερου κέντρου.
* Σαν αδιάσειστο τεκμήριο για το πόσο καλύτερη γίνεται η πόλη και η ζωή μας χωρίς το αυτοκίνητο.
* Σαν αφετηρία κοινωνικών πιέσεων για ανάλογες ρυθμίσεις και σε άλλες περιοχές.
* Σαν μέτρο συμβατό και με άλλους ηπιότερους περιορισμούς σε προβληματικές περιοχές οπουδήποτε στην πόλη (πχ. απαγόρευση στάθμευσης σε μη κατοίκους).

Μοναδικό αρνητικό σημείο της πρότασης αυτής, αποτελούσε η κυκλοφοριακή επιβάρυνση που θα εμφανιζόταν στα όρια του δακτυλίου. Η περίπτωση της οδού Παρρασίου, στις αρχές του 1988, έδειξε ανάγλυφα τον κίνδυνο αυτό. Τα πράγματα όμως έδειξαν ότι με την κατάλληλη διαρρύθμιση των ορίων, ώστε η κίνηση να διοχετεύεται σε δρόμους με μικρό ποσοστό κατοικίας, το πρόβλημα μπορεί να αμβλυνθεί κατά πολύ : στην περίπτωση της οδού Παρρασίου, το πρόβλημα λύθηκε — χωρίς ιδιαίτερες παρενέργειες αλλού — με τη συρρίκνωση του δακτυλίου κατά 2-3 οικοδομικά τετράγωνα.

Παράλληλα προβλήθηκε η ανάγκη για σημαντική ενίσχυση της δημόσιας συγκοινωνίας στα σημεία αυτά (μια κυκλική γραμμή ελαφρού μετρό γύρω από το δακτύλιο θα έδινε πολύ καλές λύσεις), ενώ η κυκλοφοριακή επιβάρυνση μπορούσε ως ένα σημείο να αξιοποιηθεί σαν αντικίνητρο για τη χρήση του ΙΧ σε ένα πολύ μεγάλο τμήμα της πόλης : απέναντι στη χρονοβόρα παράκαμψη του κέντρου με το ΙΧ, η είσοδος με τη συγκοινωνία στο κέντρο θα εμφανιζόταν κατά πολύ προτιμότερη.

ΙΣΧΥΡΟΤΕΡΗ ΑΣΠΙΡΙΝΗ - ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΕΣ ΠΑΡΕΝΕΡΓΕΙΕΣ

Αυτό το τελευταίο στοιχείο (οι ευρύτερες επιπτώσεις σε όλη την έκταση της πόλης) δεν προσέχτηκε αρκετά. Έτσι η επιδείνωση του νέφους στην περιφέρεια, όπου είχαν στο μεταξύ προσανατολιστεί οι μετακινήσεις χάρη (και) στα μονά-ζυγά, οδήγησε στην ιδέα μιας εκτεταμένης διεύρυνσης του δακτυλίου. Σαν πιλότος χρησιμοποιήθηκε η οριοθέτηση του μεγάλου δακτυλίου, όπως αυτή ίσχυε τις μέρες των έκτακτων μέτρων. Η ιδέα ήταν απλή και ενισχυόταν από το γεγονός ότι τα έκτακτα αυτά μέτρα παρουσίαζαν μια σημαντική άμεση απόδοση.

Όμως η απόδοση ενός έκτακτου μέτρου, συχνά οφείλεται και στον έκτακτο χαρακτήρα του. Έτσι η μεταβολή του μεγάλου δακτύλιου σε μόνιμη κατάσταση, μεσοπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα, θα οδηγούσε και σε ορισμένες κοινωνικές "προσαρμογές", που θα υπονόμευαν την αποτελεσματικότητά του.

Ας δούμε όμως τα πράγματα από την αρχή : Η σημερινή οριοθέτηση του μεγάλου δακτυλίου καλύπτει "μόνο" ένα 50-60% των κατοίκων της πρωτεύουσας, στο οποίο όμως δεν περιλαμβάνονται περιοχές με κρίσιμη σημασία :

* Ο Πειραιάς και η ευρύτερη περιοχή του
* Οι δυτικές και βορειοδυτικές συνοικίες, από το Αιγάλεω ως το Μενίδι
* Τα βορεια προάστεια , από το Ν. Ηράκλειο και πέρα
* Μεγάλα τμήματα των ΒΑ προαστείων (Αγ. Παρασκευή, Χολαργός, Παπάγου)
* Τα παραλιακά προάστεια από το Ελληνικό ως τη Βάρκιζα

Όπως βλέπουμε ο μεγάλος δακτύλιος αφήνει κυρίως απ' έξω περιοχές που εξακολουθούν να διαθέτουν κάποιους άχτιστους χώρους και, για το λόγο αυτό, κινδυνεύουν περισσότερο από τον οικοδομικό οργασμό.

Αν πάλι θελήσουμε να επεκτείνουμε τα περιοριστικά μέτρα σε όλο το λεκανοπέδιο, αυτόματα εμφανίζεται η ανάγκη για καινούργιες παρακαμπτήριες αρτηρίες : πώς αλλιώς θα επικοινωνεί — ας πούμε — η Ελευσίνα με το Κορωπί ή την Ανάβυσσο; Οξύτερο θα εμφανιστεί το πρόβλημα αυτό στις παρυφές της πόλης και τους πρόποδες των γύρω βουνών, όπου τα οδικά αυτά έργα θα κατακερματίσουν και θα καταστρέψουν κρίσιμες εκτάσεις, δασικές ή αναδασωτέες. Δύσκολα θα αποφασίζαμε να δεχτούμε κάτι τέτοιο.

Η γενίκευση λοιπόν των μονών-ζυγών περνάει αναπόφευκτα μέσα από την οριοθέτηση του μεγάλου δακτυλίου. Και η οριοθέτηση αυτή χωρίζει την πόλη στα δύο : έναν τομέα με περιορισμούς και έναν άλλο, τελείως ανοιχτό στα ΙΧ. Με δεδομένο πως η διαφοροποίηση αυτή ελάχιστα αντιστοιχεί σε ριζική αναβάθμιση της ποιότητας ζωής — πόσο αναβαθμίστηκε ως τώρα ο μικρός δακτύλιος; — ο τομέας με τους περιορισμούς θα κριθεί απλά μειονεκτικός. Καθώς η κοινωνία του ΙΧ δεν εξαφανίζεται από την μια μέρα στην άλλη, το 50% των Αθηναίων θα αναζητήσει τρόπους για να παρακάμψει τα μονά-ζυγά. Και οι προφανείς λύσεις είναι δύο : το δεύτερο ΙΧ, πιθανόν δηλωμένο σε κάποιο άλλο μέλος της οικογένειας, και η μετακόμιση στον "προνομιούχο" τομέα της περιφέρειας. Σε μεταγενέστερη φάση θα πρέπει να περιμένουμε και ένα αναπροσανατολισμό των μετακινήσεων, που θα τείνουν να κατευθύνονται σε περιορισμούς έξω από τον μεγάλο δακτύλιο.

Δεν χρειάζεται να είναι κανείς μάντης, για να προβλέψει ότι και οι δυο λύσεις θα υιοθετηθούν σε μεγάλη έκταση.

ΤΟ ΔΕΥΤΕΡΟ ΙΧ

Στο μεγάλο δακτύλιο θα είναι πρακτικά αδύνατο να εξασφαλιστεί η πρόσβαση των κατοίκων στα σπίτια τους — ούτε

άλλωστε και κρίνεται και επιθυμητή από τους υποστηρικτές του — καθώς η εξαίρεση των μισών ΙΧ θα αχρήστευε τελικά το μέτρο. Πρακτικά αυτό σημαίνει ότι οι περιορισμοί θα θίγουν ακόμα και τον πολίτη που θα χρειαστεί ξαφνικά το αυτοκίνητό του για ένα επείγον ταξίδι. Είναι λοιπόν περίπου αυτονόητο πως ένας μεγάλος αριθμός Αθηναίων — όσοι δεν το έχουν ήδη κάνει — θα αναζητήσουν διέξοδο στο δεύτερο αυτοκίνητο.

Στην προσπάθειά τους να ξορκίσουν τη χειροπιαστή αυτή απειλή, κάποιοι έφθασαν στο σημείο να υποστηρίξουν ότι το δεύτερο αυτοκίνητο δεν εμφανίστηκε ως τώρα παρά σε ασήμαντη έκταση και κατά συνέπεια δεν πρόκειται να πολλαπλασιαστεί ούτε και στο μέλλον. Δεν έχω υπ' όψη μου κάποια επίσημη στατιστική, αλλά όταν μιλάμε για δεύτερο αυτοκίνητο δεν εννοούμε μόνο το ατομικό, αλλά και το οικογενειακό, που μπορεί και να είναι δηλωμένο στο όνομα του (ή της) συζύγου, των παιδιών, των γονιών. Τέτοιες περιπτώσεις, που είναι και οι πιο συνηθισμένες, δεν καταγράφονται στις επίσημες στατιστικές, που έτσι χάνουν την αξιοπιστία τους. Η άλλη αντίρρηση για τις υπεραισιόδοξες για τη σχέση των μονών-ζυγών με το δεύτερο ΙΧ, έχει να κάνει με την έκταση των περιορισμών : ο μικρός δακτύλιος συγκέντρωνε κάτι λιγότερο από το 10% της κατοικίας, ενώ ο μεγάλος φτάνει το 50-60%. Επιπλέον η περιορισμένη σχετικά έκτασή του, άφηνε περιθώρια στους "εντός των τειχών" να παρκάρουν το αυτοκίνητο τους μερικά τετράγωνα πιο πέρα, εκεί που ο δακτύλιος τελείωνε. Καμιά σχέση λοιπόν με τις πιέσεις που πρόκειται να τροφοδοτήσει ο μεγάλος δακτύλιος.

Ειδικά η σημερινή συγκυρία κάνει μια τέτοια προοπτική ακόμα πιο πιθανή : με την ενιαία αγορά του 1992, το ελληνικό κράτος θα βρεθεί υποχρεωμένο να μειώσει — ή και να καταργήσει — τους δασμούς στα εισαγόμενα αυτοκίνητα, με αποτέλεσμα η τιμή τους να πέσει μέχρι και 50% της σημερινής. Αντίστοιχη ή και μεγαλύτερη θα είναι η μείωση και στην αξία των μεταχειρισμένων. Ποιός θα πουλήσει λοιπόν το παλιό του αυτοκίνητο όταν θα αγοράσει καινούργιο, αφού μέρα παρά μέρα θα "χρειάζεται" ένα δεύτερο αυτοκίνητο; Ούτε μπορεί να αποκλειστεί το δεύτερο ΙΧ με περιορισμούς στην επιλογή του αριθμού κυκλοφορίας. Μην ξεχνάμε ότι, εκτός από τα διάφορα ρουσφέτια, υπάρχει και η εικονική μεταβίβαση σε άλλα μέλη της οικογένειας, όπως και η δυνατότητα ανεπίσημης ανταλλαγής μεταξύ φίλων και γνωστών. Υπολογίστε τώρα τι πρόσθετο κόστος σημαίνουν αυτά τα δεύτερα — παρκαρισμένα έστω — αυτοκίνητα για τους "αποσυμφορημένους" δρόμους του μεγάλου δακτυλίου. Άλλωστε η όποια αποσυμφόρηση δεν μπορεί παρά να είναι προσωρινή : η διευκόλυνση της κυκλοφορίας λειτουργεί πάντα και σαν μαγνήτης για την αυτοκίνηση.

Η ΠΙΕΣΗ ΤΟΥ ΜΠΕΤΟΝ

Παράλληλα με το δεύτερο αυτοκίνητο, υπάρχει και μια άλλη "δυνατότητα" : η μετακόμιση κάπου έξω από τα όρια του μεγάλου δακτυλίου. Ανάμεσα στα δύο εκατομμύρια Αθηναίων που ζουν σήμερα μέσα στην περιοχή αυτή υπάρχουν πολλές χιλιάδες που διαθέτουν την απαραίτητη οικονομική επιφάνεια για ένα τέτοιο εγχείρημα. Τα γνωστά φαινόμενα της προαστειοποίησης και της έκρηξης των αξιών της γης θα επαναληφθούν με ένταση ακόμα μεγαλύτερη, μια και ο διαθέσιμος χώρος θα είναι σημαντικά μικρότερος απ' ότι στις δεκαετίες του '70 και του '80.

Και η ανοικοδόμηση αυτή δεν θα περιοριστεί στην κατοικία και τα διαμερίσματα : όλες σχεδόν οι οικονομικές λειτουργίες που ποντάρουν στην πρόσβαση του ΙΧ, θα αντιμετωπίσουν την περιφέρεια της πόλης ως προνομιακό χώρο εγκατάστασης ή μετεγκατάστασης : ένας λόγος παραπάνω, για να συνδέσουμε το μεγάλο δακτύλιο με ένα γιγαντιαίο κύμα ανοικοδόμησης. Και φυσικά, η πύκνωση των μετακινήσεων προς την περιφέρεια, σημαίνει και περισσότερα χιλιόμετρα λειτουργίας των εξατμίσεων.

Οι περιορισμοί λοιπόν του μεγάλου δακτυλίου έχουν και τις παρενέργειές τους, παρενέργειες σοβαρές που θα τις πληρώσουμε όλοι. Αντίθετα, τους περιορισμούς θα τους πληρώσουν

μόνο αυτοί που στερούνται την απαιτούμενη οικονομική επιφάνεια : αυτό λέγεται ταξική διάκριση. Όσο και αν έχουμε αποδεσμευτεί από τις παλιές παραδόσεις της αριστεράς, τέτοιες διακρίσεις υποτίθεται ότι μας βρίσκουν όλους αντίθετους.

ΠΟΙΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΣΤΗΡΙΞΗ;

Μια διεκδίκηση δεν εξαντλείται στο τεχνικό της μέρος : εκτός από την επιλογή και τη διατύπωση του αιτήματος, υπάρχει πάντα και το θέμα της κοινωνικής βάσης που στηρίζεσαι για να το προωθήσεις. Πολύ περισσότερο, όταν ο χώρος μας αυτή τη στιγμή δεν διαθέτει στην ουσία καμία απολύτως στρατηγική για το νέφος.

Όταν πρωτοσυζητήθηκε το ολικό κλείσιμο του κέντρου, υπολογίζαμε πάνω απ' όλα στη στήριξη των κατοίκων του (μικρού) δακτυλίου : οι περιοχές τους θα αναβαθμίζονταν ριζικά, και οι ίδιοι θα εξασφάλιζαν πεζόδρομους, καλή συγκοινωνία, καθώς και άνετη πρόσβαση στα σπίτια τους. Ακόμα και τις αντιδράσεις των θιγόμενων — ταξί, πάρκινγκς κλπ — αναζητούσαμε τρόπους να τις αμβλύνουμε, ώστε να αφαιρέσουμε από το κράτος το περίφημο επιχείρημα του "πολιτικού κόστους". Πέρα από αυτό, η πρόταση συνδεόταν με μια ευρύτερη αντίληψη για συνολική ενίσχυση των εναλλακτικών τρόπων μετακίνησης — περπάτημα, ποδήλατο, δημόσια συγκοινωνία — ώστε σταδιακά να υποκαταστήσουν το ΙΧ.

Κάντε τώρα μια σύγκριση με το μεγάλο δακτύλιο. Για να τον προωθήσουμε, σε ποιούς θα στηριχτούμε; Και αν τυχόν τον κερδίσουμε, ποιά θα είναι η επόμενη κίνησή μας; Όταν αδιαφορούμε για τους κατοίκους που θα βρεθούν μέσα στον μεγάλο δακτύλιο, όταν αποδεχόμαστε την επιδείνωση του κυκλοφοριακού στα όρια της "απαγορευμένης ζώνης", όταν αδιαφορούμε για την επιδρομή των κτηματομεσιτών και των εργολάβων στο υπόλοιπο λεκανοπέδιο, τότε σε ποιά στρώματα του πληθυσμού θα στηριχτούμε για να προωθήσουμε ένα κίνημα; Θα αρκεστούμε να δηλώσουμε ότι απαιτούμε το συγκεκριμένο μέτρο — με τέτοιες μάλιστα παρενέργειες — μόνο και μόνο από αδυναμία να σκεφτούμε κάτι καλύτερο;

Η σημερινή προθυμία κάποιων κρατικών παραγόντων να συζητήσουν ένα τέτοιο μέτρο δεν οφείλεται ούτε στις πιέσεις της κοινωνίας ούτε στην αποφασιστικότητα κάποιων ομάδων της Ομοσπονδίας. Βέβαια η ανυπαρξία οποιασδήποτε κρατικής πολιτικής για το νέφος συγκαλύπτεται αρκετά καλά όταν ένας νέος υπουργός δείχνει στον κόσμο ότι εξετάζει σοβαρά "τα αιτήματα των οικολόγων". Όμως η βασική αιτία βρίσκεται στις παρενέργειες του δακτυλίου, παρενέργειες που για κάποια ισχυρά συμφέροντα φαντάζουν αρκετά ενδιαφέρουσες :

— το εμπόριο αυτοκινήτων θα δεχτεί αρκετή τόνωση με το 2ο ΙΧ

— η οικοδομή έχει παίξει αρκετές φορές ως τώρα το ρόλο της

"ατμομηχανής της οικονομίας"
— το ταξί θα απορροφήσει ένα σημαντικότατο μερίδιο από τις μετακινήσεις των ΙΧήδων

Μη μας φανεί λοιπόν παράξενο, αν κάποια μέρα δούμε τον μεγάλο δακτύλιο να καθιερώνεται με πρωτοβουλία του κράτους. Όταν οι μελλοντικές αρτηρίες Κατεχάκη - Σταυρού και Σταυρού - Ελευσίνας δώσουν στο μεγάλο δακτύλιο τα "φυσικά" του όρια, η διεύρυνση των μονών-ζυγών θα είναι πια πολύ πιθανή : αν έχετε αμφιβολίες διαβάστε και το Βήμα της 21ης Ιανουαρίου. Και τότε πώς θα αντισταθούμε στις παρενέργειες ενός μέτρου που εμείς οι ίδιοι θα έχουμε ζητήσει; Τι θα απαντήσουμε στο άλλοθι των υπουργών, ότι αυτοί απλώς εφαρμόζουν " τα μέτρα που πρότειναν οι οικολόγοι";

ΤΑ ΕΧΟΥΜΕ ΣΚΕΦΤΕΙ ΟΛΑ;

Ακόμα προβληματικότερο όμως, είναι το κενό στρατηγικής που αναδεικνύεται μέσα από το συγκεκριμένο αίτημα : ποιές κυρίως χρήσεις του ΙΧ μας ενδιαφέρει να πλήξουμε, και ποιό θα είναι το επόμενό μας βήμα; Ακόμα και αν δεχτούμε τους υπολογισμούς κάποιων υποστηρικτών του μεγάλου δακτύλιου (Δ. Παπαϊωάννου) ότι — σε μια κοινωνία του ΙΧ — το ιδιωτικό αυτοκίνητο δεν καλύπτει παρά το 22% των μετακινήσεων*, και πάλι η προσπάθειά μας θα ξεκινούσε από την πιο ανελαστική χρήση του ΙΧ : την πρωινή μετάβαση στο χώρο εργασίας (κατά κανόνα μάλιστα, εκτός κέντρου). Μια τέτοια επιλογή εμπνέεται πιθανόν από τα αποτελέσματα των μετρήσεων — οι πρωινές τιμές της ρύπανσης είναι όντως οι ψηλότερες — φανερώνει όμως και άγνοια των παραμέτρων που επηρεάζουν τη συμπεριφορά και τις αντιδράσεις της κοινωνίας. Υπάρχουν πολίτες, που η χρήση της σημερινής δημόσιας συγκοινωνίας θα τους ανάγκαζε να ξυπνάνε κάθε πρωί μια ώρα νωρίτερα : για πόσο καιρό θα δέχονταν αυτοί να μείνουν χωρίς δεύτερο αυτοκίνητο: Πόσο εφικτή είναι η επιτήρηση όλων των δρόμων του 50% της πόλης; Πόσο επιθυμητή — και πόσο ακίνδυνη για την κοινωνία — θα ήταν μια δραστική επέκταση της αστυνόμευσης ώστε να ελέγχεται ανά πάσα στιγμή και το τελευταίο ακόμα σταυροδρόμι; Έχουμε σκεφτεί ποτέ μήπως η ρύθμιση των χρήσεων της γης , ή η μείωση των ωραρίων (1-2 ώρες αργότερα κάθε πρωί) αποτελούν λύσεις προτιμότερες από την αστυνομική ακινητοποίηση των μισών ΙΧ;

Όσο για την παιδαγωγική επίδραση του "μεγάλου δακτύλιου" πάνω στους οδηγούς μόνο θετική δεν πρόκειται να είναι. Σε μια κοινωνική συνείδηση που θεωρεί το αυτοκίνητο ύψιστη αξία, η επιβολή μονών-ζυγών στο ΙΧ παραπέμπει άμεσα στην εικόνα της διανομής αγαθών με δελτίο. Ποια αγαθά μοιράζονται με το δελτίο;Τα "ουσιώδη εν ανεπαρκεία".Για ποια διαπαιδαγώγηση μιλάμε λοιπόν , όταν μάλιστα η καθημερινή εικόνα της πόλης — με την κυριαρχία του ΙΧ — παραμένει αναλλοίωτη; Τη διαπαιδαγώγηση αυτή μπορεί να τη δώσει μόνο η απεμπλοκή από τη λογική των μονών-ζυγών και του "δελτίου". Με το ολικό κλείσιμο του εσωτερικού δακτύλιου σε μόνιμη 24ωρη βάση, αυτόματα η διαφορά παρουσιάζεται χειροπιαστή στα μάτια του απλού πολίτη : χωρίς το ΙΧ , η πόλη αλλάζει ριζικά την όψη της.

Σε παρόμοια κατεύθυνση μπορούμε να κινηθούμε και για τα έκτακτα μέτρα. Σε περιπτώσεις συναγερμού, η καθολική απαγόρευση του ΙΧ στο λεκανοπέδιο για τις 2-3 κρίσιμες πρωινές ώρες — η επικίνδυνη ζώνη είναι 6-9 το πρωί — μπορεί να αποδειχτεί προτιμότερη από το γνωστό σύστημα των μονών-ζυγών, που μετριάζει την κατάσταση με ασπιρίνες και χωρίζει τους πολίτες σε "τυχερούς" και μη.

Ας είμαστε λοιπόν προσεκτικοί με μέτρα σαν τον μεγάλο δακτύλιο.Πριν ανοίξει μια ευρύτερη συζήτηση για τις σοβαρές επιπτώσεις,μα και για μια συνολικότερη απάντηση στο κυκλοφοριακό και το νέφος, είναι τουλάχιστον ανευθυνότητα να χρεώνουμε στην Ομοσπονδία τέτοια αιτήματα μόνο και μόνο για να έχουμε κάτι να πούμε. Αν η συζήτηση αυτή ανοίξει, το κείμενο που μόλις διαβάσατε θα έχει εκπληρώσει το στόχο του.

ΥΣΤΕΡΟΓΡΑΦΟ Ι

Το κείμενο αυτό είχε ήδη ολοκληρωθεί, όταν ανακοινώθηκαν οι εξαγγελίες του κ. Λιάσκα για το νέφος : τελικά ο μεγάλος δακτύλιος μπήκε στη ζωή μας πολύ πιο γρήγορα απ΄ ό,τι μπορούσαμε να ελπίζουμε — ή να φοβόμαστε. Εδώ δυο μόνο επισημάνσεις, έτσι, σαν υστερόγραφο.

* Μαζί με την επέκταση των μονών-ζυγών, εξαγγέλθηκαν και ελαφρύνσεις στην τιμή των ΙΧ, των "καθαρών" έστω. Το μήνυμα είναι αρκετά διαυγές.

* Οι κοινωνικές αντιδράσεις — άλλες τεκμηριωμένες και άλλες υστερόβουλες, περιόρισαν το μεγάλο δακτύλιο "μόνο" στις βασικές αρτηρίες. Ο κουτσουρεμένος αυτός μεγάλος δακτύλιος είναι ακόμα πιο επικίνδυνος από τον αρχικό καθώς οι παράλληλοι δρόμοι των μεγάλων αρτηριών (συνήθως δρόμοι με κατοικία) θα δεχτούν γύρω στο 50% του συνολικού κυκλοφοριακού φόρτου της πόλης. Ας ευχηθούμε στους αναγνώστες του περιοδικού να μην μένουν σε τέτοιους δρόμους.

ΥΣΤΕΡΟΓΡΑΦΟ ΙΙ

Λίγο πριν δοθεί το κείμενο στο τυπογραφείο μάθαμε ότι ο μεγάλος δακτύλιος παραπέμφθηκε στις καλένδες.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΠΑΡΑΣΚΕΥΟΠΟΥΛΟΣ

---

* Ο αριθμός αυτός φαίνεται ιδιαίτερα προβληματικός, αν αναλογιστούμε ότι από το 1980 μέχρι σήμερα ο αριθμός των ΙΧ έχει υπερδιπλασιαστεί, ενώ ο αριθμός των ταξί παραμένει στάσιμος και τα εισιτήρια των λεωφορείων έχουν μειωθεί. Πιθανόν στο 22% να περιέχονται και λάθη, οπως ο υπολογισμός των μεταβιβάσεων σαν διπλών μετακινήσεων, ή η ισοπεδωτική εξομοίωση των μικρομετακινήσεων (200-300 μέτρα) με τις υπόλοιπες.

ΠΑΤΡΑ

Ιστορία, παρασιτισμός και... οικολογία

Είναι αλήθεια ότι η διαδικασία απομάκρυνσης της κοινωνικής συνείδησης από το ιδεολογικό στάτους μιας εποχής πραγματώνεται μέσα από μια επίπονη προσπάθεια.

Ενώ λοιπόν το τέλος της μεταπολίτευσης, συνοδεύεται από μια πολυδιάστατη και πολύπλευρη αποσύνθεση, αυτή παρουσιάζεται ευδιάκριτη στο πολιτικό εποικοδόμημα. Για μια ακόμη φορά αποδεικνύεται πως το πολιτικό αποτελεί καθοριστικό παράγοντα της ιστορικής θέσμισης σ' αυτή τη χώρα.

Δεν είναι τυχαίος λοιπόν ο τρόπος συγκρότησης του οικολογικού χώρου και η επιλογή της αρχικής παρέμβασής του στο "προνομιακό" αυτό επίπεδο. Και ενώ η ανάδυση των κοινωνικών υποκειμένων που θα εκφράσουν το τέλος αυτής της περιόδου, σε μια κατεύθυνση θετικής υπέρβασης του υπάρχοντος (;) κοινωνικού μοντέλου, αποτελεί το ζητούμενο της περιόδου, η κοινωνική παρουσία του οικολογικού χώρου παραμένει αποσπασματική και συγκυριακή (μέχρι στιγμής τουλάχιστον). Αναμφισβήτητα όμως αποτελεί τον ανερχόμενο πόλο απέναντι στις υπάρχουσες πολιτικές δυνάμεις που τίποτα πλέον δεν φαίνεται ότι μπορούν να υποσχεθούν.

Η προαναφερθείσα διαπίστωση σχετικά με τη πόλωση του κοινωνικού υποκειμένου, σε συνθήκες μικρομεσαίας αποχαύνωσης παίρνει μεγαλύτερες διαστάσεις σε περιοχές της χώρας που αντανακλούν τα σαφή χαρακτηριστικά αυτής της παρασιτικής κοινωνίας. Ο λόγος για την Πάτρα και εν γένει για το νομό Αχαΐας.

Η πόλη αυτή στην είσοδο του Κορινθιακού φαίνεται να έχει επηρεαστεί ιστορικά περισσότερο από την γειτονική Ιταλία παρά από την ίδια την ελληνική ύπαιθρο. Οι δρόμοι με τις καμάρες, οι ξύλινες γρύλιες στα παράθυρα θυμίζουν, πχ. Πρίντεζι ή Αγκώνα.

Η σπουδαιότητα της πόλης αυτής στην πολιτικοοικονομική ζωή της χώρας παρουσιάζεται αρκετά ισχυρή σ' όλη τη διάρκεια του 19ου αιώνα, μετά την επανάσταση του 1821. Άλλωστε αποτελεί και τον χώρο έναρξής της. Σταδιακά όμως παρατηρείται μια εξασθένιση κυρίως μετά το τέλος του 19ου αιώνα. Η διάνοιξη του ισθμού της Κορίνθου επέδρασε αρνητικά στο ρόλο της πόλης στο εξαγωγικό εμπόριο ενώ συντέλεσε στην αναβάθμιση του Πειραιά. Διατήρησε όμως σπουδαία θέση σε σχέση με τα δύο άλλα οικονομικά κέντρα της χώρας μέχρι το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, λόγω της ήδη εγκατεστημένης βιομηχανίας (κυρίως υφαντουργίας) και της σημαντικής θέσης της στην εξαγωγή της σταφίδας.

Το αθηνοκεντρικό μοντέλο ανάπτυξης και η όξυνση του φαινομένου της αστικοποίησης στην ευρύτερη περιοχή της Αττικής, στην μεταπολεμική κυρίως περίοδο, μείωσε ακόμα περισσότερο τη σχετική σημασία της πόλης στην οικονομική ζωή της χώρας. Σημαντικό ρόλο σ' αυτό έπαιξε η απόφαση πολλών Πελοποννησίων βιομηχάνων να επωφεληθούν από τα οικονομικά και πολιτικά πλεονεκτήματα της πρωτεύουσας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα η υφαντουργική επιχείρηση του Μαραγκόπουλου και η Πειραϊκή Πατραϊκή όπου ο συντονισμός των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων και η αποθήκευση των τελικών προϊόντων γίνεται στην Αθήνα. Δεν έλλειψε βέβαια και η σταδιακή διείσδυση του ξένου κεφαλαίου με χαρακτηριστική περίπτωση αυτή της "Πιρέλι", της εταιρείας τσιμέντων στο Ρίο όπου το 45% των επενδυμένων κεφαλαίων ελέγχονται από την Αμέρικαν Τσίμεντ, την Άμγκρε (αμερικανοελληνική εταιρεία κατασκευής καλτσών), ενώ παράλληλα η χαρτοποιία του Λαδόπουλου που δημιουργήθηκε το 1928 από Σμυρναίους πρόσφυγες απορροφά τη χαρτοποιία Αιγαίου και ελέγχει το 65% της ελληνικής παραγωγής χαρτιού.

Στον πρωτογενή τομέα σημαντικό ποσοστό καταλαμβάνει η παραγωγή της Κορινθιακής σταφίδας, επιτραπέζιων σταφυλιών, και ακολουθούν οι πατάτες και τα εσπεριδοειδή. Βέβαια ο τομέας αυτός δε φαίνεται να μπορεί να ανακτήσει τη βαρύτητα που είχε στον προηγούμενο αιώνα. Η κρίση της σταφίδας ακριβώς στο τέλος του 19ου αιώνα οδήγησε στη καταστροφή χιλιάδες αγρότες. Η ανάπτυξη του αναρχικού κινήματος φαινόταν ότι προοιώνιζε μια γρήγορη ανάπτυξη του εργατικού κινήματος. Η μετανάστευση όμως 400.000 αγροτών μέχρι τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο στην Αμερική καθώς και η ανάπτυξη του εθνικισμού έθεσε σε δεύτερη μοίρα το κίνημα. Έτσι λοιπόν σ' όλη τη διάρκεια του 20ου αιώνα η ενασχόληση με τον πρωτογενή τομέα φθίνει διαρκώς, ενώ η κάλυψη των καταναλωτικών αγαθών επιτυγχάνεται σταδιακά με την ανάπτυξη του εισαγωγικού εμπορίου.

Το φαινόμενο του παρασιτισμού εντάθηκε σταδιακά στη μεταπολιτευτική περίοδο όπου ο δείκτης βιομηχανικής ανάπτυξης παρουσιάζεται αρνητικός. Παράλληλα παρατηρείται διόγκωση του τριτογενούς τομέα και των αυτοαπασχολούμενων. Έτσι λοιπόν, με βάση τα στοιχεία της ΕΣΥΕ κατά τη δεκαετία του '70 στην ευρύτερη περιοχή της Πελοποννήσου η μεταβολή της διάρθρωσης της περιφερειακής απασχόλησης σε ποσοστά κατέρχεται από 61,76% σε 57,91% στον πρωτογενή τομέα, ενώ ανέρχεται από 16,9% σε 18,8% στο δευτερογενή και από 21,3% σε 23,2% στον τριτογενή. Εξ άλλου κύριες μορφές χρηματοδότησης μέχρι σήμερα αποτελούν τα κοινοτικά διαρθρωτικά ταμεία, ο τουρισμός, η οικονομική εκμετάλλευση των φοιτητών και τα μεταναστευτικά εμβάσματα. Οι πρόσοδοι περιουσίας ιδιωτών παρουσιάζουν αυξητική τάση με κυριότερους αυτούς που προέρχονται από αυτοαπασχόληση και τα ενοίκια. Έτσι λοιπόν το κέντρο της πόλης μεταβάλλεται σταδιακά σε καταναλωτικό κέντρο και χώρο παροχής υπηρεσιών.

Η πολιτισμική και ιστορική παράδοση είναι επιεικώς ανύπαρκτη και σταθερά παραπαίουσα έναντι της καταναλωτικής απο-

χαύνωσης που καλύπτει το κάθε τι : η παλιά πόλη και τα υπό κατάρρευση νεοκλασικά κτίσματα που συνυπάρχουν με τις αποκρουστικές πολυκατοικίες σε συνδυασμό με τις σποραδικές πολιτιστικές εκδηλώσεις του δήμου (καλοκαιρινό φεστιβάλ), αποτελούν φολκλορικά χαρακτηριστικά μιας παρακμιακής κοινωνίας που δικαιολογεί την ύπαρξή της διαφημίζοντας τις καρναβαλικές της φιέστες.

Πίσω βέβαια από την βιτρίνα του νεοπλουτισμού και τις τραγόμορφες εξάρσεις κρύβονται αρκετές υποβαθμισμένες περιοχές ενώ η καταστροφή και η αποσύνθεση του κοινωνικού και φυσικού περιβάλλοντος διαρκώς διογκώνεται. Έτσι η ολοκληρωτική καταστροφή του Πατραϊκού πέρα από τις φυσικές συνέπειες επιδρά αρνητικά στην αλιευτική παραγωγή, η οποία συνεχώς φθίνει μετά το 1979, ενώ παράλληλα η έλλειψη πόσιμου νερού, το έντονο κυκλοφοριακό πρόβλημα που επιτείνεται από το μονοκεντρικό μοντέλο χωροταξικής σχεδίασης, το στεγαστικό παρά την πληθώρα ακατοίκητων νεοκλασικών κτιρίων στο κέντρο της πόλης, και η πλήρης κατάρρευση κάθε στοιχείου φυσικής ζωής στην γύρω περιοχή (πρόσφατες καταστροφές των περιαστικών δασών), δίνουν ανάγλυφα το πανόραμα της "βασίλισσας του καρναβαλιού"!

Και όλα αυτά σε μια κοινωνία που ό,τι πιο "ριζοσπαστικό" έχει να παρουσιάσει τα τελευταία χρόνια ήταν η παρουσία του ΚΚΕ (!) ενώ ένα μεγάλο κομμάτι των μικρομεσαίων στηρίζει ακόμη σήμερα το ΠΑΣΟΚ, το οποίο στις τελευταίες εκλογές αύξησε το ποσοστό του στις πιο υποβαθμισμένες περιοχές.

Ο φοιτητικός χώρος μετά το '85 παρουσιάζεται σχεδόν ανύπαρκτος ενώ οι αλλεπάλληλες προσπάθειες συγκρότησης αριστερών σχημάτων πέφτουν στο κενό, αφού η απήχησή τους είναι μηδαμινή.

Τέλος στον οικολογικό χώρο η ομάδα με την πιο μακρόχρονη παρουσία είναι αυτή της Οικολογικής Κίνησης Πάτρας, η οποία εστιάζεται σε σημειακές παρεμβάσεις έναντι των τοπικών προβλημάτων χωρίς ακόμη να έχει εκφράσει κάποιο πολιτικό λόγο διαφορετικό απ' αυτό παραδοσιακών πολιτικών σχημάτων. Άλλωστε απέναντι στις ποικιλώνυμες πολιτικές αποχρώσεις των μελών της που προέρχονται κυρίως από το ΠΑΣΟΚ και τον Συνασπισμό κυριαρχεί ο επιμερισμός της οικολογικής δράσης και η απολίτικη στάση. Άλλωστε χαρακτηριστικό της επικρατούσας δυσκαμψίας αποτελεί το γεγονός ότι ακόμη η συγκεκριμένη κίνηση δεν εντάχθηκε στην Ομοσπονδία αν και η τάση που συναινεί προς αυτή την κατεύθυνση είναι η επικρατούσα!

Η συγκρότηση δύο ακόμη κινήσεων στα πλαίσια του εκλογικού κατεβάσματος των Οικολόγων Εναλλακτικών στις πρόσφατες βουλευτικές εκλογές, έδωσε μια νέα ώθηση στην έκφραση και διάχυση κάποιων απόψεων χωρίς βέβαια ακόμη τα αποτελέσματα να είναι τόσο θετικά.

Παρά την ισχνή όμως συγκρότηση και παρουσία των οικολογικών ομάδων έκπληξη αποτέλεσε τελευταία η κινητοποίηση της περιοχής Γλυφάδας Πατρών με αίτημα τη λύση του οξύτατου προβλήματος της διάθεσης των αστικών λυμάτων. Είναι χαρακτηριστικό ότι ο ήδη υπάρχων αγωγός έχει αρκετά μικρό μήκος με αποτέλεσμα η διάθεση να συμβάλλει στην ολοκληρωτική υποβάθμιση της παραλιακής περιοχής και να δημιουργεί κινδύνους για την υγεία των κατοίκων. Η κινητοποίηση έγινε με πρωτοβουλία των καταστηματαρχών της περιοχής και επέδειξε αρκετά στοιχεία δυναμισμού (οδόφραγμα, συμβολική κατάληψη). Χαρακτηριστική ήταν η έκφραση της αντίθεσης των κατοίκων στις χρόνιες υποσχέσεις της τοπικής αρχής για την επίλυση του προβλήματος που παραμένει συνυφασμένο με την κατασκευή βιολογικού καθαρισμού. Βέβαια παρά τις υποσχέσεις του αντιδήμαρχου παραμένει αδιευκρίνιστο το χρονικό πλαίσιο κατασκευής του καθώς και το τι θα συμβεί έως τότε...

Επίσης με πρωτοβουλία των οικολογικών ομάδων έγινε παρέμβαση στη περιοχή της Καλόγριας λόγω της συνεχούς κοπής δένδρων από τους γύρω πατατοκαλλιεργητές. Κεντρικό σημείο της παρέμβασης ήταν η δενδροφύτευση της καταπατημένης περιοχής την οποία ακολούθησε εκχέρσωση και μηνύσεις. Τελικά ο πιο αδιάλλακτος από τους καταπατητές καταδικάστηκε σ' ένα χρόνο φυλακή χωρίς αναστολή.

Οι κινητοποιήσεις βέβαια αυτές δεν αναιρούν τις αρχικές διαπιστώσεις περί κοινωνικής αγκύλωσης και κυριαρχίας της ιδιώτευσης. Άλλωστε και η πρακτική της παρέμβασης του οργανωμένου οικολογικού χώρου δεν περιέχει κανένα στοιχείο ριζοσπαστισμού ενώ αντίθετα παραμένει περιοριστική και φενακισμένη. Άλλωστε αυτή αντανακλά την υφή της πλειοψηφίας των ανθρώπων που τον συγκροτούν οι οποίοι χαρακτηρίζονται από διάθεση εξωραϊστικής προσέγγισης της υπάρχουσας κρίσης. Πολλοί τέλος θεωρούν όπως προανέφερα την οικολογική πρακτική σαφώς επιμερισμένη από την πολιτική παρέμβαση. Φαίνονται δε αμυδρά δικαιωμένοι σε μια περίοδο που ο χώρος της Ομοσπονδίας φαντάζει αγκυλωμένος στις διαδικασίες οργανωτικής συγκρότησής του, αδύναμος να εκφράσει δυναμικά την ουσία της σημερινής εθνικής και παγκόσμιας συγκυρίας και αποστασιοποιημένος από τις ευθύνες που αυτή δημιουργεί.

Ας ελπίσουμε βέβαια ότι αυτά θα αποτελέσουν παροδικές παρενέργειες αυτού του γρήγορου πολιτικού τοκετού που σήμερα, ελπίδα επιβίωσης αυτής της χώρας.

ΝΙΚΟΣ ΝΤΑΣΙΟΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΚΟΜΜΟΥΝΑ»

ΠΟΣΟΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΙΟΤΙΚΗ ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

και οι αντιφάσεις της μαρξιστικής αντίληψης

Πρόλογος

Ζούμε σε μια εποχή κυριολεκτικά σχιζοφρενική. Από τη μια πλευρά η «ανάπτυξη» συνεχίζει ξέφρενη το δρόμο της παράγοντας όλο και μεγαλύτερες μάζες αγαθών, ανασκάβοντας τον πλανήτη, αναμοχλεύοντας τα μύχια του ανθρώπου και τα βάθη της «ψυχής» του, τέμνοντας το άτομο και χαρτογραφώντας το σύμπαν, και από την άλλη τα όρια αυτής της ανάπτυξης γίνονται όλο και περισσότερο ευδιάκριτα. Η οικολογική κρίση απειλεί τον πλανήτη με καταστροφή, το χάσμα Βορρά-Νότου διευρύνεται, ο πυρηνικός τρόμος περιίπταται πάνω από την ανθρώπινη συνείδηση, ενώ το χιτλερικό τεχνολογικό και ταυτόχρονα ανορθολογικό παραλήρημα καθώς και η αποτυχία του σταλινισμού και του υπαρκτού σοσιαλισμού γενικότερα τροφοδοτούν μια βαθειά υπαρξιακή αμφιβολία για την ίδια τη φύση της ανάπτυξης και του ανθρώπινου πολιτισμού.

Η ανθρωπότητα, για να χρησιμοποιήσουμε μια τετριμμένη έκφραση, βρίσκεται στο σταυροδρόμι. Ένας ολόκληρος πολιτισμός «αμφιβάλλει». Ποτέ άλλοτε η ανάπτυξη δεν ήταν τόσο αμφισβητούμενη, ποτέ άλλοτε τα όρια μιας ορισμένου τύπου ανάπτυξης δεν ήταν τόσο ευκρινή. Ποτέ άλλοτε δεν χρειάζονταν τόσοι προσδιορισμοί για να συνοδεύσουν τη μαγική λέξη ανάπτυξη, «μια άλλου τύπου» ανάπτυξη, «μια ανάπτυξη με οικολογικά και κοινωνικά κριτήρια» κ.ο.κ. Η παλιά μαγική δύναμη της λέξης έχει πια χαθεί. Ούτε και οι ίδιοι οι τεχνοκράτες δεν τολμούν να μιλήσουν για μια ανάπτυξη που δεν θα είναι «ισόρροπη» ή «αρμονική» κλπ. κλπ. Και όμως, μόλις λίγα χρόνια πριν η λέξη ανάπτυξη αρκούσε από μόνη της για να σηματοδοτήσει θετικά ακόμα και τις πιο εξόφθαλμες παραβιάσεις και καταστροφές.

Και όμως, ζούσαμε και ζούμε εν μέρει τόσο βαθειά μέσα στην ιδεολογία και τη λογική της ανάπτυξης, ώστε ξεχνάμε ότι αυτή η λογική είναι τελείως πρόσφατη στην ανθρώπινη ιστορία, έχει ηλικία μόλις δύο αιώνων. Και μερικοί από τους πρώτους προφήτες της ανάπτυξης υπήρξαν ακριβώς οι σοσιαλιστές και κομμουνιστές διανοητές, αρχικά ο Σαιν Σιμόν και κυρίως ο Μαρξ. Παλιότερα οι άνθρωποι ζούσαν σε κοινωνίες και συνθήκες όπου το κυρίαρχο στοιχείο ήταν η *κυκλικότητα*, δεμένη με τον ίδιο τον κύκλο των γεωργικών και κτηνοτροφικών εργασιών. Η έλευση της βιομηχανίας έσπασε αυτή την κυκλικότητα και συνδέθηκε με την έννοια της ανάπτυξης.

Ελληνική κυκλικότητα και ιουδαιοχριστιανικός παράδεισος

Όμως πριν η βιομηχανία θραύσει την έννοια της κυκλικής επιστροφής και εγκαινιάσει την εποχή της ανάπτυξης, ο ιουδαιοχριστιανικός παράδεισος ήρθε να αμφισβητήσει την αρχαιοελληνική κυκλικότητα. Ο αρχαιοελληνικός πολιτισμός δεν θέτει «στόχους», δεν έχει «*τέλος*» με τη διττή έννοια της λέξης. Η ανθρώπινη ιστορία δεν βαδίζει προς κάποια κατεύθυνση, προς κάποια ολοκλήρωση, απλώς *υπάρχει*. Τα πολιτικά και κοινωνικά συστήματα διαδέχονται το ένα το άλλο, σε μια διαρκή κυκλικότητα. Ας θυμηθούμε την «Πολιτεία» του Πλάτωνα όπου τα μόνα ιδεώδη που μπορεί να θέτει ο άνθρωπος είναι εκείνα του *εὖ ζῆν*. Κατά κάποιο τρόπο δεν υπάρχουν ιδεολογικά συστήματα. Την έννοια του στόχου της ιστορίας, την έννοια του *τέλους* την εισήγαγε η ιουδαιοχριστιανική παράδοση, οι μονοθεϊστικές θρησκείες. Το «τέλος», ο στόχος της ανθρώπινης ζωής, είναι η κατάκτηση του παράδεισου και κατ' επέκταση ο στόχος των ανθρώπινων κοινωνιών είναι η εγκαθίδρυση του βασιλείου του Θεού επί γης, de civitatis Dei. Τώρα πια η πορεία του ανθρώπου αλλάζει. Η αλληλοδιαδοχή δεν είναι κυκλική, είναι μια πορεία με στοιχεία γραμμικότητας, που οδηγεί είτε στην καταστροφή, την κόλαση, ή, αντίθετα, στον Παράδεισο. Έτσι και η ανθρωπότητα αποκτά τέλος. Είναι το τέλος της ιστορίας, είναι η Δευτέρα Παρουσία, όπου όλοι θα κριθούν οριστικά, άπαξ διά παντός. Επομένως ο υπέρτατος στόχος της ανθρώπινης ύπαρξης γίνεται η «αγιότητα», η κατάκτηση των κλειδιών του Παραδείσου. Όμως αυτή η νέα γραμμική πορεία, είτε προς την καταστροφή είτε προς την ευτυχία, δεν σπάει ακόμα την κυκλικότητα της ανθρώπινης καθημερινότητας. Ο παραγωγικός κύκλος εξακολουθεί ακόμα να επιβάλλει την πρωτοκαθεδρία του. Έπρεπε να έρθει η **Μεταρρύθμιση** για να αρχίσει η εκκοσμίκευση της θρησκευτικής γραμμικότητας. Η Μεταρρύθμιση αποτέλεσε πράγματι, όπως τονίζει ο Βέμπερ, την προϋπόθεση της καπιταλιστικής ανάπτυξης. Ο επίγειος πλουτισμός μεταβάλλεται σε κριτήριο για την υπερκόσμια καθαγίωση. Από τη συσσώρευση καλών πράξεων, αναγκαία για να ανοίξει η Πύλη του Παραδείσου, περνάμε ήδη στη συσσώρευση του πλούτου. Για την ώρα την ατομική συσσώρευση. Ένα μικρό βήμα

χρειαζόταν για να περάσουμε στη συσσώρευση αγαθών και την ενθρόνιση της ανάπτυξης.

Από τον ουράνιο στον εγκόσμιο παράδεισο

Εκ των υστέρων βλέπουμε πόσο «φυσικά» υπήρξαν τα βήματα που ακολούθησαν. Από τη Μεταρρύθμιση στο Διαφωτισμό, από το Διαφωτισμό στον Χέγκελ και τους Ρικάρντο-Σμιθ, και από εκεί στον Μαρξ. Η πορεία ολοκληρώνεται. Από τον ουράνιο Παράδεισο στον εγκόσμιο, από το βασίλειο του Θεού στο βασίλειο του ανθρώπου, τον κομμουνισμό! Τον κομμουνισμό σαν το τέλος, επιτέλους, της «προϊστορίας», δηλαδή της... ιστορίας. Η εκκοσμικευμένη θεολογία της Μεταρρύθμισης και του Διαφωτισμού αντικαθίσταται από την άθεη θρησκεία του τεχνολογικού και παραγωγικού ντετερμινισμού. Αν ο χριστιανισμός αποτέλεσε το πρώτο βήμα στην εξοικείωση με το θείο —μέσα από την αντίληψη του «γιου του ανθρώπου»— ο μαρξισμός ολοκληρώνει την κίνηση, *ο νέος θεός δεν είναι απλά ο γιος του ανθρώπου, αλλά ο ίδιος ο άνθρωπος.* Ο άνθρωπος οπλισμένος με τους τεχνολογικούς κεραυνούς, που βαδίζει πάνω στα νερά με τα σιδερένια καράβια του και πετά στους αιθέρες με τα αεροπλάνα. Ο άνθρωπος που μπορεί να γίνει ο νέος θεός, μέσα από την εξάλειψη κάθε εκμετάλλευσης, κάθε ανισορροπίας, κάθε ζωικότητας. Ο άνθρωπος μπορεί να γίνει ο άνθρωπος κατασκευαστής του ίδιου του εαυτού του, του ίδιου του κόσμου του. Η φύση παύει να υπάρχει, γίνεται η φύση η διαμορφωμένη από τον άνθρωπο!

Αυτή η πορεία που στα έργα του νεαρού Μαρξ παίρνει ήδη προμηθεϊκές διαστάσεις («Μαρξ ο νέος Προμηθέας») έχει ήδη διαγραφεί στο φιλοσοφικό πεδίο από τον Χέγκελ. Ήδη ο Χέγκελ μιλάει για το τέλος της ιστορίας και της φιλοσοφίας μέσα από την ολοκλήρωση του κράτους. Στο εξής δεν θα πρόκειται για ιστορία, αλλά για «βαριατσιόνες πάνω στο ίδιο θέμα». Ενώ η κλασική σχολή της πολιτικής οικονομίας, με τους Ρικάρντο-Σμιθ πρόσφερε τη βάση για το ξεπέρασμα του χεγκελιανού ιδεαλισμού, ο Διαφωτισμός είχε ήδη επεξεργαστεί τα φιλοσοφικά και ιδεολογικά όπλα της «προόδου». Από την πρόοδο στην ανάπτυξη, το βήμα ήταν σημαντικό, αλλά ο σιδηρόδρομος μπορούσε πλέον να το καλύψει με την αδήριτη κανονικότητα της ατμομηχανής! Πλέον η γραμμικότητα, η πρόοδος, έχει περάσει από τον κόσμο της θρησκείας και των ιδεών (το χεγκελιανό σχήμα) στον υλικό κόσμο, στην κοινωνική ιστορία. Δεν υπάρχει καμιά κυκλικότητα στην ανθρώπινη ιστορία. Η κυκλικότητα των πολιτικών καθεστώτων είναι το «επιφαινόμενο», ενώ αντίθετα τα κοινωνικά συστήματα, βασισμένα στην ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων και τον τεχνολογικό μετασχηματισμό, γνωρίζουν μια αδιάκοπη μεταλλαγή-πρόοδο. Έτσι η ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων του βιομηχανικού πολιτισμού, που «επιτέλους» προσφέρει στον άνθρωπο τη δυνατότητα να κυριαρχήσει οριστικά πάνω στη φύση και να περάσει σε μια κοινωνία της αφθονίας, οδηγεί αναπόφευκτα στην εξέγερση των σκλάβων του καπιταλιστικού συστήματος, των εργατών, και στην εγκαθίδρυση του κομμουνισμού, που εκκοσμικεύει και υλοποιεί το τέλος της ιστορίας, μέσα από μια κοινωνία χωρίς τάξεις. Επομένως η **ανάπτυξη** των παραγωγικών δυνάμεων είναι η συγκεκριμενοποίηση της προόδου! Να λοιπόν το τελευταίο βήμα. Από την πρόοδο στην ανάπτυξη. Η ανάπτυξη γίνεται ο νόμος και οι προφήτες του μαρξιστικού υποδείγματος, γιατί οδηγεί αναπόφευκτα στο τέλος, τον κομμουνισμό, δεδομένου ότι σύμφωνα με το μαρξιστικό σχήμα οι αναπτυσσόμενες παραγωγικές δυνάμεις υπερβαίνουν τα στενά όρια των παλιών παραγωγικών σχέσεων. Δεν είναι ίσως τυχαίο, ότι η έννοια της ανάπτυξης πρωτοεμφανίζεται σε ένα σοσιαλιστή συγγραφέα και πρόδρομο, προγενέστερο και του Μαρξ, τον Σαιν Σιμόν, πατέρα της βιομηχανικής ιδεολογίας. Όμως αν στον Σαιν Σιμόν ο βιομηχανισμός είναι η βάση του σοσιαλισμού, στον Μαρξ τα πράγματα δεν είναι τόσο απλά. Το γεγονός ότι ο Μαρξ δεν είναι ένας απλός προφήτης του βιομηχανισμού, αλλά ένας πολιτικός και κοινωνικός επαναστάτης, αποτελεί τη βάση αυτής της αντίφασης. Πράγματι, στη σκέψη του Μαρξ δίπλα στην κυρίαρχη παραγωγική και τεχνολογική γενεαλογία του κοινωνικού μετασχηματισμού υπάρχει και μια δεύτερη γενεαλογία, εκείνη της ταξικής πάλης. «Η ιστορία των ανθρώπων είναι η ιστορία της πάλης των τάξεων». Οι αφετηρίες λοιπόν είναι δύο. Η μία, η τεχνολογική-παραγωγική ερμηνεύει την πάλη των τάξεων σαν αποτέλεσμα και συνέπεια του τεχνολογικού μετασχηματισμού, ενώ η δεύτερη **μπορεί** να ερμηνεύσει τις τεχνολογικές αλλαγές σαν συνέπεια της πάλης των τάξεων, της πάλης των ανθρώπων. Θα δούμε παρακάτω τις θεωρητικές και πρακτικές συνέπειες αυτής της αντίφασης.

Απόγειο και κρίση

Στον 20ό αιώνα φτάνουμε στο θρίαμβο της λογικής, αλλά και της πρακτικής της ανάπτυξης. Αμερικανισμός και φορντισμός, Ιαπωνία και σταλινική εκβιομηχάνιση σηματοδοτούν το απόγειο της αναπτυξιακής διαδικασίας. Ολόκληρος ο πλανήτης συνταράσσεται από την προσδοκία, τους μετασχηματισμούς και τους σπασμούς της ανάπτυξης. Όμως η ώρα του απόγειου είναι και η απαρχή της κρίσης. Τα εκατομμύρια των νεκρών της σταλινικής εκβιομηχάνισης έρχονται στα μέσα του 20ού αιώνα να υπενθυμίσουν το αίμα και τα δάκρυα της αγγλικής πρωταρχικής συσσώρευσης. Οι χιτλερικές εκατόμβες, ο τεχνολογικός ανορθολογισμός των χιτλερικών SS και των στρατοπέδων συγκέντρωσης και τέλος, αλλά όχι ελάχιστο, η πυρηνική αποκάλυψη στη Χιροσίμα και το Ναγκασάκι, προβάλλουν και την άλλη όψη του νομίσματος, της ανάπτυξης ως καταστροφής, του ορθού λόγου ως λόγου της γενοκτονίας, της επιστήμης ως μέσου καταστροφής. Ταυτόχρονα, η φροϋδική κατάδυση στο ασυνείδητο αποκαλύπτει τα αυξανόμενα ερωτηματικά και το «χαίνον κενό» της ανθρώπινης ύπαρξης. Το χάσμα Βορρά-Νότου μεγαλώνει. Αν στις αρχές του 19ου αιώνα οι διαφορές εισοδήματος σε παγκόσμια κλίμακα δεν ξεπερνούσαν τις δύο ή τρεις φορές ανάμεσα στις διάφορες χώρες και περιοχές, στα τέλη του 20ού έχουν φτάσει να είναι 50 ή 100. Η ανάπτυξη αρχίζει να γίνεται προβληματική τη στιγμή ακριβώς που βρίσκεται στο μεσουράνημά της, όταν το αυτοκίνητο, το αεροπλάνο, το τηλέφωνο και η τηλεόραση ενοποιούν τον κόσμο στο πλανητικό χωριό του Mac Luhan.

Τέλος η οικολογική κρίση έρχεται να ολοκληρώσει τα συμπτώματα και να ενισχύσει τις φωνές της αμφισβήτησης. Ο άνθρωπος για πρώτη φορά στην ανθρώπινη ιστορία αποκτά τη δυνατότητα και τα μέσα για να καταστρέψει την ίδια τη φύση, και πριν απ' όλα την ίδια τη φύση του ανθρώπου. Η κυριαρχία πάνω στη φύση εξελίσσεται σε εφιάλτη! Ο πυρηνικός κίνδυνος, το φαινόμενο του θερμοκηπίου και η άνοδος της θερμοκρασίας, η διάβρωση των εδαφών και η μόλυνση, η εκθετική δημογραφία, ξαναβάζουν το ζήτημα των «ορίων της ανάπτυξης». Τη στιγμή μάλιστα που η ανάπτυξη έμοιαζε να είναι χωρίς όρια! Τη στιγμή που η γενετική, η βιοτεχνολογία και η τεχνητή νόηση έμοιαζαν να ανοίγουν ανεξάντλητες και ταυτόχρονα φρικτές δυνατότητες για τον έλεγχο της φύσης και της φύσης του ανθρώπου. Ο θεός με όλα του τα όπλα βρίσκεται γυμνός. Ο καρκίνος, το έιτζ, είναι

εδώ για να του θυμίζουν τα όρια της ύβρεως. Έτσι πια η πίστη στην αδιαφοροποίητη ανάπτυξη κλονίζεται. Νέα κινήματα και ευαισθησίες αναδύονται, αντικαταναλωτικός προσανατολισμός, οικολογία, κριτική της ανάπτυξης.

Πληθαίνουν οι κριτικές φωνές. Από τη μια πλευρά του φάσματος ο Χάιντεγκερ υποβάλλει σε μια ριζική κριτική τον τεχνολογικό πολιτισμό, ενώ η σχολή της Φραγκφούρτης την ίδια στιγμή που στο μαρξιστικό στρατόπεδο θριαμβεύει ο χυδαίος παραγωγισμός του σταλινισμού, εγκαινιάζει με την κριτική του Διαφωτισμού και της καταστροφής του εργαλειακού λόγου την πρώτη μαρξιστική κριτική ενάντια στην καπιταλιστική ανάπτυξη, σαν τέτοια, σαν ανάπτυξη, και όχι μόνο σε σχέση με τη διανομή του προϊόντος. Η δεκαετία του '60 υπήρξε κομβική γι' αυτή την αμφισβήτηση της ανάπτυξης. Τα νέα κοινωνικά κινήματα είναι «αντι-αναπτυξιακά», και η κριτική της ανάπτυξης γενικεύεται. Ο Φουκώ και η *Ιστορία της τρέλας*, υποδεικνύει το φαινόμενο του «μεγάλου εγκλεισμού των ψυχασθενών» στις απαρχές του καπιταλισμού. Οι εθνολόγοι αποκαλύπτουν πως αυτοί οι ξεχασμένοι πρωτόγονοι πολιτισμοί μπορούσαν να αποτελούν κοινωνίες της αφθονίας, χωρίς να είναι κοινωνίες του άγχους, της ανισότητας και της συσσώρευσης (βλέπε το έργο του Μάρσαλλ Σάλινς *Λίθινη εποχή, εποχή αφθονίας*). Ακόμα περισσότερο, ο θρίαμβος του δυτικού υποδείγματος απέναντι στο ανατολικό υπόδειγμα έρχεται να ολοκληρώσει την έκπτωση του σταλινικού και χρουτσωφικού μύθου (η Σοβιετική Ένωση, ο σοσιαλισμός, επειδή αποτελεί ανώτερο κοινωνικό στάδιο ανάπτυξης μπορεί και πρέπει να «ξεπεράσει» τον καπιταλισμό). Ο Κορνήλιος Καστοριάδης προχωράει σε μια απόπειρα σύνθεσης (βλέπε τη *Φαντασιακή θέσμιση της κοινωνίας*). Δεν υπάρχει καμιά λογική της προόδου στην ανθρώπινη ιστορία. Δεν υπάρχει «ανώτερο» και «κατώτερο» στάδιο, ούτε κάποια αναγκαιότητα διαδοχής στηριγμένη σε κάποιο σιδερένιο τεχνολογικό ντετερμινισμό. Η έννοια της προόδου είναι ιουδαιοχριστιανική, οδηγεί σε αδιέξοδα, σε ένα υπόδειγμα ανθρώπου που συσσωρεύει διαρκώς και παραμένει διαρκώς ανικανοποίητος. Το ζήτημα, το ζητούμενο, είναι το πέρασμα σε ένα νέο τύπο πολιτισμού, πέρα από το βιομηχανικό πολιτισμό και το βιομηχανισμό, όπου δεν θα πρυτανεύει πλέον η λογική της συσσώρευσης. Άρα η αντιπαράθεση δεν εντοπίζεται πλέον στο αναπτυξιακό δίπολο του παραδοσιακού μαρξισμού, αστική τάξη-προλεταριάτο, όπου το ζητούμενο είναι όχι η αλλαγή μοντέλου, αλλά η αλλαγή στην κατανομή του εισοδήματος.

Οι αντιφάσεις της μαρξιστικής προβληματικής

Όμως δεν είναι τυχαίο ότι στο μεγαλύτερο μέρος τους οι ίδιοι οι επικριτές της τεχνολογίας και της ανάπτυξης προέρχονται από τις τάξεις του μαρξισμού, καθώς και τα περισσότερα από τα κινήματα αμφισβήτησης έχουν μαρξιστική ή νεο-μαρξιστική προέλευση. Πώς όμως αυτό είναι δυνατό, όταν η κύρια κατεύθυνση του μαρξιστικού κινήματος υπήρξε ακριβώς η φετιχοποίηση των παραγωγικών δυνάμεων και της τεχνολογίας; Γιατί ακριβώς στο μαρξισμό, στο ίδιο το έργο του Μαρξ, υπάρχει, όπως τονίσαμε, αυτή η διφυής αφετηρία. Από τη μια πλευρά ο τεχνολογικός ντετερμινισμός και από την άλλη η ανθρωπολογική και ταξικο-ιστορική γενεαλογία. Ο κριτικός μαρξισμός, αυτό το δίδυμο, αλλά καταπιεσμένο αδελφάκι του κυρίαρχου, κρατικού και κομματικού μαρξισμού, εκκινούσε πάντοτε από αυτή τη δεύτερη αφετηρία. Είτε στην ανθρωπολογική εκδοχή του «νεαρού Μαρξ» είτε στην «ταξική εκδοχή» του ώριμου Μαρξ. Αν ο άνθρωπος και η πάλη των τάξεων είναι η αφετηρία, τότε η ανάπτυξη γίνεται **καπιταλιστική** ανάπτυξη, που καταστρέφει τον ίδιο τον άνθρωπο, λαούς, ηπείρους, πολιτισμούς. Η πρωταρχική συσσώρευση, λέει ο Μαρξ, υπήρξε πάντα μια διαδικασία αίματος, λεηλασίας και δακρύων, η καπιταλιστική ανάπτυξη καταστρέφει τις δεξιότητες των παραγωγών, τους αφαιρεί κάθε ανθρώπινη ιδιότητα. «Ο καταμερισμός της εργασίας είναι η εξόντωση του ανθρώπου» (Κ. Μαρξ, *Κεφάλαιο*). Έτσι, παρόλο που στη μαρξιστική σκέψη αυτές οι διαδικασίες είναι αναπόφευκτες, δεν παύει να καταγγέλλεται έντονα η καπιταλιστική συσσώρευση. Ή, για να περάσουμε στον «οικολόγο» Μαρξ, το βασίλειο της ελευθερίας, ο κομμουνισμός, θα είναι εκείνη η κοινωνία όπου η ανθρώπινη ελευθερία θα εκφράζεται μέσα από τον ελεύθερο χρόνο που αφιερώνεται στο ψάρεμα, στα σπορ, το κυνήγι κ.λπ. Έτσι στον υπεραναπτυγμένο κόσμο του κομμουνισμού το υπέρτατο αγαθό δεν θα είναι η «υποταγή» και ο εξανθρωπισμός της φύσης, αλλά η επαφή του ίδιου του ανθρώπου με τη φύση σαν φύση αυτός ο ίδιος! Όσο για τη λογική που εξαρτά την ανθρώπινη ιστορία από την πάλη των τάξεων, αυτή επέτρεπε/επιτρέπει στους κριτικούς μαρξιστές και τα κοινωνικά κινήματα αμφισβήτησης να ξεπερνούν τον τεχνολογικό ντετερμινισμό και να ορίζουν τους στόχους τους σύμφωνα είτε με μια τεχνολογία και μια ανάπτυξη προσαρμοσμένες στις ανάγκες του προλεταριάτου (μαοϊσμός, εργατισμός των κινημάτων του '68) είτε στις «ριζικές ανάγκες του ανθρώπου» (Άγκνες Χέλλερ). Έτσι αυτή η δεύτερη μαρξιστική προβληματική επέτρεπε στους κριτικούς μαρξιστές να υπερακοντίσουν τη λογική της «ανάπτυξης των παραγωγικών δυνάμεων», μένοντας ταυτόχρονα μαρξιστές. Βέβαια, στην πορεία, οι τοποθετήσεις διαφοροποιήθηκαν. Οι «κριτικοί μαρξιστές» ανακαλύπτουν πως η σταλινική και ντετερμινιστική «παραμόρφωση» του μαρξισμού είναι τέτοια, παραμόρφωση, μόνο στο βαθμό που κάνει μονοδιάστατη τη μαρξιστική προβληματική. Όμως ο τεχνολογικός ντετερμινισμός, και η συνακόλουθη λογική της ανάπτυξης δεν παύει να αποτελεί κεντρικό στοιχείο της ίδιας της προβληματικής του Μαρξ, έστω κι αν σε αυτόν δεν είναι μονοδιάστατη. Η αναγνώριση αυτής της αντίφασης σαν αντίφασης του ίδιου του μαρξικού έργου οδηγεί πια στην κριτική του ίδιου του Μαρξ και της μαρξιανής αντίληψης των σταδίων και της προόδου. Ο Μαρξ παραμένει παιδί του 19ου

αιώνα, του Διαφωτισμού και της βιομηχανικής επανάστασης, έστω και αν συνεχίζει να αποτελεί τον «πατέρα» της σύγχρονης κριτικής σκέψης.

Συμπερασματικά, λοιπόν, ο μαρξισμός τροφοδότησε δύο ανόμοια ρεύματα. Εκείνο —πλειοψηφικό— του εκθειασμού της ανάπτυξης και του τεχνολογικού μονισμού και το εντελώς —και συμμετρικά— αντίθετο, έστω και δευτερεύον. Η μαρξιανή κριτική της ανάπτυξης ως καταστροφής γεννούσε πάντα αμφιλεγόμενα αισθήματα και σκέψεις. Αποτέλεσε την πρώτη βάση της αντιαναπτυξιακής ιδεολογίας και τροφοδότησε και γονιμοποίησε τα σύγχρονα «αντιαναπτυξιακά» ρεύματα. Δεν είναι τυχαία η προέλευσή τους — ριζοσπαστική εθνολογία, Καστοριάδης, σχολή της Φραγκφούρτης, ριζοσπαστική οικολογία. Υπ' αυτή την έννοια η μορφή του Μαρξ παραμένει αινιγματική, όπως υπήρξε πάντα η μορφή των μεγάλων προφητών της ιστορίας.

Από τον τεχνολογικό ντετερμινισμό στον ιστορικό ιντετερμινισμό;

Το ερώτημα το οποίο τίθεται όλο και περισσότερο πιεστικά είναι αν το νέο υπόδειγμα, το νέο κοινωνικό «πρόταγμα», απορρίπτοντας τον τεχνολογικό ντετερμινισμό και τη λογική της αδιάκοπης ανάπτυξης και προόδου θα περάσει στο εντελώς αντίθετο άκρο του ιστορικού ιντετερμινισμού, όπου η έννοια της αυτονομίας θα νοηθεί ως μια υπέρβαση του ίδιου του υλικού κόσμου και των επιταγών του. Αν υπερβαίνοντας τη λογική του επιγείου Παραδείσου, που θα επιτευχθεί μέσω της προόδου των παραγωγικών δυνάμεων, θα περάσουμε σε μια απλή επικούρεια επιστροφή του *εδώ και τώρα*. Αν είναι δυνατό ή επιθυμητό, η ανθρώπινη ιστορία, κάνοντας έναν καταπληκτικό κύκλο δύο χιλιάδων χρόνων, να επιστρέψει σε ένα υπόδειγμα όπου δεν θα υπάρχει «τέλος» και στόχος άλλος από το εὖ ζῆν, όπου όλοι οι θεοί και ο ίδιος ο άνθρωπος και ο θεός-ιστορία θα έχουν εξοβελιστεί, αν δηλαδή θα πραγματωθεί με μια άλλη έννοια το τέλος της ιστορίας (βλέπε τη νεοφιλελεύθερη εκδοχή αυτού του τέλους στο άρθρο του Φουκουγιάμα στο *Βήμα* της 25ης Σεπτεμβρίου 1989). Ή μήπως μια τέτοια λογική, που οδηγεί στο «τέλος της ανάπτυξης» εν ονόματι της φύσης, δεν αποτελεί άραγε *υπέρβαση της φύσης*; Η ιστορία της ζωής πάνω στον πλανήτη μας, του οποίου συνέχεια αποτελεί η ανθρώπινη ιστορία, αποτέλεσε πάντα μια πορεία από το απλούστερο στο συνθετότερο και από το λιγότερο προσαρμοστικό στο πιο ανθεκτικό. *Επομένως η ανατροπή της έννοιας της ανάπτυξης, παρά τα φαινόμενα, δεν αποτελεί μια λογική επιστροφής στην «αρμονία με τη φύση», όσο και αν συχνά διακηρύσσεται στο όνομά της, αλλά συνιστά την καταπληκτικότερη υπέρβασή της, τον εντονότερο εξανθρωπισμό και κοινωνικοποίηση της φύσης του ανθρώπου!* Γιατί, παρά τα αντιθέτως λεγόμενα, οι ανθρώπινες κοινωνίες, μπροστά στην πρόκληση της φύσης —και του ανθρώπου (πληθυσμιακή αύξηση, πόλεμοι)— έτειναν πάντα να εξελίσσονται (έστω και αν η έννοια της εξέλιξης δεν έχει πλέον αξιολογική διάσταση, αλλά χαρακτηρίζει το πέρασμα σε κοινωνίες περισσότερο σύνθετες). Αντίθετα, αποτελούν εξαιρέσεις οι κοινωνίες που κάτω από ειδικές συνθήκες —χαμηλή πληθυσμιακή πυκνότητα, γεωγραφική απομόνωση κ.λπ.— μπόρεσαν να μείνουν πολλά χρόνια, αιώνες ή χιλιετίες χωρίς να «εξελιχθούν». Επομένως ένα εγχείρημα ελέγχου της ανάπτυξης, ανατροπής της αναπτυξιακής λογικής και της προόδου αποτελεί ένα εγχείρημα μοναδικό στην ανθρώπινη ιστορία, ένα

εγχείρημα ανθρωπολογικής «ύβρεως» και όχι υποταγής στους «ρυθμούς της φύσης»! Η ιδιαιτερότητα της ανθρώπινης ανάπτυξης συνίσταται στο ότι πρέπει σήμερα, με συνειδητό και σχεδιασμένο τρόπο να αυτορρυθμίσει και να βάλει όρια στην επέκτασή του πριν αυτοκαταστραφεί. Υπ' αυτή την έννοια ο άνθρωπος μπορεί να συνεχίσει να υπάρχει σαν φύση στο βαθμό που ανατρέπει ένα στοιχείο της ίδιας της φύσης του. Στοιχείο της φύσης κάθε είδους είναι η αδιάκοπη επέκταση, όσο αυτή δεν συναντάει κάποιο όριο (ή κάποιο άλλο είδος), το οποίο θα τη σταματήσει. Αντίθετα ο άνθρωπος δεν πρόκειται να σταματήσει την επέκτασή του, την «ανάπτυξη», παρά μόνο επειδή ο ίδιος μπορεί να αυτοκαταστραφεί. Μόνο ο ίδιος ο άνθρωπος μπορεί να σταματήσει τον άνθρωπο! Δυστυχώς δεν υπάρχει από μηχανής Θεός*.

Και επειδή ακριβώς αυτή η ανάγκη γίνεται σήμερα όλο και πιο πιεστική αναδύεται η κριτική της ανάπτυξης, η κριτική της γραμμικής προόδου.

Όμως το τέλος μιας ορισμένης αντίληψης της ανάπτυξης και της προόδου, η εξάντληση της λογικής του κομμουνιστικού Παραδείσου και του «τέλους της ιστορίας» δεν συνεπάγονται μια αποδοχή του ιστορικού ιντετερμινισμού, μια

* Εδώ η οικολογία και η έννοια της αυτορρύθμισης έρχεται να συναντήσει την έννοια του *σχεδίου*. Η οικολογία, σε αντίθεση με έναν τυφλό ψευδο-μαρξισμό, που τη νοεί σαν «επιστροφή στη φύση», είναι υποχρεωμένη να απαντάει στο πρόβλημα της επιβίωσης του ανθρώπου με τα πιο σύγχρονα όπλα της επιστήμης και της κοινωνικής παρέμβασης. Γιατί με μια ανθρωπότητα έξι δισεκατομμυρίων δεν μπορεί να γίνει διαφορετικά. Η απάντηση στην πρόκληση του περιβάλλοντος είναι κοινωνική απάντηση, γιατί το όριο —και το φυσικό όριο— στην ανάπτυξη είναι αποτέλεσμα της κοινωνικής εξέλιξης, είναι συνέπεια της ανθρώπινης δραστηριότητας. Επομένως μόνο μια λογική που ξεπερνάει την άναρχη —μη σχεδιοποιημένη ανάπτυξη— των παλιών ανθρώπινων κοινωνιών μπορεί να απαντήσει στην οικολογική πρόκληση. Μόνο που αυτή η σχεδιοποίηση δεν μπορεί να αποτελεί το προνόμιο κάποιου υπερoργανισμού «σχεδιοποίησης», αλλά τη συνειδητή πρακτική των ανθρωπίνων υποκειμένων. Πρόκειται για την αυτοδραστηριοποίηση όλων των ανθρώπων. Έτσι η ρύθμιση της σχέσης του *υποσυστήματος άνθρωπος* με το συνολικό οικοσύστημα του πλανήτη προϋποθέτει στο εσωτερικό του υποσυστήματος μια ανατροπή των παραδοσιακών λειτουργιών της αδιάκοπης επέκτασης και τη σχεδιοποίηση του περάσματος σε μια νέα κοινωνία, όπου η κοινωνική και η οικολογική ρύθμιση θα πρυτανεύουν.

αποδοχή της φαντασιακής θέσμισης με όρους απροσδιοριστίας

Γιατί αν είναι αλήθεια ότι μια ορισμένη τεχνολογία μπορεί να υπάρχει σε διαφορετικές κοινωνίες ταυτόχρονα, ή διαδοχικά, επομένως δεν αρκεί η τεχνολογία και το επίπεδο ανάπτυξης των παραγωγικών δυνάμεων για να καθορίσουν τη μορφή μιας κοινωνίας, όμως η μορφή μιας κοινωνίας δεν είναι άσχετη με το επίπεδο ανάπτυξης των παραγωγικών δυνάμεων. Ο πολιτισμός του αλετριού μπόρεσε να αποτελέσει κοινή βάση για τη δουλοκτητική, τη φεουδαρχική, την ασιατική κ.λπ. κοινωνία, όμως αυτές οι κοινωνίες δεν θα ήταν νοητές χωρίς την ύπαρξη ενός αγροτικού υπερπροϊόντος και αντίστροφα το αλέτρι δεν μπορεί να αποτελέσει τη βάση μιας βιομηχανικής ή μεταβιομηχανικής κοινωνίας. *Επομένως η τεχνολογία δεν είναι άσχετη με την κοινωνία στην οποία ζούμε, δεν καθορίζει με μια άκαμπτη ενδελέχεια τα πάντα, αλλά δεν αποτελεί και μια αμελητέα μεταβλητή.* Είναι, θα λέγαμε, ένας αναγκαίος αλλά όχι ικανός όρος για τη μορφή της κοινωνίας. Έτσι λοιπόν η ελευθερία μας είναι πραγματική αλλά όχι και απεριόριστη!

Μπορούμε να επιλέξουμε· το μέλλον μας δεν είναι προδιαγεγραμμένο, αλλά η ελευθερία μας είναι ελευθερία πάντα στα πλαίσια μιας εποχής, κάποιων αδιαφανειών, κάποιων αναγκαιοτήτων.

Το ίδιο πιστεύουμε ισχύει με την έννοια της προόδου. Αυτή η έννοια που οι μεγάλες μονοθεϊστικές θρησκείες ή οι εκκοσμικευμένες ιδεολογίες εισήγαγαν σαν αυτόνομη μεταβλητή και συνιστώσα της πορείας των ανθρωπίνων κοινωνιών δεν αποτελεί μια «διαστροφή», ιουδαιοχριστιανικού τύπου, όπως φαίνεται να υπαινίσσεται ο Καστοριάδης και πολλοί κριτικοί της ανάπτυξης, την οποία είναι καιρός σήμερα να ξεφορτωθούμε. Για μας είναι μια αντίληψη που ενυπάρχει στην ίδια τη φύση του ανθρώπου, στην ίδια τη φύση, η οποία κινείται πάντα είτε προς κάποια άνθηση, είτε προς την παρακμή και την αποσύνθεση, προς το θάνατο. Επομένως κάθε ζωντανός οργανισμός, κάθε κοινωνία, προσπαθεί να αντιμετωπίσει την παρακμή και το θάνατο, αυτό για τους ανθρώπους, για τις ανθρώπινες κοινωνίες άλλοτε παίρνει τη μορφή του εὖ ζῆν, αλλά όχι με όρους επικούρειας ατομικότητας αλλά συλλογικότητας, είτε τη μορφή της «τελείωσης», της «προόδου», ως ανάπτυξης. Το ζητούμενο της εποχής μας είναι πώς θα υπερβούμε την έννοια της ποσοτικής ανάπτυξης, της ανάπτυξης προς την κατεύθυνση της συσσώρευσης, της καταναλωτικής βουλιμίας χωρίς τέλος, της προόδου σαν γραμμικότητας. Τα στοιχεία κυκλικότητας της ανθρώπινης ζωής και ιστορίας είναι πραγματικά, αλλά η κίνηση δεν είναι ποτέ κυκλική αλλά σπειροειδής προς τη μια ή την άλλη κατεύθυνση. Πρέπει να απορρίψουμε τη λογική της αναπόφευκτης και μηχανιστικής εξέλιξης προς το καλό, αναγνωρίζοντας πως και η εξέλιξη προς το «κακό», την παρακμή, είναι και αυτή πιθανή, πιθανότατη μάλιστα, μόνο που ακριβώς γι' αυτό χρειαζόμαστε μια αντίληψη της προόδου, γιατί η «κόλαση», η βαρβαρότητα, η οικολογική καταστροφή είναι πάντα παρούσα και απειλητική. Το ζήτημα είναι πως πρέπει να μεταβάλουμε την κλίμακα των αναφορών μας. Σήμερα το ζήτημα δεν είναι η ανάπτυξη αδιαφοροποίητα, αλλά ο μετασχηματισμός των αναγκών, μια ανάπτυξη νέου τύπου, που συχνά μπορεί και πρέπει να σημαίνει αποανάπτυξη και καταστροφή παλιών μορφών, μια ανάπτυξη που να υπόκειται σε μια κοινωνική, οικολογική και ανθρωπολογική ρύθμιση. Πρόκειται για την αλλαγή του πολιτιστικού υποδείγματος προς την κατεύθυνση μιας νέας ρύθμισης, ενός υποδείγματος που θα συνθέτει την αρχαιοελληνική έννοια του εὖ ζῆν και την ιουδαιοχριστιανική αντίληψη της προόδου, ενός υποδείγματος που θα υπερβαίνει επιτέλους τη σχιζοφρένεια του κόσμου μας, τη σχιζοφρένεια του μαρξιστικού υποδείγματος, όσο και αν αποτελεί σύνθεση των αντιφάσεών του.

Γ. ΚΑΡΑΜΠΕΛΙΑΣ

Ενδεικτική Βιβλιογραφία

Χέρμπερτ Μαρκούζε: *Ο μονοδιάστατος άνθρωπος*, εκδ. Παπαζήση, *Έρως και πολιτισμός*, εκδ. Κάλβος.

Καρλ Μαρξ: *Το Κεφάλαιο*, εκδ. Σύγχρονη Εποχή, *Η γερμανική ιδεολογία*, εκδ. Γκούτενμπεργκ, *Το εβραϊκό ζήτημα*, εκδ. Οδυσσέας.

Κορνήλιος Καστοριάδης: *Η φαντασιακή θέσμιση της κοινωνίας*, εκδ. Ράππα.

Άγκνες Χέλλερ: *Το ζήτημα των αναγκών στον Μαρξ*, εκδ. Οδυσσέας.

Κώστας Παπαϊωάννου: *Η κρίση του μαρξισμού*, εκδ. Κομμούνα.

Γιώργος Καραμπελιάς: *Πέρα από το σοσιαλισμό*, εκδ. Κομμούνα, *Ούτε θεός ούτε ιστορία*, εκδ. Κομμούνα.

Γκέοργκ Λούκατς: *Ιστορία και ταξική συνείδηση*, εκδ. Οδυσσέας.

Ο κόσμος ο μικρός, ο μέγας [1]

στην Η.Β.

Ανάμεσα στο απειροστά μικρό και στο άπειρα μεγάλο, ανάμεσα στον κόσμο των πρωτονίων, των νετρονίων, των φωτονίων, και στον κόσμο των πλανητικών συστημάτων, των γαλαξιών και των σχηματισμών τους, βρίσκεται η δική μας κλίμακα ζωής, ο δικός μας κόσμος. Αυτός που συντίθεται από σωμάτια απίστευτα μικρά, από άτομα διαστάσεων 1:10^{10} μέτρα, και που με τη σειρά του συνθέτει μεγακόσμους ασύλληπτων αποστάσεων: Με τους γαλαξίες να έχουν ακτίνα της τάξης των 10^{17} χιλιομέτρων, με το παρατηρήσιμο σύμπαν να εκτείνεται σε μια διάμετρο 2 Χ 10^{10} ετών φωτός...

«Από τον κόσμο του σχεδόν απειροστού, οικοδομείται το πεπερασμένο, ο κόσμος της δικής μας κλίμακας, και παραπέρα η απειρότητα των κόσμων», γράφει ο Ευτύχης Μπιτσάκης[2]. Σε αδιάρρηκτη ενότητα η *Κοσμολογία* και η *Μικροφυσική*, ανιχνεύουν τα όρια του μέγιστου και του ελάχιστου: Με τις πυκνότητες της ύλης να κυμαίνονται από το 10^{14} gr/cm^3 έως τα 1 διά 10^{29} gr/cm^3, με τις ταχύτητες να φτάνουν από το μηδέν έως τα 300.000 χιλιόμετρα ανά δευτερόλεπτο, τους χρόνους ζωής να εκτείνονται από το μηδαμινό 1 διά 10^{23} sec (των Resonances) έως τα εξακριβωμένα δισεκατομμύρια χρόνια ζωής των ουρανίων σωμάτων...

Η ύλη οργανώνεται σε διαφορετικά επίπεδα, με τις ιδιαίτερες νομοτέλειές τους. Τα πλανητικά συστήματα δεν είναι μεγέθυνση του κόσμου των ατόμων, και ο μικρόκοσμος δεν είναι μεταγραφή —στην κλίμακα του απειροστού— των νόμων που διέπουν τα πλανητικά συστήματα. Υποατομικά σωματίδια, άτομα, μόρια, κύτταρα, είδη, ομάδες ειδών, κοινωνίες ανθρώπινες, οικοσυστήματα, βιόσφαιρα: Η ύλη ξεδιπλώνεται και αναδιπλώνεται, συντίθεται και αναλύεται μέσα στην άπειρη διαφορετικότητά της. Η Γνώση αναιρεί το άγνωστο σε μια πορεία διεύρυνσής της, που είναι όμως ταυτόχρονα και διαδικασία παραγωγής νέων ερωτηματικών.

Ο κόσμος μας, ο κόσμος των αβιοτικών στοιχείων —του εδάφους, του νερού, του αέρα— και των 10 έως 30 εκατομμυρίων ειδών που κατ' εκτίμηση συμβιώνουν μαζί μας. Με 874 χιλ. έντομα, με 248 χιλ. ανώτερα φυτά, 19 χιλ. ψάρια, 4 χιλ. θηλαστικά, σύνολο εξακριβωμένων ειδών 1.390.992[3] «τζαστ» — που λένε σε απλά ελληνικά! Και με όλους αυτούς τους αριθμούς που αναθεωρούνται από χρόνο σε χρόνο και από μελετητή σε μελετητή, με το «πλάταιμα» κοινώς της γνώσης μας, που δεν είναι —φευ— «στένεμα» εκείνου του άπειρου μεγέθους που ονοματίζεται «άγνοια»...

Έχοντας πλέον περισσότερα από 5 δισεκατομμύρια συνανθρώπους, με ένα ρυθμό αύξησης 80 εκατομμυρίων ατόμων το χρόνο, αποτελούμε (ίσως) το μόνο είδος που έχει αυτο-καταμετρηθεί με τη σχετικά μεγαλύτερη ακρίβεια. Ταυτόχρονα είμαστε το μόνο είδος που, εκλαμβάνοντας τη σύζευξη και συμβίωσή του με άλλα είδη ως απλή συγκατοίκηση, επιδιώκει την αλόγιστη διεύρυνση του δικού του ζωτικού χώρου. Νεόπλουτο σχετικά είδος, το δικό μας είδος, εκτρέφει το όνειρο του ελέγχου της γενετικής ποικιλότητας, ιδιαίτερα μέσω της Βιοτεχνολογίας: Με τη σημερινή παραγωγή μικροοργανισμών για γεωργικές χρήσεις, με την πιθανολογούμενη μελλοντική παραγωγή μεγαλύτερων (κατά παραγγελία...) όντων. Δείγμα και αυτό της μονοδιάστατης ανάπτυξης, που μετατρέπει σε χαρτοπαικτικό τζόγο το αίτημα της εκδίπλωσης της ανθρώπινης ουσίας στον υπαρκτό κόσμο. Δείγ-

μα της έπαρσης και της απερισκεψίας εκείνων που δεν αφουγκράζονται στον άνθρωπο το παιδί, στο παιδί το ζώο, στο ζώο τα αναρίθμητα νήματα που συνδέουν ύπαρξη με ύπαρξη.

Ο κόσμος μας, ο μικρός, ο μέγας, είναι ο πλανήτης Γη, είναι η Ελλάδα του 1990, είναι η Αθήνα και το Παγκράτι, ίσως ένα διαμέρισμα στην οδό Φορμίωνος, αριθμός τάδε, δείνα όροφος... Κόσμος είναι και ο εσωτερικός μας κόσμος, και «Κοσμολογία» μας είναι η συγχώνευση της οικολογίας με την ανθρωπολογία, ιδιαίτερα όπως αυτή η τελευταία εκφέρεται με την ανάλυση των *ριζικών αναγκών*, με την ανάλυση της ανθρώπινης φύσης πέρα από τις ιστορικά συγκεκριμένες ιδιαιτερότητές της. Αναπτύσσοντας τους ειρμούς της οικολογίας συναντάει κανείς ένα νέο *υπαρξισμό*, χωρίς τη θρησκευτική μεταφυσική ή κάποιες αφελείς συνταγολογίες. Είναι ένας υπαρξισμός απάρνησης των μεγίστων και των ελαχίστων, ένας υπαρξισμός αναζήτησης της ισορροπίας, των ορίων, της ανθρώπινης κλίμακας. Που αντιμάχεται τα ιδεολογήματα μονής κατεύθυνσης, τα ιδεολογήματα χωρίς «ανάδραση» (feedback), και αναζητάει θέσεις ισορροπίας, ήπιες σχέσεις και επεμβάσεις σε ό,τι κατά περίπτωση συνιστά «περιβάλλον» —φυσικό ή κοινωνικό. Άλλοτε ανάμεσα στον πολιτικαντισμό της συγκυρίας και στον αποστασιοποιημένο λογιωτατισμό, άλλοτε ανάμεσα στον στενοκέφαλο τοπικισμό και στον κούφιο «γκλομπαλισμό», άλλοτε ανάμεσα στην στείρα ομφαλοσκόπηση και στην συμπλεγματική εξωστρέφεια, άλλοτε ανάμεσα στο «εδώ και τώρα» και στο «παντού και πάντοτε». Ανάμεσα σε ένα κόσμο μικρότερο και ένα κόσμο μεγαλύτερο.

«Δεν υπάρχει πιο δύσκολη τέχνη από το να ζει κανείς» —έλεγε ο Σενέκας. Δηλαδή από το να ζει αυθεντικά, ανεπηρέαστος από τη μεγαλομανία της ανταγωνιστικής κοινωνίας αλλά και από την «κοσμική μελαγχολία» που εμπνέει ο διαβατικός χαρακτήρας των προσώπων και των καταστάσεων, σε μια βιόσφαιρα και ένα σύμπαν εξελισσόμενο... *Με το πριν και το μετά της ύπαρξής μας να «ανήκει» στην ανυπαρξία, αναζητείται ένα πάθος ζωής.* Ένα πάθος που θα μας ενώνει, διατηρώντας ταυτόχρονα την ιδιαιτερότητά μας. Και τέτοιο δεν μπορεί να είναι το πάθος της κυριαρχίας ή της υποταγής: Γιατί, καθώς λέει ο Έριχ Φρομ[4], «κανένα μέγεθος υποταγής ή κυριαρχίας (ή ιδιοκτησίας ή φήμης) δεν είναι αρκετό για να δώσει την αίσθηση της ταυτότητας και της ενότητας... γιατί ένα μόνο πάθος υπάρχει που ικανοποιεί την ανάγκη του ανθρώπου για την ενότητα με τον κόσμο και για την ταυτόχρονη απόκτηση μιας αίσθησης ακεραιότητας και ατομικότητας. Το πάθος αυτό είναι η αγάπη...»

Γιατί είναι μόνο *«το βίωμα της αγάπης που παραμερίζει την αναγκαιότητα της αυταπάτης...* Γιατί όταν λέω σ' αγαπώ, λέω αγαπώ σ' εσένα και σε όλη την ανθρωπότητα, σε κάθε τι που είναι ζωντανό. Αγαπώ σ' εσένα και τον εαυτό μου... γιατί μ' αυτή την έννοια ο αυτοερωτισμός είναι το αντίθετο της φιλαυτίας...»

Στον ανθρώπινο κόσμο η αγάπη και η αρνητική τιμή της, το μίσος, μπορεί να είναι στοιχεία δημιουργικότητας. Το ουσιαστικά αντίθετό τους, η αδιαφορία, η απάθεια για ό,τι βρίσκεται στην εμβέλεια της δικής μας ζωής, είναι ουσιαστικά ένας θάνατος: «Με δόσεις» οπωσδήποτε, αλλά πάντως θάνατος.

Ο κόσμος ο μικρός, ο μέγας, ο προσωπικός μας κόσμος και ο κόσμος του σύμπαντος... που εκτρέφει όνειρα και εφιάλτες, που δεν τελειώνει ποτέ αλλά διαρκώς γίνεται. Ο κόσμος-πρόκληση να τον αγαπήσουμε και να τον μισήσουμε, πριν να ασχοληθούμε με την αλλαγή ή την κατανόησή του...[5]

ΓΙΑΝΝΗΣ ΣΧΙΖΑΣ

1. Οδυσσέα Ελύτη, *«Άξιον Εστί»*.
2. Ευτύχη Μπιτσάκη, *«Το είναι και το γίγνεσθαι»*.
3. Edward Wolf, *"On the Brink of Extinction: Conserving the Diversity of Life"*, Worldwatch 1987.
4. Έριχ Φρομ, *«Η υγιής κοινωνία»*.
5. Καρλ Μαρξ, *11η θέση για τον Φόυερμπαχ*: «Οι φιλόσοφοι μονάχα εξηγούσαν με διάφορους τρόπους τον κόσμο, το ζήτημα όμως είναι να τον *αλλάξουμε*».

Από την αφρικάνικη Ιταλία, ξεχασμένη από θεό και ανθρώπους...

...Ο ΠΑΝΘΗΡΑΣ ΔΕΙΧΝΕΙ ΤΑ ΔΟΝΤΙΑ ΤΟΥ

"Εμείς είμαστε ο πάνθηρας", φωνάζουν στις διαδηλώσεις τους οι Ιταλοί φοιτητές. Τη φιγούρα του συμπαθητικού και άγριου ζώου εμπνεύστηκαν όταν ένας πάνθηρας ξέφυγε από το κλουβί του στη Ρώμη και τριγύρναγε ελεύθερος στους δρόμους...

Το νομοσχέδιο και η κριτική

Οι τελευταίοι δυο μήνες ήταν — και είναι — οι θερμότεροι που έχει γνωρίσει το ιταλικό φοιτητικό κίνημα, τα τελευταία δέκα και πλέον χρόνια. Αφορμή, το νομοσχέδιο του σοσιαλιστή υπουργού Ρουμπέρτι, για τη μεταρρύθμιση της ανώτατης εκπαίδευσης, που στόχο έχει την αυτονόμηση της τελευταίας από το κράτος. Βασιζόμενο λοιπόν σ' αυτή την αρχή — που κατοχυρώνεται από το ίδιο το σύνταγμα, "για την αποσύνδεση του πανεπιστήμιου από το κράτος εξάρτηση που κληρονόμησε στην παιδεία ο φασιστικός συγκεντρωτισμός" — και στοχεύοντας στην πραγματοποίησή της, το νομοσχέδιο προβλέπει :

***τη διδακτική αυτονομία των πανεπιστημίων,**
* τη δυνατότητα να συνάπτουν συμβάσεις και να χρηματοδοτούνται από ιδιωτικές και δημόσιες επιχειρήσεις και οργανισμούς,
*τη συμμετοχή των καθηγητών, σε ποσοστό 50%, στα διοικητικά συμβούλια των σχολών,
* τη συμμετοχή εκπροσώπων των χρηματοδοτικών επιχειρήσεων και οργανισμών, στο ίδιο όργανο, σε ποσοστό μέχρι και 20%,
* τη σύσταση αντιπροσωπευτικού φοιτητικού οργάνου, με συμβουλευτικό χαρακτήρα, και
* τη δημιουργία ενός διετούς ή τριετούς κύκλου σπουδών που θα κλείνει με το λεγόμενο "ενδιάμεσο" δίπλωμα (*Intermedio*).

Η κατάθεση του νομοσχεδίου πυροδοτεί τις αντιδράσεις των φοιτητών, που κατά τα μέσα Δεκεμβρίου προχωρούν σε κατάληψη του πανεπιστημίου του Παλέρμο. Ακολουθούν καταλήψεις σε σχολές της Ρώμης και μερικών άλλων πόλεων, ενώ, μετά από έναν ολόκληρο μήνα, οι καταλήψεις γενικεύονται σε όλη τη χώρα, με τελευταία τα πανεπιστήμια του Βορρά.

Οι φοιτητές διεκδικούν να αποσυρθεί το νομοσχέδιο, ή, πάντως να αναμορφωθεί ριζικά και αντίκεινται στο πνεύμα της αυτονομίας που μοιάζει αναπόσπαστη με την ιδιωτικοποίηση. Συγκεκριμένα, ζητούν το όργανο όπου θα εκπροσωπούνται να έχει αποφασιστικό χαρακτήρα — και όχι απλά συμβουλευτικό **καθώς και δικαίωμα βέτο στην εκλογή των πρυτάνεων.**

Όσον αφορά στο *Intermedio*, θεσμό υφιστάμενο στα περισσότερα ευρωπαϊκά πανεπιστήμια, αυτό προτείνεται ως λύση σ' ένα υπαρκτό και ιδιαίτερα σοβαρό πρόβλημα της ιταλικής ανώτατης παιδείας : το γεγονός ότι μόλις το 30% των φοιτητών παίρνουν τελικά πτυχίο, ενώ οι υπόλοιποι εγκαταλείπουν τις πανεπιστημιακές τους σπουδές. Πρόκειται όμως για πρόβλημα που έχει προφανώς τις ρίζες του σε οργανικές ελλείψεις και ασυνέχεια του όλου εκπαιδευτικού συστήματος και άρα ένα πτυχίο β' κατηγορίας, στα δύο ή τρία έτη των σπουδών όχι μόνο δεν το λύνει, αλλά το διαιωνίζει, χτυπώντας το αποτέλεσμα και όχι τις αιτίες που το προκαλούν. Αλλά η αντίθεση των φοιτητών στην συγκεκριμένη πρόταση αφορά και στον ίδιο τον χαρακτήρα του "ενδιάμεσου" αυτού διπλώματος που, όπως αναφέρθηκε, είναι υποδεέστερο, σε σχέση με εκείνο του τεταρτοετούς ή εξαετούς κύκλου σπουδών.

Το ζήτημα όμως της διαφοράς μεταξύ των δύο πτυχίων άπτεται μιας γενικότερης διάστασης ανάμεσα στα πανεπιστήμια του Βορρά και σε αυτά του Νότου, στα πλαίσια μιας παιδείας "δύο ταχυτήτων" μέσα στην ίδια την δημόσια ανώτατη εκπαίδευση της Ιταλίας.

Και εδώ ακριβώς επικεντρώνεται ένα πολύ μεγάλο μέρος της πολεμικής που ασκεί το φοιτητικό κίνημα στο νομοσχέδιο Ρουμπέρτι. Συγκεκριμένα, οι φοιτητές τίθενται ενάντια στην εισχώρηση ιδιωτικών κεφαλαίων στο πανεπιστήμιο, γιατί προκειμένου για κάτι τέτοιο, θα προτιμηθούν οι σχολές του Βορρά σε σχέση με αυτές του Νότου που, ήδη υποβαθμισμένες, παρά την οικονομική τους εξάρτηση - ενίσχυση από το κράτος, θα αφεθούν στη μοίρα τους, μέχρι που να πέσουν σε πλήρη μαρασμό, να γίνουν "διαβατήρια" για την ανεργία. Και αυτό δεδομένου του ήδη υπάρχοντος χάσματος μεταξύ των σχολών και των πτυχίων του Βορρά σε σχέση με αυτά του Νότου.

Προφανώς αυτή δεν είναι η μόνη κριτική στην ιδιωτικοποίηση της ανώτατης εκπαίδευσης. Ένα άλλο βασικότατο σημείο αποτελεί,όπως είναι φυσικό, η αντίρρηση σχετικά με την κατεύθυνση που θα πάρει η επιστημονική έρευνα, στο μέτρο που θα χρηματοδοτείται από ιδιωτικές - βιομηχανικές επιχειρήσεις. Γιατί βέβαια, σ' αυτήν την περίπτωση η έρευνα θα καθοδηγείται από τις ανάγκες και τα συμφέροντα των επιχειρήσεων, ακολουθώντας μια πορεία διαρκώς εντεινόμενης ισοπέδωσης και ομογενοποίησης πάνω στον άξονα γνώση — παραγωγή — κατανάλωση.

Άμεσο αποτέλεσμα των παραπάνω και η υποβάθμιση των ανθρωπιστικών σπουδών, δεδομένου ότι η χρηματοδότησή τους δε θα επέφερε κανένα κέρδος στις επιχειρήσεις που θα συνάψουν με τα πανεπιστήμια συμβάσεις

επιχορήγησης ερευνητικών προγραμμάτων.

Οι πρακτικές, τα μέσα...

Η απάντηση των φοιτητών υπήρξε άμεση, τουλάχιστον σε κάποιες από τις πιό υποβαθμισμένες σχολές της χώρας, αυτές του Παλέρμο. Όταν το κίνημα απλώθηκε σ' όλη τη χώρα, τα αμφιθέατρα γέμιζαν από τις καθημερινές συνελεύσεις, κατά τις οποίες, όπως και σε όλες τις δραστηριότητες που εντάχθηκαν στο πλαίσιο των καταλήψεων, επικράτησε η διαφάνεια και η δημοκρατία. Έτσι, υπήρξαν περιπτώσεις, όπου, μετά από ψηφοφορία, η συνέλευση έδωσε το λόγο στους φασίστες, που στη συνέχεια διώχτηκαν από την κατάληψη, πάντοτε όμως περιφρουρούμενοι. Γενικά πάντως η περιφρούρηση υπήρξε υποτυπώδης και σε κάποιες σχολές η είσοδος ήταν ελεύθερη σ' όσους απλώς δεν αυτοαποκαλούνταν φασίστες. Μεγάλη ανοχή επιδείχτηκε άλλωστε και απέναντι σ' αυτούς — την καθολική νεολαία — που μοίραζαν, έξω από τις σχολές, προκηρύξεις κατά των καταλήψεων.

Οι συνελεύσεις ήταν ανοικτές στους δημοσιογράφους, ενώ σε αρκετές περιπτώσεις τους δόθηκε και ο λόγος. Και ακόμη και όταν η στάση των ΜΜΕ ήταν κάθε άλλο παρά ευνοϊκή απέναντι στους καταληψίες, η διαφάνεια αποτελούσε βασικό μέλημα των τελευταίων, που γνώριζαν καλά ότι η, συχνά αρνητική, κριτική είναι το τίμημα που πρέπει να πληρώσει ένα κίνημα αν δε θέλει να απομονωθεί από την υπόλοιπη κοινωνία.

Όμως εκτός από τη δημοκρατικότητα και τη διαφάνεια οι καταλήψεις αυτές χαρακτηρίστηκαν από μια σειρά αξιοσημείωτων και πρωτότυπων πρακτικών, σε επίπεδο καθημερινότητας, από την τακτική καθαριότητα μέχρι την περιποίηση των φυτών που είχαν στα γραφεία τους οι υπάλληλοι της γραμματείας. Το πρωτότυπο όμως αυτής της καθημερινότητας έγκειται στην συνεχή **επικοινωνία των καταληψιών με φαξ.** Από τη μια σχολή και από την μια πόλη στην άλλη ανταλλάσσονταν φαξ που

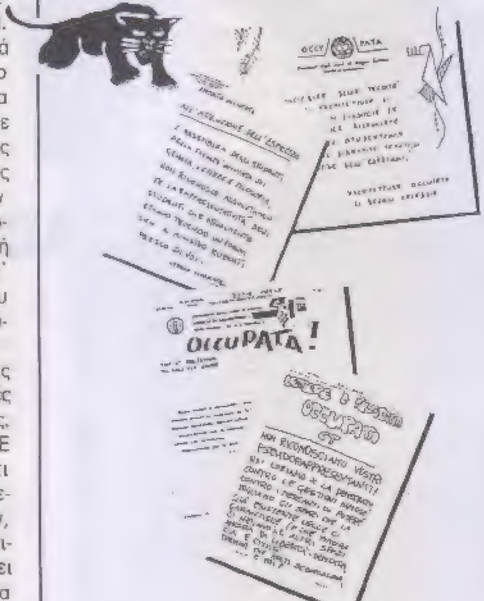

αφορούσαν από δελτία τύπου μέχρι σκίτσα, και από χαιρετίσματα μέχρι ανακοινώσεις και καλέσματα σε εκδηλώσεις και πορείες. Η "ευγενική επανάσταση", όπως αποκλήθηκε από πολλούς, χρησιμοποίησε τα μέσα που διέθετε ακριβώς ως τέτοια που είναι : μέσα ταχύτερης εσωτερικής και εξωτερικής επικοινωνίας, για να περάσει τα δικά της μηνύματα και να τους δώσει το δικό της χρώμα. Χαρακτηριστικό είναι το φαξ που στάλθηκε από σχολή του Παλέρμο, στο Μιλάνο, και που επιγραφόταν : "Από την Αφρικανική Ιταλία, ξεχασμένη από το Θεό και τους ανθρώπους".

Στα πλαίσια των καταλήψεων λειτούργησαν και αντιμαθήματα, ενώ στη σχολή Πολιτικών Επιστημών στη Ρώμη οργανώθηκαν και σεμινάρια που αφορούσαν στην πρόσφατη ιστορία της Ιταλίας. Όταν όμως σ' ένα από αυτά κλήθηκε να μιλήσει ένας πρώην φυλακισμένος, μέλος των Ερυθρών Ταξιαρχιών, και παρά το γεγονός ότι για τις επόμενες μέρες είχε προγραμματιστεί εκδήλωση με ομιλητή το γιό ενός θύματος της τρομοκρατικής οργάνωσης, η έκταση που δόθηκε στο γεγονός από εφημερίδες και τηλεόραση οδήγησε στο τερματισμό των σεμιναρίων. Τα αντιμαθήματα όμως, όπως άλλωστε και ένα πλήθος πολιτιστικών και ενημερωτικών εκδηλώσεων λειτούργησαν με επιτυχία σε όλες τις σχολές. Ακόμη, η συλλογή υλικών για ανακύκλωση (χαρτί, γυαλί, αλουμίνιο κλπ) και η χρησιμοποίηση ανακυκλωμένου χαρτιού για τις ανακοινώσεις τις προκηρύξεις κλπ, ήταν μια τρέχουσα πρακτική σε πολλά κατηλειμμένα πανεπιστήμια, που φωτίζει μια άλ-

λη διασταση — οικολογική αυτή τη φορά — του κινήματος.

...και το μήνυμα

Όταν γράφονται αυτές οι γραμμές οι καταλήψεις συνεχίζονται σε αρκετές σχολές. Έτσι η έκβαση αυτής της κινητοποίησης είναι ακόμη άγνωστη. Εκείνο όμως που είναι σίγουρα γνωστό κι αποτελεί ίσως τη μεγαλύτερη "πρωτοτυπία" του κινήματος είναι το ξεκίνημά του. Πρόκειται για την πρώτη φοιτητική κινητοποίηση στην ιστορία της Ιταλίας που πραγματοποιείται με, γεωγραφικά, ανοδική και όχι καθοδική πορεία. Το κίνημα αυτή τη φορά "ανέβηκε" τη χώρα, κι αυτό δίνει σε μεγάλο βαθμό και το στίγμα του.

Μέχρι σχετικά πρόσφατα τα κινήματα σ' αυτή τη χώρα, έχοντας στο στόχαστρο το σύστημα στο σύνολό του και βασιζόμενα στην αντίθεση κεφαλαίου - εργασίας, ξεκινούσαν από τον βιομηχανικά ανεπτυγμένο Βορρά, με κέντρο το Μιλάνο, για να επεκταθούν σ' όλη τη χώρα και να φτάσουν μέχρι τον υποβαθμισμένο, αγροτοδίαιτο Νότο. Αυτή τη φορά η βασική αντίθεση μοιάζει να κινείται σε δύο άλλους άξονες: ο ένας, με έντονη φυσικά την παράμετρο της οικονομικής ανάπτυξης, είναι αυτός της αντίθεσης Βορρά - Νότου, που, με αφορμή το νομοσχέδιο για τα ΑΕΙ, θίγει εν τέλει το ίδιο το ζήτημα της ανάπτυξης καθεαυτής. Δεν είναι άλλωστε τυχαίο ότι οι φοιτητές στο Βορρά, και ιδιαίτερα στο Μιλάνο, ήταν αρκετά διστακτικοί και επιφυλακτικοί απέναντι στις καταλήψεις που πραγματοποιούνταν αρκετά νοτιότερα, και κινητοποιήθηκαν — συχνά μάλιστα βασισμένοι σε μειοψηφίες — τουλάχιστον ένα μήνα αργότερα.

Ο δεύτερος άξονας αφορά στην ίδια τη γνώση. Τα αντιμαθήματα, οι προβολές και οι πολιτιστικές εκδηλώσεις έδειξαν ότι οι φοιτητές δεν ήταν απλώς παιδιά του συστήματος — όπως τους αποκάλεσαν συχνά — που επιδίωκαν την καλύτερη ένταξή τους μέσα σ' αυτό. Αντίθετα αμφισβήτησαν την ίδια την γνώση ως εργαλείο παραγωγής — ναι, ζητώντας παράλληλα να έχει αντικρυσμα στη διαδικασία της! — αλλά και τον τρόπο με τον οποίο αυτή παρέχεται. Μέσα από την αυτοοργάνωσή τους προώθησαν τις απόψεις τους για τη γνώση, κάνοντας πράξη, αυτοί οι ίδιοι, μια διαφορετική μέθοδο προσέγγισης, πιο άμεση και πολύπλευρη, μέσα από θέματα πιο κοντινά στις ανάγκες, τις προτιμήσεις και την πραγματικότητά τους.

Συχνά γράφτηκε, κατά τη διάρκεια των καταλήψεων — και πάντα σε αντιπαράθεση με το '68 — ότι αυτοί οι "μη-βίαιοι αλλά αγανακτισμένοι" νέοι, όπως αυτοπροσδιορίζονταν, δεν έχουν συγκεκριμένο "εχθρό", πέρα από το νομοσχέδιο, δεν έχουν στόχο, πέρα από την κατάργησή του, δεν έχουν όραμα για μια άλλη κοινωνία. Η αλήθεια είναι ότι δεν έκαναν τίποτε άλλο, εκτός από το να δράσουν τοπικά, να αντιδράσουν και να ενεργήσουν συγκεκριμένα και να κάνουν πράξη — εναντιωνόμενοι στη μεταρρύθμιση — τις μεταρρυθμίσεις που οι ίδιοι επιθυμούν για το σύστημα της ανώτατης εκπαίδευσης, για το χώρο μέσα στον οποίο ζουν.

ΛΗΔΑ ΒΛΑΧΟΥ

ΓΑΛΛΙΑ

Οι δολοφόνοι αθωώνονται κι εκεί...

Διαβολική σύμπτωση ή απλή τύχη, το γεγονός πάντως είναι ότι μια μέρα μετά την αθώωση του δολοφόνου Μελίστα από Μικτό Ορκωτό Εφετείο στην Αθήνα, το Σάββατο 27 Γενάρη, μια ανάλογη υπόθεση εκδικαζόταν στα γαλλικά δικαστήρια: οι αστυνομικοί Γκαρσία και Σμιτ βρίσκονταν στο εδώλιο του κατηγορουμένου για το φόνο του νεαρού φοιτητή Μαλίκ Ουσεκίν, κατά τη διάρκεια των φοιτητικών κινητοποιήσεων και διαδηλώσεων που συγκλόνισαν, το Δεκέμβριο του 1986, το Παρίσι αλλά και την υπόλοιπη Γαλλία.

Το Σάββατο το βράδυ η απόφαση αφήνει άναυδη την οικογένεια Ουσεκίν: ο Κριστόφ Γκαρσία καταδικάζεται σε δύο χρόνια με αναστολή και ο Ζαν Σμιτ σε πέντε χρόνια με αναστολή. Κι αυτό παρά το ότι ο εισαγγελέας είχε ζητήσει τρία χρόνια με αναστολή για τον πρώτο και πέντε για τον δεύτερο, εκ των οποίων τα τρία χωρίς αναστολή.' Ετσι οι δύο δολοφόνοι των CRS δεν πρόκειται να πληρώσουν για το φόνο του νεαρού φοιτητή ούτε με μία μέρα φυλακή. " Είναι εξωφρενικό... Αυτό σημαίνει ότι αν φοράς στολή μπορείς να χτυπάς και να σκοτώνεις ελεύθερα. Δε λέγεται δικαιοσύνη αυτό...", λέει η μικρότερη αδελφή του Μαλίκ, Σάρα. Αντίθετα, ο αδελφός του, Μωχάμετ Ουσέκιν, δηλώνει σχετικά ικανοποιημένος γιατί τουλάχιστον οι ένοχοι καταδικάστηκαν —κι αυτό συμβαίνει για πρώτη φορά. Αυτή η δίκη στάθηκε δυνατό να γίνει μετά από τεράστιες προσωπικές προσπάθειες και πιέσεις της οικογένειας Ουσέκιν. Από μια άποψη ο Μωχάμετ δεν έχει άδικο.' Αλλες δίκες που αφορούν σοβαρότατους τραυματισμούς φοιτητών — στη διαδήλωση της 4ης Δεκεμβρίου — από τα CRS (ένας έχασε το μάτι του, ένας άλλος το πόδι του, ένας τρίτος δεν έχει συνέλθει πλήρως από ένα σοβαρό κρανιακό κάταγμα) δεν έχουν πάρει ακόμα το δρόμο του ακροατηρίου και κινδυνεύουν να μη γίνουν ποτέ...

Οι αντιδράσεις που επακολούθησαν δεν είχαν βέβαια τίποτα που να θυμίζει αυτή τη φορά Ελλάδα. Η συγκέντρωση που οργάνωσαν το SOS Ρατσισμός, η φοιτητική UNEF - ID και η Ένωση για τα ανθρώπινα δικαιώματα στον τόπο όπου σκοτώθηκε ο Μαλίκ Ουσεκίν, εξελίχθηκε γρήγορα σε αυθόρμητη πορεία στους δρόμους του Παρισιού (παρά τη θέληση των διοργανωτών της). Φωνάζοντας "Δικαιοσύνη για τον Μαλίκ", "Επανάληψη της δίκης" και να "Διαλυθούν τα CRS ", 3000 άτομα "κατέλαβαν" για λίγη ώρα τα παρισινά δικαστήρια και μετά κατέληξαν στο υπουργείο Δικαιοσύνης. Μερικές βιτρίνες σπασμένες, ούτε μπάτσος στον ορίζοντα...

Την ίδια μέρα έγινε γνωστό ότι ο αστυφύλακας Σμιτ συνταξιοδοτείται πρόωρα από το σώμα. Ο άλλος θα επιστρέψει ωραία και καλά στο θεάρεστο έργο του. Πράγματι, η δικαιοσύνη έσωσε την ηθική...

Σ.Κ.

(Σ.Σ.:Οι ειδήσεις για αυτή τη δίκη δημοσιεύτηκαν στον ημερήσιο γαλλικό τύπο 29 - 30/1/1990.)

ΦΙΛΙΠΠΙΝΕΣ

Η ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΩΝ ΒΑΡΩΝΩΝ ΤΗΣ ΖΑΧΑΡΗΣ

Το Νέγκρος, παλιότερα γνωστό ως «νησί της ζάχαρης», είναι σήμερα «γνωστό» για τη βία και τη φτώχεια που κυριαρχούν εκεί. Βιαιότητες του στρατού και των πολιτοφυλάκων από τη μια μεριά, ανεργία, υποσιτισμός, πείνα από την άλλη. Ακολουθούν αποσπάσματα ενός άρθρου που δημοσιεύτηκε τον Απρίλη του 1989 στη «Monde Diplomatique». Από χρόνια το Νέγκρος δεν είχε δει Χριστούγεννα σαν εκείνα του '88. Στην αρχή της περιόδου, τον Οκτώβριο, η τιμή της ζάχαρης στην τοπική αγορά είχε διπλασιαστεί. Η επαρχία του δυτικού Νέγκρος εξασφαλίζει από μόνη της το 65% όλης της φιλιππινέζικης παραγωγής. Όχι αμελητέα συμμετοχή στην οικονομία της χώρας, από τη στιγμή που αυτή η βιομηχανία αποφέρει ετησίως στο Αρχιπέλαγος 624.000.000$. Στις Φιλιππίνες η παγκόσμια κρίση της ζάχαρης τα πρώτα χρόνια της δεκαετίας μεταφράστηκε σε μια πτώση της παραγωγής κατά 35,5%.

Μεταξύ 1980-81 και 1987-88 οι φυτείες ζαχαροκάλαμου στο Νέγκρος (που διαιρείται στις επαρχίες του Ανατολικού και Δυτικού Νέγκρος) ελαττώθηκαν κατά 50,5%. Την ίδια περίοδο στο σύνολο της χώρας η μείωση ήταν της τάξης του 40,5%. Στο Μπάκολοντ Σίτυ, πρωτεύουσα του Δυτικού Νέγκρος, η κοινή γνώμη είναι όμως σήμερα πεισμένη ότι η κατάσταση καλυτερεύει. Οι επενδύσεις σιγά-σιγά επανέρχονται. Οι γαιοκτήμονες συνειδητοποιούν τους κινδύνους της μονοκαλλιέργειας, πράγμα που εξηγεί την εντατικοποίηση της παραγωγής γαρίδων που προορίζονται για τη γιαπωνέζικη αγορά. Άρχισαν να επιστρέφουν τα δάνεια στις τράπεζες και να φουλάρουν βενζίνη τις ζεσταμένες Μερσεντές τους. Σ' ένα χρόνο ο τζίρος του τοπικού καζίνου αυξήθηκε κατά 30%. Και οι εργάτες του ζαχαροκάλαμου; Αυτοί τι κερδίζουν από την ανάκαμψη; Κάτι τέτοιο δεν φαίνεται πολύ πιθανό. Σύμφωνα με τον Νενιτα Μαηιναυ, υπεύθυνο του συνδικάτου εργαζομένων στη ζάχαρη (ΝΦΣ:), μονάχα ένα 5% με 7% των γαιοκτημόνων πληρώνουν το μίνιμουμ του μισθού, που σύμφωνα με το νόμο είναι 48,50 πέσος την ημέρα. Γενικά ένας άντρας παίρνει 20-30 πέσος, μια γυναίκα 15-20 και τα παιδιά 7-10. Σύμφωνα με μια έρευνα της ΝΦΣ: τα αφεντικά δίνουν ουσιαστικά δουλειά με το κομμάτι. 10-15 εργαζόμενοι πρέπει να μοιραστούν 4000 πέσος για μια περίοδο δύο εβδομάδων, στις οποίες ο καθένας δουλεύει δυο-τρεις μέρες. Οι εργαζόμενοι έχουν απασχόληση 170 περίπου ημέρες το χρόνο. Η περίοδος ξεκινά τον Οκτώβρη και τελειώνει τον Μάρτη. Εισπράττοντας ακόμη και το μίνιμουμ του μισθού, οι κόφτες του ζαχαροκάλαμου δεν πιάνουν, κατά μέσο όρο, πάνω από 8,25 πέσος την ημέρα, δηλαδή κάτι παραπάνω από ένα πέσο για κάθε άτομο, λαμβανομένου υπ' όψιν ότι μια φιλιππινέζικη οικογένεια αποτελείται κατά μέσον όρο από 6 άτομα. Οι γαιοκτήμονες εξηγούν κάπως έτσι την κατάσταση: «Καταστραφήκαμε από τον Μάρκος και τους φίλους του! Ενώ οι τιμές έπεφταν, οι τράπεζες μας δάνειζαν λεφτά με τόκους 19- 40%. Η κυβέρνηση εκείνη την εποχή πούλαγε τη ζάχαρη 180 πέσος το πικούλ (=63,25 γραμ.) και σε μας έρχονταν μόνο 120 πέσος. Όχι μόνο αυτό, αλλά οι πληρωμές ήταν και πολύ καθυστερημένες. Αναγκαζόμασταν να υποθηκεύσουμε τη γη. Μια σχετική ελπίδα ακολούθησε την άνοδο στην εξουσία της Κ. Ακίνο. Αλλά όταν ήρθε εδώ στις 16/10/1986, το μόνο που βρήκε να πει ήταν ότι η βιομηχανία ζάχαρης είναι νεκρή.

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ → ΤΟ ΞΕΚΙΝΗΜΑ

Η ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗ ΣΤΟΝ ΑΓΩΝΑ ΤΟΥ ΦΙΛΙΠΠΙΝΕΖΙΚΟΥ ΛΑΟΥ

Στα κεντρικά περίπτερα, στο Περίπτερο της Πλατείας Κάνιγγος και κεντρικά βιβλιοπωλεία των Αθηνών.

Στην Επαρχία — στα εξής Βιβλιοπωλεία:

ΚΑΤΕΡΙΝΗ — ΜΑΤΙ, ΚΑΒΑΛΑ — ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ, ΞΑΝΘΗ — ΕΥΣΤΡΑΤΙΟΥ ΓΑΒΡΙΕΛΛΗ, ΑΡΓΟΣ — ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗ, ΒΕΡΟΙΑ — ΑΛΗΧΑΝΙΔΗΣ ΣΑΒΒΑΣ, ΗΡΑΚΛΕΙΟ ΚΡΗΤΗΣ — ΠΡΑΞΗ, ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ — ΠΡΑΞΗ, ΚΑΤΩΙ, ΙΑΝΟΣ, ΡΑΓΙΑΣ, ΚΕΝΤΡΙ, ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΑΠΟ ΚΕΝΤΡΙ. ΑΓΡΙΝΙΟ — ΜΟΣΧΟΝΑΣ, ΙΩΑΝΝΙΝΑ — ΔΩΔΩΝΗ, ΛΑΡΙΣΑ — ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Φ. ΒΙΒΛ. ΑΝΤΙΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗ — ΠΑΤΡΑ

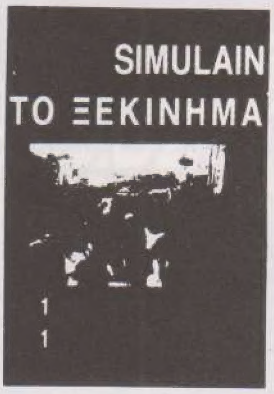

κή των «πράσινων κομάντος» της Greenpeace και αποτελεί υποθήκη για τους προσανατολισμούς του μέλλοντος. Γι' αυτό και το πιο ελπιδοφόρο στοιχείο για την πολιτική μας ανταπόκριση είναι το ότι οι Οικολόγοι-Εναλλακτικοί έχουν κερδίσει ένα μεγάλο ποσοστό των νέων ακόμα και σε επίπεδο πρόθεσης ψήφου. Πάνω από 8% των νέων, ηλικίας 18-24, σύμφωνα με δημοσκόπηση της «Καθημερινής», στο λεκανοπέδιο Αττικής θα ψηφίσουν τους Οικολόγους-Εναλλακτικούς στις προσεχείς εκλογές. Εμφανιζόμαστε ήδη σαν «το κόμμα των νέων». Αυτή η προτίμηση των νέων όχι μόνο αποτελεί μια επιβεβαίωση του γεγονότος ότι το μέλλον βρίσκεται μπροστά στο πράσινο εναλλακτικό κίνημα, αλλά και ότι η ριζοσπαστική πολιτική όχι μόνο δεν απωθεί, αλλά συσπειρώνει! Εδώ θα πρέπει να επισημάνουμε την παταγώδη αποτυχία μιας πολιτικής απόπειρας κατασυκοφάντησης της Ομοσπονδίας και ιδιαίτερα της πιο ριζοσπαστικής πτέρυγάς της, με επικέντρωση στη «ΡΗΞΗ». Η λογική της επίθεσης στην Ομοσπονδία, ότι δήθεν αποτελεί «καταφύγιο» «αριστεριστών», ίσως προκάλεσε και προκαλεί δισταγμούς σε ένα πιο συντηρητικό και ευάλωτο στις συκοφαντίες των κομμάτων και του τύπου τμήμα των ψηφοφόρων, αλλά αντίθετα σπρώχνει προς τους Οικολόγους-Εναλλακτικούς εκείνο το τμήμα των νέων και των πολιτών που ακριβώς επιθυμούν μια λογική «ρήξης» με το σύστημα της ρεμούλας, της οικολογικής καταστροφής, του χυδαίου καταναλωτισμού, της κομματικής εξαχρείωσης. Θα λέγαμε δηλαδή ότι αυτή η επίθεση αποτελεί ακριβώς το αντίστροφο απ' ότι λογικά θα έπρεπε να κάνουν οι δυνάμεις που μας αντιπαλεύουν. Αλλά μωραίνει Κύριος ον βούλεται απολέσαι. Η λογική αυτών των δυνάμεων θα έπρεπε να στοχεύει στην απάλυνση του αντιπολιτευτικού προφίλ της Ομοσπονδίας, την προώθηση μιας καθαρά και μονοδιάστατα περιβαλλοντικής σκοπιάς, το «αγκάλιασμα» της Ομοσπονδίας, έτσι ώστε να πνιγεί από τους εναγκαλισμούς, στην απάλυνση και τη διάχυση του προφίλ της, έτσι ώστε να πάψει να παρουσιάζει αιχμές και ορθές γωνίες, και να μεταβληθεί σ' ένα είδος οικολογικής ΔΗΑΝΑ, ή Κύρκου ή ΚΟΔΗΣΟ στις παλιότερες εποχές, που θα είναι συμπαθείς στους πάντες, αλλά δεν θα αποτελεί πρόταση ή κίνδυνο. Αντίθετα οι δυνάμεις του πολιτικού κατεστημένου ακολουθώντας μια πανικόβλητη λογική «πνιξίματος» και συκοφάντησης της Ομοσπονδίας, το μόνο που επιτυγχάνουν είναι να σπρώχνουν τόσο σε ριζοσπαστικοποίηση των θέσεών της, όσο —και το κυριότερο— σε ριζική μεταβολή της στον πόλο της πιο ριζοσπαστικής και προοπτικά πλειοψηφικής διαμαρτυρίας. Χαρακτηριστική για άλλη μια φορά είναι μια δημοσκόπηση που δημοσιεύτηκε στον «Ελεύθερο Τύπο της Κυριακής» των αρχών Μαρτίου. Το μεγαλύτερο ποσοστό των νέων ψηφοφόρων των Οικολόγων-Εναλλακτικών προέρχεται από αυτούς που είχαν ψηφίσει λευκό ή άκυρο στις περασμένες εκλογές (πάνω από το 35% των ψηφοφόρων του λευκού ή του άκυρου) και ελάχιστοι προέρχονται από τα κόμματα (2,4% των ψηφοφόρων του Συνασπισμού, 0,8% του ΠΑΣΟΚ και 0,4% της Ν.Δ.). Έτσι οι επιθέσεις ενάντια στην Ομοσπονδία δεν μπορούν πια να επιτύχουν την περιθωριοποίησή της -είναι πια πολύ αργά για κάτι τέτοιο— αλλά αντίθετα ενισχύουν το ριζοσπαστικό προφίλ και τη συσπείρωση ενός απορριπτικού κόσμου, άσχετα με το αν στο εσωτερικό της Ομοσπονδίας δημιουργούν πρόσκαιρα τριγμούς και αντιπαραθέσεις!

Από τα παραπάνω συνάγεται σχεδόν ασυζητητί η τακτική που θα πρέπει να ακολουθήσουμε. Δεν θα πρέπει να είναι μια τακτική απόκρυψης των πιο ριζοσπαστικών πτερύγων της Ομοσπονδίας, μια τακτική οπισθοδρόμησης στην οργανωτική και πολιτική προετοιμασία, έτσι ώστε αργότερα να αναδυθεί ενισχυμένη μία τέτοια αντίληψη, αλλά αντίθετα, σήμερα, που τα πράγματα παίζονται στο επίπεδο της κεντρικής πολιτικής σκηνής, χρειάζεται μια επιθετική τακτική. Να συγκροτήσουμε ένα ισχυρό πόλο στα πλαίσια της Ομοσπονδίας, ο οποίος αποφεύγοντας άχρηστους εξτρεμισμούς και διασπαστικές λογικές, επιζητώντας την ενότητα, θα προωθεί την ανάπτυξη της συνοχής και της ομογενοποίησης της Ομοσπονδίας. Γι' αυτό και είμαστε ενάντια σε κάθε ομαδοκεντρική, φραξιονιστική λογική, γι' αυτό μέχρι τα σήμερα αρνηθήκαμε τη λογική διαμόρφωσης τάσεων, που δεν έχουν ωριμάσει και που θα είχαν σαν μοναδική συνέπεια τη διάσπαση της Ομοσπονδίας. **Η αντιπαράθεσή μας σήμερα στοχεύει σ' ένα κεντρικό στόχο, το χτύπημα των διαλυτικών λογικών άσχετα με ιδεολογική προέλευση ή αντίληψη.** Αφού εδραιωθεί η Ομοσπονδία μετά θα είναι καιρός για τις τάσεις και τη διαμόρφωσή τους. Και γι' αυτό εμείς κάθε φορά υποστηρίζουμε ό,τι μας φαίνεται σωστό και ενωτικό, άσχετα από τάσεις και απόψεις.

Δεδομένης της επίθεσης η οποία έχει γίνει και της ανάπτυξης μερικών διαλυτικών τάσεων δεν διαθέτουμε την πολυτέλεια μιας «αναμονής» που θα έθετε σε κίνδυνο την ίδια την επιβίωση της Ομοσπονδίας.

Στις εκλογές του Νοεμβρίου, παραμερίζοντας κάθε τίμημα, κατορθώσαμε να επιτύχουμε την κάθοδο στις εκλογές και την εμφάνιση ενός νέου πολιτικού πόλου. Σήμερα πρέπει να τον εδραιώσουμε. Και αυτό μπορεί να γίνει μόνο με την ενίσχυση της ενότητας, τη συμμετοχή στην πολιτική αντιπαράθεση, με την ανάδειξη ενός πολιτικού πόλου ικανού να φέρει σε πέρας τη μάχη των εκλογών. Διαφορετικά η Ομοσπονδία θα κινδυνεύσει να αποσυντεθεί από τις φυγόκεντρες δυνάμεις, τόσο ισχυρές σ' ένα νεόδμητο πολιτικό σχηματισμό. Ή λοιπόν αναλαμβάνουμε τις ευθύνες μας, διασφαλίζοντας τον ουσιαστικό προσανατολισμό (που σήμερα τείνει να παγιωθεί και μέσα από την ψευδομακιαβελλική τακτική του τύπου και των κομμάτων), παραβλέποντας μεμψιμοιρίες, γκρίνιες και απειλές, ή υποχωρώντας σ' αυτές τις γκρίνιες απεκδυόμαστε των ευθυνών μας και συμβάλλουμε στο γενικό αλαλούμ, οδηγούμενοι σε αποσύνθεση. Θαρσείν χρή.

Η ομάδα από την οποία προερχόμαστε, η «ΡΗΞΗ», έχει μία προϊστορία σ' αυτό. Ποτέ δεν θέσαμε το συμφέρον της ομάδας μας πάνω από το συμφέρον του κινήματος στο οποίο συμμετείχαμε. Η λογική μας ήταν πάντα η απεύθυνση στον κόσμο, έξω από μας. Ποτέ δεν «χτίσαμε» μεγάλη οργάνωση ή κομματίδιο. **Δεν μας ενδιέφερε!** Γι' αυτό και επιβιώσαμε. Η λογική των σύγχρονων κινημάτων, η λογική του «'68», που ανέτρεψε τις παλιές κομματικές αντιλήψεις, της ενσωμάτωσης του κοινωνικού μέσα στο πολιτικό —αντιλήψεις που οδήγησαν στον ολοκληρωτισμό— πρέπει να επιβεβαιωθεί σ' ένα νέο και ευρύτερο πεδίο. Οι Οικολόγοι-Εναλλακτικοί πρέπει να είναι —να γίνουν— το μεγάφωνο των κοινωνικών αγώνων, οι **«πράσινοι κομάντος»**, που προαναγγέλλουν μια νέα εναλλακτική άνοιξη μέσα στην καρδιά του οικουμενικού χειμώνα. Κι αυτό σηματοδότησε η παρέμβαση της βουλευτού μας στη Βουλή. Κοινωνικοί όροι για τη ριζοσπαστικοποίηση ενός τμήματος της ελληνικής κοινωνίας έχουν συγκεντρωθεί. Το ζήτημα είναι να μεταβληθεί η Ομοσπονδία σε εκφραστή τους, διαφορετικά δεν θα υπάρξει! Αυτό είναι το δίλημμα. Στη σημερινή ελληνική κοινωνία, με την κρίση και την αποσύνθεση στην οποία βρίσκεται, μία μονοδιάστατη περιβαλλοντική αντίληψη δεν έχει τη δυνατότητα και το δυναμισμό να μεταβληθεί σε πολιτικό πόλο! Αυτό μπορεί να γίνει μόνο στο βαθμό που εκφράζει μια πολυδιάστατη κοινωνική και πολιτική διαμαρτυρία, που ξεκινώντας από την καταστροφή του περιβάλλοντος, ενσωματώνει, κάτω από μία νέα οπτική, το σύνολο των νέων κοινωνικών κινημάτων. Γι' αυτό και δεν υπάρχει δυνατότητα άλλης τακτικής. Μήπως τόσα χρόνια δεν δοκιμάστηκε μια άλλη εκδοχή ενοποίησης στον οικολογικό χώρο —ή μάλλον περισσότερες— και απέ-

☞ 76

τυχαν; Βέβαια η αδυναμία του υποκειμενικού παράγοντα, των εσωτερικών δυνάμεων της Ομοσπονδίας είναι ανασχετική δύναμη, αλλά για τους εραστές της τέχνης της πολιτικής («ερασιτέχνες», όπως λέει και ο φίλος μας ο Γ. Μεταξάς) είναι γνωστό πως η πολιτική είναι στοίχημα, και όποιος διστάζει στα στοιχήματα χάνει.

Οι διαστάσεις του στοιχήματος

Και το στοίχημα δεν έχει μόνο ή κύρια εσωομοσπονδιακές διαστάσεις. Τίθεται και αφορά το μέλλον της ίδιας της ελληνικής κοινωνίας. Σήμερα που στέρεψε η γνώση, η αλήθεια, το θάρρος σ' αυτή τη χώρα, σήμερα την ώρα των γραικύλων και των σαλτιμπάγκων, ενός θιάσου που ξεπούλησε τα υπάρχοντά του —ας θυμηθούμε το «Τοπίο στην ομίχλη» του Αγγελόπουλου—, σήμερα που τα παλιά κουρέλια έπαψαν να τραγουδούν, η εναλλακτική πρόταση του πράσινου κινήματος είναι το μόνο φερέγγυο και ελπιδοφόρο όραμα που μπορεί να υπάρξει, έστω και σαν απάντηση στο μίζερο παρόν μας. Το στοίχημα της Ομοσπονδίας είναι πολύ μεγάλο για να το εγκαταλείψουμε. Δημιούργησε προσδοκίες στον κόσμο, απογοήτευσε ήδη κάποιους, αλλά μπορεί, γιατί μόλις ετέθη, να τους πείσει και πάλι πως όλο το μέλλον βρίσκεται μπροστά της, μπορεί να αποτελέσει αυτό το σημείο πύκνωσης οραμάτων, ελπίδων, κινημάτων, ευαισθησιών, σωματικής και ψυχικής ευεξίας που χρειάζεται τόσο επιτακτικά το άνυδρο παρόν μας.

Δρχ. 300

Κυκλοφόρησε